

Kentin Sınırlarında

Takdim: İdealKent

Makaleler/ Articles

Urban Spirituality: Need for Connectedness and Communication
Zehra Ersahin - Nevfel Boz

The Transformation of Space and Social Class: The Past and Present of
Çukurambar
Aksu Akçaoğlu

Alt Konut Piyasaları Bağlamında Hanehalkı ve Konut Özelliklerinin İlişkisi:
Ankara Örneği
Aysu Uğurlar - Özelçi Eceral - Aslı Gürel Üçer

Şirindere Gecekondu Sakinlerinin Sosyal Dışlanma Deneyimleri
Z. Aslı Gürel Üçer - Seher Özkazanç - Neslihan Kokol

Tarımsal Bir Ürün Olarak Fındığın Osmanlı'dan Cumhuriyet'e
Giresun Kent Mekanına Yansımaları
Özgür Demirkan - Selin Karaibrahimoğlu

Küreselleşmeye Aykırı Bir Yaşam Biçimi "Sakin Kentler": Seferihisar Örneği
Demet Cansaran

Kırsal Mirasın Sürekliliği Üzerine Bir İnceleme: Göynük Hisarözü Köyü Örneği
Derya Gümüş - Emre Kishalı

Farklılığın Mekanı: Foucault ve Lefebvre'deki Heterotopya ve Heterotopi
Ayrımı
Rabia Çiğdem Çavdar

Güncel Politikalar Çerçevesinde Kent İçi Karayolu Trafik Güvenliği
Ozan Kavıracı

Kitap İnceleme/Book Review
Küreselin Kalbinde: Amerika'nın Taşrasında Yerinden Edilmiş Emek, Ulus-aşırı
Hayatlar ve Yerelin İnşası
Şerife Geniş

₺30

**KENTİN
SINIRLARINDA**

Uzmanlık Alanlarımız

Siyaset ve Toplum Araştırmaları
Sağlık Araştırmaları
Ekonomi ve Pazar Araştırmaları
Eğitim Araştırmaları
Kent Araştırmaları
Çalışma Hayatı Araştırmaları
Sendikal Araştırmalar
Medya Araştırmaları
Gündem Analizleri
Pazar Analizleri
Stratejik Öngörü Analizleri
Proje Danışmanlığı
Kampanya Yönetimi
Bilimsel Yayın İçerik Danışmanlığı

www.adamor.com.tr

Nasuh Akar Mahallesi
1403. Cad. 10/5 Balgat
Çankaya-Ankara
T 312 285 53 59 F 312 285 53 99

Kent Araştırmaları Enstitüsü, çok karmaşık nedenlerin ortaya çıkartmış olduğu kentsel sorunların tespit edilmesini ve çözüm önerileri geliştirilmesini en temel misyon olarak benimseyip bu bağlamda çalışmalar yürüten bir düşünce kuruluşudur.

KENT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ PROGRAMLARI

1. KENTLEŞME PROGRAMI
2. KENT VE DEMOKRATİKLEŞME PROGRAMI
3. KENT VE KALKINMA PROGRAMI
4. KENT VE ÇEVRE PROGRAMI
5. KENT, KÜLTÜR VE TARİH PROGRAMI

www.kentarastirmalari.org

Nasuh Akar Mahallesi 1403. Cad. 10/5 Balgat Çankaya-Ankara
Tel: 0312 285 53 59 Faks: 0312 285 53 99

Kentin Sınırlarında

Cilt 9 • Sayı 25 • Yıl 2018

ADAMOR
TOPLUM ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

Sahibi Owner

ADAMOR Araştırma Danışmanlık Medya Ltd. şti. adına
Yusuf Sunar

Yazı İşleri Müdürü

General Director
Emir Osmanoğlu

Editörler Editors*

Mustafa Altunoğlu • Zafer Çelik • şerife Geniş • Orçun İmga • Emir Osmanoğlu

Yardımcı Editör: Duygu Hazal Simser

Hakem ve Danışma Kurulu Advisory Board*

Leyla Alkan (Gazi Üniversitesi), Alim Arlı (İstanbul Şehir Üniversitesi), Ahmet Kemal Bayram (Marmara Üniversitesi), Zeynep Yılmaz Bayram (Karadeniz Teknik Üniversitesi), L. Funda Şenol Cantek, Tayfun Çınar (Ankara Üniversitesi), Didem Danış (Galatasaray Üniversitesi), Neslihan Demirtaş-Milz (İzmir Ekonomi Üniversitesi), Şebnem Gökçen Dündar (Dokuz Eylül Üniversitesi), H. İbrahim Düzenli (Şehir Üniversitesi), Tahire Erman (Bilkent Üniversitesi), Michael Goldman (Minnesota Üniversitesi), Kemal Görmez (Gazi Üniversitesi), Fuat Güllüpinar (Anadolu Üniversitesi), Berin Gür (TED Üniversitesi), Murat Güvenç (Kadir Has Üniversitesi), Şükrü Karatepe (TCCB), Filiz Kartal (Ankara Üniversitesi), Ayşe Çolpan Kavuncu (AYBÜ), İlhan Kaya (Yıldız Teknik Üniversitesi), Hasan Bozgeyikli (Erciyes Üniversitesi), Hakan Kaynar (Hacettepe Üniversitesi), Ruşen Keleş (Ankara Üniversitesi), Mehmet Ali Kılıçbay, Emine Köseoğlu (Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi), Tuna Kuyucu (Boğaziçi Üniversitesi), Faranak Mirafıtap (İllinois Üniversitesi), Göktuğ Morçöl (Pennsylvania State University), Hakan Olgun (Bilecik Şeyh Edebalı Üniversitesi), Mustafa Orçan (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi) Tuncay Önder (Gazi Üniversitesi), Metin Sözen (Çekül Vakfı), Yusuf Şahin (Aksaray Üniversitesi), Tank Şengül (ODTÜ), Yıldırım Şentürk (Mimar Sinan Üniversitesi), Uğur Tanyeli (Şehir Üniversitesi), Coşkun Taştan (Polis Akademisi), İlhan Tekeli (ODTÜ), Korkut Tuna (İstanbul Ticaret Üniversitesi), Mehmet Tunçer (Çankaya Üniversitesi), Aysu Uğurlar (Yüzüncü Yıl Üniversitesi), Sutay Yavuz (Gazi Üniversitesi), H. Sevgi Zengin (Niğe Üniversitesi)

*Soyadına göre alfabetik sırada *In alphabetical order*

Dil Editörü: Elif Helvacı

Yayın Türü: Dört Aylık, Yerel Süreli Yayın

Yayın Dili: Türkçe-İngilizce

Kapak Tasarım: Bekir Ateş

Kapak Fotoğrafı: Old Datca Homes ans treet view (<https://www.shutterstock.com>)

Baskı/Yayın Tarihi: Aralık/December 2018, Salmat Matbaacılık (Sertifika No: 26062)

İletişim Correspondence

İdealKent Yayınları (Sertifika No: 33004)

Nasuh Akar Mah. 1403. Cad. 10/5 Balgat-Çankaya/Ankara

Tel: 0312 285 53 59 / Faks: 0312 285 53 99 Gsm: 0543 285 53 59

Web: www.idealkentdergisi.com **E-posta:** idealkent@gmail.com / bilgi@idealkentdergisi.com

idealkent (Kent Araştırmaları Dergisi) TUBİTAK ULAKBİM ve EBSCO tarafından indekslenmektedir. idealkent, yılda üç sayı yayımlanan ulusal hakemli bir dergidir. Yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarına aittir. © Yayımlanan yazıların telif hakları idealkent'e aittir, yayımcının izni alınmadan yazıların tümü, bir kısmı ya da bölümleri çoğaltılamaz, basılamaz, yayımlanamaz.

İçindekiler/Contents

Takdim/ Editorial

761 **İdealKent**

Makaleler/Articles

- 762 **Urban Spirituality: Need for Connectedness and Communication**
Kentli Maneviyat: Bağlanmışlık ve İletişim İhtiyacı
Zehra Ersahin - Nevel Boz
- 782 **The Transformation of Space and Social Class: The Past and Present of Çukurambar**
Mekânın ve Sosyal Sınıfın Dönüşümü: Çukurambar'ın Dünü ve Bugünü
Aksu Akçaoğlu
- 800 **Alt Konut Piyasaları Bağlamında Hanehalkı ve Konut Özelliklerinin İlişkisi: Ankara Örneği**
The Relationship Between Household and Housing Characteristics in the Context of Sub-Housing Markets: The Case of Ankara
Aysu Uğurlar - Özelçi Eceral - Aslı Gürel Üçer
- 834 **Şirindere Gecekondu Sakinlerinin Sosyal Dışlanma Deneyimleri**
Social Exclusion Experiences of Şirindere Gecekondu Residents
Z. Aslı Gürel Üçer - Seher Özkazanç - Neslihan Kokol
- 856 **Tarımsal Bir Ürün Olarak Fındığın Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Giresun Kent Mekanına Yansımaları**
Reflections of Hazelnut as an Agricultural Product to Urban Space in Giresun Throughout the Duration from Ottoman Empire to Republican Era
Özgür Demirkan - Selin Karaibrahimoğlu
- 885 **Küreselleşmeye Aykırı Bir Yaşam Biçimi "Sakin Kentler": Seferihisar Örneği**
A Lifestyle Contrary to Globalization "Cittaslow": Seferihisar Sample
Demet Cansaran
- 909 **Kırsal Mirasın Sürekliliği Üzerine Bir İnceleme: Göynük Hisarözü Köyü Örneği**
A Research on the Continuity of Rural Heritage: The Case of Hisarözü Village
Derya Gümüş - Emre Kishalı

- 941 **Farklılığın Mekanı: Foucault ve Lefebvre'deki Heterotopya ve Heterotopi Ayrımı**
Space of Difference: The Dichotomy of Heterotopia and Heterotopy on Foucault and Lefebvre
Rabia Çiğdem Çavdar
- 960 **Güncel Politikalar Çerçevesinde Kent İçi Karayolu Trafik Güvenliği**
City-Road Traffic Safety in the Framework of Current Policies
Ozan Kavsracı

Kitap İnceleme/Book Review

- 979 **Küreselin Kalbinde: Amerika'nın Taşrasında Yerinden Edilmiş Emek, Ulus-aşırı Hayatlar ve Yerelin İnşası**
Şerife Geniş

Takdim

Artık neredeyse herşey kentin sınırlarında gerçekleşiyor. Kırsal alanda zaman ve mekânın akışı da kentin merkezinde belirleniyor... Artık zaman ve mekân kavrayışında kent kesin bir biçimde belirleyiciliğini ilan etmiş durumda. Buradan hareketle tarih boyu kent ile kırsalın birbiriyle bu kadar iç içe geçtiği başka bir dönem olmadığını da ifade etmek gerekiyor.

Sanayileşme sonrasında uzun süre kentin makro sorunları çok daha basit bir tartışma alanı içerisinde değerlendirilmiştir. Buna karşın günümüzde ise kentsel alanda mikro düzeydeki birçok sorun kentin ana dinamiğini etkileme noktasına gelmiştir. Kentsel yaşam kalitesi kavramının şekillenmesini ise birçok mikro faktörün birbirinden etkilenme düzeyleri belirlemektedir. Kentsel yaşamın morfolojisi içerisinde planlama, mimari kalite, ulaşım, sanayi bölgeleri vb. bir çok konu kentlinin yaşam kalitesi için ne kadar önemliyse kentsel alandaki maneviyat ihtiyacının bir iletişim stratejisi içerisinde düşünülmesi bile idealize edilebilecek yaşam kalitesini etkileyen unsurlar arasındadır.

Günümüzde artık sanayi devriminin getirmiş olduğu kentsel yaşam pratiklerinin ötesine geçerek kentleşme kuramlarına çeşitli ilaveler yapmanın zorunluluğu ile karşı karşıya olduğumuz gerçeğini ifade etmek gerekmektedir.

Kentsel alanda gerçekleşen her mikro form değişikliği makro formu şekillendiren bir unsur olarak ele alınmalı ancak bütüncül bir yaklaşımla kentin kavramsal dizgesini de beslemelidir. Biz de bu sayıda kentin mikro formlarına farklı farklı pencerelerden bir katkı sunmayı denedik. Mekanlardaki değişimin kentin bütününe nasıl bir etkide bulunduğundan tarımsal bir ürünün mekanı nasıl şekillendirdiğine kadar bir çok değişimi ile karşınızdayız.

İyi okumalar diliyoruz.

İdealKent

Urban Spirituality: Need for Connectedness and Communication

*

Zehra Ersahin

Social Sciences University of Ankara

Nevfel Boz

Social Sciences University of Ankara

Abstract

Modern urban planning seems to neglect taking into account the inner resources of individuals while designing a sustainable urban life. In rethinking urbanisation, spirituality must be seen as an integral part of the human connectedness in the context of urban lifestyles. Current study considers spirituality as part of our individual wellbeing- and questions whether argues that the concept of spirituality and the need for human connectedness should be taken into account while planning a more sustainable urban life. Here we focus on the issue of human connectedness and explore how urban lifestyle redefines our communication and spiritual needs.

Though the material aspects of urban life cannot be underestimated, we argue that a more holistic approach is needed to achieve inner and outer sustainability in creating more harmonized lives. Our findings show that spirituality not only encompasses human connectedness but also reveals such human needs as belonging, safety, transcendence and communication, which are by nature intertwined. In this study, we take a bottom-up approach in exploring the spiritual needs of urban dwellers and how those needs present challenges in their daily lives, and in discussing the significance of means of communication in creating connected lives. We then suggest that urban spirituality is mediated through a number of innate needs, and challenged in the urban context via materialistic, relational, moral and transcendental means.

Designing a qualitative approach, semi-structured in-depth face-to-face and telephone interviews were held with 47 participants who were government officers employed by the Presidency of Religious Affairs of Turkey. All participants fulfilled the criteria of receiving early training in spiritual care and counselling.

Keywords: Urban, Spirituality, Connectedness, Wellbeing, Mental Health

Kentli Maneviyat: Bağlanmışlık ve İletişim İhtiyacı

*

Zehra Ersahin

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Nevfel Boz

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Öz

Modern şehir planlaması sürdürülebilir bir kent hayatı tasarlarken bireylerin içsel kaynaklarını hesaba katmaktan kaçınmaktadır. Kentleşmeyi yeniden düşündüğümüzde, maneviyat, modern hayat tarzında insan bağlanmışlığının içsel bir parçası olarak görülmelidir. Mevcut çalışmada maneviyat insanın iyi olma hali olarak ele alınmakta, ve insanın bağlanmışlık ve iletişim ihtiyacının sürdürülebilir bir şehir planlarken hesaba katılması gerekliliği vurgulanmaktadır. Ayrıca bu çalışmada insan bağlanmışlığı ve kent hayatının, iletişim ve manevi ihtiyaçlarımızın yeniden tanımlanması gerektiği konu edinilmiştir.

Nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı çalışmada 47 Diyanet İşleri Başkanlığı din görevlisi ile yüz yüze ve telefon yolu ile yarı yapılandırılmış, derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların tümü daha önceden manevi bakım ve danışmanlık eğitiminden geçmiştir.

Çalışmanın bulguları maneviyatın insan bağlanmışlığını kapsadığını ve aidiyet, güvenlik, aşkınlık ve iletişim gibi doğası gereği iç içe olan insan ihtiyaçlarını ortaya çıkardığını göstermektedir. Bu çalışmada kent sakinlerinin manevi ihtiyaçları, bu ihtiyaçların günlük hayatlarında ortaya çıkardığı zorluklar, iletişim ve bağlanmışlık ihtiyacı tümevarım yaklaşımı ile ele alınmıştır. Kentlerin maddi ihtiyaçlarının karşılanması önemli olmakla birlikte, sürdürülebilirlik için içsel ve dışsal bir harmoni oluşturabilmek adına daha bütüncül bir yaklaşımın önemi vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kent, Maneviyat, Bağlanmışlık, İyilik Hali, Ruh Sağlığı

Introduction

Past few centuries witnessed a great deal of developments in all areas of life. Science, technology and an inevitable consequence of them, namely urbanisation, reformulated our lives through modernity - delving into our homes, socialites, and living habits. Global distances are compressed, became almost non-existent through the fastest modes of transportation, 7-24 World Wide Web access, the use of virtual reality and social media, and so on. Now we utilise advanced technology in treating diseases, easing our challenges physically, acquiring higher levels of education, accessing opportunities to advance our prosperity and connecting with others and surroundings. Alas, not all went in parallel with positive advancements; as other aspects of our lives went downhill as numbers indicate higher levels of stress and anxiety, loneliness and burnout, broken family ties, violence, hate and crime, suicidal rates, and so on (WHO, 2017).

There is a worldwide debate on the declining trends of societal, mental, and physical health (Ritchie & Roser, 2018). The daily chaos we all face in an urbanized world call for answers to the eroded systems of life, leading to materialistic quests, consumerism, unsatisfied relations, stress and anxiety towards maintaining a life balance. Indeed, the World Health Organisation (2017) is also looking for answers to this very question- what threatens our sense of safety, almost lurking in our veins this engrained.

One possible explanation recent research has offered is the neglect of inner dimensions of human nature while planning for an easier, faster, modernized and wealthier standards for life (Dhar et al., 2011). Indeed, we firmly believe that contemporary approaches to economic and social development have failed to address humankind's abiding need for spiritual growth and the need for connectedness. Modern urban planning seems to neglect providing inner resources of individuals while constructing a sustainable urban life.

The concept of sustainability centres human beings in the heart of environment –which changes the way we interact with nature and maintain our environment. Sachs (1999) suggests the core drive of any kind of sustainable development to “[keep] the volume of human extraction/emission in balance with the regenerative capacities of nature.” (p.24). Here, we agree with Sachs, that sustainability policies and their urban conceptualisations are incompatible with the nature of human resource if spirituality is not taken in the equation. Human connectedness, in this context, could be described as a contact point, union and abandon (Smaling & Alma, 2010). It involves union, attention and care, rather than control or dominance. In presenting this viewpoint, Her-

mans' theory of Dialogical self (1998) outlines two basic human motivations "assumed to give rise to two recurrent developmental tasks: the realization of an autonomous self and the establishment of contact and union with the other (p. 45). According to Derkx (2014), Smaling and Alma interpret connectedness as the experiences of loving, befriending or abandoning the other, and the recognition by the other that he is distinct and not a piece of his identity. In other words, connectedness offers a central meaning point of relating with self and the other. The need for connectedness might therefore overlap with other meaning units of life.

We now know very well how our early experiences of connectedness as a spirit keep shaping our ways of relating to self, others and transcendence based on the living environments we are all subjected to (Lee & Robbins, 1998). In other words, with every input and experience, we learn how to depend on other beings, rely on our senses to form interactions with other kinds-to survive, to thrive and grow. Re-considering urbanisation, spiritual advancement must be seen as an integral part of the human connectedness in the context of modernized lifestyles. Executive board of the World Health Organisation (1998) declares spirituality as the fourth dimension of human health. While the policy makers and governments can play their respective roles, current study adopts spirituality as part of our individual wellbeing- and questions whether the concept of spirituality evolved and the need for human connectedness are met while planning for sustainable urban lives.

Before the current study unfolds itself, we would like to set the framework to give a clear idea of what shaped the rationale of this work. It is beyond the scope of this paper to review the complex nature of connections at the intersect of mental health of human beings and the nature. However, it is necessary to touch on some of the contemporary key concepts and approaches available within the field. Indeed, this paper is an attempt to shed light into a dynamic we believe at the convergence of these connections.

In hope to unravel some of the spiritual challenges urban dwellers experience, it is anticipated that through exploring humans' abiding need for spiritual growth we can bring some awareness to some of the underlying problems relating to the very concepts of connectedness, togetherness and communication. We are also aware of the challenges in examining various perspectives on the subject in an interdisciplinary fashion, bearing in mind the already complex nature of the human existence - interlinkages, causalities, processes, and relationships.

Why Communication Matters?

Why do we communicate? Why do we still need communication skills if it is already hardwired to our existence? In the modern world, do we still need for communication and, what social media has anything to do with? To simply put, it is because the quality of human lives relies on communication. From infancy to adult world, communication is the mean for creating connections, contexts, products, intertwined in our very existence. Communication also helps us to be successful in both personal and societal level. It is also a vital source for our wellbeing, mental health and quality of life in general. Communication is deeper than talking and it's beyond the words. Talking is the act of sharing information verbally, but communication is the act of connecting to the all aspects of being alive- signifying a symbolic capability of ours (Carey, 1989).

In the urban context, modern communication tools, impaired communication styles, or ineffective exchanges in the form of failing to get the message across creates a void, impairing bonds among living beings, leading to many dysfunctions within self, society, and working tasks of daily life. At the heart of our fast paced, junked, wired lifestyles, we wondered how urban dwellers meet this very innate need of existence.

Why Spirituality Matters?

The definition of spirituality is conceptualized by a variety of disciplines, different schools emphasizing different elements of it in accordance with their discourse. According to Waaijman (2002), "Spirit ... gives vitality or life to a system. What gives life to us is spirit; it is the source of power which enables our body to move, eyes to see, ears to hear, nose to smell, tongue to taste, skin to feel and the brain to be conscious and to think. Once is withdrawn, the body becomes lifeless or is dead" (p. 315).

In the context of spirit, modern usages of spirituality tend to refer to a subjective experience of sacred, in a value/meaning context often relating to a transcendental creator and with one's inner and outer dimensions (i.e. social dimension). In differentiating religious beliefs from spirituality, spirituality perhaps is a more transcendent concept, "beyond or above the range of normal or physical human experience", as defined in the Oxford Living Dictionary. Gilbert and Parkes (2011) suggests spirituality to imply something more fluid, personalised, and vague than religion. Alas, a full review of conceptual and historical understandings of religion and spirituality is beyond the limits of this article, and could be discussed somewhere else.

The spectrum of ideas, means and practices that are considered religious or sacred is almost the same number with the world population, that we cannot really talk about “sacred” or religious concepts, but should instead question what are those things, practices that could be considered sacred within their particular cultural contexts (Taves, 2013). Spirituality, therefore, is often concerned with one’s existence in serving to an ultimate power, purpose, meaning; a value for life. Fisher (1998) suggests this part of human nature to serve inner and outer peace of human beings, to live in harmony with the environment. A holistic approach to health comes to mind here; an approach that goes beyond focusing on illness or specific parts of the body, but instead considers the whole person and how he interacts with his or her environment (i.e. Gordon, 1988).

In line, spiritual wellbeing is proposed to be an indication of individuals’ quality of life, much like the colour of one’s complexion and pulse rate to be an indicator of good health (Ellison, 1983). National Interfaith Coalition on Aging (NICA), defines 4 indicators of spiritual wellbeing (personal, communal, environmental, and transcendental) as “the affirmation of life in a relationship with God, self, community and environment that nurtures and celebrates wholeness” (Fisher, 2010, p.4). To date these four relational domains are well researched in the context of spiritual wellbeing (i.e. Benson, 2004; Como, 2007; Fisher, 2010).

Overall, studies and the operational definition of spiritual health outlines the inter-connected & dynamic & harmonized nature of self-transcendence, dependent on intentional self-development, congruence, value-oriented purposefulness. According to Tillich (1967), communal domain of spiritual wellbeing (horizontally) comprise morality, culture and religion in the constitution of spirit in an inseparable but distinguished manner; and transcendental domain on a vertical dialect creating a distinct relationship with the transcendent other.

With this in mind, current work is an attempt to contribute to the ongoing debates on how to get a deeper understanding of the complexities of the human spiritual wellbeing. To be able to facilitate a more holistic perspective over modern health practice, it is suggested here that we need to take wellbeing at the junction of an inner and outer interface of human-environment interaction.

It is arguable indeed, that cities without adequate planning on dwellers’ holistic needs will find it increasingly difficult to provide affordable health and public services given the fact that everything runs on human resource. Across the world, governments initiated policies on providing psychological and

spiritual support to the changing needs of citizens. Turkey also put relevant services in place within hospitals, government run dormitories (KYKs) and prisons (etc.) to meet the needs of sustained urban lives. With this in mind we looked into the spiritual profile of these service providers with an aim to gain insight into how their conception of spirituality evolved with urbanisation.

Methodology

Research Questions

In accordance with the aim of the current work, we explore the following questions:

- Spiritual dilemmas urban dwellers face and struggle -part of living an urban lifestyle
- The potential impact of urbanisation over spiritual needs of the society,
- Whether the spiritual needs of communities changed through years moving to urbanised cities

Data Collection Procedure

Semi-structured face-to-face and telephone interviews were held with individuals who consented to participate responding back to an email invitation to the study. A research assistant of the project group then held interviews one by one, for half an hour or so, asking 8 semi-structured questions. These items were derived from a prior study (n: 150) questioning participants' understandings of spirituality; while researching inner workings of spirituality as part of a prior research project of the authors.

Sample

47 government officers employed by the Presidency of Religious Affairs of Turkey were recruited. Sole inclusion criteria was to receive spiritual care and counselling training prior to practice, practicing with the title of spiritual care and counsellor officer- observing needs, changes, and challenges of the community.

All in all, 34 males and 13 females participated, aged between 25-34 (32%), 35-44 (49%), and 45-54 (19%). Three quarters of the sample was brought up in relatively rural towns or villages; all living in urbanised cities or lived once. Alongside their daily duties at mosques or Quran

courses, they also reported practising at hospitals, government run dormitories for students, social services, and prisons - meeting people from all walks of life, from youngsters to patients, believers to non-believers.

Data Analysis

Content analysis methodology was utilized to analyse the collated data, with an aim to determine, quantify and analyse the presence of meanings or relationships through certain words or concepts within texts or contexts (Cole, 1988). The aim here was to attain a condensed and broad description of the phenomenon under interest, and the outcome is both categories describing the concept. Data was examined using one of content analysis' basic methods- conceptual analysis. With that, we conducted the on the interview transcripts into codings, breaking down into manageable categories on a variety of levels (i.e. themes and concepts). The focus here was on looking at the occurrence of selected themes and concepts, even if the terms may be implicit as well as explicit (Cavanagh, 1997).

Findings

Utilising an inductive approach, we open coded the data, creating categories and abstraction. The written material was read through again and again as necessary to create as many codes quantifying all aspects of the content (Elo & Kyngas, 2008). Overall 114 codes were recorded, followed by grouping under higher order categories, collapsed under similar mean-sets (Burnard 1991, Downe- Wamboldt 1992, Dey 1993). As Cavanagh (1997) argues, we did not classify codings merely because of their similarities or relatedness, but with the purpose of creating a model of understanding and generate knowledge of the phenomena under interest.

Following this approach, 4 environmental sub-categories emerged, with 3 higher order categories on a more psychological level, and a core-category of *human connectedness* as an umbrella phenomena- as a higher power of source in co-creating human experience on a more spiritual and ontological level.

Challenges urban dwellers face in their daily-routines

The analysis led us to 4 themes each representing a thread of sub concepts in explaining the challenges and/or burdens citizens of the cities expressed

experiencing. These themes and the connected meaning units emerged as follows: 1. Relational Challenges, 2. Mental challenges, 3. Materialistic Challenges, and 4. Moral Challenges (see Table 1).

Table 1. A conceptual summary of challenges urban dwellers face in their daily-routines

Relational Challenges	Mental Challenges	Materialistic Challenges	Moral Challenges
<ul style="list-style-type: none"> • Loneliness • Self-reliance • Mistrust • Loss of love and care • Short-lived relationships • Loss of communal identity • Family disintegration 	<ul style="list-style-type: none"> • Emptiness • Burn out • Stress • Helplessness • Disturbance • Narcissism • Hopelessness 	<ul style="list-style-type: none"> • Economic Burdens • Long Working Hours • Excessive Consumption • Dissatisfaction 	<ul style="list-style-type: none"> • Inauthenticity • Pretentious religiosity • Non-commitment (unfaithfulness) • Rationalisation & legitimization of actions • Self-righteousness

Relational Challenges

The most salient theme prevalent in the data was those relating to relational challenges urban dwellers face in their daily lives. Spiritual care and counselling officers expressed higher levels of concern over seven concept of challenges they observed and, were sought support after.

These concepts were associated with *loneliness* that comes with *mistrust* and *loss of love and care for one another* in the midst of issues to do with *family disintegration*, *short-lived relationships*, and *loss of communal identity*; resulting with *self-reliance*, which in turn reinforced the feelings of loneliness and alienation.

Mental challenges

Second prominent theme was about mental health challenges urban dwellers expressed, at times implied while seeking counselling for. With mental challenges, we mean conditions affecting the way how an individual think, feels, relates and/or behaves to her encounters and surroundings.

Seven concepts of challenges were reported. Feelings of *emptiness*, *helplessness* and *hopelessness* seem to stem from daily *stress* resulting from in-

creasing demands and rushed routines, leaving individuals *disturbed*, *burnout* and finally *narcist* to others' needs to nourish unmet needs of self.

Materialistic Challenges

Third re-occurring theme was about challenges to do with material expectations and burdens. According to respondents, urban dwellers find themselves unable to answer some materialistic demands modern urban lifestyle set standards for, grouped under four concepts. In meeting these standards, individuals seem to suffer under *long working hours* to shoulder *economic burdens* and *excessive consumption trends* (as in dream houses, fashion styling) resulting only with *dissatisfaction* of haves and have-nots in constant comparison to others.

Moral challenges

The final theme clustered around moral challenges respondents observed in their communities. They found individuals wearing masks most of the time, even while conversing their problems and seeking assistance and guidance. Again, 4 concepts were found helpful in explaining the current theme. Here these challenges are reported as they were expressed, leaving out its connection with other themes. There was concerns over *pretentious religious presentations*, and *rationalisation and legitimization of immoral actions*, resulting with other problems as *inauthentic mannerism* and *unfaithfulness* towards all kinds of commitments he once acclaimed important. One of the most criticized characteristics of self-presentations was self-righteousness, in the form of moral superiority in one's beliefs, actions, and affiliations to be a greater virtue than those of the average person. More is discussed within the following section of this paper.

Understanding the Spiritual Needs of Urban Dwellers

Need for belonging -intimacy, affiliation, attachment, bonding

This theme emerged as the most prominent spiritual need urbans struggle in meeting. The dilemma was to find a place in being self-sufficient and belonging to someone in such materialized engagements. So needless to say, belongingness here does not refer to belonging to someone else, but represents more of a psychological concept. Many of relational and mental health challenges reported to be relevant with the unmet

belongingness need of the society due to other challenges individuals are occupied with. The concepts emerged under the theme of belongingness were increasing need for *intimacy, affiliation, attachment, and bonding*.

Need for transcendence

The theme of need for transcendence emerged from several connotations that were mostly associated with concepts as self-actualization, sense of meaning, identity, eternal values and dignity as in beauty, goodness, charity, and contemplation. One of the concepts they all emphasized was trusting in God's will and plan, and gratitude towards Allah, the eternal creator. In that sense, according to respondents, there was a growing need for transcendence both to escape from the constraints of urban & modern life and to find meaning and co-existence.

Need for communication

The dataset presented theme of need for communication, prevalent as much as other themes, if not more. Respondents viewed most of the challenges and relevant problems to be associated with the unmet communication needs of urban dwellers. Accordingly, they firmly believed in communication to be a fundamental need in succeeding any type of relationship (with friends, spouses, children and relatives etc.), including the relationship with God- the creator. They then suggested material world to take the stage and damage relationships, by creating non-communicating members within the society, and damaging the relationship with God and human beings ultimately. Communication now happens on a more technological (i.e. social media), and materialistic channels (i.e. narrative of possessions) they believe, impairing the relationship with self and others.

Need for safety

The last major theme our respondents conveyed was the increasing need for safety urban dwellers face more and more. In the midst of complexities cities run by, the evolutionary need for securing self and our loved ones from potential threats - in a present and future context requires elevated levels of protection and constant planning of available resources and also multiplying and managing possible environments of gain. Due to inevitable constant access to internet and social media, some also

tapped on to the need for protection over possible threats to the family unit, children's cognitive and emotional functioning, and privacy.

The Dynamics of Spirituality in the Context of Urban Life

Third research question sought the dynamic of spiritual needs of the society in the context of urbanized lives. To begin with most of them reported experiences of transformation themselves, now catering to the changing spiritual needs of their communities. Mostly, the concept of spirituality seems to evolve within years of experience, growing up, and learning subjected to urban environments. For instance, one of the respondents (M, aged 35-44) conveyed his understanding of spirituality to evolve from pure religious doctrines and rituals to transcendental connotations such as inner peace, meaning, love and respect, and morality. In interpreting his response, we accept his position to evolve with the society- connected to it- within the urban context.

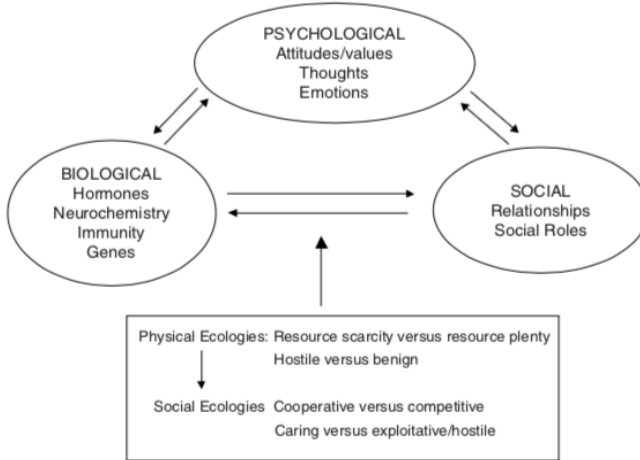
With this in mind, respondents believe that spiritual needs of urban dwellers changed concurrently with their perception of what spirituality entails to. An example could be given from an interview held with a practitioner of spiritual care and counselling (M, aged 45-54) as follows: "Not so long ago, our community would inquire more about rituals and law of sharia, whereas nowadays they tend to seek consultation for family issues, the loss of communication with the other, economic burdens, and relationship problems. They ask more about tranquillity, meaning of life, inner peace, and satisfaction of soul and mind". These are already outlined in the previous sections of the findings.

Discussion

Our findings indicate a gap in looking at urban dwellers' evolved needs of spirituality as a way of connectedness while constructing modern urban planning for a more sustainable urban life. We will first consider why people's spiritual desires for connectedness lies at the heart of challenges urban dwellers face and struggle with. Research indicates connectedness to be an evolutionary concept, reasoning social practices to have a physiological effect on connecting individuals in the context of receiving signals and exchanges (Aldridge 2000; Cacioppo et al. 2005). We could argue material needs to be necessary, but not enough, even inadequate to achieving inner & outer sustainability in creating more harmonized lives. Indeed, current find-

ings reveal the need for contextualizing connectedness within a biopsychosocial model, offered by Gilbert (2005). The model suggests complex and dynamic interactions between psychological (attitudes, thoughts, feelings), social (relationships, social roles) and biological systems (hormones, immunity, genes, neurochemistry) regulated by the local ecologies (both physical and social) in which they form and develop, as seen in Figure 1.

Figure 1. Biopsychosocial and ecological interactions (from Gilbert, 2005)

According to Hofstede insights, Turkey with a score of 37 (over 100 on individualism dimension) is a collectivistic society, in which individuals' self-image is defined in terms of *we* rather than *I*, indicating the degree of interdependence our society maintains among its members. In line with the views shared by the respondents of the current work, this means that *we* is still important in our society, that people seek belongingness in-groups (i.e. families, clans, communities), avoid conflict, strive for harmony of the group, and relationships need a moral base to survive. Nisbett et al. (2001) explains this structure with collective approach treating the environment in terms of interconnected patterns.

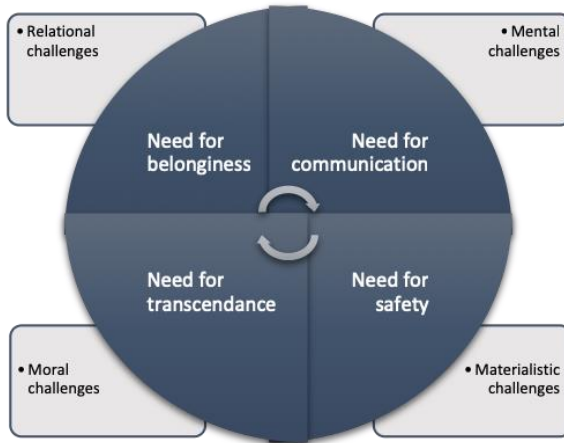
This means, the concept of spirituality as well as the needs emerged accordingly, focus on relationships, transcendence, belongingness, and safety in our society. A holistic approach is vital therefore, with taking inner and outer dimensions of individuals together, with the importance of creating harmony in between. If one of the dimensions above were to taken as a single entity by segregating things into individual units in creating *happy cities*; increased income & wealth, or technology, or green areas, or

drugs and new treatment methods of science would be good enough in healing our problems living in urbanized cities. Alas, Orr (2002) argues spiritual emptiness corrupting the attempts to wholeness- which in nature requires four key conditions to hamper our transition to sustainable urbanization, besides relevant measures for citizenship and governance, education, and biophysical wealth.

Indeed, research done in the field of positive psychology yet to inform our urban planning policies and practice. Enrique Peñalós, in 2001, made an admiring attempt to take a more multidisciplinary approach to the city planning. While planning Bogotá's transportation in an urbanized context, he examined the needs and aspirations of children, with an aim to plan for happiness. It turns out there is more to transportation than moving people and goods. The concept could be also planned in context of discovery, joy, wonder and happiness, as they invested in (Tranter & Malone, 2003).

At this junction, the recognition that society's health and urban planning relays a co-dependent dynamic (Killingsworth and Schmid, 2001), our understanding of health expands to include spirituality in the context of connectedness, we challenge to consider its convergence with planning sustainable and prosperous cities for future. Here we offer a bottom-up model to understand spirituality in the context of urban dwellers' connectedness need, challenges and expectations, as depicted in Figure 2.

Figure 2: The Dynamic of Spirituality in the Context of Urban Life
Human beings spiritual desire for connectedness

Environment in the Urban Context

Dynamics of Urban Spirituality

Figure 2 depicts the model emerged from the analysis of the current data. It aims to conceptualise a spirituality oriented holistic model for understanding the dynamics of urban life.

First, as discussed earlier with Fisher's (2011) conceptualisation of spiritual health, spirituality is a dynamic concept manifesting on four domains of need in the ultimate aim of connectedness to inner and outer exterior of existence. We believe, the very fundamental needs of individuals (belongingness, communication, safeness, and transcendence) are met in the environments they interact. In other words, the inner and outer exteriors of human beings shape each other, creating challenges in the meantime if failed in meeting these needs.

The urban life, in this context, seem to fail meeting these fundamental needs of urban dwellers on 4 domains of problems related to relational, materialistic, moral and mental processes. Even when the interacting environment would have changed to rural, only the challenges individuals face would differ, again failing to meet the fundamental needs to form and maintain connectedness for a spiritually healthy existence.

In understanding the fundamental needs depicted in the model, it is important for us to discuss why these matter to the phenomena under research.

Need for belonging, to begin with, is a powerful drive in forming significant, lasting relationships not only with other but also self as well. Baumeister and Leary (1995) suggest frequent and positive interactions, care and compassion to meet this very fundamental need in creating meaningful bonds. This is in line with our respondents' understanding of the need and why they spiritually suffer in the absence of it. Research support low levels of belongingness to associate with higher levels of physical, mental health and behavioural problems (Lambert et al., 2013).

Need for transcendence, is another fundamental concept in understanding why urban dwellers suffer in meeting their spiritual needs of coexistence with the other. Even though we enjoy all the achievements of modern life in connecting with world in easier ways, we now don't have answers in what to do with ourselves. To coexist with the connected lives, differences, materials, and all possible dreams; and maintain a balance in controlling the uncertain(s), we believe urban dwellers' need for experiences that go beyond these are in urgent need to be rooted in self-transcendence. In Hawel's (1994) words; "a transcendent experience is one

that takes you out of yourself and convinces you of a larger life or existence; in this sense, it means something close to spiritual" (p. 17).

Need for safety is another fundamental need in meeting the drive for connectedness. Gilbert (1993, 2005) argues signals responding to connectedness operate on and through safeness systems, which has massive impacts on healthy bonding between the care giver and child for instance. We now know how the degree of this very core relationship effects our adult attachment, physical and mental wellbeing (Gilbert, 2009a). The materialistic and mental challenges with regards to working long hours fast and furious, consumerism seem to add onto feelings such as dissatisfaction, stress, emptiness, hopelessness we face in the urban context, leaving us with fear of being out of control, restless, and unsafe.

Need for communication, hardwired to the human existence, is a vital part of wellbeing, mental health and quality of life. We communicate not just to share information, connect with others, and form meaningful relationships. In this context, communication is an act of connecting, sometimes with or beyond words, actions and more, which comes to us inherited, very spontaneously (Carey, 1989). We suspect our inherited forms of communication styles do not work in the modern urban context yet. Data tells us this is exactly the case with some urbaners, that individuals started connecting to outer world via materials and internet; neglecting mutuality, continuity, the exchange part of it when it comes to inner circle of their relationships- family, friends, society. The void then fills with materials they say, with wired junk; not meeting the conditions of healthy communication. This is also feared to distort individuals' connectedness with self, and with God eventually. If met, research emphasize how effective communication could reduce stress and anxiety, create stronger/ satisfying relationships, enhance conflict resolution, learn and create, respond to life circumstances better while gaining confidence in ourselves.

Conclusion: The intertwined nature of spiritual needs and connectedness

Our findings show that spirituality not only encompasses human connectedness but also reveals such human needs as belonging, safety, transcendence and communication, which are by nature intertwined. Current work took an inductive approach in exploring the spiritual needs of urban

dwellers and how those needs present challenges in their daily lives, and the significance of means of communication in creating connected lives. We then suggested that urban spirituality is mediated through a number of innate needs, and challenged in the urban context via materialistic, relational, moral and transcendental issues.

It is noteworthy to interpret current findings in a broader sense, coming from a holistic viewpoint on wellbeing and urbanisation. The need for connectedness seem to be beyond acquainting or frequenting interactions with (significant) others. Connectedness in this light could be interpreted in a more communal sense- working for an improved standard not just for one but for all. This would mean connecting with the impersonal other as well. This brings a positive light into the notion, something deeply meaningful about the state of being connected. The desire for connectedness then links the need for transcendence, safety, communication and belongingness as a need for meaning.

Connectedness with the other then transcends meanings of words, possessions, things valuable for us; which in turn request the need for respecting others' needs by limiting self. Hence, the need for safety and ethical responsibilities over others' need for safety comes to the scene, to communicate and find a meaning that is both personal but also shared. Otherwise, a meaningful existence would consist just personalized needs, then the notion of agency as well as dependency, vulnerability, love and care would suffer in relating to life and other meanings. Maybe here, the challenges we identified stemmed from the fact that urban life do not serve the meaning systems urbaners need inherently- yet. We may in need to ask why we still lack meaning, not truly connected, even though we are more educated and competent; have busier, wealthier life standards compared to a couple of decades ago. It is quite probable that taking human dimensions as a single entity failed in understanding human connectedness in any context, in this case in the context of urban life.

Research therefore is in need of exploring the meaning systems- spiritual workings of the society- which should be considered as an important goal to achieve for urban planners and policies regarding public welfare. This would require new methods of understanding societal needs qualitatively, not to miss each and every individual. The most prosperous cities will be those that design sustained, comprehensive visions, and create new institutions, or strengthen existing ones, to implement a holistic vision on healthy individuals- healthy cities. In order to return to a more harmoni-

ous integration of an urbanized humanity with the natural world, urbaners must consciously re-organise their values and worldviews.

References

- Aldridge, A. (2000). *Religion in the contemporary world: a sociological introduction*. Cambridge: Polity Press.
- Baumeister R. F., & Leary M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117, 497-529.
- Benson, P.L. (2004). Emerging Themes in Research on Adolescent Spiritual and Religious Development. *Applied Developmental Sciences*, 8, 47-50.
- Burkhardt, M.A. (1989). Spirituality: An analysis of the concept. *Holistic Nursing Practice*, 3, 69-77.
- Carey, J.W. (1989). *Communication as culture: essays on media and society*. Winchester, MA: Unwin Hyman.
- Cavanagh, S. (1997). Content analysis: concepts, methods and applications. *Nurse Researcher* 4, 5-16.
- Cole, F.L. (1988) Content analysis: process and application. *Clinical Nurse Specialist* 2(1), 53-57.
- Como, J.M. (2007). A Literature Review Related to Spiritual Health and Health Outcomes. *Holist. Nurs. Pract*, 21, 224-236.
- David Orr, "Four Challenges of Sustainability," *Conservation Biology*, 6, 16 (2002): 1457 - 1460.
- Derx, P. (2013). *Humanism as a meaning frame*. In What is humanism and why does it matter. ed. Anthony B. Pinn, 42-57. Durham: Acumen
- Ellison, C. (1983). Spiritual well-being: Conceptualization and measurement. *J. Psychology and Theology*, 11, 330-340.
- Fehring, R., Miller, J., Shaw, C. (1997). Spiritual well-being, religiosity, hope, depression, and other mood states in elderly people coping with cancer. *Oncology Nursing Forum*, 24, 663-671.
- Fisher, J.W. (1998). *Spiritual health: Its nature and place in the school curriculum*. PhD thesis, University of Melbourne.
- Gilbert, P. (2009). *The Compassionate Mind: A New Approach to Life's Challenges*. Constable-Robinson
- Gilbert, P. (ed) (2005). *Compassion: Conceptualisations, Research and Use in Psychotherapy*. Routledge.
- Gilbert, P. & Parkes, M. (2011). Faith in one city: exploring religion, spirituality and mental wellbeing in urban UK, Ethnicity and Inequalities in Health and Social Care, VOL. 4 NO. 1 2011, pp. 16-27, DOI 10.1108/17570981111189551.
- Gordon, J. S. (1988). *Holistic Medicine*, New York: Chelsea House Publishers.

- Koenig, H., McCullough, M., Larson, D. (2001). *Handbook of Religion and Health*, Oxford University Press, New York, NY.
- Lambert, N, Stillman, T. F., Hicks, J. A., Kamble, S., Baumeister, R. F., Fincham, F. D. (2013). Belong is to matter: Sense of belonging enhances meaning in life. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 39, 1418-1427.
- Lee, R. M., & Robbins, S. B. (1998). The relationship between social connectedness and anxiety, self-esteem, and social identity. *Journal of Counseling Psychology*, 45, 338-345.
- Martsof, D.S., Mickley, J.R. (1998). The concept of spirituality in nursing theories: Differing world-views and extent of focus. *Journal of Advanced Nursing*, 27, 294-303.
- NICA, (1975). National Interfaith Coalition on Aging. Spiritual well-being: A definition. NICA: Athens, GA, USA, 1975.
- Ritchie, H. & Roser, M. (2018). "Mental Health". Published online at OurWorldInData.org. Retrieved from: '<https://ourworldindata.org/mental-health>' [Online Resource].
- Ross, L. (2006). Spiritual care in nursing: An overview of the research to date. *Journal of Clinical Nursing*, 15, 852-862.
- Sachs, W. (1999). *Planet Dialectics: Explorations in Environmental Development* (New York, USA: Witwatersrand University Press, 42.
- Sims, A. (2008). "Spirituality and mental health", Talk to the Midlands and Trent, *Region of the Royal College of Psychiatrists*, 6 December.
- Sims, A. (2009). *Is Faith Delusion? Why Religion is Good for Your Health*, Continuum, London.
- Taves, A. (2013). Building blocks of sacralities: A new basis for comparison across cultures and religions. In R. F. Paloutzian & C. L. Park (Eds.), *Handbook of the psychology of religion and spirituality* (2nd ed.) (pp. 357-379). New York, NY: Guilford Publications.
- Tillich, P. (1967). Life and the Spirit History and the Kingdom of God, *Systematic Theology, Volume III*, University of Chicago Press: Chicago, IL, USA.

Dr Zehra Ersahin is a Chartered Clinical Psychologist, accredited by the British Psychological Society (BPS) and the UK's Health and Care Professions Council (HCPC); completing her professional doctoral studies at the University of Manchester. She is the director of Spiritual Care and Counselling Department based at the Social Sciences University of Ankara, working as an assistant professor in the Psychology department; experienced in clinical research with a demonstrated history of working in the mental health care industry. She is skilled in clinical research, online therapeutic work, Acceptance and Commitment Therapy, mindfulness, and creative ways of therapeutic work. Her current clinical work involves improving mental health services in Turkey, with a focus on spirituality and wellbeing.

Dr. Zehra Ersahin, profesyonel doktora çalışmalarını Manchester Üniversitesi'nde tamamlamış olup, İngiliz Psikologlar Derneği (BPS) ve İngiltere Sağlık ve Bakım Meslekleri Konseyince (HCPC) klinik psikolog olarak akredite edilmektedir. Psikolojik sağlık ala-

nunda farklı gruplarla çalışma geçmişi ve klinik araştırmalarda deneyimi çerçevesinde uzmanlık alanı kriz ve travma, online terapi, Kabul ve Kararlılık Terapisi, farkındalık ve terapötik çalışmanın yaratıcı uygulamalarıdır. Halen Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Psikoloji bölümünde yardımcı doçent olarak çalışan Erşahin aynı zamanda Manevi Bakım ve Danışmanlık Anabilim Dalı Başkanı olarak görev almaktadır. Akademik ve klinik çalışmaları maneviyat ve iyilik hali odaklı olup, Türkiye'deki ruh sağlığı hizmetlerinin iyileştirilmesini amaçlamaktadır.

E-mail: zehra.ersahin@asbu.edu.tr

Dr. Nevfel Boz, received his BS degree in Psychology from Middle East Technical University and Ph.D. in Communication Studies from Marmara University in Turkey. He spent two years at Children's Digital Media Center UCLA as a post-doctoral researcher. His research centers on digital identity, youth and self-presentation in new media with the utilization of mixed-method. He has carried out a cross-cultural comparison study in Turkey and the United States and the article published in the European Journal of Communication Research. He is an assistant professor at the Department of Media and Communications, in the Social Science University of Ankara, Turkey.

Dr. Nevfel Boz, 2002 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nden lisans derecesini aldı. Yüksek lisans eğitimini de 2006 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Felsefe bölümünde tamamladı. Bilişim alanında aldığı doktora eğitimini Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nden 2012 yılında tamamladı. Doktora tezinde Dijital Kimlik ve Benlik Sunumu konusunu ele alan Nevfel Boz, gençlerin, dijital kimliklerini nasıl oluşturdukları ve benlik sunumlarını gerçekleştirirken kullandıkları yöntemleri araştırdı. 2013-2015 yılları arasında University of California, Los Angeles, Psikoloji bölümünde araştırmacı olarak bulundu. Nevfel Boz'un Gençlik, Eğitim, Yüksek Öğretim, Benlik Sunumu Stratejileri ve Kültürler Arası Psikoloji alanlarında yayınları bulunmaktadır. 2016 yılından beri Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Medya ve İletişim Bölümü'nde öğretim üyesi olarak göreve yapmaktadır.

E-mail: nevfelboz@gmail.com>

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Ersahin, Z. ve Boz, N. (2018). Urban Spirituality: Need for Connectedness and Communication. *İDEALKENT – Kent Araştırmaları Dergisi*, 25, 762-781.

The Transformation of Space and Social Class: The Past and Present of Çukurambar

*

Aksu Akçaoğlu
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Abstract

This paper examines the relation between physical space and social space by focusing on the recent transformation of Çukurambar, an old gecekondu neighborhood in Ankara. Applying to Pierre Bourdieu's conceptual tools, this paper interrogates the social implications of spatial transformation. Based on the data that was acquired from an ethnographic research, the study first explicates the spatial trajectory of Çukurambar. The trajectory of the neighborhood goes in parallel with the general transformation of urban space in Turkey. Being a village until 1950s, Çukurambar transformed into being a gecekondu neighborhood as a result of the internal migration waves. The social destiny of the neighborhood changed sharply again as a result of the neoliberal urban transformation projects. The paper underlines two dynamics that fastened the spatial transformation in Çukurambar: the intensification of political capital and economic capital. The product of the fast spatial transformation is the formation of an upper-middle class neighborhood. The partnership of politicians, local governments and urban transformation industry ended up with the making of the upper-middle class neighborhood.

Keywords: Urban transformation, middle class, Çukurambar, gecekondu, neoliberalism.

Mekânın ve Sosyal Sınıfın Dönüşümü: Çukurambar'ın Dünü ve Bugünü

*

Aksu Akçaoğlu
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Öz

Bu çalışma Ankara'nın eski bir gecekondu mahallesi olan Çukurambar'ın yakın bir geçmişte geçirmiş olduğu dönüşüm üzerinden fiziksel uzam ve toplumsal uzam arasındaki ilişkiyi inceliyor. Pierre Bourdieu'nün geliştirdiği kavramsal araçlara başvuran çalışma, mekânsal dönüşümün toplumsal sonuçlarını sorguluyor. Etnografik bir araştırmadan elde edilen verilere dayanan çalışma ilk olarak Çukurambar'ın mekânsal dönüşümünün izini sürüyor. Mahalledeki sosyo-mekânsal dönüşüm Türkiye'deki genel kentsel dönüşümün güzergâhıyla paralellik gösterir. 1950'lere kadar bir köy olan Çukurambar, iç göç dalgalarının etkisiyle hızla bir gecekondu mahallesine dönüştü. Tıpkı iç göçün etkileri gibi, yükselen siyasi muhafazakârlık ve güçlenen neoliberal ekonomi politikaları Çukurambar'daki kentsel dönüşüm projelerine büyük oranda genel biçimini verdi. Mahallenin sosyal kaderini ikinci kez keskin bir şekilde değiştiren neoliberal kentsel dönüşüm projeleri oldu. Bu çalışma, Çukurambar'daki orta sınıflaşmayı tetikleyen iki dinamiğe dikkat çekiyor, siyasi sermayenin ve ekonomik sermayenin yoğunlaşması. Mekânsal dönüşümün ürünü, eski bir gecekondu mahallesinden yeni bir üst-orta sınıf mahallesinin doğmasıdır. Siyasetçilerin, yerel yönetimlerin ve kentsel dönüşüm endüstrisinin ortaklığı, Çukurambar'da bir üst-orta sınıf mahallesinin teşkiliyle sonuçlanır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel dönüşüm, orta sınıf, Çukurambar, gecekondu, neoliberalizm.

Introduction

Physical space has been one of the earliest curiosities of sociologists. That is one of the reasons of why the first official sociology department of the world, Chicago School, is famous with being pioneer in urban sociology. What came out of the early studies of Chicago School is an attempt to produce an ideal typical definition of the city by delving into the social morphology (such as population density) which structures the form that physical space gains (Savage and Warde, 1993). From the second half of the 20th century onwards, physical space became a new field of study within Marxism. It was especially Henri Lefebvre who opened a new path within Marxism by examining the physical space in relation with the capitalist mode of production. What was new in Henri Lefebvre, compared to Chicago School, was the focus on the production of space rather than taking it for granted. Lefebvre's studies elucidated the function of physical space in the system of social reproduction (Katznelson, 1992).

The debate of social reproduction evolved into new research programs in the studies of neo-Marxist researchers, such as David Harvey and early Manuel Castells, who were influenced highly by Lefebvre. Focusing on the process of capital accumulation, Harvey uncovered the role of the land economy as the second circuit of capital accumulation while Castells shed light on the dimension of the space as the unit of collective consumption (Katznelson, 1992). Though the Marxist researchers opened a new path in urban sociology, their contribution remained restricted to the examination of physical space in relation with the capitalist economy and thus failed to examine it in relation with broader power struggles.

Applying the conceptual repertoire of Bourdieu's topological sociology, Wacquant (2014; 2017) aims to open a new path within urban sociology, which takes the plural power struggles into account while examining the physical space. According to him, physical space is the incorporated form of the struggles in the social space and symbolic space. In this perspective, city is the homologous triadic space within which forms of capital accumulate, concentrate, and differentiate. In other words, the struggles in the social space among different forms of capital to determine the relative value of each form of capital incorporate in the built environment. It is such perspective that provides the necessary conceptual tools to illuminate the function of *the intensification of economic capital and political capital* in the socio-spatial transformation of Çukurambar. Based on an ethnographic study that was conducted in Çukurambar between November 2012 – June 2013, this paper

aims to explain how resident profile of an old *gecekondu* neighborhood changed in parallel with the transformation of the physical space.

In the following pages, I begin the examination by contextualizing Çukurambar within the neoliberal transformations that changed the socio-spatial landscape of Ankara in the last three decades. Then, I shed light on the transformation of Çukurambar from a *gecekondu* neighborhood to a luxurious and popular upper-middle class neighborhood. Lastly, I explore in detail the factors that impact on the making of physical space middle class. I underline the role of the intensification of political capital, symbolic capital, and economic capital in this process of transformation.

Contextualizing Çukurambar: The Neoliberalization of Physical Space in Ankara

Being a modest town of petty trade and agricultural production in the Central Anatolia, the destiny of Ankara changed sharply after being the center of national liberation movement in 1920. Following the foundation of the Republic in 1923, Ankara became the capital of Turkey. For the founding cadre, Ankara was more than a capital city; it was rather ‘the fitting room of the new regime’ (Cantek, 2006) or the ‘cradle of Turkish modernism’ (Erman, 2001). Thus, the building of Ankara symbolized the building of a modern nation for the new regime. Such symbolic significance required the strong control and planning of the state in the production of the physical space. Having lasted until 1980s, the period of planned urban development generated two main forms of socio-spatial organization: “the construction of apartments by the small contractors [for urban middle classes] and the self-help *gecekondu*s of the squatters dominated the urbanization process in Turkish cities up until 1980s” (Batuman, 2013a, s. 586). These two main methods of socio-spatial organization went through a crisis starting from 1970s. First of all, the accelerating flow of migrants from rural areas generated pressure over the urban land. The estimated number of *gecekondu* houses in Ankara rose from 70.000 in 1960 to 240.000 in 1980 (Batuman, 2013a, s. 586). Second, the small contractor-based housing sector collapsed following the rising inflation and the shortage of available land in the city center and its immediate surroundings. As a result, the socio-spatial organization which accommodated the urban landscape with apartments and *gecekondu*s weakened.

Like the rest of the big cities of Turkey, a new period of socio-spatial organization has started in Ankara from 1980s on. In the new period, the form of the socio-spatial organization in Ankara was shaped especially by the rising two forces of urban politics: neoliberalism and Islamist conservatism.

As a sociological concept, neoliberalism is a market-conforming state crafting (Wacquant, 2012). It rests on the “articulation of state, market, and citizenship that harnesses the first to impose the stamp of the second onto the third” (Wacquant, 2012, s. 71). In other words, neoliberalism does not imply the retrenchment of the state in favor of the market but rather entails the reengineering of the state in the form of ‘Centaur-state’.

...that acts very differently at the two ends of the class structure and puts its considerable disciplinary capacity on the social, penal, and cultural front at the service of commodification. The state practices laissez-faire at the top, at the level of the circulation of capital and the production of inequality, but it turns interventionist and intrusive when it comes to managing the consequences of inequality at the bottom, for the life spaces and life chances of precarious fractions of the postindustrial working class (Wacquant, 2013, s. 9).

The construction of market-conforming state generates impacts over urban politics. As Erman (2016) notes, neoliberalism re-structures the urban space by mainly reorganizing the institutional core, tasks and functions of local governments in such a way to stimulate capital accumulation through partnerships with private sector. The partnership of public and private sectors takes the form of the coalition of urban bureaucracy with developers, land owners, advisors, professionals, and media in order to create economic growth through the uses of the urban space (Güzey, 2014). In the case of Ankara, the neoliberalization of urban policies led to transformation basically in four spheres: the increasing power and control of greater municipality over the urban space, the increasing role of large development firms in the production of urban space, the accelerating speed of suburbanization, and marketization of real estate sector.

As Geniş (2007) notes, the period of planned urban development ended but state’s involvement into urban land market did not decrease. Rather, its mode of intervention has changed. The financial budget and authority regarding the urban policy were transferred in a great extent to the metropolitan municipalities following the administrative and legal reforms in the early 1980s (Candan and Kolluoğlu, 2008). All of these neoliberal reforms “granted the municipalities the power to undertake major urban projects overriding the existing checks, controls, and regulations in the legal system” (Candan and Kolluoğlu, 2008, s. 14). In addition to the rising power and authority of municipalities, TOKI, the Housing Development Administration, emerged as another strong agent of urban policies especially following

the rule of AKP. In the first period of AKP rule, TOKI was assigned with the authority to “freely expropriate, plan, and redevelop areas” (Batuman, 2013a, s. 587) free from the control of bureaucratic institutions. Between 2003 and 2010, TOKI built more than 61.000 housing units in Ankara (Batuman, 2013a, s. 587).

The rising power of municipalities and TOKI was accompanied with the increasing role of large scale development firms in the production of urban space as the role of small contractors diminished. The collaboration of bureaucracy and developers incorporated in three-tiered urban regeneration projects: “the development of the hitherto undeveloped land on the fringes ..., the renewal of the public spaces and historic sites in the urban core ..., [and] the evacuation and redevelopment of squatter areas” (Batuman, 2013a, s. 588). The urban regeneration process accelerated the suburbanization tendency with the mushrooming gated communities and luxury sites in the south-west axes of Ankara (Güzey, 2014). The new socio-spatial organization promised its upper and middle class residents the joys of a commodified heaven. The renewal of public spaces and historic sites, on the other hand, constituted one of the major instruments for the conservative municipality to reconstruct the collective identity in a conservative manner with the help of the built environment. While the redevelopment of squatter areas has generated new zones of urban rent for the developers, it has also uprooted gecekondu residents from their neighborhoods where they used to live. Briefly, the urban regeneration period in the last three decades of Ankara inscribed the logic of neoliberalism into the production of physical space: while the urban regeneration projects provided new sources of investment for upper classes, and spatial possibilities for the making of middle class distinction, it led working classes and precariats to face the disciplinary hand of the urban bureaucracy when they resisted against the urban transformation projects.

The neoliberalization in Ankara, as it was in the whole country, went hand in hand with the rising political power of Islamist conservatism. The 1994 local elections was a significant corner stone in the rise of Islamist conservatism as Welfare Party (RP) won elections in some of the big cities including Ankara (Recep Tayyip Erdoğan, the current president of Turkey, became the mayor of İstanbul in the same year from RP). The experience in the local governments paved the way later for the rule of Justice and Development Party (AKP). The election success of RP had rested on its opposition against the established order. Including an anti-capitalist discourse, Islamist opposition gained recognition among the gecekondu residents, the absolute losers of the neoliberal transformation.

In contrast to RP experience, AKP emerged not as an opposition against the established order but rather as the demand of reform within the existing order. The shift of political axis was felt most concretely in the economic vision of the new party. The Islamist anti-capitalist opposition was replaced with the promise of capitalist development in the program of AKP. In the discourse of the new party, “the traditional Islamic teachings [functioned no more] as an anti-capitalist praise to poverty [but rather] turned into means of producing consent to the existing economic order” (Batuman 2013b, s. 4). Following the rule of AKP in 2002, neoliberal transformation gained momentum in Turkey and like many other big cities, Ankara turned into being a huge site of construction. As Çavuşoğlu and Strutz (2014) note, urban transformation projects have been the major source for the political and economic strategy of AKP to remain in power. As an old *gecekondu* neighborhood, Çukurambar underwent a great transformation in this period: an upper-middle class neighborhood emerged as old *gecekondus* were replaced by high-rise luxury buildings. Moreover, among the new residents of Çukurambar were conservative politicians, bureaucrats, and developers who played a significant role in the transformation of the neighborhood in which they lived.

Transformation of Çukurambar: From Village to Gecekondu Neighborhood and Further

On the road to Sufiyane, a center for Islamic fine-arts and culture in Çukurambar, where Mesnevi Talks are held regularly on every Saturday morning, I ran into İbrahim who is the most regular and thus most respected participant of the talks. He is a retired high bureaucrat in his late fifties. İbrahim was born and raised in Çukurambar while it was still a *gecekondu* neighborhood. As we were heading toward Sufiyane, I pointed out him with admiration the blossoming pink branches of cherry trees that leaned out of the high fences of a lonely *gecekondu* house which was squeezed within the jam of luxury high residences. He said:

At this time of the year while I was a kid, Çukurambar was used to be like a field of spring flowers. I am not exaggerating when I say field. There were really fields in the place of the buildings that we see now, and we and our neighbors were used to plant wheat. It may sound like a tale for you but in the place of the road we walk now there was used to be a path and it was not surprising to see cows, sheep, or donkeys walking slowly to the meadow where they were used to be out at grass.

When İbrahim was a kid, Çukurambar was composed of gecekondü houses built by the former generation of migrant families from the villages of the cities in central Anatolia and Black Sea regions. İbrahim's parents were used to living in the villages of a central Anatolian city. In the mid of 1960s, agricultural economy was in a crisis which endangered the reproduction of rural social relations in Turkey. In the same period, the collective quest for an alternative social existence commenced among peasants to overcome the crisis. There were two common paths for a better future dream of Anatolian peasants: migration to Germany or the big cities of Turkey. In the case of İbrahim's family, most of the men from the village migrated to Germany to save their lives by working in the factories as a worker. İbrahim's father, Ahmet, was an exception. He stayed in the village since the familial division of labor required him as the youngest son to look after his old parents. During his stay in the village, his parents arranged a marriage for him with a distant relative from the neighboring village. Upon their village burnt up in the late 1960s, he had to leave the village with his wife and parents.

He did not hesitate to determine the route when they had to leave the village. He came directly to Çukurambar where his relatives and fellow villagers had settled earlier. The second day they arrived to Çukurambar, they bought a small piece of land from the resident peasants and built their gecekondü just as their fellow villagers did when they migrated. When they completed the construction of their house at the end of the third day, it was a single-storey, separate house that composed of two rooms and a toilet in the front-garden. Like all gecekondüs, the construction of the house has never ended; whenever they succeeded to save money they fortified their house and added a new room or rarely a new storey especially in the case of having many children. The process of adaptation to the new environment was not too difficult as the organization of the physical space, and structure and tempo of the social life made them feel like they are not too far from their village. Actually, their feeling of 'living in the borders of the familiar world' had concrete foundations. On the city plan of Ankara municipality in 1960s, Çukurambar was seen as a village on the verge of Balgat neighborhood which had been the field for Daniel Lerner's (1958) Turkey case in his examination of modernization process in the Middle East.

When Lerner conducted the first five interviews of his study in the summer of 1950, just on the eve of transition into multi-party democracy in Turkey, Balgat was still a village composed of fifty houses. His interviewer Tosun B. described Balgat as a 'gray barren' that does not resemble to any other villages he saw all around the country. Despite it is just eight kilometers away from the city

center, Ulus, Balgat seemed isolated from the capital since there was no direct transportation just because there was no road. Balgati peasants were living on by farming and could not imagine any other way of life. Their only link with the outside world was the only radio of the village in the house of the chief who collected the villagers at his home in the evenings to listen to the news and to share his views about what he has just heard. The chief whose views easily transformed into the collective view of the village without questioning was like the embodied state in the village. He was an ex-soldier and strong admirer of Atatürk, who placed 'duty to the nation' at the center of his life. In contrast to the chief, the only grocer of Balgat was seduced by the shining city life and was even ready to live in the US by leaving the village if he had a chance. In 1950, the grocer was a heretical figure in the village.

When Lerner revisited Balgat in 1954, he found a completely different settlement. Actually, whole country had changed as the single-party regime ended in 1950 and after Democrat Party came to power. The number of houses in Balgat reached to five hundred and it transformed into being a neighborhood of the greater Ankara municipality. Balgatis had a road that connects them to the city and regular bus service to the city center three times a day. They also had a school and a health-care center in their neighborhood. The pure water and electricity were about to arrive. Moreover, many of the households had their own radio. Social life has also changed as most of the ex-peasants sold their lands and became worker in the factories or bureaucratic institutions of the city. All these developments were enough for Balgatis, including the chief, to support DP. Everybody seemed content about the change in their lives but still the chief complained from the indifference of younger generations about duty to the nation and their never ending interest in new consumption patterns. The heretical grocer of Balgat had passed away without seeing the great transformation of his village but he reincarnated in the younger generations including the grandchildren of the chief.

The pace of development in Çukurambar was not as rapid as Balgat. Different than many other cases, gecekondu were built on private land rather than public land but they were still unauthorized. It was the main reason why they had to struggle for public facilities. For this reason they established a neighborhood association in the early 1960s and put pressure over the bureaucracy for the demands of pure water, sewage system and electricity. Another product of the neighborhood association was the opening of a primary school and a health center in the late 1960s. The infrastructure of Çukurambar was completed in 1987 with the coming of the sewage system. Until the introduction of public facilities, gecekondu residents walked in the

muddy roads of the village, carried water from the common fountain of the village to their houses, lighted their rooms in evenings with gas lamps, heated their houses in the winter by lighting coal in stoves and breathed the coal smoke coming out of the chimneys.

These difficult conditions of existence forced gecekondu dwellers to use their houses multi-functional, which required the heavy labor to transform the order of the house in different times of the day or the season. The division of familial labor rested on the division of sexes which was homologous with the spatial division between public and private. The anonymous world outside the neighborhood was the world of work and thus of men while the familiar world of the neighborhood was an extension of house which was a perfect product of women labor. Men left the house and neighborhood early in the morning to go to their work in the city. They were workers in the bureaucracy, factories, or in the streets as vendors. Women woke up even earlier to prepare breakfast for their nuclear or extended family. The labor of the women was not restricted to the chores of the house. Each chore required the transformation of the house homologous with the logic of the chore. Most of the time, the living room functioned as kitchen, bedroom of children and bathroom (in the winter). While looking after children and elderly, doing the house chores, working in the fields and neighboring with the fellow villagers women labor did not only function in the reproduction of the manly labor but also in the fabrication of solidarity ties among the neighbors, which created a safe social life within the gecekondu neighborhood.

Illustration 1. New buildings and the remaining gecekondu of Çukurambar

The period between 1967 and 1974 was the most intensive period of migration waves, which led to the growth of population and enlargement of the city. As a result of this process, Çukurambar was swallowed by the growing city and became a neighborhood of Çankaya district in 1972 (Koroğlu and Ercoşkun, 2006). In this period, Çukurambar was no more a village but the city seemed still far from the neighborhood as the pace of the transformation was still slow. İbrahim maintains that:

When I was a kid, I and my friends from the neighborhood were used to counting the number of the cars passing from the Eskişehir Highway by sitting at the top of a high hill. At the end of the three hours, the total number of the cars was most of the times less than fifty.

The first time that İbrahim realized their neighborhood is getting closer to the city was upon the rumors that the leaders of two right wing parties bought land from Balgat. The rumors turned out to be real in time as Necmettin Erbakan, the leader of the Islamist National Outlook Movement (*Milli Görüş Hareketi*, MGH), built a house in Balgat and Alparslan Türkeş, the leader of the Nationalist Movement Party, bought a land to build the headquarter of the party in Balgat. These developments led Çukurambar to transform into being the stronghold of the 'nationalist front' during the political polarization of 1970s. The older generations tended to support Süleyman Demirel's Justice Party or Necmettin Erbakan's National Salvation Party while younger generations, like İbrahim, supported Alparslan Türkeş' Nationalist Movement Party.

In this way, as the city absorbed the physical space of Çukurambar, the content of political relations transformed from being functional to ethical. For a long time, politics was a pragmatic tool for gecekondü residents to bring the public facilities to the neighborhood and prevent any possible punitive regulation of state about their unauthorized houses. After getting closer to the city, politics implied an ethical preference about the clash between left and right. For İbrahim, it was not surprising that the residents of the neighborhood tended to support the right-wing parties since the (Sunni) 'Muslim' of Islamists and 'Türk' of nationalists sounded more familiar than the 'comrade' of communists.

When our parents (the older generations) first settled to Çukurambar, the first thing they did together was to repair the existing mosque of the village. I remember that mosque very well; it was a mosque in the gecekondü style. I remember that Erba-

kan and other political figures from right-wing parties came and prayed in that mosque with us.

İbrahim thought that right-wing parties represented the authentic (yerli) politics for the Turkish nation and thus most of the neighbors felt the right-wing party discourse closer to their own thinking.

The critical point in the transformation of the physical space of Çukurambar was the state's perception of gecekondü neighborhoods. From 1948 onwards, the state saw gecekondü neighborhoods as a non-urban form of settlement that needs to be improved and transformed. As the wave of migration fastened, the number of migrants increased, and the borders of gecekondü neighborhoods expanded, gecekondü neighborhoods transformed into being a potential source of political capital. It impacted on the softening of the official strategy against gecekondü neighborhoods: local governments were put in charge to provide infrastructure services to gecekondü neighborhoods in 1963, and amnesty laws turned out to be the general principle for the authorization of non-authorized houses. Until 1980, the official vision in gecekondü improvement plans implied the betterment of the living conditions of gecekondü residents as well as the improvement in the housing conditions. In the post-1980 period which was shaped by liberal economy politics, improvement plans were replaced by transformation projects which have focused on the rent and neglected the social dimension of gecekondü neighborhoods. As a result, the rent-based transformation of gecekondü neighborhoods led gecekondü residents to be the voluntary migrants from the transformed neighborhood as they could afford to buy two or more houses in the peripheral gecekondü neighborhoods of the city with their share in the transformation project. It was the case of Çukurambar in the post-1980 period.

The Metropolitan Municipality of Ankara prepared a new city plan in 1982, which projected the decentralization of urban population into the west axes where Çukurambar located. Following that an improvement plan was prepared for Çukurambar in 1984, which projected lower population density for the neighborhood with 1/1000 scale. However, Çukurambar improvement plan was revised in 1993 with 1/5000 scale, which attracted the attention of urban transformation industry (Köroğlu and Ercoşkun, 2006). In the following period, the transformation process accelerated. The demolished one-story gecekondü houses were replaced with multi-story apartment blocks and the profile of the neighborhood residents changed as the new apartments attracted to the middle classes while gecekondü residents moved to the peripheral districts such as Sincan.

Making Çukurambar Middle Class

Niyazi is a retired academician and an ex-member of the parliament in his mid-60s. He was born and raised in a peasant family in a village of an Eastern Anatolian city. He was the only kid who continued to education further than primary school in the village. He left his village in an early age to go to the İmam Hatip School in the city. He further continued to his education in the Theology Faculty of a university in Istanbul. As he worked as a preacher in the mosques of İstanbul, he has also completed his PhD on theology. In 1990s he was an active member of rising Welfare Party and he was elected as a member of parliament in 1995 elections. In this period of his life he saw Çukurambar for the first time. The representatives of the party had established a cooperative association under the leadership of a representative who was used to work as a contractor. When his friends took him to Çukurambar where the site of the cooperative would be built he saw a gecekondu neighborhood.

There were a few apartment blocks around but it was dominantly a gecekondu neighborhood which has not had a road yet. The paths that the residents were used to walk were muddy in the winter and dusty in the summer. If you had seen this neighborhood in 1997 with me, you would never imagine the present state that it reached in a decade.

When Niyazi first saw the neighborhood in 1997, the transformation of Çukurambar had already commenced but its population was still less than five thousand. The cooperative houses were completed in 2001 and a significant number of high level party members had house in Çukurambar. Many of them saw the cooperative as an instrument of investment and did not think to live in the neighborhood at the beginning. However, the destiny of Çukurambar changed sharply after AKP came into power in 2002. Until then, members of parliament were used to living in the parliament housing located in Oran. Before the elections, AKP had promised to start a new period in which the national will would be at the center of the politics rather than the arbitrary decisions of the alienated political nobility. To symbolize the beginning of the new period, AKP government decided to leave the parliament housing arguing that the representatives of the nation should live within the nation. Following that, Çukurambar has been the new destination for some of the AKP members who already had a house in the neighborhood. The existence of a group of parliamentary representative transformed the neighborhood into a center of attraction for the others who were looking for a new house. In a short time, the number of the members of parliament

(including the politicians from the parties other than AKP) increased in a significant extent.

What made Çukurambar attractive was not only a group of resident parliamentary representatives. Once being a village and later a gecekondu neighborhood in the periphery of the city, Çukurambar gained a central location as the city grew more and more. Being an intersection point of the main arterial roads such as Konya Highway and Eskişehir Highway, Çukurambar is just five kilometers away from the city center (Kızılay) and the parliament. However, still the residence of parliamentary representatives played a functional role in the rapid transformation of the neighborhood. The Metropolitan Municipality of Ankara worked to improve the conditions of the neighborhood more than ever before. In addition to that, municipality increased the limit of maximum floors in the buildings of the neighborhood which further attracted the attention of contractors and paved the way for increasing population density as the limit of floor for the new high-rise buildings was twenty nine. Compared to the first apartment blocks of the neighborhood which had maximum ten floors, the new high-rise buildings led to an enormous population density. As of 2016, the population of the neighborhood reached to 17.500 and it is expected to further increase as there are still buildings under construction (Gülbudak, 2016).

Illustration 2: The new silhouette of Çukurambar (Resource: <http://www.panoramio.com>)

The impact of contractors was not only restricted to the rising density of population, they also impacted on the determination of the profile of the

new comers. The new high-rise blocks had some structural elements which attracted only middle and upper classes. The new sites were designed luxuriously reminding of hotels. The entrance was controlled by security guards; once one passed the security check as the recognized resident or guest of the site, she parked her car to the multi-story parking garage at the basement of each block. Once one steps in the building, she is welcomed in the lobby. The interior design of the common areas makes one feel like that the building has no function but an aesthetical reason to exist: obsessive care of cleanness and radius lightening system makes one inevitably think that she lives a good life. One may feel like that the new high-rise blocks were designed to make their residences to feel like they are great. That is why the smallest apartment included four rooms (4+1) while most of the houses had five or more rooms.

The greatness that the houses make their residents feel springs not only from the covered physical space and the number of rooms but also from the budget that the residents can afford for a house. While the cheapest house in the old buildings of the neighborhood is around 180.000\$, the most expensive apartment in the new high-rise buildings is approximately 450.000\$ which is extraordinarily high compared to the average price for an apartment with similar qualities in other middle class neighborhoods of the city. As a result, except the members of the parliament, the new comers of the neighborhood were high bureaucrats, high executives of the big companies, high earner professionals (such as doctors and lawyers), and company owners. Alongside being a residential unit, Çukurambar is also on the verge of becoming a central business district. As may be predicted, the lionizing sector in the neighborhood is the construction sector. They did not only build the high-rise luxurious buildings in the neighborhood but they also moved their offices and houses to the buildings they built. The interest of the constructors to the neighborhood was not a coincidence since Çukurambar enabled them to acquire the social capital which can easily be translated into bureaucratic and economic capital.

Adem is a young contractor in his forties, who lives and works in Çukurambar similar to many of his colleagues do. He was born and raised in a notable family of a Central Anatolian city. After completing his university education, he started to work as a contractor in his hometown just like his grandfather and father. Adem moved to Ankara just after AKP came into power.

My father was an effective member of the party in my hometown at that time. We thought that it could be the right time to drum up business. We thought we could increase the turnover if we succeed to win public tenders. So I moved to Ankara and opened an office here.

Adem's expectations turned out to be real as he succeeded to win a couple of public tenders. He was used to building apartment blocks which brought him lots of money while he lived in his hometown but now he builds dams and tunnels in various regions of the country, which bring him much more money. After having the experience of managing big projects, Adem focused his all energy on public tenders.

For now I quit building apartment blocks. Actually, the construction of an apartment or a dam makes no difference for a contractor. However, once you are interested in tenders you have to spend most of your energy in running after the bureaucrats, which you do not need in the construction of a simple apartment block. Honestly speaking, to win a tender is not only about the technical and economic qualification of a company; you need strong political support, as well. The political support does not make you the winner of a tender but it may open the gates when you are confronted with obstacles.

Especially after the head-quarter of AKP moved to Söğütözü, a district just one kilometer away from Çukurambar, in 2007 the political significance of the neighborhood further increased. From that time onwards, it has been more likely to meet the high bureaucrats and significant politicians of AKP in the ordinary interactions of daily life. It was in this period when Adem decided to move his office and later his house to the neighborhood. Now his next-door neighbor is a member of parliament from 'his party'. He goes to Friday prayer in one of the mosques of the neighborhood where he gets the chance of meeting the politicians, and has lunch or coffee in the favorite restaurants or cafes of the conservative politicians. The making of Çukurambar is the product of the wedding of conservative political capital and contractors' quest for rent, which is crystallized in the spatial intersection of the social trajectories of Niyazi and Adem. Just as the allocation of the public land to the poor impacted on the Islamization of the physical space in the case of Sultanbeyli (Tuğal, 2009), the patronage relations between conserva-

tive local and central government and contractors during the urban transformation projects paved the way for the construction of high-rise luxurious buildings in Çukurambar. This functioned as a mechanism of exclusion for gecekondu residents and of invitation for middle classes.

Conclusion

The trajectory of Çukurambar was similar to many of gecekondu neighborhoods which were constructed by the migrants from the villages and towns of provincial cities in the periphery of the big cities. However, the destiny of Çukurambar changed sharply after the conservative AKP came into rule. The previously built cooperative houses by the politicians of the ex-Islamist party transformed the neighborhood into a center of attraction for the members of parliament who had to look for a new house since the ruling AKP closed the housing campus of the parliament. The intensification of the political capital in the neighborhood impacted first on the quality of the service that municipality provides. Moreover, the municipality revised the plan of the neighborhood in a more profitable way. This move transformed the neighborhood into source of profit in the eye of the contractors. In sum, the wedding of conservative political capital and contractors' quest for profit transformed Çukurambar into a middle class neighborhood.

References

- Batuman, B. (2013a). City profile: Ankara. *Cities* 31: 578-590.
- Candan, A. B. and Kolluoğlu, B. (2008). Emerging spaces of neoliberalism: A gated town and a public housing project in İstanbul. *New Perspectives on Turkey* 39: 5-46.
- Cantek, F. Ş. (2006). *Sanki viran Ankara*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Çavuşoğlu, E. and Strutz, J. (2014). Producing force and consent: Urban transformation and corporatism in Turkey. *City* 18 (2): 134-148.
- Erman, T. (2001). The politics of squatter (Gecekondu) studies in Turkey: The changing representations of rural migrants in the academic discourse. *Urban Studies* 38 (7): 983-1002.
- Erman, T. (2016). *Mış gibi site: Ankara'da bir TOKİ-Gecekondu dönüşüm sitesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Geniş, Ş. (2007). Producing elite localities: The rise of gated communities in İstanbul. *Urban Studies* 44 (4): 771-798.
- Gülbudak, İ. 2016. Telephone interview with the headman of Çukurambar.
- Güzey, Ö. (2014). Neoliberal urbanism restructuring the city of Ankara: Gated communities as a new life style in a suburban settlement. *Cities* 36: 93-106.

- Katznelson, I. (1992). *Marxism and the city*. Oxford: Clarendon Press.
- Lerner, D. (1958). *The passing of traditional society: Modernizing the middle east*. New York: Free Press.
- Savage, M. and Warde, A. (1993). *Urban sociology, capitalism, and modernity*. London: Macmillan Press.
- Tuğal, C. (2009). *Passive revolution: Absorbing the Islamic challenge to capitalism*. Stanford: Stanford University Press.
- Wacquant, L. (2012). Three steps to a historical anthropology of actually existing neoliberalism. *Social Anthropology/Anthropologie Sociale* 20 (1): 66-79.
- Wacquant, L. (2013b). Minarets without mosques: Limits to the urban politics of neoliberal Islamism. *Urban Studies* 50 (6): 1-16.
- Wacquant, L. (2014). Kentsel marjinalite ve devletin sağ eli: Loic Wacquant'la sy-leŖi. *Birikim* 298: 67-73 (with Aksu Akaoğlu).
- Wacquant, L. (2017). When Bourdieu comes to town: Pertinence, principles, applications. *International Journal of Urban and Regional Research* 42 (1): 90-105
- Wacquant, L. 2013. Constructing neoliberalism: Opening salvo. *Nexus: Newsletter of the Australian Sociological Association* 25 (1): 1-9.

Aksu Akçaoğlu is graduated from Public Relations and Advertising Department of Istanbul University in 2004. He accomplished the MSc and PhD degrees on Sociology from Middle East Technical University. He is currently a faculty member at the Sociology Department of Çanakkale Onsekiz Mart University.

Aksu Akçaoğlu İstanbul Üniversitesi Halkla İliŖkiler ve Tanıtım Bölümü'nden 2004'te mezun oldu. Yüksek Lisans ve doktora derecelerini Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden aldı. Halen Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nün akademik kadrosundadır.

E-mail: aksuakcaoglu@gmail.com

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Akçaoğlu, A. (2018). The Transformation of Space and Social Class: The Past and Present of Çukurambar. *İDEALKENT – Kent AraŖtırmaları Dergisi*, 25, 782-799.

Alt Konut Piyasaları Bağlamında Hanehalkı ve Konut Özelliklerinin İlişkisi: Ankara Örneği¹

*

Aysu Uğurlar
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Tanyel Özelçi Eceral
Gazi Üniversitesi

Aslı Gürel Üçer
Gazi Üniversitesi

Öz

Konut piyasası, benzer sosyo-ekonomik yapı içindeki bireyler ve hanehalklarını içeren kendine özgü arz, talep ve mekânsal dinamikler gösteren alt piyasalar bütünüdür. Ankara tarihi boyunca konut politikalarının ilk uygulamalarına bağlı olarak tüm konut sunum ve konut kullanım biçimlerinin ilk örneklerine sahne olmuş ve farklı alt konut piyasalarını barındıran bir metropol haline gelmiştir. Bu makale Ankara’da güncel piyasa sunumu araştırması ve hanehalkı anketleri ile gerçekleştirilen alan araştırması verilerinden elde edilen bulgular çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Makalede ilk olarak, Ankara metropoliten kenti konut piyasası/alt piyasalarına ilişkin Hürriyet emlak internet sitesinde 16.12.2013-03.01.2014 tarihleri arasında yer alan Ankara adresli toplam 126.017 konut ilanı aracılığıyla satılık ve kiralık konutlara ilişkin bilgilerden elde edilen verilerle "Altındağ, Çankaya, Etimesgut, Gölbaşı, Keçiören, Mamak, Sincan, Yenimahalle" olmak üzere 8 merkez ilçe kapsamında satılık ve kiralık konut sayıları, türleri, satış ve kira değerleri, nitelikleri (yaş, büyüklük ve oda sayısı), değerlendirilerek güncel/mevcut konut piyasasının genel özellikleri ele alınmaktadır. İkinci olarak, bu 8 merkez ilçe içinde 10-26 Şubat 2013 tarihlerinde gerçekleşen %3,6 örneklem oranı ile 534 hanehalkı anketlerinden elde edilen veriler ile hanehalkı özellikleri ve konut kullanım özellikleri ilişkisi, sosyo-demografik, sosyo-ekonomik ve mekansal özellikler bağlamında ele alınmaktadır. Farklı alt konut piyasalarını, konut (arz yönü) ve kullanıcı/hanehalkları (talep yönü) özellikleri ve ilişkileri açısından ele alan bu makalede, Ankara metropoliten kenti alt konut piyasalarının, arz-talep ve mekansal dinamikleri ortaya konmaktadır.

Anahtar kelimeler: Konut Piyasası, Alt konut piyasası, hanehalkı özellikleri, konut özellikleri, Ankara.

¹ Bu makale "Metropoliten Konut Piyasasında Konut Kullanım Biçimini ve Konut Memnuniyetini Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi" başlıklı ve 113K425 Kodlu TÜBİTAK Araştırma Projesinden elde edilen verilerden yararlanılarak yazılmıştır.

The Relationship Between Household and Housing Characteristics in the Context of Sub-Housing Markets: The Case of Ankara

*

Aysu Uğurlar
Van Yüzüncü Yıl University

Tanyel Özelçi Eceral
Gazi Üniversitesi

Aslı Gürel Üçer
Gazi Üniversitesi

Abstract

The housing market is a summation of sub-markets with intrinsic supply, demand and spatial dynamics of individuals and households within a similar socioeconomic structure. Throughout its history, Ankara has been the stage to the first examples of all types of housing supply and ownership status (tenure) and has become a metropolis that contains different sub-housing markets as a result of the initial implementations of housing policies. This article was authored in accordance with the current market supply research and household surveys conducted in Ankara as well as the findings obtained from the field survey data. In the article, firstly the general characteristics of the current housing market are discussed, based on evaluations on the numbers, types, sales and rent values, qualifications (age, size and number of rooms) of housing for sale and rent in 8 central districts of Ankara, including Altındağ, Çankaya, Etimesgut, Gölbaşı, Keçiören, Mamak, Sincan and Yenimahalle, based on data on the housing market/sub-markets of the metropolitan city of Ankara obtained from 126,017 housing ad posting on the Hürriyet Real Estate website, between 16.12.2013 and 03.01.2014. Secondly, in these 8 central districts, using the data obtained from 534 household surveys with a sampling rate of 3.6%, conducted between 10-26 February 2013, the relationship between the characteristics of the household and the characteristics of the housing use is discussed in the context of socio-demographic, socioeconomic and spatial characteristics. In this article, which deals with different sub-housing markets in terms of properties and relations of housing (supply direction) and user/households (demand direction), the supply-demand and spatial dynamics of the sub-housing markets of the metropolitan city of Ankara are revealed.

Keywords: Housing Market, Sub-housing market, household characteristics, housing characteristics, Ankara.

Giriş

Günümüzde Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde gayrimenkul ve konut öne çıkan sektörler arasındadır. Kentleşme, göç, demografik gelişmeler, hanehalkı yapısının değişimi (yalnız yaşama isteği, evlenme, boşanma vb.) ve konut tüketim alışkanlıklarının farklılaşması gibi etkenler konut gereksinmesinde niteliksel ve niceliksel değişimlere neden olmaktadır. Konutun ekonomik niteliğine bağlı olarak son yıllarda konut arzı, talebi ve fiyatları özellikle büyük kentlerde önemli ölçüde artmıştır. Geçmişten günümüze giderek öne çıkan değişim ve prestij değeri, konutu toplumsal hiyerarşideki statü belirleyen temel göstergelerden biri haline getirmiştir.

Günümüzde gayrimenkul konusunda en yoğun faaliyetin yaşandığı ve tüm kentler arasında konut satış istatistiklerinde lider olan İstanbul, Ankara, İzmir (Dalkılıç ve Aşkın, 2018, s.70) gibi metropoliten kentlerde, konutun prestij ve değişim değeri öne çıkarılarak rant potansiyeli yüksek bölgelerde kentsel projeler yoluyla farklı yaşam tarzlarını yansıtan marka konut projeleri (kapalı siteler, rezidanslar vb.) ile kent mekanı dönüştürülmekte, özel sektör eliyle yeniden üretilmektedir. Özel sektörün yanı sıra yerel yönetimler ya da Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) tarafından kentsel yenileme/dönüşüm süreçleri ile gerçekleştirilen projeler yoluyla da gecekondular, sağlıksız konut alanları ve afet riski altındaki alanlar arazi piyasasına daha yüksek rantlarla kazandırılmaya çalışılmakta ve konut fiyatları yükselmektedir. Türel ve Koç (2015), konut satışlarında ve buna bağlı olarak konut sahipliğinde ortaya çıkan artışın, TOKİ tarafından üretilen konutların ve son yıllarda konut kredisi sektörünün büyümesinin etkileri ile ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte, yeni inşaat sektörü (özellikle özel sektör tarafından) düşük gelirli gruplara değil, orta veya yüksek gelirli hanehalklarına hizmet etmektedir (Sarı ve Khurami, 2018).

Konut piyasası, tüketicilerin (hanehalkının) talepleri doğrultusunda üreticilerin, ihtiyacı karşılamaya yönelik konut üretmeleri sürecidir (Öney, 2002). Her bireyin yaşamak isteyeceği bir konut talebi vardır. Konut talebi bireylerin gelirinden, fiyatlardan, beklentilerden, tercihlerden, tamamlayıcı ve ikame malların fiyatlarından etkilenmektedir (Öztürk ve Fitöz: 25; 2009). Temel olarak konut talebi tüketim ve yatırım amaçlı olmak üzere iki kısımdan oluşur. Tüketim amaçlı konut talebi; konut fiyatı, hane halkının geliri, konut kiralari, konut dışındaki mal ve hizmetlerin fiyatları, konutun özellikleri, konut kredisi faiz oranları tarafından belirlenirken; yatırım amaçlı konut talebi sahip olunan konutun getiri oranı, diğer yatırım araçlarının getiri

oranları, hane halkının serveti ve diğer faktörler tarafından belirlenir. Konut arzı; konut fiyatları, piyasa faiz oranı, konut finansman olanakları, hükümet politikası, arsa üretimi, kentleşme oranı, yapı malzemesi ve yapım teknolojisindeki gelişmeler, yapı malzemelerinin maliyeti ve diğer faktörler tarafından belirlenmektedir (Öztürk ve Fitöz, 2009, s.29).

Konut piyasası, konutların birbirinden farklı özelliklere sahip olmaları (türdeş olmayan) nedeniyle heterojen ürünlerden oluşan bir piyasadır. Konutun hem yatırım aracı hem de mal olarak değerlendirilmesi sebebi ile, konut piyasası diğer piyasalara göre farklılıklar göstermektedir (Afşar, Yılmazel ve Yılmazel, 2017, s.195). Farklı niteliklerdeki konutların hizmet düzeyleri de farklı olmakta ve bu farklılaşma, tüketici tercihleri yönünden ikamesi çok sınırlı mal gruplarını ortaya çıkarmaktadır (Davenport, 2003). Bir konut piyasası, nitelikleri bakımından farklı bir fiyatlandırma yapısı ile farklı gelir grubunda hanehalklarına hizmet eden kendine özgü arz ve talebi ile birçok alt piyasaya bölünebilmektedir (Davenport, 2003; Strasheim, 1974). Gribsy (1963), Bourassa, Cantoni ve Hoesli (2007) bir konut alt piyasasının, birbirleri ile rekabet edebilecek, ikame oranı yüksek ya da ikame edilebilir konutların genellikle benzer gelir gruplarına ya da tüketici kesimine yönelik olduğunu ifade etmektedir. Diğer bir deyişle bir konut alt piyasası, "birbirinin makul ölçüde yakın ikameleri olan bir konutlar kümesi, diğer alt pazarlardaki konutlar için nispeten zayıf ikameler" olarak tanımlanabilir (Bourassa, Hamelink, Hoesli ve MacGregor, 1999, s.162 alıntılan Wu ve Sharma, 2012, s.746). Rothenberg da (1991), benzer biçimde her bir alt piyasanın talep ile arz edenlerinin yakın ve birbirine denk olduğunu ifade etmektedir (Davenport, 2003). Özetlenecek olursa; bir konut piyasası, kiralık ya da mülk konut olsun benzer sosyo-ekonomik yapı içindeki hanehalklarını içeren kendine özgü arz, talep ve mekânsal dinamikler gösteren alt piyasalar bütünü olarak tanımlanabilir. Bir alt piyasada, değeri (fiyat) konutun ve çevresinin özelliklerine dayalı olarak belirlenen konut birimlerine yönelik talep (mülk konut ya da kiracı), hanehalklarının sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri çerçevesinde değişebilen bireysel tercihlerine göre şekillenmektedir (Uğurlar ve Eceral, 2014, s.138).

Ankara tarihi boyunca konut politikalarının ilk uygulamalarına bağlı olarak tüm konut sunum ve konut kullanım biçimlerinin (mülk konut, kiralık konut, lojman vb.) ilk örneklerine sahne olmuş ve farklı dönemlerde uygulanan imar planlarının da etkisi ile günümüzde mekansal, sosyal ve ekonomik açıdan benzerlik ya da farklılık gösteren konut alt piyasalarını barındıran bir metropol haline gelmiştir. Bu makalede ilk olarak, Ankara

metropolitan kenti konut piyasası/alt piyasalarına ilişkin Hürriyet emlak internet sitesinde 16.12.2013-03.01.2014 tarihleri arasında yer alan Ankara adresli toplam 126.017 konut ilanı aracılığıyla satılık ve kiralık konutlara ilişkin bilgilerden elde edilen verilerle, "Altındağ, Çankaya, Etimesgut, Gölbaşı, Keçiören, Mamak, Sincan, Yenimahalle" olmak üzere 8 merkez ilçe kapsamında satılık ve kiralık konut sayıları, türleri, satış ve kira değerleri, nitelikleri (yaş, büyüklük ve oda sayısı), değerlendirilerek mevcut konut piyasasının genel özellikleri ele alınmaktadır. İkinci olarak, Ankara metropolitan kenti temsil ettiği kabul edilen Ankara Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı bu 8 merkez ilçe içinde hanehalkı çeşitliliğini yansıtması çerçevesinde, ilçelerin sosyo-ekonomik yapıları, konut sunum biçimleri ve türleri (toplu konut, apartman, kooperatif, müstakil vb.), gibi faktörler göz önünde bulundurularak belirlenen ve 10-26 Şubat 2013 tarihlerinde gerçekleşen %3,6 örneklem oranı ile 534 adet hanehalkı anketinden elde edilen veriler ile hanehalkı özellikleri ve konut kullanım özellikleri ilişkisi; sosyo-demografik, sosyo-ekonomik ve mekansal özellikler bağlamında ele alınmaktadır. Böylece Ankara metropolitan kentinde farklı alt konut piyasaları sadece konut fiyatları ve konut nitelikleri açısından değil aynı zamanda bu piyasaların kullanıcısı olan hanehalkları özellikleri ve birbirleri ile ilişkisi açısından da ele alınmaktadır. Farklı alt konut piyasalarını, konut (arz yönü) ve kullanıcı/hanehalkları (talep yönü) özellikleri ve ilişkileri açısından ele alan bu makalede, Ankara metropolitan kenti alt konut piyasalarının, arz-talep ve mekansal dinamikleri ortaya konularak değerlendirilmektedir.

Piyasa Sunumu (Arz) Çerçevesinde Ankara Metropolitan Kenti Alt Konut Piyasalarının Genel Özellikleri

Türkiye'de konut piyasasında konut arzının ana aktörleri olarak konut üretimi, en geniş hali ile kamu (yerel yönetimler, TOKİ vb.) ve özel girişimciler (bireysel, büyük ve küçük ölçekli firmalar vb.) tarafından gerçekleştirilmektedir. Türkiye'de mülk (konut sahipliği) ya da kiralık olmak üzere farklı konut kullanım biçimleri değerlendirildiğinde; Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren mülk konut politikası desteklense de, mülk konut politikasının en önemli parçası olan konut satın alacaklara yeterli kredi desteği sağlanması mümkün olamamıştır (Türel, 1996). Türkiye'de özellikle kentsel alanlarda yaygın olan kiralık konut stoku ise kiralık konut sunum politikaları ile değil rant aktarımları hacmi ile belirlenmiştir (Balamir, 1996). Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) "Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmasına" göre 2013-

2017 yılları arasında Türkiye'de ev sahipliği %60,7'den 59,7'e düşerken kiracılığın %21,3'den 24,4'e yükseldiği görülmektedir (TÜİK 2018). Bu rakamlar, iki konut kullanım biçiminin de konut piyasasında önemli ölçüde yeri olduğunu göstermektedir.

Kentsel gelişim açısından Ankara'nın Cumhuriyet tarihinde önemli bir yeri vardır. Ankara, başkent oluşundan itibaren konut politikalarının uygulamalarına bağlı olarak tüm konut sunum ve konut kullanım biçimlerinin uygulama alanı olmuştur. Ankara metropoliten kenti merkez ilçeleri arasında en yüksek kiracılık oranına sahip olan ilçeler Altındağ (%40), Etimesgut (%37) ve Sincan (%37)'dir. 2011 yılı TÜİK verilerine göre, Ankara'da toplam hanehalkı sayısı 1.435.174 olup, bunun %60,9'u ev sahibi, %30,2'si kiracı, %2,9'u lojmanda oturan ve %6'sı ev sahibi değil ama kira ödememektedir. 2013 yılı Ankara Ulaşım Ana Planı² verilerine göre Ankara metropoliten kenti merkez ilçeleri arasında en yüksek kiracılık oranına sahip olan ilçeler Altındağ (%37,4), Çankaya (%35,2) ve Yenimahalle (%32,9); en yüksek ev sahipliği oranına sahip olan ilçeler ise Gölbaşı (%69,9) ve Sincan (%68,2)'dir (Tablo 1). 2002-2011 yılları arasında Ankara'da yeni konutların ilçelere göre dağılımında Keçiören'in %19,8 ile en yüksek orana sahip olduğu görülmektedir. Keçiören'i; Etimesgut (%16), Çankaya (%14,9), Mamak (%13,9), Yenimahalle (%13,8), Sincan (%12,8), Altındağ (%6,5) ve Gölbaşı (%2,2) ilçeleri izlemektedir (Ankara Kalkınma Ajansı, 2013, s.222).

Tablo 1. 2013 yılı Ankara merkez ilçelerinin konut kullanım biçimi dağılımı (%)

İlçeler	Ev Sahibi Hanehalkı Sayısı	Ev Sahibi Hanehalkı Oranı (%)	Kiracı Hanehalkı Sayısı	Kiracı Hanehalkı Oranı (%)	Toplam Hanehalkı Sayısı
Altındağ	1.831	58,3	1.173	37,3	3.142
Çankaya	4.874	56,7	3.026	35,2	8.594
Etimesgut	2.737	65,7	1.227	29,5	4.164
Gölbaşı	562	69,9	198	24,6	804
Keçiören	5.698	65,3	2.668	30,6	8.731
Mamak	3.985	65,5	1.870	30,7	6.086
Sincan	2.535	68,2	1.050	28,2	3.718
Yenimahalle	4.933	61,6	2.636	32,9	8.006
8 ilçe toplam	27.155	62,8	13.848	32,0	43.245

Kaynak: UAP, 2014

Bu bölümde, Ankara'da mevcut konut piyasasına ilişkin genel bir bilgi edinebilmek amacıyla "Hürriyet Emlak" internet sitesinde 16.12.2013-03.01.2014

² 2013 yılı Ankara Ulaşım Ana Planı verileri %3 örneklem ile yapılan hanehalkı anketlerine dayanmaktadır.

tarhleri arasında yer alan Ankara adresli toplam 126.017 konut ilanını aracılığıyla satılık ve kiralık konutlara ilişkin veriler ele alınmakta ve ilgili tarihe ilişkin güncel piyasa sunumu (arz) değerlendirilmektedir. Bu kapsamda Ankara metropoliteni içinde 8 merkez ilçe adresli konut ilanları (121.858), Ankara adresli toplam konut ilanlarının %96,7'sini oluşturmaktadır. Her bir ilçe farklı alt konut piyasalarını temsil etmektedir. Konut ilanlarının %87,5'i satılık; %12,5'i ise kiralık konut ilanlarından oluşmaktadır. Bu ilanlardan elde edilen veriler; ilçelere göre satılık ve kiralık konut sayıları, türleri, satış ve kira değerleri, nitelikleri (yaş, büyüklük ve oda sayısı), başlıkları altında değerlendirilmiştir. Ulaşılan bulgular ile Ankara metropoliten kenti merkez ilçelerinin mevcut konut piyasasına göre ortaya çıkan genel özellikleri analiz edilmektedir.

Ankara'da satılık konut ilanlarının ilçelere dağılımı değerlendirildiğinde (Tablo 2.); en fazla Çankaya (%25,3), Keçiören (%24,8) ve Etimesgut (%16,6) ilçelerinde olduğu izlenmektedir. Satılık konut ilanının en az olduğu ilçeler ise Gölbaşı (%1,5), Altındağ (%3) ve Sincan (%3,7)'dir. Kiralık konut, ilanlarının ilçelere göre dağılımı değerlendirildiğinde ise yarıya yakınının Çankaya'da (%43,8), buna karşılık en az kiralık konut ilanının Sincan'da (%0,8) olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Ankara emlak ilanlarının sayısı ve ilçelere göre dağılımı (%)

İlçeler/Alt piyasalar	Satılık Konut		Kiralık Konut		Toplam İçinde	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Altındağ	3139	3,0	245	1,6	3384	2,8
Çankaya	26789	25,3	6641	43,8	33430	27,6
Etimesgut	17553	16,6	3099	20,4	20652	17,1
Gölbaşı	1619	1,5	275	1,8	1894	1,6
Keçiören	26272	24,8	1189	7,8	27461	22,7
Mamak	11292	10,6	658	4,3	11950	9,8
Sincan	3867	3,7	114	0,8	3981	3,3
Yenimahalle	15318	14,5	2966	19,5	18284	15,1
Toplam	105849	100,0	15187	100	121036	100,0

Konut Türleri

Konut ilanlarında konutlar, apartman dairesi, villa, müstakil ev, rezidans, loft daire, çiftlik evi, köy evi, dağ evi, köşk/konak, kooperatif olarak sınıflandırılmaktadır. Satılık ve kiralık toplam konutların türlerine

göre dağılımı değerlendirildiğinde (Tablo 3), konutların %94,6'sını apartman daireleri, %4'ünü ise villa / müstakil ev türü konutların oluşturduğu; diğer konut türlerinin ise (%1,4) çok küçük bir paya sahip olduğu görülmektedir. Konut türü açısından Ankara'da çeşitliliğin sınırlı olduğu söylenebilir. Alt konut piyasaları/ilçeler açısından satılık konutların türleri değerlendirildiğinde, Gölbaşı ve Yenimahalle hariç tüm ilçelerde satılık konutların %95'den fazlasının apartman daireleri olduğu izlenmektedir. Gölbaşı'nda ise satılık konutlar içinde apartman daireleri %43,6 oranında iken; villa ve müstakil evlerin toplam oranı %49,8'e ulaşmaktadır. Yenimahalle'de de satılık konutların %85,3'ünü apartman daireleri, %13,5'ini ise villa ve müstakil evler oluşturmaktadır. Ankara'da villa/müstakil ev türü konutların Gölbaşı (İncek bölgesi) ve Yenimahalle (Batıkent ve Çayyolu³ bölgeleri) ilçelerinde yoğunlaşmakta olduğu bilinmektedir. İlçeler açısından kiralık konutların türleri değerlendirildiğinde, Gölbaşı ve Yenimahalle hariç tüm ilçelerde kiralık konutların %90'dan fazlasının apartman daireleri olduğu izlenmektedir.

Tablo 3. İlçelere/Alt Piyasalara göre konut türleri

Konut Türü/ İlçe	Altındağ		Çankaya		Etimesgut		Gölbaşı		Keçiören		Mamak		Sincan		Yenimahalle		Toplam	
	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%
Apartman Daire	3317	98,02	31927	95,50	19632	95,0	835	44,09	27357	99,62	11891	99,51	3884	97,56	15691	85,82	114534	94,6
Rezidans	2	0,06	618	1,85	434	2,10	80	4,22	14	0,05	11	0,09	0	0,00	80	0,44	1239	1,0
Villa	4	0,12	666	1,99	512	2,48	824	43,51	23	0,08	24	0,20	56	1,41	1648	9,01	3757	3,1
Müstakil	29	0,86	68	0,20	31	0,15	84	4,44	17	0,06	14	0,12	17	0,43	758	4,15	1018	0,9
Komple Bina	21	0,62	123	0,37	16	0,08	12	0,63	29	0,11	5	0,04	1	0,03	68	0,37	275	0,2
Diğer*	11	0,33	28	0,08	27	0,13	59	3,12	21	0,08	5	0,04	23	0,58	39	0,21	213	0,2
Toplam	3384	100	33430	100	20652	100	1894	100	27461	100	11950	100	3981	100	18284	100	121036	100,0
%	2,8		27,6		17,1		1,6		22,7		9,9		3,3		15,1			

*Loft daire, çiftlik evi, köy evi, dağ evi, köşk/konak, yazlık, kooperatif

Satılık ve Kiralık Konut Değerleri

Konut ilanlarında satılık konutların piyasa satış değerleri (Tablo 4) incelendiğinde, konutun satış değerinin en az olduğu ilçe Sincan, en fazla olduğu ilçe ise Gölbaşı'dır. Kiralık konutların piyasa kira değerleri (Tab-

³ Alan Çalışmasının yapıldığı tarihte Çayyolu bölgesi Yenimahalle ilçesi sınırlarında yer almakta idi.

lo 5) incelendiğinde ise kira değerlerinin en az olduğu ilçenin Sincan, en yüksek olduğu ilçelerin ise sırasıyla Çankaya, Gölbaşı ve Yenimahalle olduğu görülmektedir.

Tablo 4. İlçelere göre satılık konutların satış değeri (bin TL)

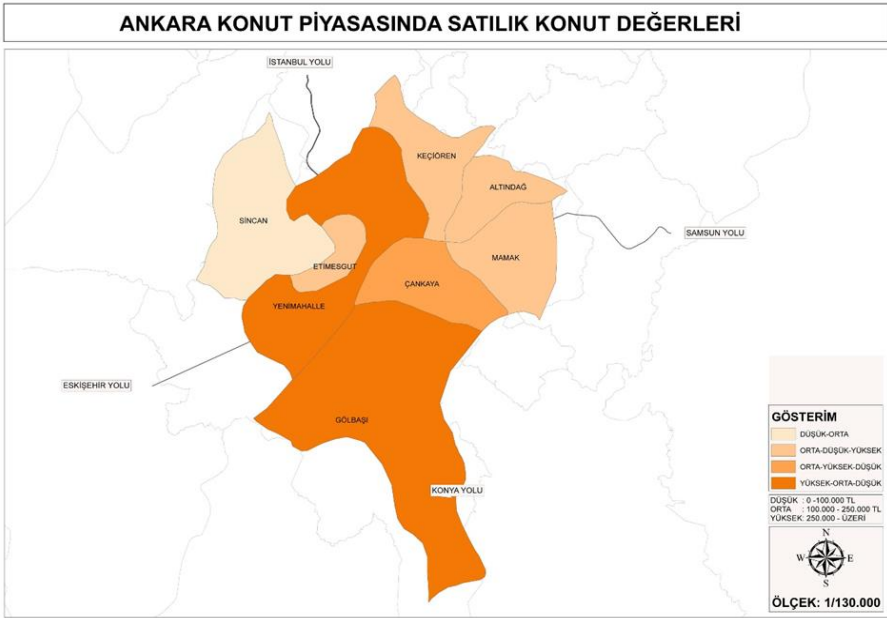
İlçeler	100000 ve altı	%	100001-150000	%	150001-250000	%	250001-400000	%	400001 +	%	Toplam
Altındağ	736	22,0	1348	40,3	969	29,0	235	7,0	53	1,6	3341
Çankaya	719	2,7	3500	13,1	9850	36,8	8294	31,0	4428	16,5	26791
Etimesgut	3185	18,1	5776	32,9	5744	32,7	2458	14,0	413	2,3	17576
Gölbaşı	112	6,9	188	11,6	345	21,4	409	25,3	560	34,7	1614
Keçiören	5105	19,4	9588	36,5	8527	32,5	2497	9,5	555	2,1	26272
Mamak	3414	30,2	4980	44,1	2521	22,3	374	3,3	15	0,1	11304
Sincan	2292	59,2	1267	32,7	269	7,0	26	0,7	15	0,4	3869
Yenimahalle	1189	7,8	1740	11,4	4814	31,4	4496	29,4	3079	20,1	15318
Toplam	16752	15,8	28387	26,8	33039	31,1	18789	17,7	9118	8,6	106085

Tablo 5. İlçelere göre kiralık konutların kira değeri (TL)

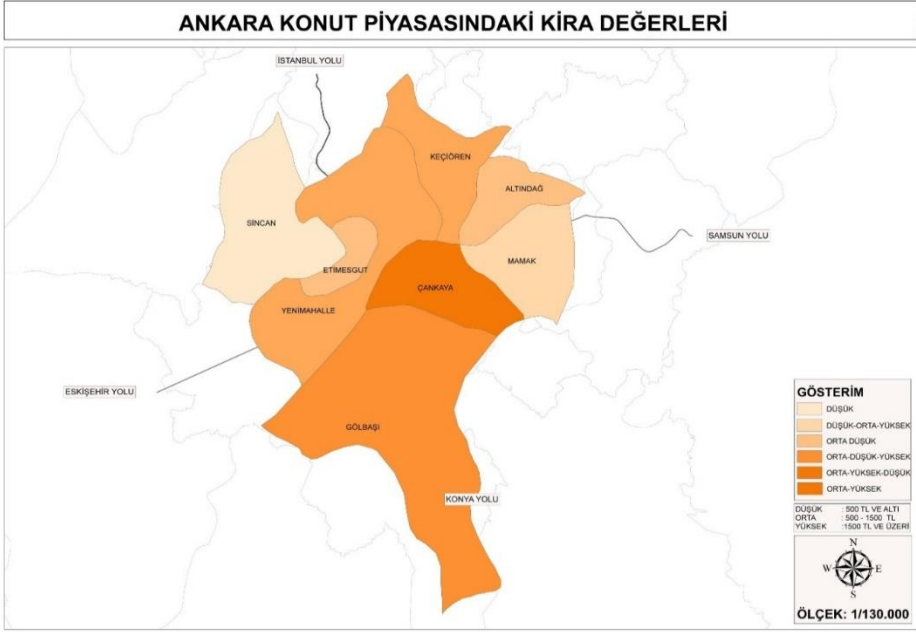
İlçeler	500 ve altı	%	501-1000	%	1001-1500	%	1501-2000	%	2001+	%	Toplam
Altındağ	116	48,1	117	48,5	8	3,3	0	0,0	0	0,0	241
Çankaya	195	2,9	2482	37,5	1842	27,8	737	11,1	1362	20,6	6618
Etimesgut	1344	43,7	1621	52,6	88	2,9	23	0,7	3	0,1	3079
Gölbaşı	19	7,9	96	40,2	71	29,7	17	7,1	36	15,1	239
Keçiören	587	49,4	555	46,7	27	2,3	5	0,4	15	1,3	1189
Mamak	376	55,5	260	38,4	14	2,1	4	0,6	23	3,4	677
Sincan	102	91,1	10	8,9	0	0,0	0	0,0	0	0,0	112
Yenimahalle	541	18,2	1272	42,9	736	24,8	236	8,0	181	6,1	2966
Toplam	3280	21,7	6413	42,4	2786	18,4	1022	6,8	1620	10,7	15121

Konut ilanlarında Ankara metropoliten kenti toplamında satılık konutların %16'sı düşük değerlere (100bin TL'den düşük) sahipken, %26'sı yüksek değerlere (250bin TL'den yüksek), %58'i ise orta değerlere (100bin-250bin TL arası) sahiptir. Kiralık konutların ise %22'si düşük (500TL'den düşük), %18'i yüksek (1500 TL'den yüksek), %60'ı ise orta değerlere (500-1500 TL arası) sahiptir. Satılık ve kiralık konutların satış ve kira değerleri bir arada değerlendirildiğinde, Ankara'da satılık ve kiralık konut piyasasında ilçeler bazında önemli farklılıklar olduğu ortaya çıkmaktadır. Sincan'da yüksek satılık ve kiralık konut değerlerine rastlanmamakta; buna karşılık Çankaya'da düşük değerli satılık ve kiralık konut bulunmamaktadır. Yenimahalle, Gölbaşı ve Çankaya'da satılık konutların yarıdan faz-

lası yüksek değerlere sahiptir. Çankaya'da orta-yüksek, Gölbaşı ve Yenimahalle'de ise yüksek-orta değerler ağırlıklı olmaktadır (Harita 1). Mamak ve Altındağ'da yüksek değerli satılık konut oranları oldukça düşük iken Keçiören ve Etimesgut'ta belli oranlarda yer almaktadır. Kiralık konut değerleri açısından değerlendirildiğinde Mamak, Altındağ, Keçiören ve Etimesgut'ta kiralık konutların neredeyse tamamı düşük ve orta değerlere sahiptir. Yenimahalle, Gölbaşı ve Çankaya'da orta kiralık konut değeri %65'in üzerindeyken, yüksek kiralık konut değeri Çankaya'da %32, Gölbaşı'nda %22 ve Yenimahalle'de %14'tür (Harita 2.).

Satılık *Düşük-100binTL'den az *Orta-100bin-250bin TL *Yüksek-250bin TL üzeri
Harita 1. Ankara konut piyasasında satılık konut değerleri

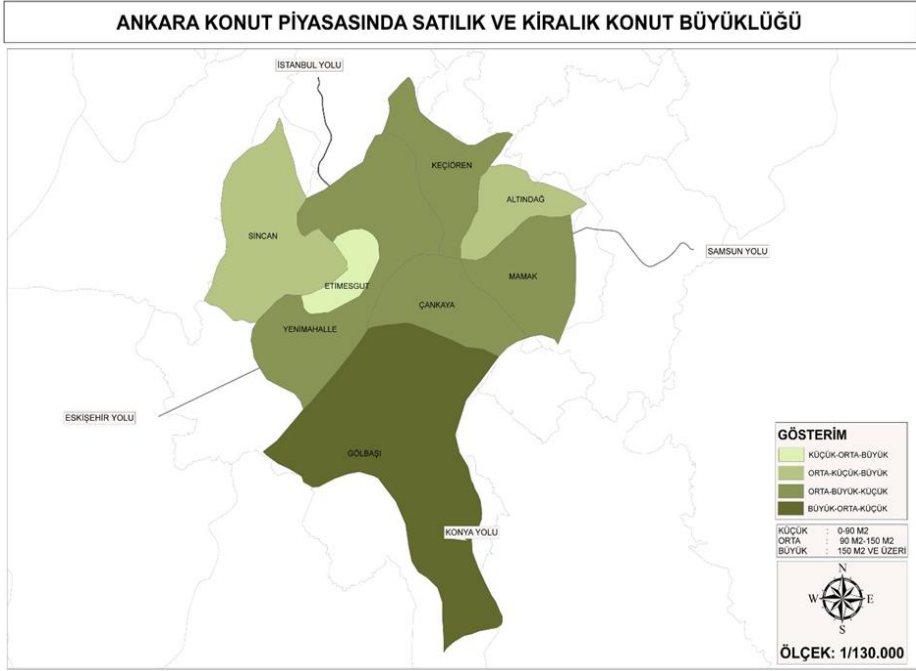

Kiralık *Düşük-500TLden az *Orta-500TL-1500 TL *Yüksek-2000TL üzeri

Harita 2. Ankara konut piyasasında kiralık konut değerleri

Konutların Büyüklükleri ve Oda Sayıları

Konutların büyüklükleri değerlendirildiğinde konutların yarısından fazlasının 90-150 m² (%64,7) büyüklüğünde olduğu görülmektedir. 90 m²den küçük (%8,5) ve 150 m²den büyük (%26,8) konutlar ile birlikte ele alındığında Ankara'da konut büyüklüğü açısından bir çeşitliliğin olduğu söylenebilir. 60 m² den küçük ve 61-89m² büyüklüğündeki konutların en fazla Etimesgut'ta, 90-120m² büyüklüğündeki konutların en fazla Keçiören'de, 121-150m² büyüklüğündeki konutların en fazla Çankaya'da, 151-180m² büyüklüğündeki konutların en fazla Yenimahalle'de, 180m² den büyük konutların ise en fazla Çankaya'da olduğu görülmektedir. Küçük (90m²den küçük) konutların Etimesgut'ta, ortalama büyüklükteki (90-120 m²) konutların Keçiören'de ve büyük konutların (121m² den büyük) Çankaya ve Yenimahalle'de yoğunlaştığı söylenebilir (Harita 3). Konutların oda sayısındaki dağılım büyüklük ile benzer olup konutların yarısından fazlası (%59,3) 3 odalıdır. 1-2 odalı küçük konutların en fazla Etimesgut'ta (%27,4), 3 odalı konutların en fazla Keçiören'de (%26), 4 ve daha fazla odalı konutların ise en fazla Çankaya'da olduğu görülmektedir.

Konut Büyüklük *Küçük-90m2'den küçük *Orta-90m2-150m2 *Büyük 150m2'den büyük

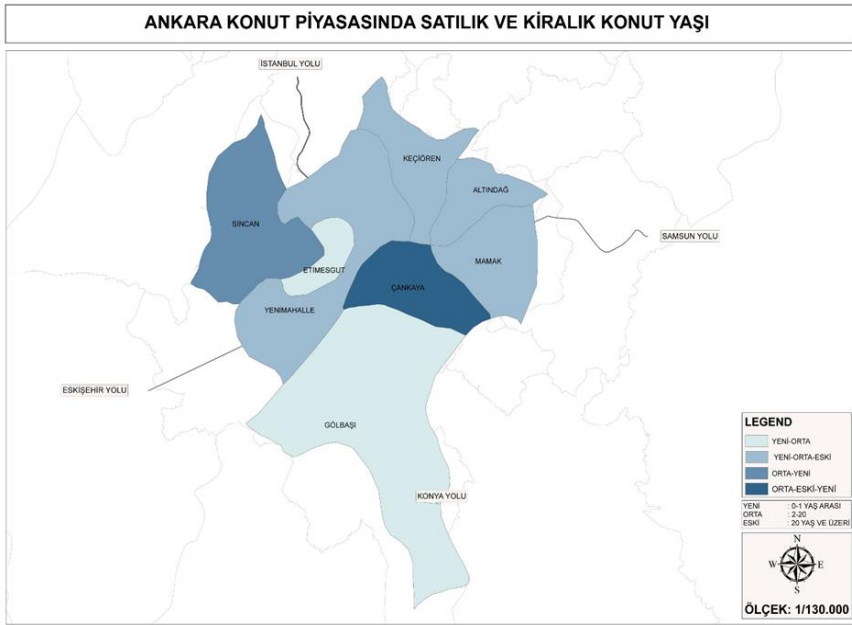
Harita 3. Ankara konut piyasasında satılık ve kiralık konut büyüklüğü

Konutların Yaşı

Konut piyasasındaki konutların yaşları (Tablo 6) değerlendirildiğinde en fazla 0-1 yaşındaki yeni (bazıları inşaat aşamasında olan) konutların (%41,1), en az ise 31 yaşından büyük konutların (%1,9) bulunduğu görülmektedir. Konutların yarıdan fazlasının yeni (0-1 yaş) olduğu ilçeler sırasıyla Altındağ, Etimesgut ve Mamak'tır. Sincan 11-20, Çankaya 21-30, Gölbaşı ise 2-10 yaş aralığındaki konutların yoğunlaştığı ilçelerdir. Yeni konutların (0-1 yaş) daha çok satılık, buna karşılık 10 yaşından büyük konutların daha çok kiralık olarak konut piyasasında yer aldığı sonucuna ulaşılabilir. Ankara'da mevcut konut piyasasındaki satılık ve kiralık konutların yaşları ağırlıklı 2-20 yıllık orta yaşlı konutlar ve 0-1 yıllık yeni konutlardır (Harita 4).

Tablo 6. İlçelere göre konutların yaşları

İlçeler	0-1	%	2-10	%	11-20	%	21-30	%	31+	%	Toplam
Altındağ	2032	64,2	586	18,5	133	4,2	249	7,9	164	5,2	3164
Çankaya	4565	16,7	9580	35,1	8446	30,9	3263	11,9	1462	5,4	27316
Etimesgut	10355	56,8	5541	30,4	2261	12,4	84	0,5	0	0,0	18241
Gölbaşı	498	36,5	686	50,3	170	12,5	10	0,7	0	0,0	1364
Keçiören	10964	46,6	6436	27,3	4723	20,1	1333	5,7	85	0,4	23541
Mamak	5540	50,4	4316	39,3	751	6,8	284	2,6	92	0,8	10983
Sincan	1109	30,3	1236	33,7	1286	35,1	25	0,7	10	0,3	3666
Yenimahalle	7152	49,6	4069	28,2	2323	16,1	780	5,4	107	0,7	14431
Toplam	42215	41,1	32450	31,6	20093	19,6	6028	5,9	1920	1,9	102706

Konut Yaşı *Yeni-0-1 yıl *Orta-2-20 yıl *Eski-20 üzeri yıl

Harita 4. Ankara konut piyasasında satılık ve kiralık konut yaşı

Ankara Metropolitan Kenti Farklı Alt Konut Piyasalarındaki Hanehalkı Özellikleri İle Konut Kullanım Özellikleri İlişkisinin Değerlendirilmesi

Çalışmanın evreni Ankara'da, 2011 yılında konutta ikamet eden hanehalkı sayısı 1.434.000'dir. Ankara metropolitan kentindeki 8 merkez ilçe içinde hanehalkı çeşitliliğini yansıtmaması çerçevesinde, ilçelerin sosyo-

ekonomik yapıları, konut sunum biçimleri, türleri (toplu konut, apartman, kooperatif, müstakil vb.) ve konut kullanım biçimi (ilçelerin ev sahibi ve kiracı oranları) gibi faktörler göz önünde bulundurularak belirlenen ve 10-26 Şubat 2013 tarihlerinde gerçekleşen %3,6 örneklem oranı ile 534 adet hanehalkı anketinden (Tablo 7) elde edilen veriler hanehalkı özellikleri ve konut kullanım özellikleri ilişkisi, sosyo-demografik, sosyo-ekonomik ve alt piyasa özellikleri bağlamında ele alınmaktadır.

Tablo 7. Hanehalkı anketlerinin konut kullanım biçimine ve ilçelere göre dağılımı

İlçeler	Mülk Sahibi Anketi sayısı	Kiracı Anketi sayısı	Toplam anket sayısı	%
Altındağ	30	20	50	9.40
Çankaya	64	36	100	18.70
Etimesgut	40	28	68	12.70
Gölbaşı	23	8	31	5.80
Keçiören	73	35	108	20.20
Mamak	42	20	62	11.6
Sincan	35	12	47	8.80
Yenimahalle	44	24	68	12.70
8 İlçe Toplam	351	183	534	100

Bu bölümde Ankara metropoliten kentinde ilçe temelli alt konut piyasalarının arz (konut özellikleri) ve talep (hanehalkı) yönü arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi amacı ile hanehalklarının sosyo-ekonomik özellikleri ve konut özelliklerine ilişkin çapraz tablolar oluşturulmuş ve ki-kare analizleri yapılmıştır. Ayrıca çapraz tablolar ile mekan/alt piyasa ile ilişkili olduğu saptanan değişkenlerin ki-kare analiz sonuçları da değerlendirilmiştir.

Sosyal ve Demografik Özellikler

Anket yapılan hanehalkı üyelerinin %35,8'i kadın %64,2'si ise erkek, %62,0'ı hanehalkı reisi 38,0'ı ise hanehalkı reisi eşidir. Hanehalkı reislerinin %21,7'sinin lise, %6,2'sinin ön lisans ve %28,3'ünün üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Buna karşın hanehalkı reislerinin %0,6'sı okuryazar olmayan, %23,4'ü ilkököl ve %12,4'ü ortaokul mezunudur. Hanehalkı reis eşlerinin %24,5'inin lise, %5,1'inin ön lisans ve %17,0'ının üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Buna karşın %5,1 okuryazar olmayan, %37,7 ilkököl ve %9,7 oranında da ortaokul mezunu hanehalk-

ları olduğu görülmektedir. Hanehalklarının %33,2'si "1 çocuğu", %37,2'si "2 çocuğu", %10,3'ü "3 çocuğu", %1,9'u "4 çocuğu" ve 0,4'ü "5 çocuğu" dur.

Hanehalklarının medeni durumu ile konutu paylaşım biçimi arasında anlamlı ilişki vardır (Tablo 8). Bekar hanehalklarının konutlarını yalnız ya da bir başkası ile paylaşımli kullandıkları görülmektedir. Evli hanehalklarının ise büyük çoğunluğu çekirdek aile, küçük oranda da geniş aile olarak konutlarını kullanmaktadır. Boşanmış hanehalklarının ise konutlarını ya yalnız ya da çocukları ile paylaştıkları görülmektedir. Eşini kaybetmiş hanehalkları da konutlarını ya yalnız, ya ebeveynlerinin yanına dönerek geniş aile içinde ya da çocukları ile birlikte kullanmaktadır. Konutunu yalnız kullanan hanehalkları bekar, boşanmış, eşini kaybetmiş hanehalklarından oluşabilmektedir. Konutunu paylaşımli kullanan hanehalkları genellikle bekar hanehalklarından oluşmaktadır. Konutunu çekirdek aile olarak kullanan hanehalklarının tümü evli hanehalklarıdır. Konutunu geniş aile olarak kullanan hanehalkları ise evli ve evine boşanma, eş kaybı vb. farklı nedenlerden geri dönmüş hanehalklarından oluşmaktadır.

Tablo 8. Hanehalklarının medeni duruma göre konutu paylaşma biçimi

Medeni Durum	Hanenin Paylaşım Biçimi											
	Yalnız oturuyor		Paylaşımli oturuyor		Çekirdek Aile		Geniş aile		Eşinden ayrı çocukları ile birlikte		Eşini kaybetmiş çocukları ile birlikte	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Bekar	30	51,7	28	48,3	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Evli	0	0,0	0	0,0	427	94,7	24	5,3	0	0,0	0	0,0
Boşanmış	4	40,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	6	60,0	0	0,0
Eşini kaybetmiş	5	33,3	0	0,0	0	0,0	1	6,7	0	0,0	9	60,0

$\chi^2=1156,075$ $p=0,000$

Sosyo-Ekonomik Özellikler

Hanehalklarının aylık gelir dağılımına bakıldığında; hanehalklarının %8,1'inin 1000 ve altı TL, %33,9'unun 1001-2000 TL, %20,0'ının 2001-3000, %14,2'sinin 3001-4000, %20,0'ının 4000 ve üzeri TL aylık gelire sahip oldukları görülmektedir. Hanehalklarının %88,4'ünün düzenli bir geliri bulunurken, %11,6'sının düzenli geliri bulunmamaktadır. Hanehalklarının aylık gelir durumu genel olarak incelendiğinde minimum 500 TL, maksimum 12000 TL'dir. Minimum aylık gelirin asgari ücretin

altına düşebildiği görülmektedir. Hanehalklarının %56,4'ünün özel aracı bulunurken, %43,6'sının özel aracı yoktur. Hanede %56,6 oranla "1" ve %24,0 oranla "2" çalışan olduğu görülmektedir.

Hanehalkı reislerinin çalışma durumuna bakıldığında %72,5'inin çalıştığı, %21,5'inin emekli, %3,9'unun çalışmadığı görülmektedir. Bunu öğrenci ve işsiz hanehalkı reisi takip etmektedir. Hanehalkı reislerinin eşlerinin %69,8'i çalışmıyor iken %20,7'si çalışmaktadır. Çalışan hanehalkı reisleri ağırlıklı olarak %81,1 oranla ücretli çalışandır. Bunu işveren, kendi hesabına çalışan, ücretsiz aile işçisi biçiminde çalışanlar takip etmektedir. Çalışan hanehalkı eşlerinin ise genel olarak ücretli çalışan olduğu görülmektedir. Bunu işveren, kendi hesabına çalışan, ücretsiz aile işçisi takip etmektedir.

Hanehalklarının gelirleri ile yaşadıkları konutların satış/kira değerleri ve konut sunum biçimleri arasında anlamlı ilişkiler görülmektedir. Hanehalklarının yaşadıkları konut satış değeri ve konut kira değeri ile hanehalkının aylık toplam geliri arasında doğrusal bir ilişki olup, konutun satış ve kira değeri yükseldikçe hanehalkının da geliri artmaktadır (Tablo 9; Tablo 10).

Tablo 9. Hanehalklarının konut satış değerine göre aylık toplam geliri

Konutun Satış Değeri	Hanenizin aylık toplam geliri									
	1000 ve altı		1001-2000		2001-3000		3001-4000		4000 üzeri	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
100.000 TL ve altı	14	17,3	43	53,1	14	17,3	4	4,9	6	7,4
100.001 - 150.000 TL	10	7,9	55	43,7	30	23,8	14	11,1	17	13,5
150.001 - 250.000 TL	2	2,5	21	26,3	15	18,8	23	28,8	19	23,8
250.001 - 400.000 TL	0	0,0	0	0,0	3	10,3	8	27,6	18	62,1
400.001 TL ve üstü	3	21,4	3	21,4	1	7,1	1	7,1	6	42,9
X ² = 99,829 p=0,000										

Tablo 10. Hanehalklarının konut kira değerine göre aylık toplam geliri

Konutun Kira Değeri	Hanenizin aylık toplam geliri									
	1000 ve altı TL		1001-2000 TL		2001-3000 TL		3001-4000 TL		4000 TL üzeri	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
500 TL ve altı	5	8,5	32	54,2	12	20,3	5	8,5	5	8,5
501 - 750 TL	6	8,7	17	24,6	21	30,4	10	14,5	15	21,7
751 - 1000 TL	0	0,0	6	19,4	8	25,8	7	22,6	10	32,3
1001 TL ve üstü	3	15,8	0	0,0	3	15,8	2	10,5	11	57,9
X ² = 44,350 p=0,000										

Hanehalklarının tercih ettikleri konut sunum biçimi ile gelirleri arasında da anlamlı ilişki vardır (Tablo 11). Hanehalkının geliri arttıkça büyük sermayeli site ve rezidans türü konutlarda yaşayan hanehalkı sayısının arttığı görülürken gelir düştükçe ise toplu konut ve dönüşüm sonrası konutların (TOKİ) tercih edildiğini görülmektedir.

Tablo 11. Hanehalklarının konut sunum biçimine göre gelirleri

Konut Sunum Biçimi	1000 ve altı		1001-2000		2001-3000		3001-4000		4000 üzeri	
	sayı	%	sayı	%	sayı	%	Sayı	%	sayı	%
Toplu konut (TOKİ)	1	2,3	13	7,2	6	5,6	3	3,9	2	1,9
Toplu konut (TOKİ- dönüşüm)	3	42,9	3	42,9%	1	14,3	0	0,0	0	0,0
Toplu konut (özel-kooperatif)	1	7,7	2	15,4	1	7,7	6	46,2	3	23,1
Site (büyük sermayeli özel şirket)	3	6,3	9	18,8	12	25,0	8	16,7	16	33,3
Rezidans (büyük sermayeli özel şirket)	4	80,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	20,0
Apartman(kooperatif)	3	6,8	19	43,2	12	27,3	8	18,2	2	4,5
Apartman (yap-sat)	17	7,3	85	36,5	50	21,0	33	14,2	48	20,6
Apartman (bireysel)	11	8,5	50	38,5	24	18,5	13	10,0	32	24,6
Diğer	0	0,0	0	0,0	0	0,0	5	55,6	3	33,3

X² = 98,066a p=0,000

Konut Kullanım Özellikleri ve Alt Piyasa İlişkisi

Konut kullanım özelliklerinin alt piyasa ilişkisinin değerlendirilmesi amacıyla anket yapılan hanehalklarının konutlarının bulunduğu ilçe ile hanehalklarının sosyal yapısı, ekonomik yapısı ve konut özellikleri ilişkilerini değerlendirmek üzere çapraz tablolar oluşturulmuş ve ki-kare analizleri yapılmıştır.

Hanehalklarının sosyal yapısı ve alt piyasa ilişkisi

Sosyal yapıyı yansıtan hanede yaşayan kişi sayısı ile alt piyasalar arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki / fark bulunmaktadır ($p < 0,05$) (Tablo 12). Tek kişilik hanehalkı oranının en fazla olduğu ilçe Sincan (%35), 2 kişilik hanehalkı oranının en fazla olduğu ilçe Keçiören (%20,2)'dir. Çocuklu çekirdek ailelerin çoğunluğunu oluşturduğu 3 kişilik hanehalklarının en fazla olduğu ilçe Çankaya (%29,4) ve 4 kişilik hanehalklarının en fazla olduğu ilçe ise Keçiören (%23,3)'dir. Çok çocuklu ya da geniş ailelerin yer aldığı 5 ve üzeri kişilik hanehalkı oranı ise en fazla %23,2 ile Keçiören İlçesindedir.

Tablo 12. Konutun bulunduğu ilçeye göre hanede yaşayan kişi sayısı

İlçeler		Hanede Toplam Yaşayan Kişi Sayısı					Toplam
		1	2	3	4	5+	
Altındağ	Sayı	1	11	14	14	10	50
	İlçe içindeki %	2,0	22,0	28,0	28,0	20,0	100,0
	Hanede yaşayan kişi sayısı içindeki %	2,5	10,1	9,2	9,3	12,2	9,4
Çankaya	Sayı	4	19	45	25	7	100
	İlçe içindeki %	4,0	19,0	45,0	25,0	7,0	100,0
	Hanede yaşayan kişi sayısı içindeki %	10,0	17,4	29,4	16,7	8,5	18,7
Etimesgut	Sayı	6	14	17	23	8	68
	İlçe içindeki %	8,8	20,6	25,0	33,8	11,8	100,0
	Hanede yaşayan kişi sayısı içindeki %	15,0	12,8	11,1	15,3	9,8	12,7
Gölbaşı	Sayı	0	6	7	9	9	31
	İlçe içindeki %	0,0	19,4	22,6	29,0	29,0	100,0
	Hanede yaşayan kişi sayısı içindeki %	0,0	5,5	4,6	6,0	11,0	5,8
Keçiören	Sayı	7	22	25	35	19	108
	İlçe içindeki %	6,5	20,4	23,1	32,4	17,6	100,0
	Hanede yaşayan kişi sayısı içindeki %	17,5	20,2	16,3	23,3	23,2	20,2
Mamak	Sayı	0	14	23	14	11	62
	İlçe içindeki %	0,0	22,6	37,1	22,6	17,7	100,0
	Hanede yaşayan kişi sayısı içindeki %	0,0	12,8	15,0	9,3	13,4	11,6
Sincan	Sayı	14	9	8	8	8	47
	İlçe içindeki %	29,8	19,1	17,0	17,0	17,0	100,0
	Hanede yaşayan kişi sayısı içindeki %	35,0	8,3	5,2	5,3	9,8	8,8
Yenimahalle	Sayı	8	14	14	22	10	68
	İlçe içindeki %	11,8	20,6	20,6	32,4	14,7	100,0
	Hanede yaşayan kişi sayısı içindeki %	20,0	12,8	9,2	14,7%	12%	12,7
Toplam	Sayı	40	109	153	150	82	534
	İlçe içindeki %	7,5	20,4	28,7	28,1	15,4	100,0
	Hanede yaşayan kişi sayısı içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

X²= 75,924 p=0,000

Hanenin paylaşım biçimi konutların kullanım özellikleri çerçevesinde sosyal yapıyı yansıtan değişkenlerden birisidir. Yukarıda açıklanan hanede yaşayan kişi sayısına paralel olarak hanenin paylaşım biçimi (yalnız, paylaşımlı, çekirdek aile, geniş aile, eşinden ayrı çocukları ile, eşini kaybetmiş çocukları ile) ile alt konut piyasası/ilçeler arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki / fark bulunmaktadır ($p < 0,05$) (Tablo 13). Paylaşımlı hanehalkı oranı en fazla %28,6 ile Çankaya'da, çekirdek aile hanehalkı

oranı en fazla %19,7 ile Çankaya ve Keçiören’de, geniş aile hanehalkı oranı en fazla %32,0 ile Keçiören’de yer almaktadır.

Tablo 13. Konutun bulunduğu ilçeye göre haneyi paylaşma biçimi

İlçeler		Hanenin Paylaşım Biçimi						Toplam
		Yalnız	Paylaşımlı	Çekirdek Aile	Geniş aile	Eşinden ayrı çocukları ile birlikte	Eşini kaybetmiş çocukları ile birlikte	
Altındağ	Sayı	1	2	44	3	0	0	50
	İlçe içi %	2,0	4,0	88,0	6,0	0,0	0,0	100,0
	Hanenin paylaşım biçimi içinde %	2,6	7,1	10,3	12,0	0,0	0,0	9,4
Çankaya	Sayı	4	8	84	1	2	1	100
	İlçe içi %	4,0	8,0	84,0	1,0	2,0	1,0	100,0
	Hanenin paylaşım biçimi içinde %	10,3	28,6	19,7	4,0	33,3	11,1	18,7
Etimesgut	Sayı	6	4	54	3	0	1	68
	İlçe içi %	8,8	5,9	79,4	4,4	0,0	1,5	100,0
	Hanenin paylaşım biçimi içinde %	15,4	14,3	12,6	12,0	0,0	11,1	12,7
Gölbaşı	Sayı	0	0	30	1	0	0	31
	İlçe için %	0,0	0,0	96,8	3,2	0,0	0,0	100,0
	Hanenin paylaşım biçimi içinde %	0,0	0,0	7,0	4,0	0,0	0,0	5,8
Keçiören	Sayı	7	4	84	8	1	4	108
	İlçe içi %	6,5	3,7	77,8	7,4	0,9	3,7	100,0
	Hanenin paylaşım biçimi içinde %	17,9	14,3	19,7	32,0	16,7	44,4	20,2
Mamak	Sayı	0	2	57	2	0	1	62
	İlçe içi %	0,0	3,2	91,9	3,2	0,0	1,6	100,0
	Hanenin paylaşım biçimi içinde %	0,0	7,1	13,3	8,0	0,0	11,1	11,6
Sincan	Sayı	13	5	26	2	1	0	47
	İlçe içi %	27,7	10,6	55,3	4,3	2,1	0,0	100,0
	Hanenin paylaşım biçimi içinde %	33,3	17,9	6,1	8,0%	16,7	0,0	8,8
Y.mahalle	Sayı	8	3	48	5	2	2	68
	İlçe içi %	11,8	4,4	70,6	7,4	2,9	2,9	100,0
	Hanenin paylaşım biçimi içinde %	20,5	10,7	11,2	20,0	33,3	22,2	12,7
Toplam	Sayı	39	28	427	25	6	9	534
	İlçe içi %	7,3	5,2	80,0	4,7	1,1	1,7	100,0
	Hanenin paylaşım biçimi içinde %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

X²= 70,686 p=0,000

Ankara metropoliten kenti ilçelerinden Altındağ, Çankaya, Keçiören ve Etimesgut'ta %80 civarında, Mamak ve Gölbaşı'nda %90'nın üzerinde çekirdek aileler yer almaktadır.

Hanehalklarının ekonomik yapısı alt piyasa ilişkisi

Ankara metropoliten kentinde hanehalklarının ekonomik yapısının alt piyasa ile ilişkisinin belirlenmesi amacıyla yapılan ki-kare analizleri sonucu hanehalkı resinin çalışma durumu ile alt konut piyasası/ilçeler arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki / fark bulunmuştur ($p<0,05$). Hanehalkı reisi çalışma durumu ile alt konut piyasası/ilçeler arasında da istatistiksel olarak anlamlı ilişki/fark bulunmaktadır ($p<0,05$). Hanehalkı reisi çalışmayan hanehalklarının %23,8'i Gölbaşı'nda, %19'u Mamak'ta, %14,3'ü aynı oranla Keçiören, Yenimahalle ve Altındağ'da, %9,5'i Etimesgut'ta, %4,8'i Sincan'da yer almaktadır. Hanehalkı reisi çalışan hanehalklarının %19,6'sı Çankaya'da, %18,6'sı Keçiören'de, %14,2'si Etimesgut'ta, %12,7'si Yenimahalle'de, %10,9'u Mamak'ta, %10,3'ü Sincan'da, %9,8'i Altındağ'da, %3,9'u Gölbaşı'nda yer almaktadır.

Hanenin aylık toplam geliri ile alt piyasa/ilçeler arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki / fark bulunmuştur ($p<0,05$) (Tablo 14). Hanenin aylık toplam geliri 1000TL ve altında olan hanehalklarının %18,6'sı aynı oranla Altındağ ve Mamak'ta, %16,3'ü Keçiören'de, %11,6'sı aynı oranla Etimesgut ve Sincan'da, %9,3'ü aynı oranla Çankaya ve Yenimahalle'de, %7,1'i Gölbaşı'nda bulunmaktadır. Hanenin aylık toplam geliri 4000 TL'nin üzerinde olan hanehalklarının %36,4'ü Çankaya'da, %17,8'i Keçiören'de, %16,8'i Yenimahalle'de, %12,1'i Etimesgut'ta, %8,4'ü Gölbaşı'nda, %5,6'sı Altındağ'da, %1,9'u Mamak'ta ve %0,9'u Sincan'da bulunmaktadır. Ankara metropoliten kenti ilçelerinde %10'un üzerinde en düşük aylık gelire sahip hanehalkları Altındağ, Mamak ve Sincan'da yer almaktadır. Etimesgut'ta ise düşük-orta gelirli hanehalkları ağırlıklıdır, ancak diğer ilçelere göre en çeşitli gelirli hanehalklarına sahip ilçedir. Keçiören'de kısmen yüksek ve düşük-orta gelirli hanehalkları yer almaktadır. Yenimahalle ve Çankaya'da ağırlıklı olarak orta yüksek ve yüksek gelirli hanehalkları yer almaktadır. Gölbaşı ise düşük-orta ve yüksek gelirli hanehalklarını içermektedir.

Tablo 14. Konutun bulunduğu ilçeye göre hanenin aylık toplam geliri

		Hanenin aylık toplam geliri					Toplam
		1000 ve altı	1001-2000	2001-3000	3001-4000	4000 üzeri	
Altındağ	Sayı	8	26	6	3	6	49
	İlçe içindeki %	16,3	53,1	12,2	6,1	12,2	100,0
	Aylık toplam gelir içindeki %	18,6	14,4	5,6	3,9	5,6	9,5
Çankaya	Sayı	4	13	12	28	39	96
	İlçe içindeki %	4,2	13,5	12,5	29,2	40,6	100,0
	Aylık toplam gelir içindeki %	9,3	7,2	11,2	36,8	36,4	18,7
Etimesgut	Sayı	5	22	18	10	13	68
	İlçe içindeki %	7,4	32,4	26,5	14,7	19,1	100,0
	Aylık toplam gelir içindeki %	11,6	12,2	16,8	13,2	12,1	13,2
Gölbaşı	Sayı	2	9	7	1	9	28
	İlçe içindeki %	7,1	32,1	25,0	3,6	32,1	100,0
	Aylık toplam gelir içindeki %	4,7	5,0	6,5	1,3	8,4	5,4
Keçiören	Sayı	7	41	26	12	19	105
	İlçe içindeki %	6,7	39,0	24,8	11,4	18,1	100,0
	Aylık toplam gelir içindeki %	16,3	22,7	24,3	15,8	17,8	20,4
Mamak	Sayı	8	31	15	6	2	62
	İlçe içindeki %	12,9	50,0	24,2	9,7	3,2	100,0
	Aylık toplam gelir içindeki %	18,6	17,1	14,0	7,9	1,9	12,1
Sincan	Sayı	5	27	7	3	1	43
	İlçe içindeki %	11,6	62,8	16,3	7,0	2,3	100,0
	Aylık toplam gelir içindeki %	11,6	14,9	6,5	3,9	0,9	8,4
Yenimahalle	Sayı	4	12	16	13	18	63
	İlçe içindeki %	6,3	19,0	25,4	20,6	28,6	100,0
	Aylık toplam gelir içindeki %	9,3	6,6	15,0	17,1	16,8	12,3
Toplam	Sayı	43	181	107	76	107	514
	İlçe içindeki %	8,4	35,2	20,8	14,8	20,8	100,0
	Aylık toplam gelir içindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

X²= 116,251 p=0,000**Konut özellikleri ve alt piyasa ilişkisi**

Konut özelliklerinin mekana göre farklılık göstermesi de konut politikaları ve kent planlama ilişkisi çerçevesinde göz önünde bulundurulması gereken konulardan biridir. Ankara metropoliten kentinde konut özelliklerinin alt piyasa ile ilişkisinin belirlenmesi amacıyla yapılan ki-kare analizleri sonucu binanın yaşı, konutun satış değeri ve konutun kira değeri değişkenleri ile alt piyasa arasında anlamlı ilişki bulunmuştur.

Anket yapılan hanehalklarının oturduğu, yaşı 0-1 arasında olan yeni binaların %21,4'ü aynı oranla Etimesgut, Keçiören ve Sincan'da, %14,3'ü aynı oranla Çankaya ve Mamak'ta, %7,1'i Gölbaşı'nda yer almaktadır. Yaşı 31'in üzerine de olan binaların %37,5'i, Çankaya'da, %35'i Mamak'ta, %10'u aynı oranla Altındağ ve Sincan'da, %7,5'i Yenimahalle'de bulunmaktadır (Tablo 15).

Tablo 15. Konutun bulunduğu ilçeye göre binanın yaşı

		Binanın yaşı					Toplam
		0-1	2-10	11-20	21-30	31 +	
Altındağ	Sayı	0	19	23	4	4	50
	İlçe içerisindeki %	0,0	38,0	46,0	8,0	8,0	100,0
	Binanın yaşı içerisindeki %	0,0	8,3	13,6	4,9	10,0	9,4
Çankaya	Sayı	2	12	44	27	15	100
	İlçe içerisindeki %	2,0	12,0	44,0	27,0	15,0	100,0
	Binanın yaşı içerisindeki %	14,3	5,2	26,0	32,9	37,5	18,7
Etimesgut	Sayı	3	48	17	0	0	68
	İlçe içerisindeki %	4,4	70,6	25,0	0,0	0,0	100,0
	Binanın yaşı içerisindeki %	21,4	21,0	10,1	0,0	0,0	12,7
Gölbaşı	Sayı	1	22	6	2	0	31
	İlçe içerisindeki %	3,2	71,0	19,4	6,5	0,0	100,0
	Binanın yaşı içerisindeki %	7,1	9,6	3,6	2,4	0,0	5,8
Keçiören	Sayı	3	54	22	15	14	108
	İlçe içerisindeki %	2,8	50,0	20,4	13,9	13,0	100,0
	Binanın yaşı içerisindeki %	21,4	23,6	13,0	18,3	35,0	20,2
Mamak	Sayı	2	32	14	10	4	62
	İlçe içerisindeki %	3,2	51,6	22,6	16,1	6,5	100,0
	Binanın yaşı içerisindeki %	14,3	14,0	8,3	12,2	10,0	11,6
Sincan	Sayı	3	14	22	8	0	47
	İlçe içerisindeki %	6,4	29,8	46,8	17,0	0,0	100,0
	Binanın yaşı içerisindeki %	21,4	6,1	13,0	9,8	0,0	8,8
Yenimahalle	Sayı	0	28	21	16	3	68
	İlçe içerisindeki %	0,0	41,2	30,9	23,5	4,4	100,0
	Binanın yaşı içerisindeki %	0,0	12,2	12,4	19,5	7,5	12,7
Toplam	Sayı	14	229	169	82	40	534
	İlçe içerisindeki %	2,6	42,9	31,6	15,4	7,5	100,0
	Binanın yaşı içerisindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

X²= 120,927 p=0,000

Konut satış değerleri bulunduğu alt piyasaya göre farklılaşabilmektedir. Anket yapılan hanehalklarının oturduğu, satış değeri 100.000TL'den düşük konutların %26,2'si Sincan'da, %21,4'ü Keçiören'de, %17,9'u Mamak'ta, %14,3'ü Altındağ'da, %11,9'u Etimesgut'ta, %6'sı Gölbaşı'nda, %2,4'ü Yenimahalle'de yer almaktadır. Satış değeri 450.000TL'nin üzerinde olan konutların %52,6'sı Yenimahalle'de, %42,1'i Çankaya'da, %5,3'ü Sincan'da yer almaktadır (Tablo 16).

Tablo 16. Konutun bulunduğu ilçeye göre konutun yaklaşık satış değeri

İlçeler		Konutunuzun satış değeri (TL)					Toplam
		100.000	100.001-150.000	150.001-250.000	250.001-400.000	400.001 +	
Altındağ	Sayı	12	15	3	0	0	30
	İlçe içerisindeki %	40,0	50,0	10,0	0,0	0,0	100,0
	Konutun satış değeri içerisindeki %	14,3	11,6	3,7	0,0	0,0	8,7
Çankaya	Sayı	0	9	29	18	8	64
	İlçe içerisindeki %	0,0	14,1	45,3	28,1	12,5	100,0
	Konutun satış değeri içerisindeki %	0,0	7,0	35,8	58,1	42,1	18,6
Etimesgut	Sayı	10	14	12	4	0	40
	İlçe içerisindeki %	25,0	35,0	30,0	10,0	0,0	100,0
	Konutun satış değeri içerisindeki %	11,9	10,9	14,8	12,9	0,0	11,6
Gölbaşı	Sayı	5	11	4	1	0	21
	İlçe içerisindeki %	23,8	52,4	19,0	4,8	0,0	100,0
	Konutun satış değeri içerisindeki %	6,0	8,5	4,9	3,2	0,0	6,1
Keçiören	Sayı	18	37	17	0	0	72
	İlçe içerisindeki %	25,0	51,4	23,6	0,0	0,0	100,0
	Konutun satış değeri içerisindeki %	21,4	28,7	21,0	0,0	0,0	20,9
Mamak	Sayı	15	21	4	0	0	40
	İlçe içerisindeki %	37,5	52,5	10,0	0,0	0,0	100,0
	Konutun satış değeri içerisindeki %	17,9	16,3	4,9	0,0	0,0	11,6
Sincan	Sayı	22	10	0	0	1	33
	İlçe içerisindeki %	66,7	30,3	0,0	0,0	3,0	100,0
	Konutun satış değeri içerisindeki %	26,2	7,8	0,0	0,0	5,3	9,6
Y.mahalle	Sayı	2	12	12	8	10	44
	İlçe içerisindeki %	4,5	27,3	27,3	18,2	22,7	100,0
	Konutun satış değeri içerisindeki %	2,4	9,3	14,8	25,8	52,6	12,8
Toplam	Sayı	84	129	81	31	19	344
	İlçe içerisindeki %	24,4	37,5	23,5	9,0	5,5	100,0
	Konutun satış değeri içerisindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

X²= 186,727 p=0,000

Konut kira değerleri bulunduğu alt piyasaya göre farklılaşabilmektedir. Anket yapılan hanehalklarının oturduğu, kira değeri 500TL'den düşük konutların %26,2'si Keçiören'de, %19,7'si aynı oranla Altındağ, Mamak, Sincan'da, %14,8'i Etimesgut'ta, yer almaktadır. Çankaya, Gölbaşı ve Yenimahalle'de kira değeri 500 TL'nin altında konut bulunmamaktadır. Kira değeri 1.000 TL'nin üzerinde olan konutların %50'si Yenimahalle'de, %35'i Çankaya'da, %15'i Etimesgut'ta yer almaktadır (Tablo 17).

Tablo 17. Konutun bulunduğu ilçeye göre konutun kira değeri

İlçeler		Konutunuzun kira değeri yaklaşık ne kadar?				
		500 TL ve altı	501 - 750 TL	751 - 1000 TL	1001 TL ve üstü	Toplam
Altındağ	Sayı	12	7	1	0	20
	İlçe içerisindeki %	60,0	35,0	5,0	0,0	100,0
	Konutun kira değeri içerisindeki %	19,7	10,0	3,1	0,0	10,9
Çankaya	Sayı	0	14	15	7	36
	İlçe içerisindeki %	0,0	38,9	41,7	19,4	100,0
	Konutun kira değeri içerisindeki %	0,0	20,0	46,9	35,0	19,7
Etimesgut	Sayı	9	11	5	3	28
	İlçe içerisindeki %	32,1	39,3	17,9	10,7	100,0
	Konutun kira değeri içerisindeki %	14,8	15,7	15,6	15,0	15,3
Gölbaşı	Sayı	0	8	0	0	8
	İlçe içerisindeki %	0,0	100,0	0,0	0,0	100,0
	Konutun kira değeri içerisindeki %	0,0	11,4	0,0	0,0	4,4
Keçiören	Sayı	16	19	0	0	35
	İlçe içerisindeki %	45,7	54,3	0,0	0,0	100,0
	Konutun kira değeri içerisindeki %	26,2	27,1	0,0	0,0	19,1
Mamak	Sayı	12	6	2	0	20
	İlçe içerisindeki %	60,0	30,0	10,0	0,0	100,0
	Konutun kira değeri içerisindeki %	19,7	8,6	6,3	0,0	10,9
Sincan	Sayı	12	0	0	0	12
	İlçe içerisindeki %	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
	Konutun kira değeri içerisindeki %	19,7	0,0	0,0	0,0	6,6
Yenimahalle	Sayı	0	5	9	10	24
	İlçe içerisindeki %	0,0	20,8	37,5	41,7	100,0
	Konutun kira değeri içerisindeki %	0,0	7,1	28,1	50,0	13,1
Toplam	Sayı	61	70	32	20	183
	İlçe içerisindeki %	33,3	38,3	17,5	10,9	100,0
	Konutun kira değeri içerisindeki %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

$\chi^2= 129,164$ $p=0,000$

Tartışma ve Sonuç

Ankara metropoliten kentinde ilçelerin farklı alt konut piyasalarını temsil ettiği kabulü ile, bu makalede; temel olarak alt konut piyasalarında-

ki/ilçelerdeki hanehalkı ve konut özellikleri ve bunların birbirleri ile ilişkisi ele alınmaktadır. 16.12.2013-03.01.2014 tarihleri arasındaki emlak verisinden (126.017 konut ilanı) elde edilen güncel konut piyasasında (piyasa sunumu) yer alan konut stokunun özellikleri ile 2013 yılı anket çalışmasına katılan farklı alt konut piyasalarındaki/ilçelerindeki hanehalklarının (534 hanehalkı) oturdukları konutların özellikleri (konut türü, konut değeri, konut büyüklüğü, konutun oda sayısı ve konutun yaşı) bir arada ele alındığında aşağıdaki değerlendirmeler yapılabilir.

Ankara metropoliten kentinin güncel konut piyasasındaki konut türleri ile ankete katılan hanehalklarının oturdukları konutların türleri paralel niteliktedir. Hem güncel konut piyasasında, hem ankete katılan hanehalklarının oturdukları konutların türü açısından bakıldığında, en yaygın konut türü apartman dairesidir. Kat Mülkiyeti Yasası'na paralel olarak hızla gelişen yap-sat üretim biçiminin bir yansıması olarak apartman türü konut, konut türleri içinde çok önemli bir paya sahiptir. Hem mevcut konut piyasasında hem ankete katılan hanehalklarının oturdukları konutların türü açısından bakıldığında, en yaygın ikinci konut türü ise villa / müstakil evdir. Villa / müstakil ev türü konutların konut türleri içinde görece daha az bir paya sahip olması ise arazi politikalarına bağlı olarak bu konutların değerlerinin daha yüksek olması ve bu nedenle daha sınırlı bir grup (üst gelir grubu) tarafından tercih edilmesinin bir sonucudur. Hem mevcut konut piyasasında hem ankete katılan hanehalklarının oturdukları konutların türü açısından bakıldığında, en az rastlanan konut türü ise rezidanslardır. Ancak anketin gerçekleştirildiği dönemden bu yana rezidans türü konutların son dönemlerde giderek artan ve tercih edilen bir konut türü olduğu söylenebilir.

Ankara metropoliten kenti güncel konut piyasasındaki konutların satış ve kira değerleri ile ankete katılan hanehalklarının oturdukları konutların satış ve kira değerleri kısmen farklılık göstermektedir. Hem güncel konut piyasasındaki konutların hem de ankete katılan hanehalklarının oturdukları konutların yarıdan fazlası orta seviyede satış (100bin- 250bin TL) ve kira (500-1500 TL) değerine sahiptir. Ancak güncel konut piyasasındaki konutların satış ve kira değerlerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Ankete katılan hanehalklarının oturdukları konutlar, güncel konut piyasasındaki konutlara göre daha eskidir. Ankara metropoliten kentinde yapılan anket çalışmasına göre en düşük satış değerine sahip konut oranı Sincan, Altındağ ve Mamak'ta yer alırken, en yüksek satış değerine sahip konut oranı ise Yenimahalle ve Çankaya'da yer almaktadır.

dır. En düşük kira değerine sahip konut oranı, satış değerinde olduğu gibi, Sincan, Altındağ ve Mamak'ta yer almaktadır. Yüksek kira değerine sahip konut oranı ise en yüksek Yenimahalle'dedir. Güncel konut piyasasında çok sayıda satılık ve kiralık yeni ve büyük konutun bulunması konut değerlerini arttırmaktadır. Satış ve kira değerlerinin belirlenmesinde, ilçelerin merkezi konumları, erişilebilirlikleri, altyapı olanakları, sosyo-ekonomik yapıları, kent içerisindeki prestij değerleri etkili olmaktadır. Bunların dışında, Ankara metropoliten kentinde yapılan anket çalışmasına göre hanehalkının geliri arttıkça büyük sermayeli site ve rezidans türü konutları tercih eden hanehalkı sayısının artması, hanehalkının geliri düştükçe ise toplu konut ve dönüşüm sonrası konutları (TOKİ) tercih eden hanehalklarının artması, konut fiyatlarının daha düşük olduğu alt konut piyasalarında/ilçelerinde düşük gelirli hanehalkı sayısının artması gibi doğrusal ilişkiler; konut alt piyasalarının sunduğu konut sunum biçimleri/türleri ve fiyatlarının, hanehalklarının sosyo-ekonomik özelliklerinin bir yansıması olduğunu göstermektedir.

Ankara metropoliten kenti güncel konut piyasasındaki konut büyüklükleri ile ankete katılan hanehalklarının oturdukları konutların büyüklükleri kısmen farklılık göstermektedir. 150m²'den büyük konutların güncel konut piyasasında daha fazla yer aldığı görülmektedir. İnşaat sektöründeki büyümeye ve hanehalklarının yaşam tarzlarında meydana gelen değişikliklere paralel olarak sunulan konut türleri de çeşitlenmekte ve bu durum güncel konut piyasasına yansımaktadır. Bu nedenle güncel konut piyasasında 150m²'den büyük konutlar daha büyük oranda bulunmaktadır. Ayrıca satılık ve kiralık konutların gerek büyüklüklerine gerek oda sayılarına göre dağılımı ayrı değerlendirildiğinde; kiralık konutlar içinde küçük konutların, satılık konutlar içinde ise büyük konutların daha fazla olduğu görülmektedir. Ankara metropoliten kenti güncel konut piyasasındaki konutların oda sayısı ile ankete katılan hanehalklarının oturdukları konutların oda sayısı kısmen farklılık göstermektedir. Güncel konut piyasasında 1-2 odalı küçük konutların daha fazla yer aldığı görülmektedir. Mevcut konut piyasasında inşaat sektöründeki büyümeye ve hanehalklarının yaşam tarzlarında meydana gelen değişikliklere paralel olarak sunulan konut türleri de çeşitlenmektedir. Bu nedenle güncel konut piyasasında, çoğunlukla bekârların ve öğrencilerin tercih ettiği, 1-2 odalı (stüdyo tipi) konutlar daha büyük oranda bulunmaktadır.

Anket yapılan konutların yaşları, Ankara metropoliten kenti güncel konut piyasasındaki konutların yaşlarından kısmen farklılık göstermektedir. Güncel konut piyasasında 0-1 yıllık konutların daha fazla yer aldığı görülmektedir. Türkiye’de inşaat sektörünün hızlı büyümesine paralel olarak, Ankara’da da çok fazla konut üretiminin olması yeni konutların piyasadaki payını arttıran en önemli unsurdur. Bu nedenle güncel konut piyasasında yeni / boş konutlar daha büyük oranda bulunmaktadır. Güncel konut piyasasında konut yaşları ilçeler çerçevesinde değerlendirildiğinde, Gölbaşı, Keçiören, Altındağ ve Etimesgut’ta ağırlıkla yeni konutların, Çankaya ve Sincan’da orta yaşlı konutların yer aldığı görülmektedir. Yenimahalle ve Mamak’taki konutların yarı yarıya yeni ve orta yaşlı konutlar olduğu dikkat çekmektedir. Konut piyasasında Etimesgut, Gölbaşı ve Sincan’da 20 yaşın üzerinde satılık ve kiralık konut bulunmadığı, 20 yaş üzeri konut oranının en fazla olduğu ilçenin ise Çankaya olduğu dikkat çekmektedir. Dönüşüm projeleri ile yoğun bir dönüşüm süreci yaşanan Altındağ ve Mamak gibi ilçeler ile TOKİ’nin Turkuaz, Yaprıcak gibi toplu konut projelerinin yer aldığı Etimesgut’ta mevcut emlak piyasasında yer alan konutların yarıdan fazlasının yaşı 0-1 arasındadır. Ankara’nın metropoliten ilçelerinde anket yapılan hanehalklarının oturduğu ve 2000lerden sonra yapılan yeni bina oranlarının en yüksek olduğu ilçeler ya da konut alt piyasaları Gölbaşı ve Etimesgut’dur. 1980lerin ortasından 2000lere kadar olan dönemlerde yapılan binaların oranlarının %40lar civarında olduğu ilçeler Sincan, Altındağ ve Çankaya’dır. 1985 öncesi yapılan binaların oranı ise en yüksek Çankaya ve Mamak ilçelerinde yer almaktadır. Etimesgut’ta 21 yaş üzeri, Gölbaşı ve Keçiören’de ise 31 yaş üzerinde anket yapılan konut bulunmamaktadır. Bu bulgu aynı zamanda kentin tarihsel olarak geçmişten günümüze gelişim, büyüme, planlama ve kentleşme dinamikleri sürecinin de bir yansımasıdır. Kentin merkezi bölgelerinde eski konut stoku yer alırken, yenilenme süreci ile yeni binalar yer alırken, kentin göreceli olarak sonradan gelişen bölgelerinde yeni binaların daha fazla yer aldığı görülmektedir.

Ankara metropoliten kentinde farklı alt konut piyasalarındaki/ilçelerdeki hanehalkı ve konut özellikleri ve bunların birbirleri ile ilişkisini ele alan bu makalede güncel konut piyasasında (piyasa sunumu) yer alan konut stokunun özellikleri ile anket çalışmasına katılan farklı alt konut piyasalarındaki/ilçelerindeki hanehalklarının oturdukları konutların özellikleri (konut türü, konut değeri, konut büyüklüğü, konutun oda sayısı ve konutun yaşı) yukarıda kısaca tartışılmıştır. Bu bağlamda An-

kara metropoliten kentinde yapılan anket çalışması ile hanehalklarının sosyal ve ekonomik yapısının mekâna-alt piyasalara (ilçelere) göre farklılaştığı tespit edilmiştir.

Ankara metropoliten kentinde hanehalklarının ekonomik yapısının konut alt piyasaları ile ilişkisi değerlendirildiğinde Altındağ, Mamak ve Sincan'da düşük gelir gruplarının yer seçtiği görülürken Yenimahalle ve Çankaya'da ise çoğunlukla orta yüksek ve yüksek gelirli hanehalklarının yer aldığı görülmektedir. Etimesgut düşük-orta gelirli hanehalkları ağırlıklı olmak üzere diğer ilçelere göre en çeşitli gelirli hanehalklarına sahip ilçedir. Gölbaşı ise düşük-orta ve yüksek gelirli hanehalklarının yer aldığı daha keskin ayrımlı bir yapıyı ortaya koymaktadır. Bu durum alt konut piyasalarının/ilçelerinin konut türleri (müstakil, site, rezidans gibi), kalitesi, ses yalıtımı, ısınma biçimi, güvenliği, büyüklüğü gibi konutun fiziki özellikleri; iş yerine yakınlığı, sağlık tesislerine yakınlığı, toplu taşıma duraklarına, park, oyun, spor alanlarına yakınlığı, alışveriş olanaklarına yakınlığı konut fiyatlarında değişime neden konutun konumuna bağlı olarak değişen konut fiyatları ile kendi içinde de daha küçük alt piyasalara bölünmesi ile ilgilidir. Örneğin Gölbaşı İlçesi 1990lı yıllarla birlikte yoğunlaşan mevzi imar planlarıyla gelişme gösteren İncek Mahallesi'nin kentin orta üstü ve üst gelir grubuna hitap eden özellikle büyük konut projeleriyle kentin prestij bölgesi olarak gelişimini devam ettirdiği görülmektedir (Yenigül ve Gökler, 2017, s.68).

Kentin görelisi olarak güneyini, güney batısını ve merkezini temsil eden Çankaya, Yenimahalle ve Gölbaşı (İncek mevki) ilçeleri ya da alt konut piyasaları görelisi yeni konut alanları ile yeni yaşam tarzlarını pazarlayan daha yüksek satış ve kira değerleri ile üst gelir grubunu hedefleyen bir arza sahiptir. Çünkü konut talebinde sadece erişebilirlik, eğitim, sağlık, alışveriş vb. hizmetlere yakınlık gibi özellikler belirleyici olmamaktadır. Konutun "temalı bir projede yer alması", "yatırım değeri olması", "tasarımcısının ya da yüklenici firmasının marka değeri taşıması", "rezidans vb. farklı konut tipolojilerinin öne çıkarılması", çekici unsurlarla konut değiştirme arzusu yaratmak da talebi yönlendirmektedir (Uğurlar, 2016, s.590). Özellikle güney batı koridorunda yeni konut alanları ile yeni yaşam tarzları pazarlanmaktadır. Kentin görelisi olarak daha üst gelir gruplarınca tercih ettiği kabul edilen alt konut piyasalarında kapalı site, rezidans türü konut alanları aracılığı ile hanehalklarına yeni yaşam tarzları sunulmakta; spor, havuz, alışveriş vb. sunulan hizmetler aracılığıyla tüketim ilişkileri ile şekillendirilmektedir. Gelir artıkça bu

arza yönelik talepte artmaktadır. Bir bölgedeki konut fiyatları o bölgedeki konutları tercih eden ya da talep eden hanehalkı ya da tüketicilerin gelirlerinin yansımalarıdır. Gökler'in (2017, s.304) ifade ettiği üzere Türkiye'de olduğu gibi Ankara'da da, arz-talep uyumsuzluğu kentin farklı ilçelerinde/semptlerinde farklı özellikler göstermesi, konut fiyatlarının mekânsal olarak farklılaşmasına ve hatta Ankara'da çok benzer özelliklere sahip konutların, farklı ilçe/sempt/mahallelerde çok farklı fiyatlarda satışa sunulmasına neden olmaktadır. Konutun bulunduğu konum (ilçe, sempt, mahalle vb.) konuta ekstra bir değer getirerek fiyatların farklı olmasına neden olabilmektedir (Gökler, 2017, Yayar ve Gül, 2014). Buradan hareketle literatürde Gribsey (1963), Rothenberg (1991) ve Davenport (2003)'un da ortaya koyduğu gibi, bu makalede de konut alt piyasalarının kendilerine özgü arz ve talebi olduğu sonucu ortaya konmaktadır. Ankara metropoliten kentinde her bir alt konut piyasası kendi içinde farklı konut satış-kira değerleri, "konutun kent içindeki görece konumuna dayalı mekânsal özellikleri" (birincil), "konut çevresi ve konutun fiziki özellikleri ve sosyo-ekonomik, sosyo-demografik hanehalkı özellikleri ile (ikincil) ile alt piyasalara bölünebilmektedir. Bu nedenle farklı alt konut piyasalarının "arz ve talep" dinamiklerini dikkate alan aynı zamanda mekânsal planlamanın etkinliğini zayıflatmayan, mekânsal ve sınıfsal ayrışmaları derinleştirmeyen konut ve planlama politikalarının ve uygulamalarının geliştirilmesi önem taşımaktadır.

Extended Abstract

The Relationship Between Household and Housing Characteristics in the Context of Sub-Housing Markets: The Case of Ankara

*

Aysu Uğurlar
Van Yüzüncü Yıl University

Tanyel Özelçi Eceral
Gazi University

Aslı Gürel Üçer
Gazi University

The housing market is a summation of sub-markets with specific supply, demand and spatial dynamics. In a sub-market, the demand for housing, whose value (price) is determined based on the characteristics of the house and its surroundings, is shaped according to the individual preferences of the households, which can change within the framework of their socio-demographic and socioeconomic characteristics. With the assumption that 8 central districts including Altındağ, Çankaya, Etimesgut, Gölbaşı, Keçiören, Mamak, Sincan and Yenimahalle represent the different housing sub-markets in the metropolitan city of Ankara, the article deals with the household and residential properties in sub-housing markets/districts and their relationship with each other. The characteristics of the housing stock in the current housing market (market supply) obtained from the real estate data (126,017 housing ads) between 16.12.2013 and 03.01.2014 and the characteristics of the dwellings (housing type, housing value, size of housing, number of rooms in the dwelling and the age of the residence) in different housing sub-markets/districts of 534 households participated in the survey were handled together and evaluated briefly as follows. From this point, the types of housing in the current housing market of the metropolitan city of Ankara and the types of houses accommodated by the surveyed households are seen to be in line. It has been seen that the most common type of housing is apartment/flat both in the current housing market and in terms of the type of housings of the households surveyed. The second most common type of residence is villa/detached house, both in the current housing market and in terms of the type of housings of the households surveyed. Sales and rent values of the houses in the current housing market of the metropolitan city of Ankara and the sales and rent values of the dwellings of the households

participating in the survey are partly different. More than half of the dwellings in both the current housing market and the households surveyed have medium level sales (100thousand – 250thousand Turkish Liras) and rent (TL 500-1500 TL) values. However, it has been seen that the sales and rent values of housing in the current housing market are found to be higher. The houses in which the households surveyed dwell were older than the houses in the current housing market. According to the survey conducted in the metropolitan city of Ankara, housings with the lowest sales value rate were located in Sincan, Altındağ and Mamak, while housings with the highest sales value rate were located in Yenimahalle and Çankaya. The dwellings with the lowest rent value rate were located in Sincan, Altındağ and Mamak as is the case for sales value. Housings with the highest rental rates were situated in Yenimahalle. The availability of large numbers of new and large dwellings for sale and rent in the current housing market increases housing values. According to the survey conducted in the metropolitan city of Ankara, linear relations such as the increase in the number of households that prefer large capital and luxurious residential type housing as household income increases along with the increase in the number of households that prefer mass-housing and post-transformation housing (HDA⁴) as household income decreases, and the increase in the number of low-income households in housing sub-markets/districts where housing prices are lower showed that the housing supply types and prices offered by the housing sub-markets are a reflection of the socioeconomic characteristics of households. It was observed that low-income groups had chosen locations in Altındağ, Mamak and Sincan while middle-high and high-income households were mostly situated in Yenimahalle and Çankaya. Etimesgut was the district with the most various income households, mainly in low-middle income households group, compared to the other districts. Gölbaşı presented a more sharply differentiated structure with low-middle and high-income households. This was related to physical characteristics of housing, such as housing types (detached, residential compound, luxurious residence), quality, sound insulation, heating, security, and size in various sub-housing markets/districts; changing housing prices depending on the location of housing such as proximity to the workplace, health facilities, public transport stops, vehicle parking, playgrounds, sports areas, shopping opportunities; and division into smaller sub-markets within itself. Çankaya,

⁴ Housing Development Administration

Yenimahalle and Gölbaşı (İncek locality) districts or sub-housing markets located in the south, south-west, and center of the city had a supply targeting higher income groups, with higher sales and rental values and that market new lifestyles with relatively new housing areas. In sub-housing markets considered to be preferred by the relatively higher income groups of the city, new life styles were offered to the households through residential compounds, luxurious residential type housing areas and sports, pool, shopping etc. facilities and services offered that were shaped by consumption relations. As income increases, the demand for this supply increases. Housing prices in a region is a reflection of the income of households or consumers who prefer or demand housing in that region. As put forward by Gribsey (1963), Rothenberg (1991) and Davenport (2003) in the related literature, in this article, too, it was revealed that housing sub-markets have their own specific supply and demand. In the metropolitan city of Ankara, each sub-housing market can be divided into sub-markets with different housing sales-rent values, spatial characteristics based on the relative position of the housing in the city (primary) and housing environment, physical characteristics of the residence, socioeconomic and socio-demographic household characteristics (secondary). Therefore, it is important to develop housing and planning policies and practices that take into account the supply and demand dynamics of different sub-housing markets, but also do not weaken the effectiveness of spatial planning and deepen spatial and class disagreements.

Kaynakça/References

- Afşar, A., Yılmazel, Ö., Yılmazel, S. (2017). Konut fiyatlarını etkileyen faktörlerin hedonik model ile belirlenmesi: Eskişehir örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 37, 195-205.
- Ankara Kalkınma Ajansı. (2013). *İstatistiklerle Ankara*. Ankara: Ankara Kalkınma Ajansı Yayınları.
- Alkan Gökler, L. (2017). Ankara'da konut fiyatları farklılaşmasının hedonik analiz yardımıyla incelenmesi, *Megaron*, 12(2), 304-315.
- Balamir, M. (1996). *Konut üreticileri, mülk konut, kiralık konut*. Konut Araştırmaları Dizisi-14, Ankara: Toplu Konut İdaresi. Başkanlığı
- Bourassa, S. C., Cantoni, E. ve Hoesli, M. (2007). Spatial dependence, housing submarkets and housing prices. *The Journal of Real Estate Finance and Economics*, 35(2), 143-160.
- Dalkılıç, B. ve Aşkın, M. (2018). Gayrimenkul ve konut sektörüne bakış. Emlak Konut: G. Y. O.

- Davenport , J. L. (2003). The effect of supply and demand factors on the affordability of rental housing. *The Park Place Economist*, 25 Ekim 2018 tarihinde <http://digitalcommons.iwu.edu/parkplace/vol11/iss1/15/> adresinden erişildi.
- Grigsby, W. G. (1963). *Housing markets and public policy*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Öney, E. (2002). Plansız yerleşmelerde 17 Ağustos 1999 Kocaeli depremi sonrası konut tercihlerinin analizi: Reşit Paşa örneği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Öztürk, N. ve Fitöz, E. (2009). Türkiye’de konut piyasasının belirleyicileri: Ampirik bir uygulama. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 21-46.
- Sarı, Ö. B. ve Khurami, E. A. (2018). Housing affordability trends and challenges in the Turkish case. *Journal of Housing and the Built Environment*, 1-20.
- Strasheim, M., R. (1974). Housing market discrimination and black housing consumption. *The Quarterly Journal of Economics*, 88(1), 19-43.
- Türel, A. 1996. *Mülk konut, mülk konut, kiralık konut*. Konut Araştırmaları Dizisi-14, Ankara: Toplu Konut İdaresi. Başkanlığı Başkanlığı.
- Türel, A. ve Koç, H. (2015). Housing production under less-regulated market conditions in Turkey. *Journal of Housing and the Built Environment*, 30(1), 53-68.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (2011). Nüfus ve konut araştırması. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (2018). 15 Kasım 2018 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?sessionid=32N3cTxKZSv9dH1FTR4GLqNf1TQ7FV3wqXyscLDgJ6ML8zczXL1!718202101?id=27823> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (2013). 2002-2011 yılları yapı izin istatistikleri, 25.12.2013 tarihinde http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1055 adresinden erişildi.
- UAP, (2014). *Ankara metropoliten alanı ve yakın çevresi ulaşım ana planı hanehalkı araştırması sonuçları 2013*. Ankara: Ulaşım Ana Planı Proje Ofisi Yayını.
- Uğurlar, A. (2016). Housing as a mechanism for rent: housing market change and urban space production. Efe, R., Cürebal, İ., Nyussupova, G. ve Atasoy, E. (Editör), *Recent Researches in Interdisciplinary Sciences* içinde (ss. 588-602). St.Kliment Ohridski University Press, Sofia.
- Uğurlar, A. ve Eceral, Ö.T. (2014). Ankara’da mevcut konut (mülk ve kiralık) piyasasına ilişkin bir değerlendirme. *İdealkent*, 12, 132-159.
- Wu, C. Ve Sharma, R. (2012). Housing submarket classification: The role of spatial contiguity. *Applied Geography*, 32(2), 746-756.
- Yayar, R. ve Gül, D. (2014). Mersin kent merkezinde konut piyasası fiyatlarının hedonik tahmini. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(3), 87-100.
- Yenigül, B., Gökler Alkan. L. (2017). Kentsel yayılma baskısı altında kalan yerleşimlerde sosyal sürdürülebilirlik: Ankara İncek Mahallesi örneği. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 26(1), 59-78.

Dr. Aysu Uğurlar, 1999 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü’nden lisans derecesini almıştır. Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama

Bölümün'den 2006 yılında yüksek lisans ve 2013 yılında doktora derecesini derecesi almıştır. 2003 -2013 yılları arasında Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümün'de Araştırma Görevlisi olarak çalışmıştır. 2013'den itibaren Yüzüncü Yıl Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümün'de Yardımcı Doçent olarak çalışmaktadır. İlgili alanları konut politikaları, kentsel planlama, turizm, sürdürülebilirlik göstergeleri, yerel ekonomik kalkınmadır.

Dr. Aysu Uğurlar, graduated from Dokuz Eylül University, Faculty of Architecture, Department of City and Regional Planning in 1999. She received her M.R.P (2006) and her Ph.D (2013) degree from City and Regional Planning, Gazi University. She worked as Research Assistant City and Regional Planning, Gazi University, 2003–2013. Since 2013, She works as Assist. Prof. Dr. in the Department of City and Regional Planning at Yüzüncü Yıl University. Her research interests are; housing policies, urban planning, tourism, sustainability indicators, local economic development.

E-mail: augurlar@gmail.com

Doç. Dr. Tanyel Öznelci Eceral, 1990 yılında Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden mezun olmuştur. Aynı üniversitesinin Bölge Planlama programından yüksek lisans, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı'ndan doktora derecesini almıştır. Kültür Bakanlığı ve GAP Bölge Kalkınma İdaresi'nde çalışmıştır. 2001 yılından bu yana Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Bölgesel çalışmalar, kent ekonomisi ve kent planlama alanlarında çalışmaları bulunmaktadır.

Assoc. Prof. Dr. Tanyel Öznelci Eceral, received B.CP (1990) from City and Regional Planning Department, Faculty of Architecture, Middle East Technical University; M.RP (1993) from the Regional Planning Program and Ph.D. (2002) from the City and Regional Planning Program of Middle East Technical University. She had worked in Ministry of Culture and GAP Regional Development Administration. Recently works as Assoc. Prof. Dr. in the Department of City and Regional Planning, Faculty of Architecture at Gazi University. Research interests are regional studies, urban economics and urban planning.

E-mail: tozelci@gmail.com

Dr. Z. Aslı Gürel Üçer, Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nü 1998 yılında bitirdi. 2002 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Anabilim Dalı'ndan yüksek lisans ve 2009 yılında Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı'ndan doktora derecesini aldı. Halen Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde öğretim görevlisidir. Kentsel politikalar, kent yönetimi, kentsel yaşam kalitesi ve kentsel hizmetler konularında çalışmaları bulunmaktadır.

Dr. Z. Aslı Gürel Üçer, graduated from the Department of City and Regional Planning at Gazi University in 1998. She received her M.S. degree from the Urban Policy Planning and Local Governments graduate program at METU in 2002 and her Ph.D. degree from the Department of City and Regional Planning at Gazi University in 2009. She is currently working as an instructor at Gazi University, Faculty of Architecture, Department of City and Regional Planning. Her main research interests are Urban policies, urban management, urban quality of life and urban services.

E-mail: asligurelucur@gmail.com

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Uğurlar, A., Öznelci Eceral, T. ve Gürel Üçer, A. (2018). Alt Konut Piyasaları Bağlamında Hanehalkı ve Konut Özelliklerinin İlişkisi: Ankara Örneği. *İDEALKENT – Kent Araştırmaları Dergisi*, 25, 800-833.

Şirindere Gecekondu Sakinlerinin Sosyal Dışlanma Deneyimleri

*

Z. Aslı Gürel Üçer
Gazi Üniversitesi

Seher Özkazanç
N. Erbakan Üniversitesi

Neslihan Kokol
Gazi Üniversitesi

Öz

1950'li yıllardan itibaren kırdan kente doğru ivme kazanan nüfus hareketleri karşısında özellikle büyük kentlerde, kırdan gelen bireylerin barınma ihtiyacının karşılanması en önemli sorunlardan biri olmuştur. Kente yeni gelenlerin kentteki mekân mücadelesi gecekondu alanlarının oluşması ile sonuçlanmış ve böylelikle kentte yer edinilmiştir. Türkiye'de son 50 yılda uygulanan tüm politikalara rağmen gecekondu, kente yeni gelen dezavantajlı gruplar için barınma mekânı olmaktadır. Günümüze kadar farklılaşarak süregelen kentte yer edinme mücadelesinin zaman içinde bir sınıf mücadelesine evrildiği, kente yeni gelmiş, yoksul ve yoksun bireylerin/hane halklarının çoğu zaman toplumsal yaşamın dışına itildiği görülmektedir. Topluma dâhil olamama, toplumsal ilişkilerden soyutlanma ve toplumla tam olarak bütünleşememe olarak tanımlanan sosyal dışlanma, bu çalışmada "gecekondu sakinleri" bakış açısıyla ele alınmaktadır. Bu kapsamda çalışmanın amacı, Ankara Şirindere Bölgesinde gecekondu alanında yaşayan kişilerin sosyal dışlanma deneyimlerini ortaya koymaktır. Bölgede 1970li yıllarda başlayan gecekondulaşma hareketi, 2000li yıllarda bölgenin çevre yerleşmelerden ve kent bütününden sosyal ve mekânsal olarak ayrışması ile sonuçlanmıştır. Bölge günümüzde alanın fiziki dönüşümü üzerine odaklanan kentsel dönüşüm çalışmalarına konu olmaktadır. Çalışmada Şirindere gecekondu alanının değişim süreci ele alınarak, günümüzdeki gecekondu sakinlerinin sosyo-ekonomik yapısı ve yaşadıkları sorunlar ortaya konmaktadır. Çalışmanın en önemli sonucu kentin bu ayrışan bölgesindeki gecekondu sakinlerinin kendi içlerinde de sosyo-ekonomik farklılıklar taşıdıkları ve yalnızca kentin diğer kesimleri tarafından değil kendi aralarında da dışlanma deneyimleri yaşadıklarıdır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal dışlanma, mekânsal ayrışma, gecekondu, kentin ötekileri, yoksunluk

Social Exclusion Experiences of Şirindere Gecekondu Residents

*

Z. Aslı Gurel Ucer
Gazi University

Seher Ozkazanc
N. Erbakan University

Neslihan Kokol
Gazi University

Abstract

Considering the accelerating population movements from the rural to the urban since 1950s, meeting the housing needs of individuals who migrate from rural areas has been one of the most important issues, especially in metropolitan cities. The migrants struggle for space has resulted in formation of gecekondu areas, and they have gained a place in the city by this way. Despite all the policies that have been implemented in Turkey for the last 50 years, gecekondu has been a shelter for disadvantaged migrants. It is seen that the struggle for gaining a place in the city that has been maintained up to now in different ways has turned into a class struggle in time, and poor and deprived individual/household migrants have mostly been pushed out of social life. Social exclusion, which is defined as not being able to be included in the society, being isolated from social relationships and failure to completely integrate into the society, is discussed in this study with a perspective of "gecekondu residents". Within this context, the aim of this study is to state the social exclusion experiences of residents of Şirindere Gecekondu District in Ankara, Turkey. The gecekondu movement started in the area in 1970s resulted in the social and spatial isolation of the area from surrounding residential areas and the entire city in 2000s. Nowadays, the area is subject to urban transformation studies that focus on the physical transformation of space. This study presents the socio-economic structure and problems of the gecekondu residents by discussing the development process of Şirindere Gecekondu District. The most important finding of the study was that the gecekondu residents who are living in this isolated area of the city also carried socio-economic varieties, and they also experience social exclusion among themselves.

Keywords: Social exclusion, spatial segregation, gecekondu, others of the city, deprivation

Giriş

Ülkemizde gecekondulaşma hareketi, ekonomik büyüme ve sanayinin gelişimi ile birlikte ortaya çıkan köyden kente göç sürecinde, özellikle dar gelirli insanların barınma ihtiyaçlarını karşılamak için kısa sürede, ilkel, denetimsiz ve sağlık koşullarından yoksun konut inşa etmesiyle başlamıştır. Genellikle kent çeperlerinde, kamu veya özel kişilerin toprakları üzerinde sahibinin izni olmadan gelişen gecekondu alanları, zamanla kentlerin yalnızca fiziksel değil aynı zamanda ekonomik ve sosyal sorunlarının da mekânı olmuştur. Ancak gecekondu yoğunlukla mevzuat ve mülkiyet sorunu olarak görülmüş ve gecekondu alanlarının yasallaştırılması amacıyla çözümler üretilmiştir. 1966 tarihli 775 sayılı Gecekondu Yasası ve 1984 tarihli 2981 sayılı kanun ile gerçekleşen ıslah imar planlarıyla birlikte gecekondu alanlarının yenilenme süreci başlamıştır. Bu kapsamda bazı gecekondu, 'yapsatçı' girişimciler tarafından üretilen bireysel konutlara ve çok katlı apartmanlara, Toplu Konut İdaresi ve yerel yönetimler aracılığı ile kooperatif ve toplu konutlara dönüşürken (Ataöv ve Osmay, 2007, s.62, 65) bazıları ise 2000'li yıllarda gündeme gelen yasal düzenlemeler kapsamında *kentsel dönüşüme* uğramıştır. Yarıym yüzyılı aşkın bir süredir gecekondu alanlarındaki sorunların çözümü amacıyla gerçekleşen uygulamalar yoğunlukla sadece fiziksel müdahale içermekte, gecekondu alanlarının sosyal ve ekonomik boyutu ihmal edilmektedir. Gecekondu alanlarında genellikle yoksul ve yoksun grupların yaşadığı göz önüne alındığında burada bir sınıf probleminin varlığından bahsetmek mümkündür. Gecekondu sakinleri, toplumun gecekondu yaşamayan "diğer" kesimi tarafından "gecekondu" olarak adlandırılmakta ve marjinal sektörde veya toplumda kimsenin yapmak istemeyeceği işlerde, düşük ücretlerle istihdam edilen, yoksul, göçmen veya etnik kökenli, suç işleme oranı yüksek bireylerle ilişkilendirilmekte ve ötekileştirilmektedir.

Erman (2004, s.1) gecekondu alanlarında yapılan araştırmalar üzerinden *gecekondu* kurgusunu dört döneme ayırmaktadır. İlk dönem *1950 ve 60'lı Yıllar: "Köylü Öteki" Olarak Gecekondu* şeklinde tanımlanmakta ve köyden kente yeni gelen, yaşantılarında kırsal alışkanlıklarını devam ettiren hane halklarını temsil etmektedir. Bu yıllarda yapılan akademik çalışmalarda gecekondu halkı homojen bir grup olarak kabul edilmiş, gecekondu alanlarının bir yandan şehirleşirken diğer taraftan da kenti köyleştirdiği vurgulanmıştır. İkincisi *1970'li Yıllar: "Sömürülen/Dezavantajlı Öteki" Ola-*

rak Gecekondu dönemidir. Bu dönemde gecekondu, gelenekselden modernizme geçiş sürecinden çok kalıcı bir olgu olarak ele alınmaktadır. Gecekondu ise kapitalizmle birlikte bölüşüm sorunları yaşayan, kente entegre olamamış, kentsel hizmetlerden/fırsatlardan yararlanamayan kişi olarak tanımlanmaktadır. Gecekondulular istihdamda yer alsalar bile kentli kesim tarafından sosyo-kültürel boyutta kabul görmemiş, ikinci sınıf vatandaş muamelesine maruz kalmış ve zamanla toplumda “Sakıncalı Öteki”ne dönüştürülmüştür. 1980’li yıllara gelindiğinde ise bu ayrım belirginleşmeye başlamış etnik, mezhep ve cinsiyete bağlı olarak gecekondu mahalleleri yeniden tanımlanmıştır. *1980 ve 90’lı Yıllar: “Ötekiler” Olarak Gecekondu* şeklinde ifade edilen üçüncü dönemde haksız kazanç sahipleri ile kent yoksulları olmak üzere yeni gruplar oluşmuştur. Politik kaygılarla getirilen gecekondu afları, gecekondu arazilerini ticari metaya çevirirken arazi mafyaları bu dönemde artmıştır. Bu durum görece daha güçsüz kesimleri (kent yoksullarını) gecekondu yapma sürecinden dışlamış, onları gecekondu kiracılığına yönlendirmiştir. *1990 Sonlarından 2000’lere: “Sakıncalı Öteki Olarak Varoşlu”ya Karşı “Özne Olarak Gecekondu”* şeklinde adlandırılan dördüncü dönemde gecekonducular tinercilerin, çetelerin, kapkaççıların ve her türlü şiddetin mekânı olarak görülmüş ve gecekondu yerine “varoş” ifadesi kullanılmaya başlanmıştır. Varoşlu ise kentin olanaklarından yararlanırken tüketim estetiğinden ve kent kültüründen yoksun kişiler olarak tanımlanmaktadır. Bu süreçte dünyada olduğu gibi ülkemizde de toplumun avantajlı kesimi korunaklı, dışa kapalı ve güvenli konutlarda yaşamını devam ettirirken toplumun diğerleri ile olan ilişkilerini asgari düzeye indirgemektedir (s.3-12).

Gecekondu sakinleri farklı dönemlerde farklı bakış açılarıyla akademik çalışmalarda yerini almış ve her dönemde bu bireylerin/hane halklarının toplumun dışına itildikleri yani sosyal olarak dışlandıkları vurgulanmıştır. Ancak, araştırmalarda “sosyal dışlanma” kavramı biraz daha geç kullanılmış, çünkü kavram görece daha geç tanımlanmıştır. Sosyal dışlanma kavramı ilk olarak Rene Lenoir vasıtasıyla 1974 yılında tartışılmaya başlanmış, Fransız hükümeti ülkede yaşayan insanların onda birinin çeşitli biçimlerde toplumdan dışlandığını belirtmiştir. Dışlanmışlar; zihinsel ve fiziksel engelliler, suç işleyenler, hasta ve bakıma muhtaçlar, yaşlılar, istismar edilen çocuklar, uyuşturucu madde bağımlıları, intihara meyilli insanlar, yalnız ebeveynler, problemlili aileler, marjinal, sosyal olmayan (asosyal) insanlar ve diğer sosyal uyumsuzlar olarak tanımlanmıştır. Sosyal uyumsuzlar özünde topluma yeniden kazandırıl-

ması gereken, korunamayan, sosyal olarak dezavantajlı grupları temsil etmektedir (Silver, 1994, s.532). Sosyal dışlanma; yoksulluk, işsizlik, sosyal koruma, eşitsizlik, ayrımcılık gibi temel sosyal politika konularını kapsamakla birlikte çoğu zaman sınıf-altı, yabancılaşma, irtibatsızlık, yoksunluk, marjinallik, bütünleşememe gibi nosyonlarla birlikte kullanılmaktadır (Sapançalı, 2005, s.22).

1980'lerden sonra gecekondulu kimliği, tepki ve şiddet barındıran varoş kimliğine dönüşürken kentle "barışık", "gösterişsiz" orta sınıf kültürü de kentin tehlikelerinden, çevre ve görüntü kirliliğinden uzaklaşmak ve alt sınıfla olan mekânsal temasını azaltmak isteyen "dışlayıcı" bir orta sınıf kültürüne dönüşmüştür (Geniş, 2007; s.80). Sosyal yapıdaki değişimin belirtisi olan sosyal dışlanma özellikle büyük kentlerin göç almış, savunmasız ve marjinal bölgelerinde daha fazla hissedilmektedir (Özkazanç, 2016, s.33). Sosyal dışlanma, çok boyutlu bir kavram olması nedeniyle sadece gelir eşitsizliğini, yoksulluğu değil aynı zamanda yaşam koşullarını da belirleyen birçok bileşeni barındırmaktadır. Eğitim, sağlık, barınma, beslenme ve sosyal güvenlik gibi sunulan hizmetlerden yoksunluk biçiminde ortaya çıkan sosyal dışlanma, son yıllarda ülkemizde yaşanan en önemli sosyal sorunlar arasında yer almaktadır. Bu nedenle çalışmanın çatkısı bu kavram üzerinden kurgulanmıştır. Bu çalışma ile Ankara Çiğdem Mahallesi Şirindere mevkiinde bulunan gecekondulu bölgesinde yaşanmakta olan yoksulluk, yoksunluk ve çeşitli sosyo-ekonomik olumsuzluklar ele alınarak söz konusu alanda sosyal dışlanmanın açığa çıkarılması amaçlanmaktadır.

Çiğdem Mahallesi ve Şirindere Gecekondulu Bölgesinin Gelişimi

Şirindere Gecekondulu Bölgesi Ankara'nın Çankaya İlçesi'nde, ODTÜ orman arazisi ile Çiğdem Mahallesi sınırları arasında kalan dere yatağında kurulmuştur (bkz. Şekil 1). Bölgenin ve çevresinin 1950li yıllardan itibaren geçirdiği değişim, Şirindere Gecekondulu Bölgesi'nin mevcut yapısının anlaşılmasına ışık tutmaktadır.

Şekil 1. Şirindere Yerleşim Alanı (Kaynak: <https://www.ankara.bel.tr>, <https://www.google.com.tr/maps>)

1950'li yıllarda, bugünkü adıyla Çiğdem Mahallesi'nde Karakusunlar Köyü ve Çiğdem Tepe Gecekonduları olmak üzere iki yerleşim bulunmaktadır. Çiğdem Eğitim, Çevre ve Dayanışma Derneği (Çiğdemim) Çiğdem Mahallesi'nin gelişim sürecini tespit edebilmek amacıyla mahalle sakinleri ile çeşitli görüşmeler gerçekleştirmiştir (Seviğ, 2016). Bu kapsamda 1950lerin ikinci yarısında ailesiyle yöreye göç eden Kemal Akın ile yapılan görüşme mahallenin gelişme süreci hakkında önemli ipuçları vermektedir. Akın, çocukluk dönemini şu şekilde anlatmaktadır:

"1958-59 yıllarıydı. Erzurum'un Horasan ilçesinden, ailem göç edince, 3 yaşında geldim bu mahalleye... Amcalarım 1952'de gelmişti. Onların evinde bir yıl

kaldık sonra kendi evimizi yaptık. Fen Lisesi bitişiğinde 3-4 ev vardık. Amcamlar ve bir yakın köylümüz, hepsi o. Bir de su kuyumuz vardı.”

Bölgeye daha sonraki yıllarda Yenidoğan ve Altındağ’dan da gelenlerin olduğunu, yerleşenlerin süt hayvancılığı yaparak hayatlarını idame ettirdiğini belirten Akın şöyle devam etmektedir:

“1960 İhtilali oldu. Uçaklar Harp Okulu üstünde uçarken, tam o strada mahallenin adı kondu. 5 yaşındayım, ben de onları dinliyordum. Tevfik amcam, ‘buranın adı Çiğdem olsun’ dedi. Çevrede çok çiğdem çiçeği yetişiyordu, ondan dolayı...”

1961 yılında Ankara Fen Lisesi’nin inşasına başlanmıştır. Fen Lisesi’nin açıldığı tarihlerde okulun kuzeyindeki yerleşim bölgesi belediye sınırları içinde değildir, Karakusunlar Köyü’ne bağlı olan yerleşme 1977’de belediye sınırları içine alınmıştır. Karakusunlar’da yerleşim densindeki değişim aslında 1970’lerden sonra hız kazanmıştır. ODTÜ arazisinin istimlak edildiği dönemde üniversite alanında kalan Yalınca Köyü’nden bazı aileler Karakusunlar Köyü’ne yerleşmiştir. Yalınca Köyü istimlak sırasında yaklaşık 350 kişinin barındığı bir yerleşim yeridir ve yöre halkı Karakusunlular’da olduğu gibi hayvancılıkla geçinmektedir. İstimlak yapılırken aynı zamanda artan rant nedeniyle mera alanlarına kooperatifler tarafından konutlar yapılmaya başlanmış, böylece günümüzde ODTÜ evleri ve ODTÜ Çamlık Sitesi olarak adlandırılan konut alanları ortaya çıkmıştır (Seviğ, 2016)(bkz. Şekil 2).

Şekil 2. Şirindere Gecekondu Bölgesi ve Çevresindeki Konut Siteleri (Kaynak: earth.google.com), Odtü Çamlık Sitesi (Kaynak: <http://www.odtu-camlık.org>) ve Dünya 1 Vadi Sitesi

1970'lerin ikinci yarısında Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu ve buna bağlı bazı sendikaların üye ve yöneticilerinin girişimiyle kurulan yapı kooperatifi de arazi edinme yoluyla inşaaata başlamıştır. Bölgede başlayan bu çok katlı yapılaşmanın inşasında çalışmak üzere mahalleye işçi akını yaşanmıştır. Büyük bölümü Erzurum'dan gelen inşaat işçileri barınma ihtiyaçlarını en ucuz şekilde karşılamak ve inşaatlarda çalışmak amacıyla bu yeni şantiyelere en yakın alan olan Şirindere Vadisi'ni tercih etmiş, köy muhtarlığının desteğiyle kendi konutlarını yapmaya başlamıştır. Bu nüfus değişiminin sonucunda Şirindere Vadisi'nde ilk gecekondulaşma hareketi başlamıştır (Seviğ, 2016).

Vadide 1970'li yıllardan itibaren başlayan gecekondulaşma hareketi gün geçtikçe ivme kazanmış, maddi olarak yoksunluk çeken bireylerin bu alana yerleşmesi, kendileriyle aynı gelir seviyesine sahip insanlarla bir arada yaşamalarını sağlamış, *kentin ötekileri* bir anlamda bütünleşmiştir. Şirindere Vadisi'nin hemen doğusunda yer alan Dünya 1 Vadi Sitesi'nin ardından Park ve Başkent Sitelerinin inşasına başlanmış, site şeklinde ilerleyen konut inşaatları 1991 yılına kadar hız kesmeden devam etmiştir (bkz. Şekil 2). Ancak yüksek katlı, güvenli/korunaklı bu siteler gecekondularla taban tabana zıt bir morfoloji sergilemektedir. O yıllarda *prestij/lüks* olarak adlandırılan bu konutları yüksek gelir seviyesine sahip kentin *varsılları* tercih etmektedir. Bu yapısal değişim ile birlikte ortaya çıkan yeni kullanıcı profili ise Şirindere Gecekondu Bölgesi'nde sosyal dışlanmanın oluşmasına zemin hazırlamıştır.

1990'lı yıllara kadar artarak varlığını devam ettiren Şirindere Gecekondu Bölgesi 2000'li yıllara gelindiğinde Çiğdem Mahallesi yerleşiminden hem sosyolojik hem de mekânsal olarak tamamen kopmuştur. Bu ayrılmış mekân 2005 yılında kentsel dönüşüm alanı ilan edilmiş ancak "6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun" hükümlerince jeolojik risk barındırması sebebiyle dönüşüm kararı iptal edilmiştir. Şirindere Gecekondu Bölgesi'nin riskli alan ilan edilmesinin ardından çoğu ev sahibi gecekonduyunu terk etmiştir. Bu tahliye ile birlikte alandaki boş konutlarda yeni kullanıcılar barınmaya başlamıştır.

Şirindere Gecekondu Bölgesinde Sosyal Dışlanma

Şirindere Gecekondu Bölgesi'nde yaşanan/yaşanabilecek sosyal gerilimlerin ve dışlanmanın tespit edilebilmesi ve bölgenin dışlanma riskinin

ortaya konabilmesi için mahalle sakinlerinin sosyo-demografik ve ekonomik yapısı irdelenerek sosyal dışlanmanın nedenleri ve boyutları açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda anket ve derinlemesine görüşme tekniğinden yararlanılmış, alandaki 150 gecekondudan (252 gecekondulu bulunan alanda çalışmanın yapıldığı sırada 150 ailenin ikamet ettiği tespit edilmiştir) rastgele örneklem yöntemiyle seçilen 30 hanehalkı ile anket, Çiğdemim Derneği üyeleri ve mahalle sakinleri¹ ile derinlemesine görüşme çalışması gerçekleştirilmiştir. Anketlerde bireylerin demografik ve hanehalkı bilgileri, konut ve yaşam çevresi, çalışma ve gelir düzeyi, göç, eğitim ve sağlık durumları, sosyal algılar ve kent içi hareketlilik düzeylerine ilişkin 37 soru yer almaktadır.

Kentsel dönüşüm çalışmaları sürecinde sahipleri tarafından boşaltılan gecekondular kente yeni göç eden ve enformel sektörde çalışan bireyler tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Bu nedenle katılımcıların sadece %37'sinin kendi mülkü olan gecekonduda ikamet ettiği görülmektedir. Geriye kalan %63'lük bir kesimin ise %75'inin kira ödediği, %25'inin ise ev sahibine ulaşamadığı gerekçesiyle herhangi bir kira ödemediği tespit edilmiştir. Mülk sahibi olmayanların neredeyse tamamını son altı yıl içinde Ankara'ya göç eden Adıyamanlı hanehalkları oluşturmaktadır.

Çalışmada alanın değişim sürecinin bir sonucu olarak (sosyo-demografik ve ekonomik bulgular ile yapılan görüşmeler de dikkate alındığında) Şirindere'de *iki farklı hanehalkı profilinin* olduğu tespit edilmiştir (bu durum sosyal dışlanma düzeylerini ve deneyimlerini anlaşılabilir kılmakta yardımcı olmuştur). Bunların ilki 1970'li yıllarda alana yerleşen, genellikle oturduğu gecekondunun sahibi, diğerlerine nazaran daha düzenli işe ve gelire sahip bireylerden oluşan hanehalklarını karakterize etmekte ve çalışmada *Profil 1* olarak adlandırılmaktadır. İkincisi ise Şirindere'nin riskli alan ilan edilmesiyle birlikte terk edilen gecekondulara yerleşen, düzenli bir işe ve gelire sahip olmayan hanehalklarını karakterize etmekte ve çalışmada *Profil 2* olarak adlandırılmaktadır.

Sosyo-demografik Yapı

Katılımcıların cinsiyet dağılımları incelendiğinde %56'sının kadın, %44'ünün erkek, yaş ortalamasının ise erkekler için 36, kadınlar için 28 olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların hane halklarındaki yaş ortalaması

¹ Alanda Suriye'deki iç savaş nedeniyle Türkiye'ye gelen göçmenler de yaşamaktadır. Ancak bu hane halkları ile anket / derinlemesine görüşme gerçekleştirilememiştir.

ise 18,6'dır. Örneklemin %87'sinin evli hane halklarından oluştuğu, evliliklerin erken yaşta yapıldığı ve çocuk sayısının yüksek olduğu (üç ve üzeri) yapılan görüşmelerde açığa çıkmıştır. Örnekleimde tek başına yaşayan ya da akrabalık ilişkisi bulunmayan bireylerin bir araya gelmesiyle oluşan haneler Profil 2'de yoğunlaşmaktadır. Örneklemin ortalama hanehalkı büyüklüğü 6,7 hanedeki ortalama aile sayısı ise 2,1'dir. Ortalama hanehalkı büyüklüğünün yüksek olması ve hanede 1'den fazla ailenin birlikte yaşaması yoksulluğun bir göstergesi olmakla birlikte, gelirin paylaşımı ve dolayısıyla bölüşüm kaynaklı sosyal dışlanma riskini de artırmaktadır.

Örneklemin eğitim düzeyi incelendiğinde %21'inin okuma ve yazma bilmediği, %36'sının sadece okur-yazar olduğu, %32'sinin ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcılara alanda eğitim seviyesinin bu denli düşük olmasının sebepleri sorulduğunda erkek katılımcılar maddi durumlarındaki yetersizlik nedeniyle erken yaşta iş hayatına atılmak zorunda oldukları için okula gidemediklerini, kadın katılımcılar ise ev işlerine yardım ya da erken yaşta gerçekleştirilen evlilikler nedeniyle okula devam edemediklerini belirtmektedir.

Çocukların okula gitmeme nedenleri incelendiğinde katılımcıların %58'i çocuklarının çalışarak aile ekonomisine katkıda bulunmak zorunda olduğunu belirtmektedir. Ne yazık ki Şirindere'de çocukların büyük bir kısmı okula devam edememektedir (bkz. Şekil 3) Alan çalışması kapsamında gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde bir çocuk bu durumu şu şekilde aktarmaktadır:

"Şu an 13 yaşındayım, Adıyaman'dayken okula gidiyordum çünkü o zaman babam cam ustalığı yapıyordu. Daha sonra Suriyeliler geldi ve babamı işten çıkardılar, memlekette iş bulamadı biz de Ankara'ya geldik. Buradaki gecekondu- lar boş olduğu için kira ödememiz gerekmiyordu buraya yerleştik. Babam, ağabeyim ve ben hepimiz kâğıt topluyoruz. Ağabeyim de ben de kâğıt toplamak zorundayız çünkü babamın tek başına kazandığı para evimize yeterli olmuyor. Çalıştığım için okula gidemiyorum kardeşlerim de masraflı olduğu için okula gidemiyorlar, paramız olsa okula gitmemizi çok isterdim. Ben günümü çalışarak geçiriyorum kardeşlerim ise sokakta oyun oynayarak geçiriyor..."

Şekil 3. Şirindere’de Okula Gidemeyen Çocuklar

Katılımcılara eğitim gören çocuklarının eğitim hayatlarında (okullarında) karşılaştıkları sorunlar sorulduğunda %64’ü maddi imkânsızlık yanıtını vermiştir. Yoksulluk dolayısıyla kıyafet ve okul araç gereçleri tam anlamıyla karşılanamayan çocuklar ya diğer çocukların müstebitliği ya da alay edilme korkusuyla kendilerini yaşatlarından soyutlamaya başlamıştır.

Katılımcılara “Herhangi bir iş/sağlık sigortanız var mı?” sorusu yöneltildiğinde %38’inin bu imkâna sahip olmadığı (Profil 2’de sigortalı bireyler yok denecek kadar azdır) tespit edilmiştir. Bu durum kayıt dışı olarak günü birlik işlerde çalıştırılmalarından kaynaklanmaktadır. “Herhangi bir sağlık sigortam yok” cevabını veren bireylere “Sağlık sorunlarınızı nasıl çözüyorsunuz?” sorusu sorulduğunda ise %54’ünün “geleneksel yöntemlerle” cevabını verdiği, sağlık hizmetlerinden yoksun oldukları görülmüştür.

Çalışma Durumu ve Gelir Düzeyi

Katılımcıların istihdam durumuna ilişkin analizler yapıldığında örneklem %35’inin çalıştığı; %28’inin ev hanımı, %20’sinin iş aramakta ve %17’sinin emekli olduğu tespit edilmiştir. İstihdama katılanların ise %82’sinin enformel sektörlerde çalıştığı (kâğıt toplayıcılığı, gündelikçilik vb.) görülmektedir. Nitekim eğitim düzeyi oldukça düşük olan örneklemde istihdamın enformel sektöre kayması beklenen bir sonuçtur. Bu bireylerin kente göç ederek geldikleri de düşünüldüğünde bu durum perçinlenmektedir. Nitekim “Daha önce şehir dışında yaşadınız mı/göç ettiniz mi?” sorusuna örneklem %56’sı evet cevabını vermiştir. Göç edenlerin büyük bir kısmı 2011 yılı sonrasında Suriyeli mültecilerin yaşadıkları kentlere yerleşerek ucuz iş gücü oluşturması nedeniyle mevcut işlerini kaybettiklerini, yeni iş bulamadıklarını ve mecburen Ankara’ya (büyükşehirlere) geldiklerini ifade etmektedir. Kente yeni gelen bu göçmenler yaşamlarını oldukça zor şartlar altında devam ettirmektedir. Son

beş yıldır göç edenler arasında *Adıyamanlılar* çoğunluğu oluşturmaktadır.

Örneklemin gelir ortalamalarına bakıldığında %35'inin 1000-1500 TL, %32'sinin 500-750 TL, %22'sinin 300-500 TL ve %10'unun 500 TL ve daha az gelir elde ettiği görülmektedir. Ancak örnekleme gelirler her ay farklılık göstermekte, bireylerin %77'si (bu oran Profil 2'de artmaktadır) aylık düzenli bir gelire sahip ol(a)madığını ifade etmektedir. Görüldüğü gibi Şirintepe'de yaşayan hane halkları asgari ücretin altında bir gelir ile yaşamlarını devam ettirmektedir. Bu denli düşük gelir seviyesine sahip oldukları için barınma, yeme-içme gibi temel ihtiyaçlarını dahi karşılamakta zorlanmakta, bu yüzden eğitim, sağlık ve sosyo-kültürel aktiviteler için gerekli olan harcamaları gerçekleştirememektedirler. Ayrıca örneklemedeki bireylerin zorunlu ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına akrabaları veya arkadaşlarından borç para aldıkları saptanmış, katılımcıların %35'i hep borçla yaşadığını, %32'si sık sık borçla yaşadığını, %27'si bazen borç aldığını belirtmiştir.

Yaşam Alanları ve Kentsel Hizmetlere Katılım

Alanda tanımlanan Profil 1 ve Profil 2'nin yalnızca sosyo-ekonomik yönden değil aynı zamanda mekânsal olarak da farklılaştığı tespit edilmiştir. Nitekim çalışmada, kentin bu çöküntü bölgesinde bile her iki alt gelir grubunun yaşam alanları, konutlarının dış cepheleri, bahçe bakımları vb. mekânsal farklılıklar saptanmıştır. Profil 1'in Profil 2'ye göre (görece!) daha düzenli ve fazla bir gelire sahip olması konut bakımı için gerekli harcamaları doğrudan etkilemektedir. Ayrıca Profil 2'de yaygın olarak kâğıt toplayıcılığı yapılması ve toplanan ürünlerin bahçelerde depolanması konutları daha da bakımsız kılmaktadır (bkz. Şekil 4).

Şekil 4. Profil 1 (solda) ve Profil 2 (sağda) Yaşam Alanları

Ancak temizlik ve bakım yönünden farklılaşan bu konutların yapı kalitesi ve nitelik açısından benzer olduğu görülmektedir. Alandaki tüm gecekondular tek katlı, yağma yapılarıdır ve hepsinin kendine ait bir bahçesi bulunmaktadır. Konutlarda kullanılan ısıtma sistemi ise sobadır. Oldukça düşük standartlı bu konutlardan duyulan memnuniyet oranları incelendiğinde Profil 1'in gecekondularından memnun olduğu ancak Profil 2'nin konforsuzluk (yetersiz oda sayısı, rutubet, yalıtım olmaması, su ve kanalizasyon sistemi eksiklikleri vb.) nedeniyle şikâyet ettikleri görülmektedir. Bu durum Profil 1'de ev sahipliği oranının artması ile ilişkilendirilebilir; ev sahiplerinin kira ödememesi, konutu az da olsa iyileştirebilecek, tamirat-tadilat edebilecek maddi imkânlarla sahip olması konuttan duyulan memnuniyeti artırmaktadır. Örnekleme "*Başka bir yerde oturma imkânınız olsaydı konutunuzun nerede olmasını isterdiniz?*" sorusu yöneltildiğinde ise katılımcılar yine Çiğdem Mahallesi'nde fakat lüks konutlarda yaşamak istediklerini belirtmiştir. Nitekim benzer mekânlarda oldukça farklı hayatlar yaşanmaktadır.

Bu başlıktaki bir diğer konu ise kentsel hayata ve hizmetlere katılım düzeylerine ilişkindir. Bireylere yönlendirilen "*Kent içi aktivitelerin (okul, alışveriş, rekreasyon vb.) hangilerine, hangi ulaşım türünü kullanarak erişiyorsunuz?*" sorusuna katılımcıların tümü "*hepsine yürüyerek gidiyorum*" cevabını vermiştir. Kentsel aktivitelerin yürüme mesafesinde gerçekleştirilmesi Şirindere gecekondular bölgesinde yaşayan bireylerin yaşam döngüsünün Çiğdem Mahallesi üzerine kurulu olduğunu göstermektedir. Eğitim alabilen çocuklar mahalle okuluna gitmekte, ebeveynleri kâğıt toplayıcılık işini Çiğdem Mahallesi, 100. Yıl Mahallesi ve Çukurambar Mahallesi gibi çevre mahalleleri dolaşarak gerçekleştirmektedir. Katılımcıların rekreasyon alanı olarak mahalle parklarını tercih ettikleri, para gerektiren aktiviteler yapamadıkları ve yol ücreti ödememek için kent merkezine gitmedikleri belirlenmiştir. Alışveriş ihtiyaçlarını ise gecekondularının çok yakınında bulunan bir büfeden karşılamaktadırlar. Bu bulgulardan yola çıkarak kentin çöküntü alanında yaşayan bu bireylerin kentte yaşamalarına rağmen kentin sunduğu imkânlardan yararlanamadıkları ve dolayısıyla kentsel yaşama dâhil olamadıklarını söylemek yanlış olmayacaktır.

Çiğdem Mahallesi Sakinleri ve Ötekiler: Şirindere Gecekondu Sakinleri²

Şirindere Gecekondu Bölgesi'nde yaşayanların önemli bir bölümü kente yeni gelen göçmen, yoksul, işsiz, eğitim imkanlarından yoksun, etnik kökenli vb. "marjinal" gruplardan oluşmakta ve Çiğdem Mahallesi sakinleri tarafından *ötekileştirilmektedir*. Nitekim benzer mekândaki bu iki sosyal grubun demografik, kültürel, ekonomik düzeyleri ile yaşam standartları oldukça farklılaşmaktadır. Bu farklılaşma sosyal dışlanmayı beraberinde getirmiştir. Yapılan görüşmelerde Çiğdem Mahallesi sakinleri sosyal dışlanmaya sebep olmadıklarını, mahallede eyleme dönüştürülen hiçbir vukuatın (şiddet, gasp vb.) gerçekleşmediğini ve bu durumun sadece yoksullukla ilişkili olduğunu belirtmektedir. Oysa daha detaylı sorularda eğitim, sağlık, barınma, rekreasyon gibi birçok kentsel hizmet alanında ve hatta kamusal mekanlarda bile kentteki "ötekiler" ile kesişmek istemediklerini açıkça ifade etmektedirler. Bir yandan vicdani duygularla bu insanlara, özellikle çocuklara yardım etme isteği ile diğer yandan güvenlik kaygıları çatışmakta, bu sebeple çoğu mahalle sakini Şirindere'yi görünmez kılmayı tercih etmektedir. Kendi konutları ile gecekondu arasındaki dikenli teller bu gör(ün)mezliğin en somut halidir.

Şekil 5. Gecekondu Alanıyla Diğer Konutların Mekânsal Ayrışması

Çiğdem Mahallesi sakinleri tarafından farkında olmadan gerçekleştirilen görmezlik hali, gecekondu sakinlerinin (Profil 2'nin tamamı, Profil 1'in bir kısmı) kendilerini psikolojik ve sosyal olarak dışlanmış hissetmelerine neden olmaktadır. Özellikle kadınlar Çiğdem Mahallesi sakinlerince ev işleri ve temizliğe yardıma kabul edilmediklerini, rekreasyon alanlarında çocuklarının yalnızca kendi mahallesinden çocuklarla oynadığını ve diğer annelerin genellikle kendilerinden uzakta durduğunu

² Bu başlıktaki saptamalar derinlemesine görüşmelerden faydalanılarak oluşturulmuştur.

belirterek ayrıştırıldıklarını, dışlandıklarını ifade etmektedirler. Erman'ın (2004, s.12) ifade ettiği gibi yeni gecekonducular kent seçkinleri tarafından yoz, dejenere, varoş kültürü şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımlama Çiğdem Mahallesi sakinlerince açıkça ifade edilememekle birlikte yapılan derinlemesine görüşmelerde kültürlerinin ayrışması, kırsal niteliklerin devam ettirilmesi, çocuklarına kötü örnek olma durumu, gecekonducuların çevreye uyumsuz görüntüsü, yeniden yapılacak konut alanlarına adaptasyon sorunu yaşanacağı gibi ifadelerle üstü kapalı olarak açığa çıkmaktadır.

Değerlendirme ve Sonuç³

Çiğdem Mahallesi Şirindere Gecekondu Bölgesi'ne odaklanılan bu çalışma ile bölgede yaşayan bireylerin çeşitli nedenlerle ve farklı boyutlarıyla sosyal dışlanmayı deneyimledikleri görülmektedir. Yapılan anket çalışması sonuçlarına göre gecekondu bölgesinde sosyal kırılganlığı artıran birçok etmen tespit edilmiştir. Bunlar göç, genç nüfus (örneklem yaş ortalaması 18,6'dır), hanehalkı kişi sayısının (özellikle çocuk sayısının) fazlalığı, örneklemin %89'unun ilkokul ve daha düşük eğitime sahip olması, işsizlik (%65), asgari gelir seviyesinin altında (%100) ve düzensiz (%77) gelir, çocukların okula gidememesi ve çocuk işçiler olarak sıralanabilir. Tüm bu ayrıştırıcı etmenlere daha önce de belirtilen Profil 1 ve 2 grupları eklendiğinde dışlanma sorununun çok katmanlılığı ortaya çıkmaktadır. Nitekim Profil 2 diye adlandırılan; Şirindere'nin riskli alan ilan edilmesiyle terk edilen gecekonduculara yerleşen, düzenli bir geliri ol(a)mayan ve oldukça düşük yaşam standartlarına sahip bireyler, yoksunlukları ve yoksullukları yüzünden hem diğer gecekondu sakinleri (Profil 1) hem de Çiğdem Mahallesi sakinleri tarafından sosyal ve mekânsal olarak dışlandıklarını belirtmektedirler. Özellikle Adıyaman kırsalından göç eden ve kente yeni gelmiş bu hane halklarının eğitim düzeyleri çok düşüktür ve bu nedenle istihdama erişimleri oldukça kısıtlıdır; eğitim düzeyinin düşmesi iş bulma ve yüksek gelir elde etme ihtimalini azaltmaktadır. Bu hane halklarının çocuklarının maddi yetersizlikler ve aile ekonomisine katkı nedeniyle iyi bir eğitimden mahrum ka-

³ Bu makalenin alan çalışmasının tamamlanmasının ardından Ankara Büyükşehir Belediyesi, "Gümüşdere", "Çaldağ" ve "Şirindere" Kentsel Dönüşüm ve Gelişim çalışmalarına yeniden başlamıştır.

lacağı, dolayısıyla birkaç kuşak daha emek piyasalarından dışlanacakları açıktır. Bu kısır döngünün kırılması için öncelikle sosyal hizmetlerin arzının niteliği ve niceliği iyileştirilmelidir.

1970’li yıllarda gecekondu yaparak alana yerleşen, görece diğer gecekondululardan daha düzenli gelire ve daha iyi yaşam koşuluna sahip Profil 1’deki bireyler mekânsal olarak izole edildiklerini belirtmektedir. Bu grubun uzlaştığı esas sorun kentten “fiziksel ayrışma” üzerinedir ki yaşadıkları kent sınıfsal bölünmelerle sınırlarını keskinleştirmiş durumdadır ve bu noktada onlar sınıf-altı olarak çöküntü alanlarında, varoşlarda barınmaktadırlar. Bu grubun uzlaşamadığı ikincil sorun ise “sosyal dışlanma” üzerinedir. Nitekim bireylerin bir kısmı (özellikle kadınlar ve çocuklar) Çiğdem Mahallesi sakinleri tarafından dışlandıklarını ifade ederken bir kısmı ise kendilerini sosyal olarak dışlanmış görmediklerini belirtmektedir. Aslında dışlanma, dışlayan ve dışlananların kentte karşı karşıya gelmesi, kesişimler yaşaması ile anlaşılabilir. Ancak alanda çalışma, barınma, eğlenme, dinlenme gibi sosyal yaşam ve günlük rutinlerin mekânsal olarak tamamen farklılaşması (korunaklı kapalı siteler, özel eğitim ve sağlık tesisleri, kentin varsılları için planlanmış alışveriş ve eğlence merkezleri düşünülürken) bu kesişmeleri olanaksız kılmaktadır. Özellikle kadın ve çocukların yetişkin erkeklere nazaran dışlanma deneyimi yaşadıklarını belirtmeleri, onların kısıtlı kamusal alanda (park alanı) daha çok vakit geçirmesi ile ilgilidir. Burada buldukları sürece bakışlarla, davranışlarla ve konuşmalarla kente aidiyetleri sorgulanmaktadır.

Profil 1 ve Profil 2 içerisinde dışlanma sebebinin ekonomik yoksunluklardan kaynaklandığı; etnik azınlık, din, dil, ırk ve cinsiyet nedeniyle bir dışlanma yaşanmadığı yapılan görüşmelerde tespit edilmiştir. Bu durum gelecek dönemler için umut vericidir. Sosyal olarak dışlanmanın önlenmesi için ilgili literatür incelendiğinde birçok politik söylemde bulunmak mümkündür. Ancak bu durumla ilgili örneklerin düşünceleri sorulduğunda, bu bireyler sosyal dışlanmanın önlenmesi için kendilerinin ve bakmakla yükümlü oldukları kişilerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzenli bir işlerinin olmasının oldukça önemli olduğunu ifade etmektedir. İstihdama katılımı birlikte kendilerini toplumsal hayatın bir parçası olarak görececek ve özgüvenleri artacaktır.

Çalışmada son olarak dışlanma sorununun çok boyutlu yapısından hareketle dışlanan bireylerin kendileri arasında kolektif bir davranış biçimi geliştirip geliştirmediğinin değerlendirilebilmesi için örnekleme

mahalleye yeni gelen ve kendilerinden daha düşük sosyo-ekonomik düzeydeki bireylere karşı tutumları sorulmuştur. Şaşırtıcıdır ki yeni gelen (gelecek olan) bu bireyleri dışlamayacaklarını belirtse de görüşmelerde onlarla yaşamak istemedikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Örneğin Profil 1'deki bireyler kendilerinden sonra gelenlerin (Profil 2) daha fazla suça karıştıklarını ve bu nedenle onlardan çekindiklerini, pek görüşmeye çalıştıklarını ifade etmektedirler. Profil 2'deki bireyler ise daha önceki kötü deneyimleri nedeniyle Şirindere'de barınmaya çalışan az sayıdaki Suriyeli aileyi kendi aralarına almamaktadır. Zaten oldukça sınırlı olan emek piyasalarına Suriyelilerin girmesi onları oldukça huzursuz etmektedir. Farkında olmadan (ya da bilerek) bu iki grup kendilerinden farklı gördüklerini dışlanmaya devam etmektedir. Sebepler farklı olsa da dışlanma bağlamında durum Çiğdem Mahallesi sakinlerinin tutumlarıyla örtüşmektedir.

Çiğdem Mahallesi sakinleri yönünden Profil 1 ve Profil 2 grubu arasında herhangi bir farklılık bulunmamaktadır. Her iki grup da kentin çöküntü alanlarında yaşayan, güvenlik açısından endişe duyulan ve yaşadıkları gecekonduların boşaltılarak dönüştürülmesi (benim gibileştirme çabası) istenen toplumun ötekileridir. Bu yenileme, yerinden etme yaklaşımı Ankara'da yapılan birçok kentsel dönüşüm uygulamasında benimsenmiş, gecekonduların sahipleri ve (özellikle) kiracılar şehrin bir kısmından başka bir kısmına sürüklenerek yeni gettolar ortaya çıkarmıştır. Bu devinimde ise görüldüğü gibi her sosyal tabaka bir alttakini dışlama eğilimindedir. Hâlbuki sosyal dışlanmanın önlenmesi ve çöküntü alanlarındaki yaşam koşullarının iyileştirilebilmesi için öncelikle kentin yeni kaynaştırıcı mekânlara ve aktivitelere ihtiyacı bulunmaktadır. Bu noktada ise kent yöneticilerinin soylulaştırma, yerinden etme çalışmaları yerine sosyal, ekonomik, fiziksel ve politik önlemlere ve düzenlemelere ağırlık vererek toplumsal içerilmeyi sağlaması gerekmektedir.

Extended Abstract

Social Exclusion Experiences of Şirindere Gecekondu Residents

*

Z. Aslı Gurel Ucer
Gazi University

Seher Ozkazanc
N. Erbakan University

Neslihan Kokol
Gazi University

Since 1950s, especially in metropolitan cities, meeting the housing needs of individuals who migrate to cities has been one of the most important issues. The migrants struggle for space has resulted in formation of gecekondu areas, and they gain place in the city by this way. Gecekondu areas became the place of not only physical but also economic and social problems of the cities in time. Despite all the policies that have been implemented in Turkey for the last 50 years, gecekondu continued to be shelter for disadvantaged migrants. The struggle for gaining a place in the city transformed into a class struggle in time and the poor and deprived migrants have mostly been pushed out of social life. For more than half a century, the implementations to solve problems in the gecekondu areas mostly cover only physical interventions and the social and economic dimensions of the gecekondu are neglected. Thus, social exclusion arises which is defined as not being able to be included in the society, being isolated from social relationships and failure to completely integrate into the society.

Şirindere Gecekondu District is located in Çankaya District of Ankara, in the valley between METU and Çiğdem Neighborhood. The construction of first gecekondu's in the area started in 1970s. After construction of prestige / luxury houses near the valley, high-income citizens came to the area in 1990s. Şirindere Gecekondu District has been socially and spatially separated from the Çiğdem Neighborhood, the surrounding settlements and the whole city in the 2000s. The area was declared as an urban transformation area in 2005. Due to its geological risk, the decision was

canceled and most of the owners left their houses. Then, new users started to live in the area. In 2017, the area again declared as a urban transformation area. The aim of this study is to state the social exclusion experiences of Şirindere Gecekondu District residents. In this context, this study presents development process of Şirindere Gecekondu District, and evaluates the socio-economic structure and problems of residents.

In-depth interviews with the households in Şirindere Gecekondu District, members of Çiğdemim Association and residents of Çiğdem Neighborhood and 30 household surveys with the Şirindere Gecekondu District residents are realized. The questionnaire includes 37 questions about demographic and household information, housing and living environment, working conditions and income level, immigration, education and health status, social perceptions and urban mobility. The presence of two different household profiles in Şirindere is determined. The first profile characterizes households, who settled in the area in 1970s, owners of their gecekondu and have more regular jobs and income, called Profile 1 in the study. The second profile characterizes households, who have migrated from Adıyaman in the last six years and relocated to the abandoned gecekondu and have no regular work and income, called Profile 2 in the study.

The findings of the survey are evaluated under 3 headings: Socio-demographic structure, working status and income level, living areas and urban services. Several factors -migration, young population, overpopulation of household, low level of education, high unemployment, informal employment, low and irregular income, indebtedness, non-attendance of children to school, child labour, etc.- have been identified that increase social fragility in the area. Also residents of Şirindere Gecekondu District cannot benefit from the opportunities provided by the city and therefore cannot be included in urban life.

The most important finding of the study was that the gecekondu residents who are living in this isolated area of the city also have socio-economic varieties, and they also experience social exclusion among themselves. Social exclusion experience of Şirindere Gecekondu District residents can be summarized as follows: Çiğdem Neighborhood residents state that they do not cause social exclusion. However, they clearly state that they do not want to intersect with "others" in the urban service areas such as education, health, recreation and public spaces. The barbed

wire between their houses and the gecekondu district is the most concrete form of this.

In terms of residents of Şirindere Gecekondu District (profile 1 and profile 2), the multiplicity of the exclusion problem arises. Profile 2, indicates that because of their deprivation and poverty they are socially and spatially excluded by both of the residents of Çiğdem Neighborhood and Profile 1. Profile 1, indicates that they are isolated spatially by the residents of Çiğdem Neighborhood. Exclusion becomes visible when groups intersect in collective spaces. However, the spatial differentiation of daily routines makes these intersections impossible. Women and children in profile 1 stated that they experience social exclusion because they spent more time in the limited public space.

Urban transformation process in the area will start new problems in terms of residents of Şirindere Gecekondu District. Those who live in gecekondu areas are the 'others' of the society who are asked to leave their homes in transformation processes. This renewal approach was adopted in many urban transformation practices in Ankara, where gecekondu owners and mostly tenants were dragged from one side of the city to another, and created new gecekondu areas. As can be seen in this movement, every social layer tends to exclude a subset. However, in order to prevent social exclusion and to improve living conditions in these areas the city needs new common spaces and activities to combine social groups. At this point, instead of gentrification and displacement, city administrators should prevent social exclusion and provide social inclusion by focusing on social, economic, physical and political interventions and regulations.

Kaynakça/References

- Ataöv, A., Osmay, S. (2007). Türkiye'de kentsel dönüşüme yönetsel bir yaklaşım. *METU JFA*, 2, 57.
- Erman, T. (2004). Gecekondu çalışmalarında öteki olarak gecekondu kurguları. *European Journal of Turkish Studies. Social Sciences on Contemporary Turkey*, 1.
- Geniş, Ş. (2007). Küreselleşme, toplumsal eşitsizlik ve mekânsal ayrışma. *Sivil Toplum*, 5(17-18), 69-84.
- Özkazanç, S. (2016). *Kentsel ulaşım ve sosyal dışlanma ilişkisinin değerlendirilmesi: Ankara örneği*, Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sapancalı, F. (2005). *Sosyal dışlanma*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir.

- Seviş, V. (2016). *Çiğdemim: Bir sivil toplum örgütünün 20 yıllık başarı öyküsü*, Çiğdemim Derneği Yayınları:2, Ankara.
- Silver, H. (1994). Social exclusion and social solidarity: three paradigms. *Int'l Lab. Rev.*, 133, 531.

Dr. Z. Aslı Gürel Üçer, Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nü 1998 yılında bitirdi. 2002 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Anabilim Dalı'ndan yüksek lisans ve 2009 yılında Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı'ndan doktora derecesini aldı. Halen Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde öğretim görevlisidir. Kentsel politikalar, kent yönetimi, kentsel yaşam kalitesi ve kentsel hizmetler konularında çalışmaları bulunmaktadır.

Dr. Z. Aslı Gürel Üçer, graduated from the Department of City and Regional Planning at Gazi University in 1998. She received her M.S. degree from the Urban Policy Planning and Local Governments graduate program at METU in 2002 and her Ph.D. degree from the Department of City and Regional Planning at Gazi University in 2009. She is currently working as an instructor at Gazi University, Faculty of Architecture, Department of City and Regional Planning. Her main research interests are Urban policies, urban management, urban quality of life and urban services.

E-mail: asligurelucer@gmail.com

Dr. Seher Özkazanç, Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nü 2004 yılında bitirdi. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı'nda 2008 yılında yüksek lisans, 2016 yılında doktora derecesi aldı. 2006-2016 yılları arasında Gazi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde, 2016-2017 yılları arasında Yüzüncü Yıl Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde Araştırma Görevlisi, 2017 yılından itibaren ise Necmettin Erbakan Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde Dr. Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır. Başlıca çalışma alanları ulaşım planlaması, kent sosyolojisi ve dezavantajlı gruplar için planlamadır.

Dr. Seher Özkazanç, Graduated from the Department of Urban and Regional Planning at the Faculty of Architecture at Gazi University in 2004. Received a master's degree in 2008 and a doctoral degree in 2016 from the Department of Urban and Regional Planning at the Institute of Sciences at Gazi University. Worked as a research assistant at the Department of Urban and Regional Planning at Gazi University in the period of 2006-2016 and at the Department of Urban and Regional Planning at Yüzüncü Yıl University in the period of 2016-2017. Has been working as an Assistant Professor at the Department of Urban and Regional Planning at Necmettin Erbakan University since 2017.

Main fields of research are transportation planning, urban sociology and planning for disadvantaged groups.

E-mail: seherpolat7@gmail.com

Neslihan Kokol, Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden 2017 yılında mezun olmuştur. 2015-2017 yılları arasında Gazi Üniversitesi Kentiçi Ulaşım Teknolojileri Erişebilirlik Uygulama ve Araştırma Merkezi'nde (KUTEM) öğrenci araştırmacı olarak çalıştı. 2017 yılından itibaren ise özel bir planlama bürosunda Şehir Plancısı olarak çalışmaktadır.

Neslihan Kokol, graduated from the Department of Urban and Regional Planning at the Faculty of Architecture at Gazi University in 2017. She worked as a research assistant at the Urban Transportation Technology Accessibility Implementation and Research Center (KUTEM) at Gazi University in the period of 2015-2017. She has been working as an Urban Planner at a private planning office since 2017.

E-mail: neslihankokol@gmail.com

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Z. Aslı Gürel Üçer, Z.A., Özkazanç, S. ve Kokol, N. (2018). Şirindere Gecekondu Sakinlerinin Sosyal Dışlanma Deneyimleri. *İDEALKENT – Kent Araştırmaları Dergisi*, 25, 834-855.

Tarımsal Bir Ürün Olarak Fındığın Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Giresun Kent Mekanına Yansımaları

*

Özgür Demirkan
Giresun Üniversitesi

Selin Karabrahimoğlu
Giresun Üniversitesi

Öz

Bu makale, Osmanlı'nın son dönemindeki batılılaşma reformlarının ve Cumhuriyet döneminde ideolojik olarak benimsenen modernizm idealinin kentlerdeki mekansal değişime etkisini, tarımsal bir ürün üzerinden okunmasını amaçlamaktadır. Bu eksenle Osmanlı'dan Cumhuriyet'e sosyal, kültürel, ekonomik gelişiminin büyük bir bölümünü tarımsal bir ürün olarak fındığa dayandıran Giresun ve fındığın kent mekanına yansımaları çalışmanın konusu olarak belirlenmiştir. Fındığın üretilmesini, işlenmesini, endüstrileşmesini ve kent mekanına yansımalarını kapsayan süreç; Osmanlı'nın son dönemindeki sanayileşme (1842-1923), Erken Cumhuriyet dönemindeki kooperatifleşme ve kurumsallaşma (1923-1950), 1950 sonrası liberal ekonomi politikaları, fabrikalar ve sanayi yerleşkeleri ile kalkınma (1950-1980) olmak üzere üç dönem üzerine kurgulanmıştır. Kentin geleneksel dokusundan modern bir kent dokusuna evrildiği yaklaşık yüz yıllık süreçte; önce tokmak ve değirmenin kullanıldığı iç hanelerin, motorla ve elektrikle çalışan fındık fabrikalarına dönüşmesi; Fiskobirlik, Fındık Araştırma, Fındık Borsası gibi fındığın gelişimi için birer itici güce sahip kurumların kurulması; son olarak da bu kurumların mimari yapıları ve bir 20.yy. sanayi yerleşkesi olarak tanımlanabilecek Fiskobirlik Entegre Tesislerinin kent mekanına eklenmesi kronolojik bir düzende tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Fındık, Giresun, Kent Mekanı, Mimari Yapılar

Reflections of Hazelnut as an Agricultural Product to Urban Space in Giresun Throughout the Duration from Ottoman Empire to Republican Era

*

Özgür Demirkan
Giresun University

Selin Karaibrahimoğlu
Giresun University

Abstract

This essay aims reading the effect of modernism ideal which had been ideologically adopted during the last period of Ottoman Empire with respect to westernization reforms and during the Republican era on spatial change and transformation on the basis of an agricultural product. Within this context Giresun of which social, cultural, economic development is primarily based on hazelnut from Ottoman to Republican era and reflections of hazeknut on the urban space were determined as subject of our study. The process encompassing production, processing, industrialization of hazelnut and its reflection on urban space has been built on three periods: Industrialization in the last period of the Ottoman Empire (1842-1923), cooperatives and institutionalization in the early Republican period (1923-1950), liberal economic policies after 1950 during which factories and industrial settlements and development (1950-1980) had been involve in the process. The city has evolved from the traditional fabric to a modern urban fabric in the last hundred years; transforming the internal households using hammer and mill into factories using and working with machines and electricity. Establishment of institutions endowed with driving force for development of hazelnut such as Fiskobirlik, Hazeknut Research, Hazelnut exchange market and finally the addition of Fiskobirlik Integrated Facilities which may be defined as an industrial facility of 20th century had been discussed in chronological order along with architectural structures of these establishments.

Keywords: Hazelnut, Giresun, Urban Space, Architectural Structures

Giriş

Anadolu tarih öncesi çağlardan beri verimli toprakları, elverişli iklimi ve zengin su kaynakları sayesinde tarımsal potansiyeli yüksek bir coğrafya olarak varlığını sürdürmüştür. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e sahip olduğu bu potansiyel; ekonomiyi, toplumu ve kültürü şekillendirmiş; kentler de bu etkileşimin mekansal yansımalarına sahne olmuştur. Ancak bu süreçte Avrupa'da ortaya çıkan sanayi devrimi, Osmanlı'nın kendi iç dinamikleriyle de bağlantılı olarak, üretim potansiyelinin bölgesel olarak değişmesine neden olmuştur. Özellikle 1840'larda Avrupa'da tarım sektöründe var olan korumacı yaklaşımların büyük ölçüde sonlandırılması, Batı'yı hammadde ihtiyacını karşılamak üzere dış pazara yönlendirirken Anadolu sahip olduğu tarımsal zenginlik nedeniyle Batı'nın hammadde ihtiyacını karşılayabileceği bir pazar haline gelmiştir. Anadolu'da var olan tarımsal üretimi ivmelendiren bu gelişim özellikle ticari faaliyetlerin yoğunlaştığı, güçlü ulaşım bağlantılarına sahip kentlerde ve liman kentlerinde etkili olmuş, Osmanlı'nın kent mekanını şekillendiren araçlardan birine dönüşmüştür.

Osmanlı'yı her anlamda etkileyen bu süreçte Avrupa ile kurulan ticari ilişkiler hammaddenin üretilmesi dışında işlenmesini de sağlamış, zaten çeşitli alanlarda var olan el ile üretim endüstriyel üretime evrilerek, tarımsal üretim ivme kazanmıştır. Ancak buradaki üretim Batı'daki gibi mamül ürün üretiminden daha ziyade hammaddenin mamül ürün üretimine hazırlanması şeklindedir. Dolayısıyla Osmanlı'daki sanayileşme Batı Avrupa kökenli sanayi devriminden kavramsal ve biçimsel boyutta ayrılmaktadır. Ancak Cumhuriyet'in ilanı ile bu durum değişmeye başlamış; sanayileşme Cumhuriyet'in sahip olduğu modernleşme eksenli ideolojinin bir gereği olarak desteklenmiştir. Sanayileşme, hem ekonomik kalkınmanın hem de modernleşmenin olmazsa olmazlarından biri olarak kabul edilmiştir. Böylece Anadolu'da, Avrupa'daki sanayi devrimiyle benzeren sanayileşme sürecinin başlangıcı gerçekleşmiştir. Bu anlamda başlangıcı çeşitli açılardan Tanzimat'a ve Birinci Meşrutiyet'e dayandırılan Türk modernleşmesi, Cumhuriyet'le birlikte yeni boyutlar kazanarak günümüze kadar devam etmiş, Avrupa'nın toplumsal ve fikirselleşmesini, erişilmesi gereken nihai bir hedef olarak görmüştür (Mardin, 1999, s.11). Modernleşme çabaları aynı düşünsel temele dayanmakla birlikte, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e modernleşme yöntem ve uygulamalar açısından

önemli farklılıklar içermektedir. Osmanlı modernleşmesinde öncelikle üst yapı kurumlarının yeniden düzenlenmesi amaçlanırken, Cumhuriyet modernleşmesinde sadece bu kurumların değil, aynı zamanda çağdaşlaşmayı sağlayacak bütün toplumsal yapının değiştirilmesi hedeflenmiştir (İnsel, 2004, ss. 313-316).

Bu nedenle Cumhuriyet'in ilanını, yeni bir devletin kurulduğu siyasal bir süreç olarak okumak yerine, mekansal ve toplumsal düzlemde yeni bir yapılanmanın inşası olarak değerlendirmek gerekmektedir. Cumhuriyet ideolojisiyle şekillenen bu yeni yapılanma toplumun her kesiminde ve her alanında uygulanmış, kamusal irade özellikle de devletin girişimleri, modernleşmeyi yapılı çevre içinde temsil etmiştir. Devlet önce kamusal yaşamı modernleştirilmiş, piyasa dinamikleri arkasından gelmiştir (Bilgin, 1998, s.258). Devletin bu girişimleri ve devrimler, siyasal olarak toplumsal ve bireysel kimliğin belirlenmesini sağlamış, sosyal ve mekansal olarak değişimi asıl tetikleyen, devletin özellikle ekonomik kalkınma için aldığı kararlar ve ortaya koyduğu uygulamalar olmuştur (Asiliskender, 2009, s.153). Dolayısıyla bireysel ve toplumsal modernleşmenin devamlılığının ekonomik gelişmişlik düzeyinin yükseltilmesiyle sağlanacağı kabul edilmiştir. Bu amaçla yapılan sanayi yatırımlarında tarım hammaddelerine öncelik verilmiş ardından başta demiryolları olmak üzere ulaşım ağlarının güçlendirilmesine ve altyapı yatırımları ile sanayi yatırımlarının desteklenmesine çalışılmıştır.

Dolayısıyla devletin özellikle ekonomik kalkınma için aldığı kararların ve ortaya koyduğu uygulamaların kentlerin sosyal ve mekansal gelişimi tetikleyen unsurlardan olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle sanayileşme sonucunda gerçekleştirilen yatırımlar beraberinde kentsel mekanın da değişimine neden olmuştur. Kent mekanında yeni yapılar, yeni ti-polojiler ve yeni planlama yaklaşımları ortaya çıkmaya başlarken modernleşme çabalarının da etkisiyle Anadolu kentleri, biçimsel olarak birbirine benzeyen mekansal bir değişim sürecinden geçmiştir. Dolayısıyla gerek Osmanlı döneminde gerekse Cumhuriyet döneminde modernleşme bağlamında gerçekleştirilen, toplumun her alanını etkileyen tüm reformların uygulama alanı başta merkez kentler olmak üzere Anadolu kentleridir.

Bu nedenlerle Osmanlı'dan Cumhuriyet'e değin tarımsal bir ürün olarak fındığın seyrettiği gelişimin, ülke ve bölge ekonomisine katkısı, kooperatifleşmesi ve hammaddeye dönüşmesi ve endüstrileşmesi bağla-

mında geçirdiği sürecin Karadeniz kıyısında bir liman kenti olarak tarımsal ihracatta önemli bir paya sahip Giresun kent mekanına yansımaları çalışmanın konusudur. Kronolojik olarak 1841-1980 tarihlerini kapsayan yüzyılı aşan süreçte; 19.yüzyıldaki Osmanlı deneyiminin ve 20.yüzyıldaki Cumhuriyet Türkiye'sinin devraldığı iktisadi mirasın mekansal boyutları tarımsal bir ürün bağlamında taşra kent mekanına eklenen mimari yapılar üzerinden tartışılacaktır. Bu amaçla Osmanlı, Erken Cumhuriyet ve 1950-1980 tarihleri olarak üç dönem üzerinden değerlendirilen çalışmada ürünün Giresun kent mekanına yansımalarına geçmeden önce tarımsal ürün, sanayileşme ve kent mekanı kavramlarının üç dönem üzerinden tartışılması, yapılan çalışmayı kavramsal olarak desteklerken okunabilirliğini güçlendirecektir (Şekil 1).

Şekil 1. Farklı zamanlarda fındık toplayan kadınlar (Kaynak: Fiskobirlik Arşivi)

Osmanlı'da; Tarımsal Ürün, Sanayileşme ve Kent Mekanı

Osmanlı'da tarımsal üretimi hızlandıran dış kaynaklı gelişmelerden bazıları 1850'lerde Kırım Savaşı sırasında müttefik ordularının tarımsal ürün ihtiyacını Karadeniz kıyı bölgelerinde hammadde üretimini teşvik etmesi, 1850'lerde ipekçilik konusunda söz sahibi olan Fransa'nın sorunlar yaşaması ve bu durumun Bursa civarında ipekçiliğin kısa bir süre için de yükselişine olanak sağlaması, 1860'larda Amerika'nın yaşadığı iç savaşın Anadolu'da pamuk ve tütün üretimini arttırarak özellikle Çukurova'da büyük ölçekli pamuk yetiştiriciliğini başlatması olarak sıralanabilir (Kasaba, 1993, s.80).

Diğer taraftan Anadolu'da demiryollarının inşası konusunda gerçekleştirilen yatırımlar ve tarımsal üretim artışının teşvik edilmesi ile topografik olarak tarıma elverişli topraklara sahip bölgelerde ürün artışı sağlanmıştır. Bu anlamda Batı Anadolu ve Çukurova gibi bölgelerde, ürünlerin ihraç edilebileceği bağlantı noktalarına da yakın olmalarının ayrıcalığı ile 1845-1876 yılları arasındaki tarımsal üretimde 4 kat, ihracatta 5 kattan fazla artış gerçekleşmiştir (Kasaba, 1993, s.80). Anadolu genelinde ise 1888-1911 yılları arasında tahıl üretiminin %51, tütün üretiminin %191, incir üretiminin %68, ipek kozası üretiminin %122, Adana bölgesindeki pamuk üretiminin %471 oranında arttığı görülmektedir. Aynı dönemde Anadolu'nun Karadeniz kıyılarında ise fındık üretimi bölgede yer alan liman kentleri ve bu sayede dış pazarla geliştirilen ticari ilişkinin de etkisiyle %217 oranında artmıştır (Eldem, 1994, s.37). İngiltere'nin ve Batı Avrupa'nın diğer ülkelerinin düşük maliyetlerle, büyük miktarlarda mamül üretebilen ekonomilere dönüşmesini sağlayan sanayi devrimi Anadolu'da yaşanan bu gelişmelerde etkili olan bir diğer unsurdur. Özellikle 19.yüzyılın ikinci çeyreğinde, Avrupa bir taraftan mamul mallarına yeni pazarlar ararken diğer taraftan işleyebilmek için kendilerine bol ve ucuz gıda maddeleri ve hammadde kaynakları bulmaya çalışmış ve Anadolu'nun verimli topraklarına yönelmişlerdir (Pamuk, 2017, s.4).

Anadolu'da üretilen tarımsal ürünler dış piyasada kendine önemli bir pazar bularak kökenleri 19.yy öncesine dayanan ve Osmanlı'nın ilk sanayileşme girişimi olarak tanımlanabilecek el ile üretim artmıştır. Ancak Batı Avrupa ülkeleri ile paralel zamanlarda gerçekleştirilen Osmanlı sanayileşmesi, Avrupa'da yaşananlardan çok daha farklı dinamiklere sahiptir; batılılaşma çabalarının uzantısında gerçekleştirilen reformlar ile bir yandan merkezi devletin gücü ve etkinliği artırılmaya diğer taraftan sanayileşmede atılım gerçekleştirilmeye çalışılmıştır (Pamuk, 2017, ss.18-19).

Osmanlı'nın tarım toplumundan çıkılarak sanayi toplumuna geçiş sürecinin başlangıcında sanayileşme tarımsal üretim odaklı bir gelişim seyretmiş, daha çok hammaddenin işlenmeye hazırlanmasına yönelik gerçekleşmiştir. Ancak iç ve dış kaynaklı bu gelişmeler devletin kurumlarının toplumsal ve iktisadi yapılarını hızla dönüştürmüş ve farklı mekansal yapılar ortaya çıkarmıştır. Bilgin (1998) bu değişimlerin iki önemli sonucu olduğunu anlatmaktadır; ilki topraktan ya da ait olunan yerden kopma, diğeri ise üretimin artık eskisinden nitelikçe farklı bir teknik, örgütlenme, yatırım ve ilişki birikimi anlamına gelen makineler üzerinden ve kentlerde yapılmaya başlamasıdır (Bilgin, 1998, s.255). Dolayısıyla Osmanlı

kentleri, sanayi devrimi sonrasında küreselleşme ile yeni bir ekonomik düzene açılmaya başlamış, küçük ve orta ölçekli işletmeler kentlerin ekonomisine büyük kazanımlar sağlamış, 19. yüzyılda tarımsal mal ihracatının hızla büyümesiyle kentler daha da gelişmeye başlamıştır. Özellikle sanayi devrimi ile artan hammaddeye yönelik ihracat talepleri kentsel ekonomiyi etkilemiş, tarımsal ürün bakımından zengin olan kentler, Anadolu'nun kıyı bölgelerinde bulunan liman kentleri ve demiryollarının ulaşabildiği iç kesimdeki kentler sahip oldukları tarımsal ürünler üzerinden gelişmişlerdir (Çetin, 2012, ss.89-126). Kısacası kentlerde Osmanlı'nın sanayileşme çabaları mekansal olarak ifade bulmuş, büyüme, genişleme, hareketlenme kentleri şekillendiren dinamikler haline gelirken bir anlamda Osmanlı'da modernin arayışları başlamıştır.

Erken Cumhuriyet Döneminde; Tarımsal Ürün, Sanayileşme ve Kent Mekanı

Cumhuriyet ideolojisi, Cumhuriyeti kuranlar tarafından ülkenin içinde bulunduğu şiddetli yıpranma ve az gelişmişlik düzeyi temel alınarak belirlenmiş, Osmanlı'nın son döneminde Jön Türklerden devralınan Türk ekonomisini ulusallaştırmak ile ilgili kuramlar tarafından biçimlendirilmiştir (Mardin, 1999, s.221). Öncelikle ülkenin ekonomik hayatında Müslüman-Türk tebaanın etkinliğini artırmaya ve özel sektörün gelişimini desteklemeye yönelik çalışmalar yürütülmüş; sanayileşme ve tarım üreticisini kalkındırma yönünde adımlar atılmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Anadolu'da ilkel teknolojilerle gerçekleştirilen tarımsal üretimin, pazara kapalı, organik güce dayalı ve hava koşullarına bağımlı durumu karşısında, Cumhuriyet yönetiminin öncelikli amaçlarından birisi tarımsal gelişimin desteklenmesi olmuştur. 1929'da tarımsal kredi sağlanabilmesi amacıyla Tarım Kredi Kooperatifleri Birliği kurulmuştur. Ekonomik kalkınma için sanayi gelişimini gerekli gören devlet bir taraftan fiziki ve yasal alt yapıyı oluşturmak için gayret gösterirken diğer taraftan özel sektörün sanayi yatırımı yapabilmesi için teşvikler sağlamıştır (Kepenek ve Yentürk, 1996, ss.42-45).

Bu anlamda 1923'te toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde Erken Cumhuriyet dönemi sanayileşmesinin yol haritasını belirlemiştir. Sanayileşmenin önündeki en önemli engellerden birisi kurulacak fabrikalara maddi kaynak sağlayacak finans kuruluşları ve yeterli sermayenin olmamasıdır. Ancak 1924'te Atatürk'ün bizzat teşviki ile Türkiye İş Bankası kurulmuş,

fabrika ve işyerlerinin kurulması ve geliştirilmesi amacıyla Türk girişimcilere gerekli olan mali yardımın sağlanması hedeflenmiştir. Bu anlamda Erken Cumhuriyet dönemi sanayi tesislerinin birçoğu İş Bankası'nın finansman desteğini almıştır (Özer, 2014, s.354). Ardından 1925'te özel sektöre sinai kredi açmak ve kendisine devredilecek fabrikaları işletmek üzere Sanayi ve Maadin Bankası kurulmuş, 1927'de özel girişim yoluyla endüstrileşmeyi sağlamak ve sermaye birikimini arttırmak amacıyla Teşvik-i Sanayi Yasası çıkarılmıştır (Tezel, 2002, s.346). Bütün gelişmeler endüstrinin gelişmesi için alınan özendirici çabalar olmasına rağmen deneyim eksikliği ve yeterli kapital birikimin olmaması nedeniyle özel sektör, hükümetin kendisine tanıdığı imtiyazlara beklenen karşılığı verememiştir (Kepenek ve Yentürk, 1996, s.44).

Özellikle 1930'lu yıllarda yaşanan ekonomik bunalımın sarsıcı etkileri, sermaye birikimi açısından yetersiz Anadolu'da, kaçınılmaz biçimde devletçi politikalara yönelimi gerekli kılmıştır. Bu amaçla bir taraftan ekonomik kalkınma için sanayileşme atılımlarının hızlandırılması, diğer taraftan ekonomik bunalımının sarsıcı etkilerine karşın sadece korumacı/düzenleyici değil; geniş ölçüde yatırımcı/ilerlemeci içerikli ekonomi politikaları uygulanmıştır (Aslanoğlu, 2010, s.47). Türkiye ekonomisini derinden etkileyen bu büyük buhranın etkisiyle ülkedeki iç ticaret dengesi bozulmuş, en önemli gelir kaynağı olan tarımsal ihracat azalmıştır. Başta hükümetin gelirlerinin düşmesi olmak üzere ithalat hacmindeki daralma gibi ekonomik alanda yaşanan gelişmeler sanayileşme fikrinin ülke çapında giderek daha cazip hale gelmesine neden olmuştur (Tezel, 2002, s.287). Ülkenin ekonomik olarak rahatlaması ancak sanayi üretiminin artırılmasına bağlı olduğu düşüncesiyle Sovyetlerin de desteği alınarak Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (1934) yürürlüğe konulmuş, tekstil alanında Sümerbank (1933), madencilik alanında Etibank (1935) gibi büyük devlet teşebbüsleri kurulmuştur (Aslanoğlu, 2010, s.48).

Bu süreçte Cumhuriyetin ve öngördüğü modernleşme odaklı yeni düzenin mekanları kentlerde yer almaya ve kentlerin görünümünü değiştirmeye başlamıştır. Tüm bu gelişmeler Anadolu'da kentlerini aynı şekilde etkileyerek benzer mekansal düzenlemelerle biçimlendirilmiştir. Cumhuriyet ideallerine göre oluşturulan kent merkezlerinin simgesel meydanları, açık alanları ve kamusal yapıları içine alacak şekilde yeniden düzenlenmesi, bu kamusal odağın istasyona doğrusal olarak bağlanması ve tanımlanan aks üzerinde Cumhuriyetin diğer temsili yapıları ile seçkin halk

kesimlerine ait örnek yerleşim alanlarının yer alması en dikkat çeken benzerliklerdir (Çetin, 2012, ss.89-126).

Ancak bu kentsel düzen ve mimari yapılar, Osmanlı'nın devamı niteliğindeki bir mimari anlayışla değil, Avrupa'dan ithal edilen modern düzenin bir sureti olarak tasarlanmıştır. Köprülerin, sanayi tesislerinin ve demiryollarının estetik nesnelere olarak övülmesi, Avrupa mimarlık kültüründeki benzer gelişmelerin birer yansıması olarak kabul edilebilir. Örneğin bu dönemde tahıl ambarı ve silolar, yani Le Corbusier'in ünlü modern mimarlık arketipleri, Türk mimarları için birer estetik mimari nesne haline gelmiş; binaların süssüz kütle ve hacimlerden oluşan kompozisyonları ve fayda gösteren tasarım ilkeleri Türk mimarlar tarafından hayranlıkla karşılanmıştır (Bozdoğan, 2008, s.139). Bu süreçte Cumhuriyet idealleri ve bu çerçevede gerçekleştirilen devrimler toplumu şekillendirirken, yeni düzenin yeni yapıları da toplumu etkileyen birer modern simge olarak inşa edilmiştir.

1950-1980 yıllarında; Tarımsal Ürün, Sanayileşme ve Kent Mekanı

1950'ler çok partili döneme geçişin yaşandığı, dolayısıyla modernleşmenin de farklı bir boyut kazandığı yılları ifade etmektedir (Karaibrahimoğlu, 2014, s.55). İktidar sahiplerinin ideolojik olarak benimsediği dışa açılım eğilimi sonucunda liberal ekonomi politikaları kabul edilerek tarımsal gelişim desteklenmiştir (Sey, 1998, s.34). İktidar, kalkınma planlarının hazırlanmasında kendisine destek olan Sovyet tehdidine karşın yönünü savaşın ardından kurulan kapitalist düzenin temsilcisi konumundaki ABD'ye dönmüştür (Tanyeli, 1998, s.237). Bu yeni düzenin sonuçlarından birisi olarak özel sektör imalat sektörüne yönelmiş, 1950'ler boyunca kalkınma için yabancı kredilere bağımlı kalınmıştır. Ancak yatırımlar ağır endüstriye değil de küçük endüstri kollarına yapıldığı için kentsel alanda tüccarlar ve kırsal alanda büyük arazi sahipleri risk almadan kazanç sağlamışlardır. Yabancı krediler çoğunlukla tarım makinelerine yapıldığı için "Traktör yılları" olarak da anılan 1950'lerin başlarında büyük arazi sahipleri tarımsal üretimi kontrol altına almışken küçük arazi sahipleri ekonomik yetersizlikler nedeniyle arazilerini satmışlardır (Tapan, 2007, s.112). Sanayileşme olanağına sahip olan kentlere büyük ölçekli göçlerin başladığı bu süreçte; kentlerde kontrol edilemeyen bir büyüme yaşanmıştır. Ancak bu kontrolsüz büyümeye gerek ulaşım gerekse teknik alt yapı açısından hazır olmayan kentlerde bir taraftan sanayi yapılarının sayısı

artarken diğer taraftan “gecekondu” olarak adlandırılan ve hızla inşa edilen, alt yapı sorunları çözümlenmemiş yeni bir konut türü oluşmuştur. Nitekim ilerleyen yıllarda artan konut ihtiyacının karşılanma çabaları kentlerde apartmanlaşma sürecini hızlandırmıştır (Sey, 1998, s.34).

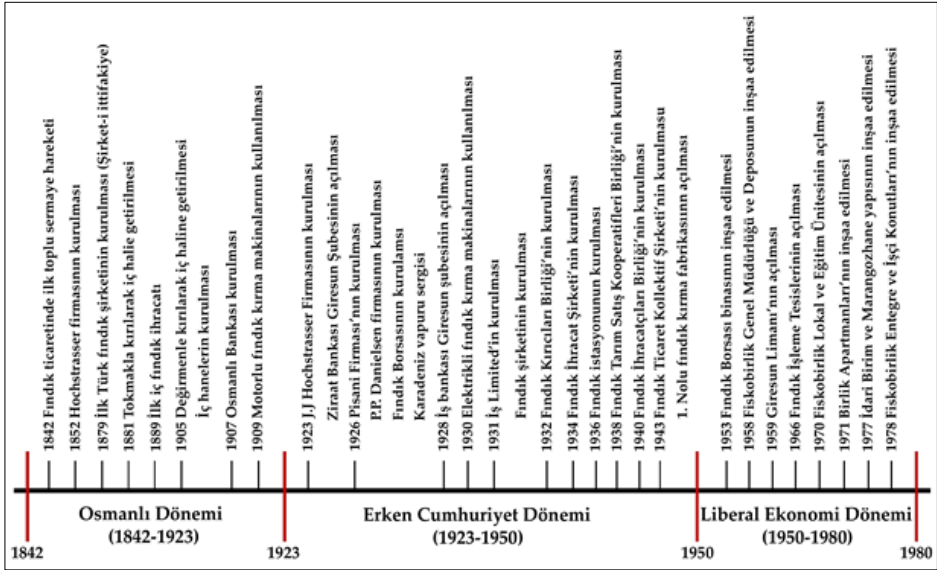
Bu dönemde küçük girişimcilerin yatırımları apartman ve dükkan yapımına, kamu yatırımları ise asgari standartlardaki yol ve alt yapı çalışmalarına; esas olarak da şehirler arası yollara ve tarımsal sulama tesislerine yönlendirilirken, dönemin bir diğer yaygın yatırım alanı olan imalat sektörü mekanları orta ve büyük ölçekli sermaye tarafından gerçekleştirilmiştir. Metropollerin çeperlerindeki fabrika kompleksleri ile kısmen orta ölçekli şehirlere kadar yayılmış küçük sanayi siteleri, bu döneme özgü modernleşme biçimlerinin yeni kamusal alanlarını oluşturmuşlardır (Bilgin, 1998, s.266).

Bu yönelimler kenti şekillendirirken kentte döneme özgü yeni yapılar yer seçmeye başlamıştır. Ancak 1980 askeri darbesi ile demokratik hayat ve özgürlükler kesintiye uğramış, sonrasında 1950'li yıllara damgasını vuran uluslararası düzene uyum sağlama çabası çoğulcu bir mimari ortama evrilmiş; düşüncelerdeki çeşitlilik kent mekanına da yansımıştır. Bu anlamda 80'li yıllar farklı dinamiklerle şekillenmiş bir dönemin başlangıcı olarak kabul edilmiş dolayısıyla yapılan çalışma 1980 yılı ile sınırlanmıştır.

Cumhuriyet'in ilanı ile başlayan ve 1980'li yıllarına kadar devam eden dönem aslında yeni bir toplumun oluşturulması süreci olarak tanımlanabilir. Bu süreçte modernleşme, toplumun her alanında yönlendirici unsur olarak seçilmiştir. Tarımsal üretim, tarımsal ürünün hammadde olarak hazırlaması ve ürünün işlenmesine yönelik sanayileşme gibi ekonomi odaklı kararların alınmasında bile modernleşmenin etkisi belirleyici olmuş, mimari ile form bularak kent mekanına yansımıştır. Ancak tarımsal ürün, sanayileşme ve mimarlığın ilişkisi üzerinden dönemsel olarak irdelenen çalışmaların çoğunluğu; genellikle 19.yy.'ın ikinci yarısından itibaren Osmanlı'nın merkezi olarak İstanbul, 20.yy.'ın başlangıcındaki Erken Cumhuriyet dönemi için ise başkent Ankara odaklı sürdürülmektedir. Diğer taraftan Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Anadolu kentinin mekansal yapısındaki fiziksel değişimler iç dinamikler kadar dış etkilere ya da Avrupa devletleriyle sürdürülen ticari ilişkilere bağlıdır ve dolayısıyla Giresun gibi liman kentlerinde de sürecin mekansal yansımalarının takip edilebilmesi mümkündür.

Fındığın Giresun Kent Mekanına Yansımaları

Dünya coğrafyasında kuzey yarım kürede yetiştirilebilen fındığın ticari anlamda ilk üreticiliğini ve ihracatının Anadolu'da başladığı bilinmektedir. Karadeniz kıyılarında en kaliteli çeşitleri üretilen fındık; ihraç edilen, ülke ekonomisine döviz girdisi sağlayan ve katma değeri yüksek bir tarımsal ürün olarak bölge halkının temel geçim kaynağını oluşturmaktadır. Dünya fındık üretiminin ise yaklaşık %70'i bölgeden karşılanmaktadır (Kutkan, 2002); (Köksal ve Okay, 2004, s.146). Bu eksenle Giresun Karadeniz'e kıyısı olan bir liman kenti olarak fındık kalitesi ve verimliliği bakımından bölgede etkili bir konuma sahiptir. Fındık zamanla tarımsal bir ürün olmanın ötesine geçerek, kentin sanayisinde ve ticari hayatında belirleyici; istihdam yaratan; kültürel, ekonomik, toplumsal tarihine katkı sağlayan, ardından da kent mekanını ve mimari gelişimini etkileyen bir araca dönüşmüştür (Şekil 2).

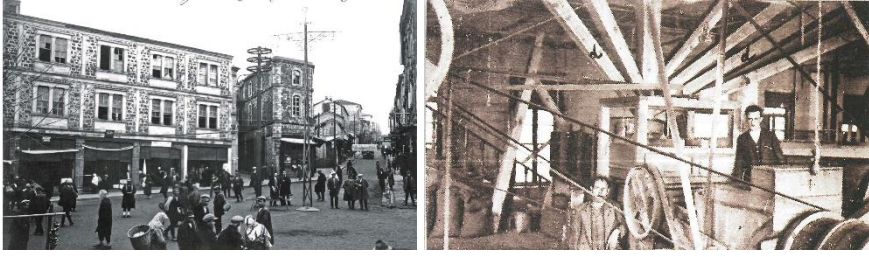
Şekil 2. Giresun'da Tarımsal Bir ürün Olarak Fındığın Kronolojik Gelişimi (Kaynak: Ö. Demirkan, S.Karaibrahimoğlu)

Ancak Osmanlı'dan Cumhuriyet'e ve günümüze gelene kadar ülke ekonomisine önemli döviz girdisi sağlayan fındığın üretim teknikleri ve

politikası, yetiştirilmesi ya da pazarlanması konularında çok sayıda çalışma bulunmasına karşın mekansal yansımalarına ilişkin çalışma yok denecek kadar azdır. Oysa fındık, tarımsal bir ürün olarak toplanması, depolanması, kırılması, ihraç edilmesi ardından kooperatifleşmesi ve sonrasında endüstrileşmesi ile kentte mekansal olarak da ifade bulmuş ve kent kimliğinin şekillenmesine katkı sağlamış, kent ekonomisine katkısı dışında mekansal olarak da kenti etkilemiştir. Bu anlamda söz konusu yapılar dönemsel bir perspektifle, fındığın gelişimi dikkate alınarak değerlendirilmiş ve nirengi noktası olarak kabul edilebilecek gelişmeler 1842-1923 (Osmanlı'da fındığın bir ihracat ürününe dönüşümü); 1923-1950 (Erken Cumhuriyet döneminde fındığın kooperatifleşmesi), 1950-1980 (Liberal ekonomi dönemi ve fındığın endüstrileşmesi) şeklinde belirlenen dönemler üzerinden kronolojik olarak incelenmiştir. Fındığın Giresun kent mekanına yansımaları ise bu kronolojik sıralama bağlamında yapılar üzerinden görsellerle desteklenerek irdelenmiş tartışılmıştır.

Fındığın Mekansal Yansımaları; Osmanlı Dönemi (1842-1923)

Fındığın kabuklu haliyle bir ihraç ürünü olarak değerlendirilmesinin 1400'lü yıllara dayandığı bilinmektedir. Bir ihraç ürünü olarak fındık 1842 yılından itibaren toplu sermaye hareketleri ile ticari hacim kazanmış, kentin ekonomisinde giderek daha önemli bir konuma gelmiştir. Kentte fındık ticareti yapan en eski şirket ise, kuruluşu 1852 olarak bilinen İsveç 'Hochstrasser' firmasıdır. 1889'dan itibaren ise fındığın iç haline getirilerek ihraç edildiği, kırılarak hacminin azalmasının ardından yüksek gelir sağlayan tarımsal bir ürüne dönüştüğü bilinmektedir (Peker, 1997, s.113,128). Bu süreçte yöre halkı, evlerinde fındık kırarak geçimlerini sağlamış; önceleri kadınlar tarafından evde tokmakla tek tek kırılan fındık, daha sonra mısır ve buğdayı öğütmek amacıyla kullanılan değirmenler yardımıyla kırılmaya başlanmış (Bozkaya, 1936, s.41), kırma işlemi ev dışında, 'fındık içhanesi' olarak anılan özelleşmiş mimari yapılarda da gerçekleştirilmeye başlamıştır. Zamanla bu geleneksel yöntemlerin yerine Avrupa'dan fındık kırma makineleri getirilmeye başlanmıştır. Bu makinelerin kentte yaygınlaşmasından önce ise yaklaşık 300 hanede fındık kırma değirmeninin bulunduğu bilinmektedir (H.K., 1314); (Yüksel ve Yeşilot, 2016, s.113). Fındığın makinalar yardımıyla işlenmesi kent ekonomisine katkısını artırmıştır (Şekil 3).

Şekil 3. Fındık İçhaneleri ve İç mekan Görseleleri (Kaynak: Işık ve Dervişoğlu, 2011)

Diğer taraftan fındığın iç haline getirilerek ihracatının başlamasına öncülük eden Kaptan Yorgi'nin ve Marsilya ile ticari ilişkileri sayesinde kente fındık makinelerinin getirilmesini sağlayan Kaptan Devonis'in (Balcı, 2012, s.86) bu sürece katkıları büyüktür. Ancak 19. yüzyılın sonlarında dahi Türk-Müslüman tebaanın Anadolu'daki ticarete tam olarak söz sahibi olmadığı (Mardin, 1999, ss.219-220) gayri-Müslim ve yabancıların ticari alandaki egemenliğinin Giresun kentinde de kendini tekrarladığı görülmektedir. Bu yıllarda önemli bir kısmı ihraç edilen fındığın ihracatını sağlayan şirketlerin tümü yabancı menşeylidir. Ancak sonraki yıllarda Osmanlı'nın iktisadi alandaki millileşme çabaları Giresun'un gelişiminde fındığın iktisadi rolünü yeniden belirlemiş ve 1879-1903 tarihlerinde kentte ilk Türk fındık Şirketi (Şirket-i İttifakiye) kurulmuş (Peker, 1948, s.128), 19. yüzyılın sonlarında kentte fındık ticareti yapan gayri-Müslim ve yabancı ülke tüccarlarına Türk tüccarlar da eklenmiştir.

Tarımsal bir ürün olarak fındığın gıda hammaddesi dışında kullanım alanlarına sahip olması ise I.Dünya savaşı yıllarında gerçekleşmiştir. Fındık fiyatları konusundaki spekülasyonlar nedeniyle ihracatının yasaklanması, iç piyasada talep fazlası ürünün ortaya çıkmasına ve bu ürünün değerlendirilmesi için farklı çözüm önerilerinin (yemeklik sıvı yağ, sanayi yağı, sabun) geliştirilmesine neden olmuştur (Sarısaman, 1998, s.103). Bu yıllarda Giresun'da fındığa dayalı ekonomik hayatı Ortaylı (2008) monokültürel bir tarıma, tek ürüne dayanan ihracat ve günlük hayat için gerekli malı alıp tüketen mütevazı bir yapı sözleriyle tanımlamaktadır (Ortaylı, 2008, ss.156-157). Bu kapsamla 20. yy'ın arifesinde oldukça aktif bir ticari hayata sahip olan Giresun, Erken Cumhuriyet yıllarında da bu özelliğini sürdürmüş, Anadolu'nun iç kesimleri ile Giresun limanı arasındaki bağlantıyı sağlayan Şebinkarahisar yolunun yapılması, kentin bir liman kenti olma özelliğini zamanla pekiştirmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Osmanlı'da Fındık ve Mekansal Yansımaları (1842-1923)

FINDIĞIN DÖNEMSEL GELİŞİMİ	
<p>1842 Fındık ticaretinde ilk toplu sermaye hareketi</p> <p>1852 Hochstrasser firmasının kurulması</p> <p>1879 İlk Türk fındık şirketinin kurulması (Şişke-i İttifakiye)</p> <p>1881 Tokmaklı kırılarak iç haline getirilmesi</p> <p>1889 İlk iç fındık ihracatı</p> <p>1905 Değirmenle kırılarak iç haline getirilmesi</p> <p>1907 Osmanlı Bankası kurulması</p> <p>1909 Motorlu fındık kırma makinelerinin kullanılması</p>	<p>1842</p> <p>1923</p> <p>Limandan fındık ihracatı</p> <p>Fındığın tokmakla iç haline getirilmesi Fındığın değirmenle iç haline getirilmesi</p> <p>İçhanede motorlu makinelerin kullanılması</p>
<p>DÖNEMİN MEKANSAL YANSIMALARI: Bu dönemde Giresun'da ekonomiyi Avrupa'da oluşan hammadde ihtiyacını karşılamaya yönelik fındık üretiminin artırılması şekillendirmiştir. Bu süreçte Osmanlı'da sanayileşme süreci tarımsal üretim odaklı bir gelişim seyretmiş, daha çok hammaddenin işlenmeye hazırlanmasına yönelik gerçekleşmiştir. Bu nedenle gerek konumları gerekse mimari özellikleri ile kentte fındığın mekansal yansıması olarak tanımlanabilecek en belirgin yapı türü 'fındık içhane'leridir.</p>	
<p>Fındık İçhaneleri: fındığın iç haline getirildiği geleneksel bir endüstriyel üretim mekanıdır. Önceleri kadınların tokmaklarla kırarak ayıkladıkları fındık; bu süreçte önce değirmen taşında ardından gazlı (motorlu) makinelerde iç haline getirilmeye başlamıştır. Bu dönemde kent genelinde motorlu makinelerin kullanıldığı 30, geleneksel yöntemleri kullanıldığı 50 fındık iç hanesinin bulunduğu bilinmektedir (Yüksel ve Yeşilot, 2016, s.335). Zamanla fındığın iç haline getirilmesinde makineleşmenin artması, iç haneleri sayıca arttıran mekansal kurgusunu da etkilemiş mimari olarak bir 'iç hane tipolojisi' oluşturmuştur. Bu anlamda fındık içhanesi olarak inşa edilen ve günümüze kadar ulaşan Osman Feridunoğlu binası, Köprülü Han, Esat İzzet Memişoğlu binası gibi örneklerden ve dönem fotoğraflarından bu tipolojinin okunabilmesi mümkündür.</p> <ul style="list-style-type: none"> • konumları itibarıyla kentin o dönemki ticaret merkezi olarak tanımlanabilecek çarşı içinde, limana yakın bir noktada, meydana sınırlanacak şekilde ya da meydana açılan ana ulaşım aksı üzerinde inşa edilmişlerdir, • yapılar kamusal alanla direk bağlantı sağlamaktadır, • genellikle zemin üstü iki kat olarak inşa edilen kağır yapılardır, • tavan yükseklikleri katlar arasında farklılaşarak düşey düzlemde zeminden çatıya doğru azalma göstermektedir, • zemin katları ticari amaçla dükkan, üst katlar ise fındık içhanesi olarak kullanılmaktadır, • dikdörtgen planlı, yatay düzlemde gelişim göstermiş, büyük ölçekli yapılardır, • pencere düzenleri sade ve süsüz sövelerle çevrelenmiştir, • yapılar, lineer cephe düzenini bozacak çıkmalara sahip değildir. <p>İçhanelerin genel mekansal özellikleri bakımından Osmanlı'nın son dönem mimari eğilimlerini gösterdikleri ve modernleşmenin öncül izlerini taşıdıkları söylenebilir. Bir fabrika ve ticarethane olarak inşa edilmiş iç haneler, dönemin diğer yapılardan farklı bir cephe düzenine, mimari ölçeğe ve yatay düzlemde lineer kütle düzenine sahiptir. Bu anlamda içhanelerin mekansal özellikleri ve kent ile kurdukları görsel, işlevsel ilişki; bu yapıları kent içinde farklılaştırarak kendilerine özgü mimari karakter kazandırmıştır.</p>	
	<p>Osman Feridunoğlu Binası</p> <p>Köprülü Han</p> <p>Memişoğlu İşhanı</p> <p>Mümtazoğlu İşhanı</p>

Kaynak: Ö. Demirkan, S.Karaibrahimoğlu

Fındığın Mekansal Yansımaları; Erken Cumhuriyet Dönemi (1923-1950)

Cumhuriyet'in 1923'te ilanından sonra Anadolu genelinde yürütülen sanayileşme atılımları ekonomik bunalım ile kesintiye uğramış, bu süreçte Devletçi politikalar devreye girmiş, kooperatifleşme gibi sanayileşme yolunda gerekli iktisadi ve yasal zemini oluşturacak düzenlemeler hızla gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Ancak 1930'lu yıllarda tüm dünyayı etkileyen ekonomik bunalım Anadolu'nun dünya ekonomisiyle bütünleşme çabalarını durdururken (Pamuk, 2011, s.287), fındık en fazla ihracat geliri sağlayan tarımsal ürünler arasında yer alarak, Osmanlı'dan aldığı geleceği sürdürmüştür. Dolayısıyla Giresun ekonomisi Osmanlı'da olduğu gibi, Cumhuriyetin ilk yıllarında da yine tarıma dayanmakta, ihracatın büyük bir kısmını fındık oluşturmaktadır (Anonim, 1933, s.116). Bu dönemde Hochstrasses, P.P. Danielsen ve Wital kumpanyaları ihracat hacimleri ile yabancı şirketler arasında öne çıkarak bölgede adeta tekel haline gelmişlerdir. Fiyatların bu şirketler tarafından belirlenmesi, fındık üreticilerin hak ettikleri parayı alamamalarına neden olmuştur (Işık, De- vişoğlu, s.369). Nitekim bu duruma engel olmak isteyen Hükümet, 1930 yılı sonunda fındık üreticisini korumak üzere, İş Bankası ile Türk tüccarları bir araya getirerek İş Limited Şirketini kurmuştur. Sonrasında fındık %90'ı yerli fabrikalarda kırılıp iç halinde, pek azı ise kabuklu olarak Avrupa'ya ihraç edilir hale gelmiştir. Bu anlamda Cumhuriyetin ilk yıllarında Giresun'da 80 fındık kırma fabrikası ve fındık ticareti ile uğraşan 8 şirketinin şubesi bulunmaktadır (Çapa, 1998, s.429).

Zamanla kentteki yabancı kökenli gayri Müslim şirketleri ekonomik bunalımın etkisi, Osmanlı döneminde tarım satış kooperatifçiliğinin yabancı sermayeye karşı bir mücadele aracı olarak görülmesi anlayışının 2834 sayılı yasada yer bulması (Ballı, 2017, s.664) ve millileşme çabalarının sonucu olarak Fındık Şirketi (1931), Fındık İhracat Şirketi (1934), Fındık Ticaret Kollektif Şirketi (1943) gibi şirketler kurulmaya başlamıştır. Diğer taraftan tarımı ve ticarini destekleyen devlet politikaları ve yürürlüğe giren teşvik yasaları ile fındık üreticisini güçlendirmek amacıyla, yerel ölçekli Fındık Borsası (1926) ve Fındık Kırıcıları Birliği (1932); üretim miktarının ve kalitesinin artırılması amacıyla araştırma yapmak üzere Fındık İstasyonu (1936) kurulmuştur (Kuruca ve Kara, 2004, s.236). Ayrıca 1926 yılında Mustafa Kemal Paşa'nın önerisi ile yeni Türkiye'nin ihraç ürünlerinin Avrupa'da tanıtılması amacıyla Karadeniz Vapuru'nda düzenlenen gezici sergiye Giresun Ticaret ve Sanayi Odası başta fındık olmak üzere,

ceviz, fasulye, tereyağı; eşya olarak ise tekne ve bıçak ile katılmıştır (Yüksel ve Yeşilot, 2006, s.141). Bu anlamda fındığın sergide yer alması, ülkenin önde gelen ihraç ürünlerinden biri olarak ayrı bir öneme sahip olduğunu göstermektedir.

Bu dönemde fındık üretimini etkileyen bir diğer kurum Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği (1938)'dir. 1928 tarihinde elektrik fabrikasının kurulmasıyla uzmanlaşmaya başlayan fındık fabrikaları ekonomik buhran sonrası sıkıntıya düşmüş; bu süreçte var olan yabancı kökenli ya da gayrimüslim fındık fabrikaları ve şirketleri kapanmış; fındığın işlenmesi, alım satımı ve fiyatlandırılması konularında birlik sağlaması için Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği (Fiskobirlik) kurulmuştur. Ayrıca fındık ihracatçıları tek bir çatı altında birleştiren Fındık İhracatçıları Birliği'nin (1940) kurulması kentteki fındık ziraatinin her anlamda önem kazanmasına ve Giresun'un bir fındık ticareti merkezine dönüşmesine zemin hazırlayan bir diğer gelişmedir. Özellikle Anadolu'nun ilk bölgesel üretici birliği olarak Türk kooperatifçilik tarihinde özel bir yeri olan Fiskobirlik'in Giresun'da kurulması fındığı kent için daha da önemli bir tarımsal ürün haline getirmiştir (Kaptangil, 2006, s.191). Fiskobirlik'in tarihsel gelişimi, küresel tarım sermayesinin Türkiye tarımı ve köylüsü üzerindeki dönüştürücü etkisini göstermesi bakımından oldukça önemli bir örnektir. Fakat bu dönemde tarımsal kooperatifçilik, dini ve etnik kimliği ne olursa olsun tüccar karşısında köylüyü korumaktan çok iktisadi yapı ve ticaret ilişkileri içinde ayrıcalıklı bir konuma sahip olan yabancı ve gayrimüslim tüccar yerine Müslüman-Türk ticaret etkinliğinin artırılmasının bir yöntemi olarak kullanılmıştır (Ballı, 2017, s.662).

Kuruluşunun ardından ilk olarak iskelebaşındaki bir yapının orta katını, ardından 1939'da İş Limited'in kapanmasıyla bu şirketin yine İskelebaşı'ndaki yapısını genel merkez olarak kullanan kooperatif, 1958'de Fiskobirlik Genel Müdürlük Binası olarak inşa edilen yapıya taşınmıştır. Bu anlamda Fiskobirlik yerel kaynaklardan beslenerek varlık bulan, zamanla kurumsal bir kimliğe bürünerek ortak sayısını artıran ve kent ekonomisini canlandıran bir kooperatifleşme örneğidir. 1943'te Fiskobirlik bünyesinde modern bir içhane olarak 1.nolu fındık kırma fabrikası inşa edilmiştir. Ancak kooperatifleşme sürecinde her ortağın bir fabrikaya sahip olabilme hakkı karşısında bu fabrikanın ihtiyaca fazla geleceği anlaşılacak (Peker, 1948, s.143) yeni mekansal düzenlemelere gidilmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Erken Cumhuriyet Döneminde Fındığın Mekansal Yansımaları (1923-1950)

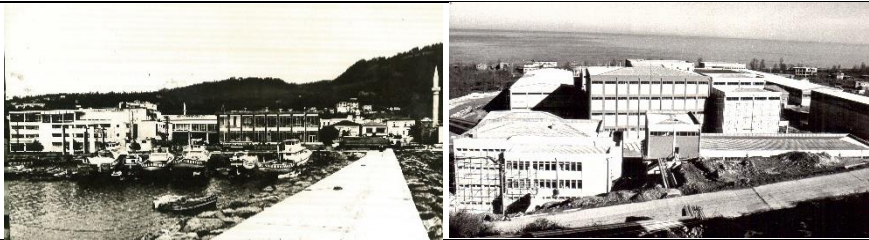
FINDIĞIN DÖNEMSEL GELİŞİMİ:	
<p>1923</p> <p>1923 Ziraat Bankası Giresun Şubesi'nin açılması J.J Hochstrasser Firmasının kurulması 1926 Pisani Firması'nın kurulması P.P. Danielsen firmasının kurulması 1928 İş bankası Giresun Şubesi'nin açılması Fındık Borsasının kurulması Karadeniz vapuru sergisi 1930 Elektrikli fındık kırma makinelerinin kullanılması 1931 İş Limited'in kurulması Fındık şirketinin kurulması 1932 Fındık Kırıcılar Birliği'nin kurulması 1934 Fındık İhracat Şirketi'nin kurulması 1936 Fındık İstasyonunun kurulması 1938 FİSKOBİRLİK'in kurulması 1940 Fındık İhracatçıları Birliği'nin kurulması 1943 1. Nolu fındık kırma fabrikasının açılması Fındık Ticaret Kolektif Şirketi'nin kurulması</p> <p>1950</p>	<p>İçhanede elektrikli makinelerin kullanılması</p> <p>Fındık istasyonu binası ve çevresi</p> <p>1. Nolu fındık kırma fabrikası</p>
<p>DÖNEMİN MEKANSAL YANSIMALARI : 1923-1950 tarihleri, fındık üretiminde verimliliğin artırılması, istikrarlı bir fiyat politikasının oluşturulması, üreticinin ve satıcının güçlendirilmesi ve fındık ticaretinde gayrimüslim egemenliğinin azaltılması amacıyla farklı kurumların ve Türk şirketlerin kurulduğu bir dönemdir. Bu anlamda fındığın tarımsal bir ürün olarak kurumsallaşması ve sonraki dönemlerde kent mekanına eklenecek birimlerin temelleri atılmış, altyapısı oluşturulmuş ancak kentteki mekansal yansımaları 1950'ler sonrasında etkili olmaya başlamıştır. Ayrıca bu dönemde kentte, Anadolu'nun genelinde tarımsal üretime finansal destek sağlanması amacıyla kurulan İş Bankası ve Ziraat Bankası gibi bankaların şubeleri açılmış, bu bankalar fındık ticaretini desteklemesi amacıyla çeşitli çalışmalar yürütmüşlerdir.</p>	
<p>Modern Fındık İçhaneleri: Bu dönemde fındık fabrikaları ve küçük işletmeler Osmanlı'dan devraldıkları geleneksel tipolojiyi sürdürmüştür, ancak var olan fabrikalar dönemsel parametrelerin de uzantısında kurumsallaşarak daha nitelikli bir iç mekan örüntüsüne kavuşmuştur,</p> <ul style="list-style-type: none"> fındık kırma işleminde makineleri tercih eden özel teşebbüs tarafından kurulmuş fabrika sayısı artmıştır, fiskobirlik bünyesinde 1.nolu fındık kırma fabrikası kurulmuştur. Modern bir içhane olarak tasarlanan yapı, sahip olduğu mimari özellikleri ve oranları ile modern bir endüstri yapısı olarak kent merkezinin geleneksel dokusuna eklenmiştir. 	<p>Bozbağ Fındık İçhanesi</p>
<p>Fındık İstasyonu: Fındığın devlet tarafından desteklenen bir ürüne dönüşmesi, dönemin en etkin mekansal yansıması olan Fındık İstasyonu'nun kuruluşuna zemin hazırlamıştır. 1936 tarihinde kurulan Fındık İstasyonu, kent merkezinin hemen dışında ve kent merkezine paralel bir aksın üzerinde oldukça geniş bir alanda konumlandırılmıştır. Bu alan zamanla araştırma üniteleri, işçi konutları, müdürlük evi ve havuzu, sosyal tesislerin eklenmesiyle dönemin modern mimari anlayışının uzantısında bir yerleşke kimliği kazanmıştır.</p> <ul style="list-style-type: none"> her ne kadar günümüzde özgün mimari kimliğini kaybetmiş olsa da dönemin modern mimarlık anlayışla bağlantılı olarak inşa edilen yerleşkede az katlı ve dönemin mimari form çeşitliliğinin etkisinde tasarlanmıştır, dikdörtgen planlı Fındık İstasyonu binası, genel müdür konutu ve yıldız formlu havuzu, masafırhane, silindirik formlu sosyal tesis yerleşke içerisindeki mimari birimlerdir, yerleşkede girişle bağlantılı sağlayan ana ulaşım aksı ağaçlarla sınırlandırılarak genel müdürlük konutuna ve lojmanlara ulaşımı tanımlı hale getirilmiştir, yerleşkedeki lojman yapıları ve işçi konutları döneminin işçi konutlarıyla benzer, çalışanların profiline uygun, farklı tipolojiler sunan, minimum kullanım alanına sahip ancak az katlı ve bahçeli bir örneğidir. 	<p>Fındık İstasyonu yerleşkesi</p> <p>Fındık İstasyonu çalışma birimi</p>

Kaynak: Ö. Demirkan, S.Karabrahimoğlu

Fındığın Mekansal Yansımaları; Liberal Ekonomi Dönemi (1950-1980)

Anadolu'nun macro-ekonomik çerçevesi, ekonomik bunalımında etkisiyle, 1925-1950 tarihleri arasında çok az değişmiştir. Aynı paralelde Giresun'da başta Fiskobirlik'in sistematik bir düzen içinde kurumsallaşması olmak üzere bu süreçte gerçekleşen kalkınma atılımları ve sanayileşme çabalarının ekonomiyeye ve kent mekanına yansıması ancak 1950 sonrasında gözlenmeye başlamıştır. Dolayısıyla 1950 sonrası kalkınma atılımları ve sanayileşme gibi yönelimler kenti şekillendirirken kentte döneme özgü mimari özellikleri taşıyan, pek çok fındık mekanı yer almaya başlamıştır. 1926'da kurulan Fındık Borsası'nın 1953 yılında inşa edilen yapısı bunlardan biridir. Kurulduğu yıllarda Ticaret Odası bünyesinde bir odayı merkez olarak kullanan Fındık Borsası 1953 yılında belediyeden satın alınan "fındık pazarı" olarak tanımlanan alanın 100 m²'lik bir bölümüne inşa edilen yeni yapısına taşınmıştır (Yüksel ve Yeşilot, 2016, s.272). Fiskobirliğin kurumsallaşma girişimleri ise Fiskobirlik çatısı altında planlanan Fiskobirlik Genel Müdürlük Binası ve Depolar, Fındık İşletme Fabrikası, Birlik apartmanları, Fiskobirlik Lokal ve Eğitim tesisleri, Fiskobirlik Entegre ve İşçi Konutları gibi pek çok yapının kent mekanına kazandırılmasıyla sonuçlanmıştır (Şekil 4).

Öte yandan 1959'da temel amacı kentte artan endüstri tesislerine yönelik hammadde sağlamak ve ihracat kapasitesini arttırmak olan Giresun Limanı'nın faaliyete geçmesi fındığın kentteki ekonomik gücünü ivmelen-dirirken, limanın kendisi de kent silüetine eklenerek kentte mekansal boyutta bir değişime neden olmuştur. Limanın inşasıyla beraber zamanla fındığın işlenen ve ihraç edilen bir endüstri ürününe dönüşmesi kentteki mekanlarını sayıca arttırmış; bu anlamda öncelikle 1943 tarihinde inşa edilen 1.nolu fındık kırma fabrikasının etrafında konumlanmak üzere bir dizi mimari öge kent mekanına eklenmiştir.

Şekil 4. Fiskobirlik ve Entegre yapıları (Kaynak: Fiskobirlik ve Menteşoğlu Arşivi)

Bu kapsamla 1958 yılında Fiskobirlik Genel Müdürlük Binası ve onunla bağlantı depo yapısı inşa edilmiştir. Ancak sonraki yıllarda fındığın katma değerini yükseltmek amacıyla kırılması dışında kavrulması, paketlenmesi gibi işlemlerden geçirilmesine ihtiyaç duyulmuş, bu amaçla depo yapısı, iç mekanına ve cephesine yönelik mimari düzenlemeler ile modern bir işleme fabrikasına dönüştürülmüştür (1966). Sonraki yıllarda Fiskobirlik'in kurum olarak büyümesine paralel Genel Müdürlük binası ihtiyaca cevap vermemeye başlamış, yapı önce yatayda (1968) ardından da düşeyde (1978) büyütülerek kullanım alanı genişletilmiş; kat sayısı üçe çıkarılmıştır. Aynı durum depo yapısı için de söz konusu olmuş, mevcut depo yapısı üstüne ilave kat inşa edilmiştir. Her geçen gün sayıları artan fındık mekanlarından bir yenisi ise 1970 yılında fabrika binasına bitişik; kütüphane, eğitim tesisleri ve lokal olarak tasarlanan yapıdır. Ayrıca 1978 yılında fabrika arkasındaki alana üst katında yönetim ofislerinin, alt katında ise fabrikaların ihtiyaç duyduğu ahşap gereçlerin yapımının gerçekleştirildiği marangozhanelerin yer aldığı yeni bir yapı daha eklenmiştir.

Ancak kent merkezinde eklentilerle büyütülen ve günümüze değin varlığını sürdüren bu mimari öğelerin süreç içerisinde yetersiz kalması ve kent merkezinde sıkışması bir endüstri yerleşkesi arayışına neden olmuş ve bu amaçla kent dışında bir arsa satın alınmıştır (1974). 1976'da inşaatına başlanan 1977'de tamamlanan ve 1981'de resmi açılışı yapılan 'Fiskobirlik Entegre Yerleşkesi' gerek büyüklüğü gerekse içeriği ile tarımsal bir ürün olarak fındığın kent mekanına en önemli mekansal yansıması olarak tanımlanabilir. Entegre yerleşkesi içinde idare binası, tartı ünitesi, silolar, fındık kırma fabrikası, iç fındık silosu, fümigasyon ünitesi, fındık işleme ve paketleme fabrikası, kalite kontrol laboratuvarı, sosyal tesisler, depolar ve işçi konutları yer almaktadır. Barındırdığı sanayi yapıları ve işçi konutları ile dönemin mimari eğilimlerine uygun olarak az katlı, bahçeli, sosyal alanlar ile çevrili ve en önemlisi üretim bandına yürüme mesafesinde tasarlanan yerleşkenin bir '20.yy. Endüstri yapısı' olarak okunması mümkündür (Salbacak, Demirkan, 2018, ss.62-70). Fiskobirlik çalışanlarının konut edinmesi amacıyla kurulan 'Sınırlı-Sorumlu Fındık Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliği Mensupları İşçi Kooperatifleri' isimli yapı kooperatifinin inşa ettiği 'Birlik Apartmanları' ise gerek kentin ilk yapı kooperatifi olması, gerekse sahip olduğu modern mimari karakter ile kentteki konut sunum biçimlerinin değişmesinde etkili bir araç olmuştur.

Diğer taraftan bu dönemde özel teşebbüs tarafından kentte inşa edilen fındık fabrikaları, mimari tipolojileri ve kentte konumlanışı anlamında Batıdaki güncel eğilimlere benzer bir eğilim göstermiş, kentin çeperinde konumlandırılmışlardır. Dolayısıyla kent mekanının biçimlenişinde direk etkide bulunmamış, kent ekonomisine katkı sağlamışlardır.

Tablo 3. Liberal Ekonomi Dönemi Fındık ve Mekansal Yansımaları (1950-1980)

FINDIĞIN DÖNEMSEL GELİŞİMİ:	
<p>1950</p> <p>1953 Fındık Borsası binasının inşaa edilmesi</p> <p>1958 Fiskobirlik Genel Müdürlük ve Deposunun inşaa edilmesi</p> <p>1959 Giresun Limanı'nın açılması</p> <p>1966 Fındık İşleme Tesislerinin açılması</p> <p>1970 Fiskobirlik Lokal ve Eğitim Ünitesinin açılması</p> <p>1971 Birlik Apartmanları'nın inşaa edilmesi</p> <p>1977 İdari Birim ve Marangozhane yapısının inşaa edilmesi</p> <p>1978 Fiskobirlik Entegre ve İşçi Konutları'nın inşaa edilmesi</p> <p>1980</p>	<p>Fiskobirlik Genel Müdürlük binası</p> <p>Fındık İşleme Tesisi</p> <p>Fiskobirlik Eğitim merkezi ve Lokali</p> <p>Birlik Apartmanları</p> <p>İdari Birimler ve Marangozhane</p> <p>Entegre yerleşkesi</p>
<p>DÖNEMİN MEKANSAL YANSIMALARI : Liberal Ekonomi Döneminde tarımsal bir ürün olarak fındığın üretimine ve işlenmesine yönelik ekonomi odaklı kararların alındığı, Fındık Tarım ve Satış Kooperatifinin ekonomik gücünün kurumsal yapısıyla artmasında kent genelinde endüstrileşme ve modernleşmenin etkisi belirleyici olmuş, mimari ile form bularak kent mekanına yansıdığı görülmektedir.</p>	
<p>Fındık Borsası: Genel olarak kare planlı ve iki katlı kağıt bir yapı olarak, kent merkezinde, fındık pazarı olarak anılan ve ticari faaliyetlerinin yoğunlaştığı bir bölgede inşa edilmiştir,</p> <ul style="list-style-type: none">• yapının ön cephesinde yer alan ve taşıyıcıları dikey çizgisel bir düzen içinde tekrar eden veranda ve üzerindeki balkon yapıya kimliğini veren mimari öğelerdir,• dönemin mimari karakterine uygun olarak yalın, modern bir mimari dille tasarlanmıştır,• sıralı pencere düzeni, bir kaç basamakla çıkılan verandası ve geniş saçak örtüsüne sahiptir.	<p>Fındık Borsasının yan cephe görünüşü</p>
<p>Fiskobirlik Genel Müdürlük Binası ve Deposu: 1958 yılında iki katlı ve betonarme olarak inşa edilen yapıya zamanla yatay ve düşey düzlemde eklentiler yapılmış, 1978'de günümüzdeki formuna kavuşmuştur. Ancak yapının hacim olarak büyütüldüğü bu süreçte; özgün cephe düzeni bozulmadan sürdürülmüştür.</p> <ul style="list-style-type: none">• genel olarak cephe ızgara sistemde düzenlenmiştir ve bu monolog düzen birbirini tekrar eden dikey elemanlardan oluşmaktadır,• cephe düzeninde pencerelerin duvarlara olan toplam oranı oldukça fazladır; bu anlamda dikey ancak küçük ölçekli birbirini tekrar eden pencereler kullanılmıştır,• kamu yapılarının genelinde gözlendiği üzere ön cephede yer alan tanımlı belirgin bir girişe sahiptir,• plan düzeni yatay düzlemde gelişen bir koridor ve bu koridor etrafında sıralanmış ofis birimlerinden oluşan prizma üzerine kuruludur,• giriş fuayesinin tavanında bulunan ve diğer katların tavanlarında kendini tekrar eden kübik kaset döşemeler yapının cephesindeki modernist eğilimin iç mekana yansımasıdır.	<p>Fiskobirlik Genel Müdürlük arka cephesi</p> <p>Fiskobirlik Deposu</p>

Kaynak: Ö. Demirkan, S.Karaibrahimoğlu

Tablo 3'ün devamı

<p>Fındık İşleme Tesisi: 1958 tarihinde, kentin kıyı bandına paralel, 1 nolu fındık kırma fabrikasının hemen yanında bir depolama yapısı olarak inşa edilmiştir. Ancak 1966 tarihinde iç mekanında ve cephesinde yapılan mimari düzenlemeler ile modern bir fındık işleme fabrikasına dönüştürülerek günümüzdeki formunu almıştır,</p> <ul style="list-style-type: none"> • pencere oranı arttırılarak şeffaf bir cephe düzeni kurgulanmış, dönemin genel mimari karakterine uygun olarak büyük ebatlı camlar kullanılmıştır, • cephe kaplamasında farklı yapı malzemeleri seçilerek yatayda ve dikeyde tekrar eden monoton ve yalın bir düzen oluşturulmuş. 	 <p>Fiskobirlik İşleme Tesisi</p>
<p>Fiskobirlik Lokal ve Eğitim Ünitesi: Yapı, Karayolunun hemen kıyısına 1 Nolu Fındık kırma fabrikasına bitişik nizamda konumlandırılmıştır. Betonarme sistemde dört katlı inşa edilen yapının alt katları fiskobirlik eğitim merkezi, üst katı ise fiskobirlik lokali olarak kullanılmıştır,</p> <ul style="list-style-type: none"> • yalın bir cephe düzeni sahiptir, en üst katında bulunan geniş dilimli saçaklar ve lokal katının geniş yüzeyli pencereleri bu cephe düzenindeki egemen yapı öğeleridir, • eğitim katlarında, cephe boyunca yatay düzlemde sıralanmış ve beton sövelerle çerçevelenmiş pencerelere sahiptir, . • özellikle fiskobirlik lokali olarak kullanılan mimari birim, dönemin iç mekan anlayışının paralelinde düzenlenmiş, sahip olduğu ızgara sistem ahşap tavan kaplamaları, ahşap bölücüler ve donatı elemanları bu modernist düzeni desteklemiştir. 	 <p>Fiskobirlik Lokali İç mekan</p>
<p>İdari Birim ve marangozhane Binası: fındık işleme fabrikasına bitişik nizamda yapılan yapı, fiskobirlik genel müdürlük binasındaki idari birimleri desteklemek ve kurumu dışa bağımlı olmaktan kurtararak fındık kırma makinalarının inşaatı, onarımının kendi kurumsal yapıları içerisinde çözümlenmesi amacıyla inşa edilmiştir. Yatayda gelişen ve yüksek iki katlı olarak tasarlanan yapı mimari açıdan özgün bir karaktere sahip değildir.</p>	 <p>İdari birim ve Marangozhane</p>
<p>Birlik Apartmanları: Kentin ilk yapı kooperatifi ve modern tekniklerle üretilmiş bir Apartman yapısıdır. Aynı zamanda kentin ilk asansörlü ve kaloriferli apartman yapısı olarak döneminin konformist anlayışı yansıtmaktadır,</p> <ul style="list-style-type: none"> • cephe düzenindeki geometrik formlar, doluluk boşluk oranları ve modern dönem simgelerinden Bauhaus okulunu sembolize eden küp plakların kullanılmıştır, • konutların iç mekanlarında ön cepheye bakan alanlar ortak kullanım alanları olarak geniş salon, açık mutfak ve arka cepheye bakan bölümler mahremiyet açısından yatak odaları olarak çözümlenmiştir, • cephelerde kullanılan geniş pencere açıklıklarının iç mekâna kattığı aydınlık kent genelinde yeni bir apartman tipolojisi oluşturmuştur. 	 <p>Birlik Apartmanları ve kat planı</p>
<p>Fiskobirlik Entegre ve İşçi Konutları: Eğimli bir arazinin kısmen düz bölümüne fabrika yapıları ve bu yapıları görebilecek yürüme mesafesi uzaklığında eğimli arazinin başlangıç noktasına işçi konutları, misafirhane ve rekreasyon alanları konumlandırılmıştır. Endüstri yapılarının tasarlanmasında modern mimarinin kompozisyonel ve strüktürel özellikleri sürdürülmüş, işlevlerine uygun büyük hacimli dikdörtgen ve kare planlı kütleler olarak tasarlanmıştır. Ancak özellikle yerleşke içerisinde yer alan işçi konutları mimari nitelikleri ve iç mekan çözümlenmeleriyle dönemin modern mimari eğilimlerine uygun tasarlandığı göstermektedir,</p> <ul style="list-style-type: none"> • toplamda 6 blok ve 32 daireden oluşturulmuş, arazinin eğiminden de yararlanarak 4'lü ve 2'li yapı blokları şeklinde planlanmıştır, • konut iç mekan çözümlerinin de fonksiyona öncelik verilmiş, iç mekanlar barındırdıkları yeterli mekânsal büyüklüklerde tasarlanmıştır, • konutların cephe düzenlerinde yatayda uzanan balkonlar, tek modüllü geniş pencere düzenleri ve boyutları, geniş kamu yapılarını andıran merdiven ve merdiven boşluğunu kaplayan giydirme cepheye sahiptir. 	 <p>Fiskobirlik Misafirhane, Konut ve Fabrika yapıları</p>

Sonuç

Osmanlı Tanzimat reformlarının merkez İstanbul ve büyük liman kentlerinde, Cumhuriyet devrimi ve kalkınma atılımlarının ise başkent Ankara'da yoğunlaştığı yönündeki genel görüş nedeniyle Anadolu'daki taşra kentlerinin bu süreçler üzerinden okunduğu çalışmalar oldukça sınırlıdır. Ancak Osmanlı'dan Cumhuriyet'e modern sanayi ve batı teknolojileri Anadolu genelinde çağdaşlaşmanın ve gelişmenin kaynağı olarak görülmüştür. Bu kentlerin sahip oldukları tarımsal potansiyel, Anadolu'daki sanayileşmeyi ürün odaklı geliştirmiş; Anadolu'daki taşra kentleri, merkez kentlerde gözlemlendiği kadar belirgin olmamakla birlikte, fiziki ve mekansal gelişimlerini sahip oldukları tarımsal ürün ekseninde sürdürmüşlerdir.

Bir Anadolu kenti olarak Giresun'da ise fındık zamanla tarımsal bir ürün olmanın ötesine geçerek, kentin sanayileşmesinde, ekonomisinin büyümesinde, toplumsal ve sosyolojik olarak çağdaşlaşmasında etkili bir araca dönüşmüştür. Öyle ki; geleneksel hale gelerek kutlanan fındık bayramı zamanla kentin önemli dinamiklerinden birisi haline gelmiştir. Diğer taraftan kent mekanına eklenen fındık içhaneleri 19.yy'daki sanayileşme ve batılılaşma çabalarının; fındık birlikleri Erken Cumhuriyet dönemindeki kurumsallaşma ve kooperatifleşme çabalarının ve Fiskobirlik Genel Müdürlüğü, Birlik Apartmanları, Entegre 1950'ler sonrasının kentteki ticari etkinliğin ve ekonomik hayatın mekansal yansımalarıdır. Ancak bu buldukları dönemin toplumsal yapısını etkileyen ve kent kimliğinde simgesel değeri olan bu yapıların çoğunluğu, özellikle fındık içhaneleri, günümüze kadar varlığını sürdürememiştir. Gerek kent mekanında boş alan yaratma ihtiyacı gerekse bazılarının ömrünü tamamlaması nedeniyle sayıları bir dönem seksene ulaşan içhanelerden günümüzde sadece bir tanesi varlığını sürdürmektedir. Oysa ki, bu içhaneler, Osmanlı sanayileşmesinin Anadolu'daki temsili olarak mimarlık tarih yazınında önemli bir yere sahiptir. Cumhuriyet Dönemi endüstri yapıları ise estetik değere sahip olmadıkları, yakın bir dönemin tanığı olmaları ve büyük ölçekli yapılar olmaları gibi gerekçelerle korunmamaktadır. Ancak kent belleğinin önemli bir parçası olan bu yapıların yeniden işlevlendirilerek kent yaşamına kazandırılması, böylece kentin kültürel mirasının devamlılığını sağlayan araçlar olarak kentteki varlığını sürdürmesi daha anlamlıdır.

idealkent ©

ISSN: 1307-9905 E-ISSN: 2602-2133

Sayı *Issue* 25, Cilt *Volume* 9, Yıl *Year* 2018-3, 856-884 DOI: 10.31198/idealkent.493396

Extended Abstract

Reflections of Hazelnut as an Agricultural Product to Urban Space in Giresun Throughout the Duration from Ottoman Empire to Republican Era

*

Özgür Demirkan
Giresun University

Selin Karaibrahimoğlu
Giresun University

Anatolia has maintained its existence as a geography with high agricultural potential thanks to its fertile lands, favorable climate and rich water resources since prehistoric ages. This potential possessed since the Ottoman Era and carried on to the Republican era shaped the economy, society and culture; thus cities have been the scene of spatial reflections of this interaction. However, the industrial revolution that emerged in Europe led to a regional change in terms of the production potential in connection with the internal dynamics of the Ottoman Empire. This west-focused development, which accelerated the agricultural production in Anatolia, has been particularly effective especially in cities where commercial activities are concentrated, in cities with strong transport links and in port cities. With the declaration of the Republic, this situation of Anatolian cities began to change; industrialization has been promoted as a prerequisite of the modernization-oriented ideology of the Republic, and industrialization has been accepted as one of the sine qua non of both economic development and modernization. Thus, an industrialization process has started in Anatolia, which is similar to the industrial revolution in Europe.

In this sense, as an Anatolian city, a similar process was experienced in Giresun. The industrialization of the city throughout the period starting from the Ottoman Empire to the Republic has mostly been on the axis of hazelnut, which is an agricultural product. Hazelnuts produced in the highest quality breeds on the Black Sea coast are the main source of income for

the people of the region as an agricultural product, which provides foreign exchange input to the country's economy and has a high accretion value.

Yet hazelnut surpassed being solely an agricultural product and became a means instead generating employment facilities which contribute to cultural, economic and social history of the city thus making an impact on the urban space and architectural development. On the other hand, although there are numerous studies on the production techniques and policy of the hazelnut, which provides significant foreign exchange input to the country's economy, there are significantly few studies on the spatial reflections. However hazelnut managed to find an expression by means of spatial concept within the city in terms of phases such as picking up, storage, export, becoming a cooperative on the long run and eventually becoming industrialized and made an impact on forming the urban identity apart from the contributions to the city's economy and livelihoods. For these reasons, these structures were evaluated with a periodic perspective considering the development of hazelnut and the developments that could be considered as a landmark are as follows: 1842-1923 (hazelnut becoming a product and commodity of export during the Ottoman era), 1923-1950 (hazelnut becoming a cooperative in the early Republican period), 1950-1980 (Liberal economy period and industrialization of hazelnut) were analyzed chronologically over the specified periods. The reflection of the hazelnut on urban space of Giresun in spatial sense is scrutinized and discussed supported with the visuals below in terms of chronological order.

Spatial Reflections of Hazelnut, Ottoman Period (1842-1923): This period had been framed with respect to increasing the hazelnut production in Giresun in order to meet the raw material need of Europe. In this process, the industrialization process in the Ottoman Empire was focused on agricultural production, and it was mostly aimed at preparing the raw material for processing. For this reason, "domestic hazelnut households" are the most important building type that can be defined as spatial reflection of hazelnut in the city in terms of their locations and architectural features. Domestic hazelnut households are traditional industrial production sites where nutmeats are prepared. Hazelnuts used to be hulled by women using mauls, grinding stone had also been used over the course of time and eventually motorized gas machines had been adopted to extract the nutmeat. Throughout this process, the increase of mechanization in the hulling of hazelnuts has affected the spatial construction while increasing the number of domestic households. In this sense, it is possible to read this typology from

the examples such as Osman Feridunoğlu building, Köprülü Inn, Esat İzzet Memişoğlu building which has been built as a domestic hazelnut household and extant to the present day. Spatial Reflections of Hazelnut, Early Republican Period (1923-1950): After the proclamation of the Republic in 1923, the industrialization attempts in Anatolia were interrupted by the economic crisis. In this process, the Statist policies were put into effect and the regulations that will form the adequate economic and legal basis for industrialization such as cooperatives have started to be realized rapidly. In this axis, the period of 1923-1950 was a period in which different institutions and Turkish companies were established in order to increase the efficiency of hazelnut production, to establish a stable price policy, to strengthen the producer and seller, and to reduce non-Muslim sovereignty in the trade of hazelnuts. The institutionalization of hazelnut as an agricultural product and the infrastructure of the units to be added to the urban space in the later periods were established, but the existence of spatial presence in the city took place after 1950. In this period, branches of banks such as İş Bank and Ziraat Bank, which were established to provide financial support to agricultural production in Anatolia, were opened in the city and these banks carried out various studies to support commercialization of hazelnuts.. In this period, hazelnut factories and small enterprises continued the traditional typology taken from the Ottomans, however, the existing factories have been institutionalized in the extension of the periodic parameters and gained a more qualified interior pattern. Moreover the transformation of hazelnuts into a state-subsidized product has provided the foundation for the establishment of the Hazelnut Station, which conducts research the most effective spatial reflection of the period.

Spatial Reflections of Hazelnut, Liberal Economy Period (1950-1980): The macroeconomic framework of Anatolia has slightly changed between 1925-1950 due to the overwhelming economic crisis. In the same parallel, the development initiatives and the reflection of industrialization efforts on the economy and the urban space started to be observed only after 1950, especially the institutionalization of Fiskobirlik in Giresun. Thus, after 1950 while developmental breakthrough and industrialization were framing the city, a number of spaces confined for hazelnut which carry architectural features inherent to the city emerged to presence. The majority of these spatial buildings had been built within the premises of Hazelnut Agriculture and Sales Cooperative which was institutionalized thus increased its economic power. Fiskobirlik General Directorate Building and Warehouse, Hazelnut

Processing Facility, Fiskobirlik Clubhouse and Training Unit, Administrative Unit and Carpenter's Shop, Union Buildings, Fiskobirlik Integrated and Labourer Houses are among the aforesaid buildings. In this period, one other structure that had been concretely expressed in the city is the Hazelnut Stock Exchange structure. Thus, 1950-80 period can be defined as a period during which spatial reflections of hazelnuts were intensified in the city.

However, the majority of these buildings, which affect the social structure of their period and have a symbolic value in terms of the urban identity, have not been able to survive until today. Both the need to create empty and vast spaces in city centre and due to the completion of life span, only one of the domestic hazelnut households subsist although the number reached eighty in advance. In fact the domestic households have an important place in the history of architectural history as the representation of Ottoman industrialization in Anatolia. The industrial buildings belonging to the Republican Period are not protected and restored due to justifications such as they do not have aesthetic value, they are witness to a recent period and they are large-scale structures. However, it would be more meaningful that these structures, which are an important part of the city's memory, can be re-functionalized and brought into the city life, thus maintaining the existence in the urban space as a means of sustaining the cultural heritage of the city.

Bu makale Giresun Üniversitesi bünyesinde yürütülen "1930-80 Yılları Arasında Endüstri Yapıları Üzerinden Periferde Kalkınma Hareketi; Giresun Örneği" başlıklı Bilimsel Araştırma Projesi kapsamında hazırlanmıştır.

Kaynakça/References

- Andreasyan, N. (1331). *Fındık ziraati ve ticareti*. İstanbul: Matbaa-i Hayriye Ve Şürekası
- Anonim (1933). *Cumhuriyet'in on yılında* (1933). Giresun Ticaret Odası Yayınları, Giresun: Işık Matbaası.
- Asiliskender, B. (2009). Cumhuriyet sonrası kalkınma hareketi olarak sanayileşme ve mekansal değişim. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 7 (13), 153-169.
- Aslanoğlu, İ. (2010). *Erken cumhuriyet dönemi mimarlığı* (1923-1938). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Balç, S. (2012). *Giresun Rumları ve gayrimüslim bir belediye başkanı: Kaptan Yorgi Kostantinidi Paşa*. İstanbul: Libra Yayın.

- Ballı, E. (2017). Türkiye’de tarımsal kooperatifçiliğin gelişimi ve fiskobirlik: Tarihsel bir değerlendirme. E. Ünlen (Ed.), *Türkiye Cumhuriyeti’nin Ekonomik ve Sosyal tarihi uluslararası sempozyumu bildiriler kitabı: Cilt.1*. Ankara: AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Bilgin, İ. (1998). Modernleşmenin ve toplumsal hareketliliğin yörüngesinde cumhuriyet’in imarı. Y. Sey (Ed.). *75.yılda değişen kent ve mimarlık içinde*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları ve Tarih Vakfı.
- Bozdoğan, S. (2008). *Modernizm ve ulusun inşası: Erken cumhuriyet Türkiye’sinde mimari kültür*. İstanbul: Metis Yayın.
- Bozkaya, A. E. (1936). *Anadolu’nun pamuk-çeltik-mısır-fındık-afyon ve bağcılık bölgelerinde kullanılan ziraat alet ve düzenleri üzerine araştırmalar*. Ankara: Yüksek Ziraat Enstitüsü Yayınları.
- Çapa, M. (1998). Milli mücadele ve cumhuriyetin ilk yıllarında Giresun. *Türk Kültürü Dergisi*, 123, 41-48.
- Çetin, S. (2012). Geç Osmanlı’dan erken cumhuriyet’e iç Batı Anadolu’da kentsel yapının değişimi: Manisa, Afyon, Burdur ve Isparta kentleri üzerine karşılaştırmalı bir inceleme (1). *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 29 (2). 89-126.
- Eldem, V. (1994). *Osmanlı İmparatorluğu’nun iktisadi şartları hakkında bir tetkik*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını.
- Işık, A., ve Dervişoğlu, T., (2011). *Ey gidi Giresun, Giresun bedensel engelliler gençlik ve spor kulübü*. Ankara: Özyurt Matbaacılık.
- İnsel, A. (2004). Kemalizm, Türk aydınlanması mı?. Cilt: 2. A. İnsel (Ed.). *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce* içinde (s. 313–316). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kaptangil, K. (2004). Fındıkta, üretim alanları artıyor, verim düşüyor. T. Karadeniz (Ed.). 3. *Milli fındık şurası* içinde (s.188-194). İstanbul.
- Karaibrahimoğlu, S. (2014). *Modernizm bağlamında 2000’li yıllarda Türkiye mimarlığı: Ulusal mimarlık sergileri üzerinden bir değerlendirme*. Yayınlanmamış doktora tezi. K.T.Ü., Trabzon.
- Kasaba, R. (1993). *Osmanlı İmparatorluğu ve dünya ekonomisi*. (K. Emiroğlu, Çev.). İstanbul: Belge Yayınları.
- Kepenek, Y. ve Yentürk, N. (1996). *Türkiye ekonomisi*. İstanbul: Remzi Yayınevi.
- Köksal, İ. ve Okay, Y. (2004). Türkiye’deki fındık sanayinin geliştirilmesi. T. Karadeniz (Ed.). 3. *Milli Fındık Şurası* içinde (ss.146-157). İstanbul.
- Kuruca, N. ve Kara, H. (2004). Cumhuriyetin ilk yıllarında Giresun’da fındık ticareti. T. Karadeniz (Ed.). 3. *milli fındık şurası* içinde (ss. 233-240). İstanbul.
- Ortaylı, İ. (1997). 19.yy. Trabzon vilayeti ve Giresun üzerine gözlemler. A. Berktaş (Ed.). *Osmanlı’da değişim ve anayasal rejim sorunu* içinde (ss.143-165). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özer, M.H. (2014). Cumhuriyetin ilk yıllarında milli tüccar oluşturma çabalarında İş Bankası rolü. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 69(2), 351-377.
- Pamuk, Ş. (2017). *Osmanlı’dan cumhuriyet’e küreselleşme, iktisat politikaları ve büyüme, seçme eserleri II*. A. Berktaş (Ed.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Peker, K. (1947). *Fındık; tarihçe, tarım, kültür, ticaret, istihlak bakımlarından Giresun*. Giresun: Yeşil Giresun Matbaası.
- Salbacak, S. ve Demirkan, Ö. (2018). Cumhuriyet'in üretici birlikleri ve mekânsal gelişim örneği; Giresun Fiskobirlik yerleşkesi işçi konutları. *The Journal of Academic Social Science*, 79, 62-70.
- Sarısamam, S. (1998). Giresun basınına göre cumhuriyet'in ilk yıllarında Giresun'da sosyal, kültürel ve ekonomik hayat. *Giresun kültür sempozyumu bildiriler kitabı*. Giresun: Giresun Belediyesi Kültür Yayınları.
- Sey, Y. (1998). Cumhuriyet döneminde Türkiye'de mimarlık ve yapı üretimi. Y. Sey (Ed.). *75 yılda değişen kent ve mimarlık içinde* (ss.25-39). İstanbul: Türk Tarih Vakfı Yayınları.
- Şengün, İ. (2006). Türkiye'nin fındık politikalarına genel bakış. T. Karadeniz (Ed.). *3. milli fındık şurası içinde* (318-319). İstanbul.
- Tapan, M. (2007). Uluslararası üslup: Mimarlıkta liberalizm, R. Holod, A. Evin, S. Özkan (Ed.). *Modern Türk mimarlığı içinde* (ss.109-123). Ankara: Yalçın Matbaacılık.
- Tanyeli, U. (1998). 1950'lerden bu yana mimari paradigmalarda değişimi ve reel mimarlık. Y. Sey (Ed.) *75 yılda değişen kent ve mimarlık içinde* (ss.235-254). İstanbul: Türk Tarih Vakfı Yayınları.
- Tezel, Y. (2015). *Cumhuriyet döneminin iktisadi tarihi (1923-1950)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yüksel, A. ve Yeşilot, O. (2016). *Giresun'da fındık ve Fındık Borsası'nın tarihçesi*. Giresun: Öncü Gazetesi Matbaası.

Dr. Özgür Demirkan Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nü 2001 yılında bitirdi. 2010 yılında ise KTÜ Mimarlık Bölümü'nden doktora derecesini aldı. 2002-2010 yılları arasında KTÜ İç Mimarlık Bölümü'nde araştırma görevlisi ve 2012-2018 yılları arasında Giresun Üniversitesi Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü, Mimari Restorasyon Programında Yardımcı Doçent olarak çalıştı. 2018'ten beri Giresun Üniversitesi Mimari Restorasyon Programında Dr. Öğretim Üyesi olarak çalışmaktadır. Temel araştırma alanları Mimarlık Eğitimi, Mimesis kuramları ve Giresun kent mekanıdır.

Dr. Özgür Demirkan graduated from the Department of Architecture at Black Sea Technical University Faculty of Architecture in 2001. She received her PhD degree from the Department of Architecture at KTÜ in 2010. She worked as a research assistant between 2002 and 2010 at KTÜ Department of Interior Architecture, and as assistant professor between 2010-2017 at program of Architecture Restoration at Giresun University Department of Architecture and City Planning. She has been currently teaching at Giresun University Department of Architecture Restoration as Dr. Lecturer since 2017. Her main research interests are Architectural education, mimesis, design process and Giresun urban space.

E-mail: ozgur.demirkan@giresun.edu.tr

Dr. Selin Karaibrahimoğlu Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nü 2002 yılında bitirdi. 2014 yılında "Modernizm Bağlamında 2000'li Yıllarda Türkiye Mimarlığı: Ulusal Mimarlık Sergileri Üzerinden Bir Değerlendirme" isimli çalışmasıyla KTÜ Mimarlık Bölümü'nden Doktora derecesini aldı. 2007-2017 yılları arasında Giresun Üniversitesi Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü, Mimari Restorasyon Programında Yardımcı Doçent olarak çalıştı. 2017'den beri Giresun Üniversitesi Mimari Restorasyon Programında Dr. Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır. Temel araştırma alanları; kentsel tasarım, kentsel mekan, modernizm, sosyal yapı ve Giresun kent mekanıdır.

Dr. Selin Karaibrahimoğlu graduated from Gazi University Faculty of Architecture and Urban Planning Department. She received her PhD degree from the Department of Architecture at KTÜ Architectural Department thesis; "Turkish Architecture in the Context of Modernism in 2000s; An Assessment through National Architecture Exhibitions". She worked as an assistant professor between 2007-2017 at program of Architecture Restoration at Giresun University Department of Architecture and City Planning. She has been currently teaching at Giresun University Department of Architecture Restoration as Dr. Lecturer since 2017. Her main research interests are urban design, urban space, modernism, social structure and Giresun urban space.

E-mail: selin.karaibrahimoglu@giresun.edu.tr

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Demirkan, Ö. ve Karaibrahimoğlu, S. (2018). Tarımsal Bir Ürün Olarak Fındığın Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Giresun Kent Mekanına Yansımaları. *İDEALKENT – Kent Araştırmaları Dergisi*, 25, 856-884.

Küreselleşmeye Aykırı Bir Yaşam Biçimi “Sakin Kentler” : Seferihisar Örneği¹

*

Demet Cansaran
Amasya Üniversitesi

Öz

Sürdürülebilir yaşam alanlarının oluşumu ve bu oluşumların korunması süreci küreselleşme ile zıtlık içeren bir olgu olarak kabul edilmektedir. Sakin kentler yerel mirası korumayı hedeflerken, küreselleşme sürekli bir değişimi amaçlamaktadır. Bu noktada; çağımızın küreselleşme çağı olduğu gerçeğinden hareketle yeni sakin kentler oluşturmak ve var olan sakin kentleri koruyabilmenin zorluğunu kabul etmek gerekir. Bu zorluğa rağmen sakin kent yaklaşımı; küreselleşme karşısında kentlerin özgün değerlerini koruyan ve daha yaşanılabilir yaşam alanlarını amaçlayan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, önündeki en büyük engel olan küreselleşmeye rağmen amaçlanmalıdır. Bu noktada çalışmada ilk olarak küreselleşmenin özüne aykırı olan “sakin kent” kavramı ile ilgili literatür çalışmaları yapılarak kavramsal çerçeve belirlenmeye çalışılmıştır. Daha sonra ülkemizin “ilk sakin kenti” unvanını alan Seferihisar ilçesinin sakin kente yönelik çalışmaları incelenerek, ilçenin küreselleşmeye karşı mevcut direnci ve sonraki süreçlerde ne kadar direnebileceği analiz edilmeye, sorunlar sorgulanmaya ve önerilerde bulunulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sonuç bölümünde ise, özellikle sakin kent birliğine üye olmakla başlayan ilk aşamayı tamamlayan Seferihisar ilçesinin, aldığı sakin kent unvanını devam ettirebilmek için bundan sonraki süreçte yereli korumak, küreselleşme döngüsünde kaybolmamak adına daha fazla belediye-vatandaş bütünleşmesine ihtiyacı olacağı noktasına vurgu yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Sakin Kent, Seferihisar, Sürdürülebilirlik

¹ Bu çalışma 10-11 Kasım 2017 tarihleri arasında Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Sempozyumu'nda sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

A Lifestyle Contrary to Globalization “Cittaslow”: Seferihisar Sample

*

Demet Cansaran
Amasya University

Abstract

The formation of sustainable habitats and the preservation of these occurrences are considered as a phenomenon that contrasts with globalization. While the conservation of local heritage is aimed at cittaslows, globalization aims at a constant change. At this point; it is necessary to accept the difficulty of building new cittaslows and protecting existing ones as our time is the age of globalization. In spite of this challenge, the cittaslow approach is a kind that aims to preserve the original values of cities in the face of globalization and to provide more habitable living spaces. This approach should aimed at in spite of the greatest obstacle of globalization against it. From this point of view, the study first tried to determine conceptual framework by making literature studies about the concept of “cittaslow” which contradicts the essence of globalization. Later on, studies on the cittaslow Seferihisar, which received the title of “the first cittaslow” of our country, were examined. Seferihisar’s current resistance to globalization and how much resistance it can show in the following processes were tried to be analysed, the problems in this regard were questioned and suggestions were made. It has been emphasized in the last part of the study, that Seferihisar District, which has completed the first phase of being a member of a cittaslow union, needs more municipal- citizen integration in order to maintain its title as a cittaslow, to protect the locality and to avoid being lost in the globalization cycle.

Keywords: *Cittaslow, Seferihisar, Sustainability*

Giriş

Küreselleşme kültürel, ekonomik, toplumsal ve siyasal yaşamı etkileyerek kentlerde yoğun nüfus artışı başta olmak üzere birtakım değişikliklere neden olmuştur. Otomobiller için tasarlanmış bir manzara içinde onların egemen olduğu bir ulaşım sistemi, kentsel bir sanayi ekonomisinden ziyade merkezi olmayan bir hizmet ekonomisi, yaşa, gelire, kültüre ve ırka göre daha fazla ayrışma bu değişikliklerdendir. Tüm bu kaymalar, yaşantımızda; banliyö yayılımı ve kentsel bozulma, azalmış doğal kaynaklar ve kayıp tarih olarak şekil bulmaktadır (Calthorpe ve Fulton, 2001, s. 3). Bu noktada; Sakin Kent Hareketi, yaşam alanlarındaki belirtilen bu olumsuzlukların olmaması veya mümkün olduğu kadar önlenilmesi adına başlatılmış bir hareket olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sakin kent, her kentin yerel, eşsiz ve tarihi kaynaklarına öncelik veren planlama ve kentsel tasarım yoluyla küreselleşmeye ve ana odaklı kurumsal merkezli gelişmeye karşı topluca direnen, İtalya'dan ilham kaynağını alan bir küresel ağdır (Semmens ve Freeman, 2012 Aktaran Çoban ve Harman, 2016). Bu noktada sakin kentler için; yerel ve kültürel mirasın korunmasının yanında yerel üretimin entegrasyonu ve bağımsız işletmelerin desteğinin sakin kent için hayati önemde özellikler olduğunu, ayrıca sakin şehir hareketinde ticarileşmenin etkilerinden ve kitle turizminin gelişiminden uzak durulduğunu ve bunlara destek verilmediğini belirtmek gerekir (Heitman, vd., 2011, s. 117).

2001 itibariyle sakin kent olarak sertifika alan 28 kentin özellikleri de dikkate alınarak "sakin kent" kavramı şu şekilde tanımlanmıştır, "*Bunlar sıradan yerlerdir, ancak bilinçli olarak kendi kimliğini pekiştirmeye ve sakinler için telaşsız ve keyifli bir yaşam tarzını kolaylaştırmaya çalışan yerlerdir. Bunlar, yayaların artmakta olan trafik tarafından rahatsız edilmeden sorunsuz yürürebildiği kasabalardır; İnsanların birbirleri ile ayaküstü karşılaşabildiği, oturup konuşabildiği ve ortak yaşamın keyfini çıkarabildiği bol ve çeşitli alanlara sahip kasabalardır. Belediye meclisleri, yenilenebilir enerji ve geri dönüşüm konusunda ısrarcıdırlar ve yerel sanatları ve el sanatlarını, yerel yemekler servis eden geleneksel yemek yeme tesislerini ve yerel ürünler satan dükkanları teşvik ederler"* (Knox, 2005, s. 7). Bu noktada sakin kentin temel felsefesi; bir şehrin, yerel kaynaklarından faydalanılması, daha fazla sosyal ve toplumsal uyumu, artan çevresel farkındalığı ve tarihi korumayı gerektirmektedir (Elovich, 2012, s. 7).

Sakin Kent Hareketi, 1999 yılında başlamış ve ilk sakin kent olarak İtalya'nın Toskana eyaletinde bulunan Chianti şehri seçilmiştir. 1999'da,

eski Toskana kasabası Chianti'deki Greve Belediye Başkanı Paolo Saturnini'nin parlak sezisi sayesinde doğduğuna inanılır. Yaşam kalitesinin geliştirilmesini temel alan, kentin kendi gelişimini ve onunla ilgili farklı bir gelişim tarzını tasarlamak gibi yeni bir düşünce, Paolo Saturnini'yi düşüncelerini ülkenin her tarafına yaymaya çalıştığı görülmektedir. Bra (Francesco Guida), Orvieto (Stefano Cimicchi) ve Positano (Domenico Marrone) kasabaları belediye başkanları tarafından hemen benimsendi ve daha sonra yerel yemek kültürlerinin korunmasını, doğal ortamda yetiştirilmiş ürünlerin satışının yapıldığı yerel lokantaların oluşturulmasını ve geliştirilmesini hedefleyen bir hareket olan yavaş gıda (slow food) hareketi başkanı Carlo Petrini'nin desteğini gördü. Cittaslow'un asıl amacı eskiden olduğu gibi bugün de yavaş gıda felsefesini yerel topluluklara ve kasaba yönetimlerine genişletmek ve gündelik hayatın pratiğinde eko-gastronomi kavramlarını uygulamaktır. Derneğe katılan belediyeler, insanın hala, mevsimlerin yavaş ve sağlıklı bir şekilde ilerlediği, vatandaşların sağlığına saygılı, ürünlerin ve iyi yemeklerin özgünlüğü, değerli eserler, meydanlar, tiyatrolar, mağazalar, kafeler, restoranlar, dini ayinlerin kendiliğindenliği, yavaş ve sessiz bir şekilde yaşamın keyfi vasıtasıyla geleneklere saygı ile karakterize olan ruhun ve bozulmamış manzaranın olduğu yerlerin, büyüleyici zanaat gelenekleri bakımından zengin olduğu kurtarılmış bir zamanın kahramanları olan meraklı insanlar tarafından motive edilmiştir (Cittaslow, 2018).

Kurucularının yaşadığımız "hızlı" ve küresel homojenleşme zamanı olarak algıladıklarına yanıt olarak Sakin Kent hareketi, küreselleşme bağlamında yerel ayrımcılığı vurgulamakta ve yaşam kalitesini yerel olarak iyileştirmeye çalışmaktadır. Bunu, akredite olmuş üyelerince benimsenen yerel yönetim için bir model yaymak suretiyle gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Akredite olabilmek için, çevre ve altyapı politikaları, kentsel dokunun kalitesi, yerel üretimin teşvik edilmesi, misafirperverlik ve topluluk ve Sakin Kent hareketi farkındalığının oluşturulması ile ilgili kriterlerle ilgili bir öz değerlendirme sürecinde %50'nin üzerinde bir puanı alması gerekir. Daha sonra ilgili Cittaslow liderleri tarafından denetlenir ve onaylanır. Sakin Kent hareketi üye kentleri bu alanlarda uyguladıkları politikaları, projeleri ve etkinlikleri yoluyla gelişmeye devam etmektedir. Sakin Kent Hareketi, hem kentsel bir sosyal hareket hem de yerel yönetim için bir modeldir (Pink, 2008, s. 97).

Sürdürülebilir yaşam biçimini sağlayabilmenin çözümü olarak kabul edilen sakin kentlerle ilgili yapılmış olan birçok çalışma vardır. Bu çalışmaların birkaçına göz atalım. Örneğin, Parkins ve Craig (2006) çalış-

malarında, Sakin kent hareketinin bulunduğu noktada küreselleşmeye tepki olarak algılarken, Servon ve Pink (2015) çalışmalarında; bu fikrin aksine bu hareketin küreselleşme ile birlikte farklı bir ivme kazanabileceğine, yerel ağlar oluşturabileceğine ve bu sayede bir ikilemin içinde bocalamaktan ziyade daha geniş kitleleri daha fazla ama daha küçük destinasyonlara taşıyacağına vurgu yapmaktadırlar.

Pink (2008) çalışmasında, sürdürülebilir yerel gelişime yeni bir yaklaşım önermek için algılar üzerine yapılmış olan antropolojik literatürden yararlanmışır. Algıların, sürdürülebilir kentsel kalkınmayla ilgili hem söylemlerde hem de maddi deneyimlerde nasıl bir tavır sergilediğine dikkat edilmesinin, bu süreçlerin nasıl yürüdüğü konusunda fikir üretebileceğini önermiştir. Konuyla ilgili tartışmayı geliştirirken, Citta`slow (Sakin Kent) hareketinin İngiliz üye kentlerinde etnografik araştırmalardan örnekler çıkarmıştır.

Radstrom (2011) çalışmasında, dünyanın dört bir yanındaki kentsel alanların tarihlerinde önemli bir aşamaya gelmiş durumda olduklarını, küresel nüfusun büyük kent merkezlerine göç etmeye devam ederken, kentlerin dünya nüfusunun eşi benzeri görülmeyen bir yüzdesine ulaşmakta olduklarını ve kentsel merkezlerin büyüme biçimini de içeren eğilimler ve kalıpların, küreselleşme altında birlikte kaynaşmakta olduğunu ve giderek daha tekdüze hale gelen şehirler ürettiğini ifade etmiştir.

Lowry ve Lee (2011) çalışmalarında, sakin kent hareketini üç farklı grupta analiz etmiş ve buna yönelik olarak; (1) sakin kent olarak daha detaylı düzenlenen şehirlerin bulunduğu İtalya gibi ülkelerde söz konusu hareketin çok daha fazla gelişmiş olduğunu, (2) bu hareketin farklı ülkelerde ve şehirlerde farklı yönlerde ilerlediğini ve (3) bu hareketin aşamalar şeklinde ilerleyen bir yapısı olduğunu belirtmişlerdir.

Carp`ın (2012) çalışmasında, Sonoma Vadisindeki sakin kent uygulamasına ilişkin izlenimini, çeşitli Sonoma Vadisi sakinleri tarafından yapılan katkılardaki ortak anlamlara dikkat ederek, Sonoma Vadisi Sakin Şehir uygulamalarının, çeşitli insanlar ve onların ortak yararları arasında iyi bir bağlantı oluşturduğunu ifade etmiştir. Yine aynı izlenimlere göre, yerel politika, kuruluşlar arasındaki yeşil alan savaşları, finansman için rekabet, gönüllü tükenmişliği, iletişimsizlik, kişisel hırs, beklenmedik beklentiler ve diğer toplumsal faktörler de Sonoma Vadisi Sakin Şehir Hareketi`nin faaliyet gösterdiği bağlamı şekillendirmektedir.

Semmens ve Freeman (2012) çalışmalarında, Yeni Zelanda`dan sakin kent potansiyeli olan üç yerleşim yeri (Matakana, Raglan ve Morrinswil-

le) ile ilgili değerlendirmelerinde, Matakana'nın Sakin Kent'i bir 'marka köy' olarak kimliğini korumak ve daha fazla geliştirmek için kullanabileceğini ve Raglan'ın da Cittaslow'u, atıkları aktif olarak azaltmayı, zararlı türlerini ortadan kaldırmayı ve kıyı karakterini korumayı amaçlayan yüksek oranda girişimci, çevreye duyarlı halkı için bilinirlik ve doluluk elde etmek adına kullanabileceğini belirtmişlerdir. Morrinsville'in ise, Cittaslow'dan çevreye yönelik girişimlerde halkın katılımını motive etmek için faydalanabileceğini ifade etmişlerdir. Ayrıca aynı çalışmada, sürdürülebilir kalkınma kültürüne Yeni Zelanda sakinlerinin çoğunluğunun henüz öncelik vermediği belirtilerek, her ne kadar planlamacılar planlama uygulamalarında sürdürülebilir kalkınma politikaları uygulamak istiyorlarsa da, sürdürülebilir kalkınma kavramının küçük kasaba kalkınması için kapsamlı bir şekilde uygulanmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Konsey ve topluluk için kalan Sakin Kent politikalarını sürekli uygulamakla ilgili yükümlülükler, Yeni Zelanda'da motivasyon kaynağı olmaktan ziyade bir caydırıcılık olarak görülmektedir.

Broadway (2015) çalışmasında, kent lokantalarının da Cittaslow'un mekan algısına ilişkin çabalarını sahiplenmeleri oteller ve barlardaki lokantalara nazaran daha olası olduğunu ve bu kent lokantalarının hemen hepsinde yerel olarak mevcut gıda tedarikçileri kullanıldığını belirtmektedir.

Park ve Kim (2016) çalışmalarında, sakin kent hareketinin yerel unsurlara canlılık getirdiği ve onları 'yerinde' ve 'sahip olduklarıyla' canlandırdığı da gözlemlenmektedirler. Avrupa dışından, Avustralya'nın güneyinde Goolva şehri üzerinde yaptıkları bu çalışmada buranın sakin kent hareketi sayesinde kaybolmaktan kurtulduğunu, geleneksel olarak sahip olduklarını marka haline getirdiğini ve yerel halkta kendi bölgedeki süreçlere katılım hissi uyandırdığını ve bu sayede yerel topluluğun güçlenmesi ile turizmde sürdürülebilirliği sağladıklarını tespit etmişlerdir.

Su ve vd. (2017) çalışmalarında, Sakin kent ve turizm endüstrisi ikisi bir arada anıldığında ilk başta birbirini yok edici bir etki olarak görülse bile, sakin kent kavramı, yerel sakinlerin geçmişi, doğal çevresi, sosyal ve kültürel değerleri ve ekonomik kalkınmayı korumaya odaklandığı için doğrudan yerel bir çevrenin sürdürülebilir gelişimi ile ilgili olduğunu belirtmişlerdir.

Bu çalışmaların ortak noktası; sakin kentlerin sürdürülebilir bir yaşam biçimi olarak kabul edilmesidir. Yani; sakin kentler gelecek kuşaklar için de bugün ki yaşam alanlarını korumayı ve geliştirmeyi amaçlamak-

tadır. Ancak “sakin kent” dediğimiz yereli korumayı hedefleyen bir oluşum, karşısındaki diğer bir oluşum olan küreselleşmeye direnebilecek mi veya ne kadar direnebilir noktası sürdürülebilirliği sağlamayı amaçlayan sakın kentlerin sürdürülebilirliği açısından önemlidir.

Bu noktada tek bir tanıma sığdıramayacağımız küreselleşme kavramının neleri içerdiği noktasına açıklık getirmekte yarar var: Küreselleşme bir tanımda; düşünülebilir tüm mekânsal ölçeklerde milyonlarca teknolojik, kültürel, ekonomik, sosyal ve çevresel eğilimlerin ortak evrimi olan karmaşık bir olgu olarak ifade edilmiştir. Bu açıdan küreselleşme, belli başlı bazı alanlardan bir örnek vermek gerekirse, önu açık bir kültürel yapının dünyada bulunduğu farklı mekanlarda da hayat bulabileceğini ifade etmektedir. Bu yüzden, küreselleşme olgusunu, çoğulcu bir yaklaşım içinde ele almak, birden çok alanda gerçekleşen geçmiş ve mevcut süreçlerle analiz etmek mantıklıdır (Rennen ve Martens, 2003, s. 137).

Yine başka bir tanımda küreselleşmenin çok yönlü bir kavram olduğu özellikle belirtilmiştir. Son birkaç on yılda, insan dinamikleri, kurumsal değişim, politik ilişkiler ve küresel çevre birbiri ardına daha da iç içe geçmiştir. Küresel ekonomik entegrasyonun artması, küresel yönetim biçimleri, küresel olarak birbirine bağlı sosyal ve çevresel gelişmeler genellikle küreselleşme olarak adlandırılırken, küreselleşme için sınırları olan bir çerçeve çizmenin yanlış olduğunu da kabul etmek gerekir. Çünkü küreselleşme farklı insanlar için farklı şeyler demektir (Dreher, vd. 2008, s. 1).

Sakin kentleri küreselleşme kavramı ile ilişkisi açısından değerlendirilen bazı çalışmalarda yapılmıştır: Servon ve Pink (2015) çalışmalarında bu kentleri, “küreselleşmenin baskılarına karşı ne birbirini kopyalayan şehirler olarak boyun eğen, ne de onlara sadece direnen” kentler olarak ele almışlardır. Ayrıca bu kentlerin mücadeleden ziyade küreselleşmeden faydalanan deneyimler sergilediklerinden belirtmişlerdir. Ayrıca burada belirtilen birbirini kopyalayan şehirler, İngiltere’de 2004’te yapılan bir araştırmada “klon şehirler” olarak ifade edilmiştir. Bu çalışmada yerel kimliği olan bir “memleket”, bireysel karakterini koruyan ve orada yaşayanların yanı sıra, orayı ziyaret eden insanlar için de anında tanınabilir ve ayırt edici bir yer olarak belirtilmiştir. Bir “klon şehir” ise, cadde mağazalarının bireyselliklerinin yerini tek renkli bir küresel ve ulusal zincirler dizisi ile değiştirmiş, yani perakende kalbi ülke çapında düzinelerce şehir merkezine yayılmış bir yer olarak ifade edilmiştir. Buradan yola çıkarak sakın şehirlerin kendine has kimliklerinin yakın veya uzak çeşitli çevre-

lerde küreselleşmenin etkisiyle taklit edilme ihtimalinin her zaman var olduğu söylenebilir (New Economics Foundation, 2004, s. 2).

Billig (2005) çalışmasında sakin kentlerdeki küreselleşme ile zıtlık içeren "mekan algısının" korunup onlara özgü kimliğin bilinirliğinin artırılması ve bunun tüm ağıdaki şehirlerde uygulanmasının klonlamaya engel olabileceğini ifade etmiştir.

Salazar (2010) çalışmasında küreselleşme ve kültürel kimliğin çok kırılan noktalar içeren ilişkisine dikkat çekmiştir. Konu özellikle turizm açısından ele alındığında turizm ekonomisinin ve onun dinamiklerinin bu ilişkiye olan etkileri zorlayıcı olabilmektedir. Sonuçta ortaya konan ve muhafaza edilmeye çalışılan kültürel kimlik turizm pazarlamacıları açısından diğer bazı turizm değerleri gibi bir "ürün" olarak ele alınma eğiliminde olacaktır. Turizm pazarlamacısı açısından söz konusu "ürünün" içeriği bir standartlaştırma baskısı altında pazarlanmaya sunulursa bunun uzun vadedeki etkileri korunması hedeflenen kimliğin de standartlaşması ile sonuçlanacağını belirtmiştir.

Robertson (2012) çalışmasında küreselleşmenin "büyük olan yaygındır" şeklindeki olumsuz bir yönüne dikkat çekmiş ve küresel bazda yerelliğin (glocalisation) ön plana çıkarılmasını savunmuşlardır. Küresel çapta büyük olan herhangi bir kültürel unsur günümüz dünyasında birçok yönden bilinir ve erişilebilir olmaktadır. Bu bilinirlik eğer yerele özen gösterilmezse çeşitlilikleri gölgeleyici etki gösterecektir. Bu açıdan küresellik kavramı karşısında yerel kültürlerin savunulması ve tanıtılması onların hayatta kalabilmesi açısından olduğu kadar dünyada çeşitliliğin korunması açısından da gerekli olduğunu belirtmiştir.

Knox (2005) çalışmasında sakin kentlerin, nüfus kriterleri onların belli bir büyüklüğün altında olmasıyla ilgili olduğunu belirtmiştir. Ancak küreselleşme yaşamla beraber, sakin kent olarak bir bölgenin başarısı onun tanınırlığı ve bilinirliğini artırdıkça o bölgeye uğrayan ziyaretçi sayısı, hatta yaşam alanı olarak orayı seçmek isteyenlerin sayısı artma eğiliminde olacağı noktasını özellikle vurgulamıştır.

Bu çalışmaların sakin kent yaşam alanlarının, küreselleşmeye aykırı yaşam biçimlerini barındırdığı noktasına vurgu yaptıklarını görmekteyiz. Her şeyden önce sakin kent fikri, değerli yerel değerlerin korunmasına yönelik alternatif bir kalkınma vizyonu olarak kesinlikle yorumlanabilir. Sakin kent hareketinin doğuşuna ve onun aşağıdan yukarıya doğru doğasına baktığımızda bu sonuca ulaşabiliriz. Gözlem ağlarının gelişimi, kurumsal formlarının oluşturulması ve dinamikleri ile ilgili bazı şüpheler ortaya çıkmaktadır. Kuşkusuz, turizm, pazarlama, bölgesel ve ulus ötesi

topluluklardaki küresel eğilimlere mükemmel biçimde uyan, artan bilgi teknolojisi ile küresel bir ağ ortaya çıkmaktadır. Bu fikrin geleceği ve yayılımı konusu oldukça önem arz eder. İki gelişim yolunun ayırt edilebileceği düşünülmektedir, Birincisi, teklilere dayanan rekabet avantajı ile nitelenen bireysel mekânların başarısı; ikincisi, ülkenin diğer yerlerine kıyasla belirgin yerlerin yaratılması. Ancak yine de bunlar ağdaki diğer 'diğer' kentlerin geri kalanına çok benzeyecek ve küresel eğilimden etkilenmiş olacaklar. Bu nedenle, küreselleşmeden kaçmak mümkün olsa bile kuşku- lar olduğunu kabul etmek gerekir (Grzelak-Kostulska ve vd., 2011, s. 191).

Türkiye'de sakin kentlerle ilgili yapılmış çalışmaları da inceleyelim; Ekinci (2014) Türkiye genelinde potansiyel sakin kent adayı kentleri ve sakin kent hareketinin gelişimini değerlendirmiştir. Söz konusu çalışmada, sakin kent hareketinin çıkış noktasının en önemli dayanaklarından birinin insanların doğayı ve kültürel mirası tahrip etmesinin olduğuna vurgu yapılmıştır. Bu tahribatın doğala ve özgünlüğe olan özlemi ve mevcut değerleri koruma eğilimi de artırdığı belirtilmiştir.

Yurtseven ve Karakaş (2013) çalışmalarında, sakin kent olan Gökçeada'yı sürdürülebilir gastronomi ve yavaş gıda hareketi açısından değerlendirmişlerdir. Çalışmada, bir ada kenti olarak Türkiye anakarasından ayrı olmanın da verdiği izolasyon özellikle organik tarımın adada gelişimini önemli ölçüde etkilemiş olduğu noktası belirtilmiştir. Ayrıca geleneksel tarım yöntemlerinin ve geleneksel gıda işleme yöntemlerinin yöreye özgü mutfak kültürünün destekleyicisi olmasının yörenin özgünlüğünü korumasını kolaylaştırdığı noktasına vurgu yapılarak organik tarım, yavaş gıda, geleneksel meslekler, geleneksel mutfak, adada organik yaşam gibi başarıyla uygulanan projelerin yanı sıra Yöresel Menülerde Yöresel Yemekler ve Gökçeada'da sürdürülebilir Gastronomi Turizmi araştırmalar ve organik tarım festivali gibi girişimler adada hakim yaşıntının canlı ve sürdürülebilir bir şekilde devam etmesine imkan tanımakta olduğu belirtilmiştir.

Hatipoğlu (2015) çalışmasında sakin kentlerde yaşam kalitesi ve ziyaretçi deneyimleri açısından sakin kent Vize'yi incelemiştir. Her şeyi yavaşça ele almanın gelecekteki turizmi geliştirmek açısından önemli olduğu noktasına vurgu yapan bu çalışmada vatandaşların ve kente gelen ziyaretçilerin yaşam kalitesine yönelik iyileştirmeler yapmanın önemi belirtilmiştir.

Küçükaltan ve Pirnar (2016) çalışmalarında turizmde rekabet faktörleri açısından sakin kent Seferihisar'ı incelemişler ve Türkiye'nin ilk sakin kenti olan bu kentin sakinlerinin yaşam kalitesini koruyabilmesi ve bunu yaparken de rekabetçi olabilmesi açısından başarılı bir örnek olduğu nok-

tasını vurgulamışlardır. Ayrıca çalışmada turizmde rekabeti artırırken ekonomik ve sosyal faydaların, doğanın, kültürün ve mirasın korunması, altyapı geliştirme, kurumsal sosyal sorumluluk, sağlık ve güvenlik iyileştirmelerinin ve etik uygulamalarının da gözardı edilmemesi noktası da belirtilmiştir.

Bil ve Yılmaz (2017) çalışmalarında sakin ada olan Gökçeada'nın sosyo-kültürel, ekolojik ve coğrafi açıdan değerleri barındırdığını belirterek, eko turizm açısından önemini vurgulamaya çalışmışlardır.

Ülkemizde sakin kente yönelik yapılan yukarıda belirttiğimiz ve diğer birçok çalışmada; sakin kent hareketinin, kentlerin yaşanılabilir olması noktasındaki önemini vurguladıklarını ve sakin kentlerin doğal mirası koruma ve turizm, vb noktalardan önemini bir sakin kent örneklemini üzerinden değerlendirdiklerini görmekteyiz. Ancak ulaşılmış olan çalışmalarda sakin kentlerin küreselleşme karşısında sürdürülebilir olup olması konusuna değinilmediğini de belirtmek gerekir. Bu noktada yapmış olduğumuz bu çalışma, yaşanılabilir ve mutlak korunması gereken yerler olan sakin kentlerin küresel yaşamın özüne aykırı olduğunu ve küreselleşme karşısında hayat bulmasının zor hatta imkansız olduğu noktasına vurgu yapması açısından önemli bir farklılığı içermektedir.

Yöntem

Bu çalışmada ilk olarak; "sakin kent" kavramı ile ilgili literatür çalışmaları yapılarak kavramsal çerçeve belirlenmeye çalışılmıştır. Daha sonra ülkemizin "ilk sakin kenti" unvanını alan Seferihisar ilçesinde, sakin kente yönelik Seferihisar belediyesinin yapmış olduğu çalışmalar inceleyerek, ilçenin küreselleşmeye karşı mevcut direnci ve sonraki süreçlerdeki ne kadar direnebileceği analiz edilmeye, sorunlar sorgulanmaya ve önerilerde bulunulmaya çalışılmıştır.

Bulgular

Sakin kent oluşumunun filizlenmesi ve yeşerip büyüme gayretleri oldukça yakın tarihlerde gerçekleştiğinden, hangi mekanların sakin kent olabileceği ile ilgili bir çerçeve oluşturulmalıdır. Sakin kent sertifikası, vatandaşlarının ve ziyaretçilerinin yaşam kalitesini yükseltmeyi amaçlayan ve ulusal ve uluslararası Sakin kent ağları üzerinden fikir, deneyim ve bilgi paylaşımını hedefleyen bir dizi hedefe doğru çalışmayı kabul eden destinasyonlara verilmektedir (Miele, 2008, s. 135). Cittaslow sertifikasyonunun kazanılması, hedef "vizyonunun" ayrılmaz bir parçası haline gelirse ve bu nedenle yerel topluluk tarafından paylaşılan ve ka-

bul edilen tüm paydaşların dikkatine sunulursa bir bütün olarak bir bölge için gerçek faydalar sağlayabilir (Presenza ve vd, 2014, s. 203).

Bu noktada; sakin kent sertifikası alabilmek için gerekli kriterler genel olarak 7 ana bölümde 72 alt kriter olarak belirlenmiştir. Genel yaklaşımı belirleyen bu 7 ana bölüm; enerji ve çevre politikaları, altyapı politikaları, kentsel yaşam politikalarının kalitesi, tarım, turizm ve zanaatkar politikaları, misafirperverlik, farkındalık ve eğitim politikaları, sosyal uyum ve ortaklıklar başlıklarından oluşmaktadır (Cittaslow, 2018).

Sakin kent olabilmek için sağlanması gereken farklı kriterler bulunmaktadır. Bunlar (Yesilçevre, 2017);

- “– Üyelik için nüfusun elli binden az olması,
- Kentlerin geleneksel yapılarının korunması,
- Araçların şehir merkezinden çıkarılması,
- Yerel ürünler kullanılması,
- Tarımda GDO lu ürünlerin kullanılmasının yasaklanması,
- Yenilenebilir enerji kullanılması,
- Süpermarket ve fast food restoranlarının olmaması,
- Yerel ürün satan dükkanların desteklenmesi,
- Kent dokusunun korunması,
- Bölgede kullanılan renklerle ilgili planlama ve kontrollü uygulama yapılması,
- Gürültü kontrolü yapılması,
- Eski yapıların restore edilmesi,
- El sanatlarının korunması,
- Gürültü kirliliğinin önlenmesi,
- Havanın ve kent yaşamının kalitesinin yükseltilmesi,
- Organik ürünlerin üretim ve tüketiminin artırılması için çalışmalar yapılması,
- Konukseverlik olgusunun korunması,
- Gelen turistlere eğitimli kişilerin eşlik etmesi,
- Turistler için aydınlatıcı broşürler hazırlanması ve yollarda standartlara uygun yönlendirmeler yapılması olarak sıralanabilir”.

Kısaca sakin kent olabilmek için; standardizasyondan ziyade çeşitliliği teşvik etmek, yerel kültür ve gelenekleri desteklemek ve teşvik etmek, daha sürdürülebilir bir çevre için çalışmak, yerel üretim ve ürünleri desteklemek ve teşvik etmek, özellikle çocuklar ve gençler aracılığıyla sağlıklı yaşamı teşvik etmek, bu değerleri oluşturmak için yerel toplulukla çalışmak, tüm istekleri başarmak için aşamalı bir süreç geliştirmek şeklindeki prensipler aday yerleşimler tarafından karşılanmalıdır (Cittaslow, 2018).

Türkiye'nin yukarıdaki belirtilen kriterlere uyan, sakin kent hareketinde; 2016 yılı itibariyle 11 ilçe yer almaktadır. Bunlar; Seferihisar, Ak-yaka, Perşembe, Yalvaç, Vize, Gökçeada, Taraklı, Yenipazar, Halfeti, Şavşat, Uzundere ilçelerimizdir (Çoban ve Harman, 2016, 244). 2017 yılında Göynük, Gerze ve Eğirdir ilçelerinin eklenmesiyle sakin kent sayımız 14'e yükselmiştir (Cnnturk, 2018). Son olarak 5 Mart 2018 yılında Mudurnu ilçesinin sakin kent olması ile birlikte ülkemizin sakin kent sayısı 15'e yükselmiştir (Mudurnu Belediyesi Cittaslow Özel, 2018, s. 1).

Türkiye'de 2009 yılında ilk sakin kent sertifikasını alan Seferihisar ilçesi bu unvanı sakin kent uygunluk kriterlerinin yüzde 70'ini sağlayarak elde etmiştir (Yeşilçevre, 2017). Sakin kent uygunluk kriterlerinden biri de nüfus ölçütüdür. İlçenin sakin kent unvanı aldığı 2009 yılındaki nüfusu 28.603'dür. 2010 yılında 32.655, 2011 yılında 30.890, 2012 yılında 31.467, 2013 yılında 33.588, 2014 yılında 35.960, 2015 yılında 36.335, 2016 yılında 37.697'dir (Tuik, 2017). Burada ilçe nüfusunun yıllara göre değişen oranda artmakta olduğu görülebilmektedir. Bu noktada; nüfus ölçütünün dışında sakin kent uygunluk kriterlerinin diğer alanlarında belediye tarafından hangi çalışmaların yapıldığını inceleyelim:

Seferihisar Belediyesi'nin 2009- 2017 Yılları Arası Sakin Kent Kriterlerine Yönelik Çalışmaları

Şekil: Seferihisar

Seferihisar Belediyesi tarafından, 2009 yılından itibaren sakin kent olarak devam edebilmek için sakin kent kriterlerinden; 1. Yerel ürünlerin kullanılması ve yerel ürün satan dükkanların desteklenmesi, 2. Kentlerin geleneksel yapılarının korunması, 3. Yerel kültür ve geleneklerin korunması, 4. Gençleri desteklemeyi amaçlayan çalışmalar olmak üzere sakin kentin 4 ana kriterini içeren aşağıda belirtilen çalışmalar yapılmıştır:

Yerel Ürünlerin Kullanılması ve Yerel Ürün Satan Dükkanların Desteklenmesi Çerçevesinde Yapılan Çalışmalar

“Üretici Pazarları”

2009 yılında başlanılan üretici pazarları ile yerelde üreticilere aracısız olarak doğrudan kendi üretimlerini satabilme olanakları sağlanmıştır. 2009 yılında 45 tezgâh ile başlanılan pazarlar, 2017 yılında 350 tezgâh sayısına ulaşmıştır. Üretici pazarları sayesinde ayrıca kadınlar kendi ev ekonomilerine katkı sağlamakta, kendi yaratıcılıklarını ortaya koyarak hem ilçe halkına hem de dışarıdan gelen ziyaretçilere hizmet vermeye devam etmektedirler (Seferihisar Belediyesi Verileri).

“Anıt Zeytin Ağaçları Projesi”

İlçenin en büyük nimetlerinden biri olan zeytin ağaçlarından toplanılan zeytinler, fabrikada sıkılarak yağ elde edilmekte ve satışa sunulmaktadır (Seferihisar Belediyesi Verileri).

“Mandalina ve Zeytinyağı Üreticiliği Birliği Kurulumu”

Birlik “yerel üreticileri koruma” amaçlı, tüm mandalina ve zeytin üreticilerinin sorunlarını çözmek için kurulmuştur. Birlik ayrıca ilçenin en önemli yerel tarım ürünü olan mandalina ve zeytinin sürdürülebilirliğini sağlamayı amaçlamaktadır (Seferihisar Belediyesi Verileri).

“Mandalina Festivali”

Bu festival ile mandalinamız tanıtılıyor, hem de ilçe halkı ve ilçe dışından ziyaret eden vatandaşların bir arada olmalarına imkan verilmektedir (Seferihisar Belediyesi Verileri).

“Can Yücel Tohum Merkezi”

Tohum, Yüzyıllardır insanoğlunun yaşam mücadelesinde ya bir kurtarıcı olmuştur ya da yeni bir hayata adım atılacağı zaman bir güvence olarak görülmüştür. Can Yücel Tohum Merkezi ile Seferihisar’ın kaybolmaya yüz tutmuş birçok tohumu ortaya çıkarılmıştır. Seferihisar ilçesi içerisindeki birçok köyden alınan tohumlar tohum merkezimizde tutulmakta ve çeşitlendirilmektedir. Satışın yasak olduğu bu süreçte, hayata geçirilen tohum takas şenlikleriyle birçok tohuma ilçe halkı ya da ziya-

retçileri tohum takas etkinliği ile erişebilmektedirler (Seferihisar Belediyesi Verileri).

"Zeytinyağı Fabrikası"

Seferihisar Belediyesi Cittaslow Sakin Şehir Markası altında yürütmüş olduğu yerel ürünlerin ekonomiye kazandırılması, markalaştırılması ve istihdam yaratılması hedef programı kapsamında potansiyel kaynakları değerlendirmeye çalışmaktadır. Beyler Mahallesi'nde var olan zeytinyağı kontinü sisteminin teknolojisi yenilenerek Tesisin sıkığı zeytinyağının işlenmesi sağlanmaktadır. Aynı zamanda marka değeri yaratılarak zeytinyağı iç ve dış pazara sunulmaktadır (Seferihisar Belediyesi Verileri).

Belediyenin yerel ürünlerin kullanılması ve yerel ürün satan dükkanların desteklenmesi çerçevesinde yapmış olduğu "Doğanbey Jeotermal Sera İşletmesi ve Meyve Kurutma Tesisi", "Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Ve Seferihisar'ın Geleneksel Mutfağı", "Soğuk Hava Depolama Tesisi", "Türkiye ve İtalya Ortaklığında Sürdürülebilir Balıkçılık Projesi", "Seferihisar Belediyesi Kapalı Pazar Yerinde Fotovoltaik Güç Santrali Kurulumu" gibi hayata geçirdiği projeleri de bulunmaktadır (Seferihisar Belediyesi Verileri).

Kentlerin Geleneksel Yapılarının Korunması Çerçevesinde Yapılan Çalışmalar

"Yaşayan Kale"

Seferihisar tarihi dokusu ile de çok uzun bir geçmişe dayanmaktadır. 12 iyon kentinden birisini içerisinde barındıran Seferihisar liman kenti olarak ayrıca Osmanlı dönemine de ev sahipliği yapmıştır. Sığacık mahallemizde bulunan Sığacık kale içi, içerisinde 300'e yakın konut bulundurmakta ve yüzyıllardır sur ile çevrili alan içerisinde yaşam ilk günkü gibi devam etmektedir. 2013 yılında başlatılan restorasyon çalışması ile tarihi dokusu ile göz kamaştırıcı Sığacık kale içi, görsel güzellik olarak tekrardan yenilenerek yeni bir görüntüye kavuşmuştur. Her pazar günü üretici pazarı kurulmakta ve ziyaretçilere hizmet vermektedir (Seferihisar Belediyesi Verileri).

"Doğa Okulu ve Seferihisar Doğa Mirası (Orhanlı Mahallesi)"

Doğa okulu ile; günümüzde kaybolmaya yüz tutmuş kültürümüzü yaşatmak için Doğa Derneği ile birlikte kerpiçin nasıl hazırlandığı, zeytinyağından sabunun nasıl üretildiği vb. geçmişten bugüne kadar ulaşan ve kaybolmaya yüz tutmuş kültürel değerleri tekrar gün ışığına çıkarmak amaçlanmaktadır. Ayrıca doğa derneği ile birlikte bir doğa envante-

ri ortaya çıkartarak çevremizdeki doğada aslında neler olduğunu ve birçok farklı orkide çeşidinden bitki örtüsünün olduğu bir envanteri ortaya çıkmıştır (Seferihisar Belediyesi Verileri).

“Seferihisar Anı Evi”

Seferihisar’da kültürünün Anı Evi projesi ile ne kadar eski ve kalabalık olduğu gözler önüne serilmiştir. İlçede bulunan tarihi Zenskiye Güler konağını kiralayarak içerisine Seferihisarlı vatandaşların değerli eşyalarını bağışlayabildiği bir Kent Belleği ve Anı Evi haline getirilmiştir (Seferihisar Belediyesi Verileri).

Belediyenin kentlerin geleneksel yapılarını korumak adına yapmış olduğu; “Sığacak Peyzaj Tasarım Projesi”, “Teos Sulak Alanı ve Kumullarını Destekleme Projesi” gibi çalışmaları da mevcuttur (Seferihisar Belediyesi Verileri).

Yerel Kültür ve Gelenekleri Korumak Amacıyla Yapılan Çalışmalar

“Seferihisarlılar Buluşması”

Seferihisarlılar buluşmasını gerçekleştirerek haftanın yedi günü her kökenin kendi kültürünü, tarihini ve geleceğini tanıtabildiği bir festival ortamı sağlamak amaçlanmaktadır (Seferihisar Belediyesi Verileri).

“Çocuk Belediyesi”

2013 yılında Seferihisar Çocuk Belediyesini hayata geçirilerek ilçede yaşayan tüm çocukların yeteneklerine göre eğitim alabildiği, her daim okumak için vakit bulabildiği ve yönetebildiği bir ortam oluşturmayı hedeflemektedir (Seferihisar Belediyesi Verileri).

“Hoş geldin Bebek”

Hayata geçirilen “Hoş geldin Bebek” projesi ile ihtiyaç sahibi vatandaşların bebek bakımına dair tüm ihtiyaç malzemeleri karşılanabilmektedir. İhtiyaca göre ayrıca ücretsiz mama verilmektedir (Seferihisar Belediyesi Verileri).

“Mavi Bayrak”

2011 yılında ilk olarak başlanılan ve 3 mavi bayraklı plajlarla hem yerel halka hem de dışarıdan gelen ziyaretçilere daha temiz bir deniz imkânı sunabilmek amaçlanmaktadır. 2016 yılında ise 13 adet mavi bayraklı plaja ulaşılmıştı (Seferihisar Belediyesi Verileri).

Seferihisar Belediyesinin yerel kültür ve gelenekleri korumak amacıyla belirtilen yukarıda belirtilen projeler dışında; “Plaj Futbolu Sahası”, “Seferikart (Halkkart)”, “Okul Tarlaları”, “Kent Bilgi Ekranları ile e-Devlet ve Kamu Hizmetlerine Halkın Erişilebilirliğinin ve Katılımcılığı-

nın Arttırılması Projesi", "Seferihisar Küçük Sanayi Sitesi Çevre Düzenlemesi Projesi", "Prof. Dr. İsmet Sungurbey Seferihisar Sokak Hayvanları Yuvası", "Turizmde Ekolojik Markalaşma" gibi farklı proje çalışmaları da bulunmaktadır (Seferihisar Belediyesi Verileri).

Gençleri Desteklemeyi Amaçlayan Çalışmalar

"Yaratıcı Yazarlık Okulu"

2015 yılında hayata geçirilen "Yaratıcı Yazarlık Okulu ile hayallerin gelişmesine katkıda bulunmak için Oxford Üniversitesi ve 19 Mayıs Üniversitesi işbirliği ile çalışmalara devam edilmektedir". "Genç Bank ve Genç Bank Festivali" Seferihisar Belediyesi ve Toplum Gönüllüleri Vakfı ile birlikte yürütülen Genç Bank projesi ile ilçede yaşayan gençlerin ile ortak projelerde, eğitim düzenlemede bir çatı altında buluşabilmeleri sağlandı. Gençlerin gönüllü olarak katılımları sayesinde ortaklaşa hayata geçirilen projeler ile sosyal sorumluluk alanında genç yaşta deneyim kazanabilmelerini sağlamak amaçlanmıştır (Seferihisar Belediyesi Verileri).

"Eurodesk"

Eurodesk ile, Türkiye'de birçok noktada temas noktasını oluşturmuştur. Seferihisar Belediyesi temas noktalarından biri olarak Gençlik programları konusunda, eğitim verilmesi konusunda ve Konferans ve seminer düzenlenmesi konusunda destek vermeyi amaçlamaktadır (Seferihisar Belediyesi Verileri).

Seferihisar belediyesinin sakin kent unvanını aldıktan sonra bu unvanı sürdürebilmek adına yapmış ve yapmakta olduğu çalışma ve projeler; sakin kent belediyelerinin yerine getirmekle yükümlü oldukları 4 ana kriteri yerine getirmeyi amaçlayan faaliyetlerdir. Bu faaliyetlerde; yerel ürünlerin kullanılmasının, kentlerin geleneksel yapılarının korunmasının, yerel kültürün korunmasının, gençlerin geliştirilmesinin amaçlanmış olmasının Cittaslow felsefesiyle uygun olduğunu görmekteyiz. Örneğin; mandalina ve zeytin ağaçları ilçenin bilinen değerleri olduğu için Seferihisar belediyesi bu değerlerden halkın maddi gelir elde edebilmesine yönelik çalışmalar yapmayı amaçlarken, Can Yücel Tohum Merkezi ile de ilçenin bilinmeyen fidelerine ulaşarak verimli halk için maddi katkı olan üretimler yapmayı hedeflemiştir. Seferihisar Anı Evi, Hoş geldin bebek gibi projelerle de ilçe halkının bütünleşme ve birlikteliğinin sağlanması amaçlanmaktadır. Yine "Yaratıcı Yazarlık Okulu" ve "Eurodesk" gibi projelerde gençlerin geliştirilmesinin amaçlandığı açıkça gö-

rülmektedir. Ancak ilçede nüfus artışıının paralelinde yerel ürün satan dükkanların yanında büyük marketlere ve kentlerin geleneksel yapısını bozan çok katlı oteller ve diğfer yapılarla da rastlanmaktadır. Bu ise Cit-taslow felsefesine uygun bir durum değildir.

Bu noktada; Seferihisar belediye başkanı Tunç Soyer'in söylemlerinde belirttiği gibi Seferihisar gibi iklimi, tarihi, tertemiz denizi, yıpranmamış kıyıları, doğal insanları ile güçlü potansiyele sahip dünya cenneti bir yerin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için; yeni fabrikaların kurul-ması, görkemli güzel binaların yapılması gibi yeniliklere karşı belediye-nin yapmış olduğu yukarıda da örnekleri belirtilen çalışmaları destekle-yen, yereli tercih edebilen ve destekleyen zihniyete sahip insanlara ihtiyaç vardır.

Sonuç

Sakin kentler, küreselleşmenin sürdürülebilir alanları yok etme sürecine karşı oluşturulmuş bir direnç hareketidir. Seferihisar ilçemizde ilk sakin kent olma unvanını devam ettirebilme amacı içerisinde-dir. Çünkü unva-nı almak olduğca zor olmasına rağmen devam ettirebilme daha büyük zorlukları içerebilmektedir. Sakin kent olmak ve sakin kent olarak devam edebilmekte emek vermesi gereken iki önemli g; belediyeler ve vatandaşlardır. Belediyelerin yereli korumak adına önemli çalışmalar yapabileme gayreti bu noktada önemlidir. Ancak belediyelerin bu gayreti vatandaşlar tarafından da desteklenmelidir. Vatandaşların, belediyelerin yerel mirası koruma çalışmalarını desteklemeleri ve bu çalışmalarda aktif rol alma isteğinde olmaları olduğca önemlidir. Vatandaşların sakin kent felsefesinin farkındalığını kavramaları, sakin kent hareketinin başarıyla sonuçlanmasını sağlayacaktır. Bu farkındalık yerel gelenek ve mira-sın korunmasına zemin hazırlayacaktır. Sakin kent birliğine ye olmakla başlayan ilk aşamayı tamamlayan Seferihisar ilçesinin bundan sonraki süreçte yereli korumak, küreselleşme döngüsünde kaybolmamak adına daha fazla belediye-vatandaş bütünleşmesine ihtiyaç olacaktır.

Bu noktada ye kentlerde belediyelerin yerel ürünleri, yerel ekono-mik, sosyal ve kültürel farklılıkların yönlendiricisi olarak kullandıkları yerel programlar, politikalar ve projeleri oluşturmalarının ve ye kent sakinlerinin ve ziyaretçilerinin bu çalışmaları kentsel yaşamlarının odak noktalarında tutabilmelerinin önemi yadsınamaz.

Seferihisar belediyesinin bu noktada yapmış olduğu çalışmaların, hem ilçe halkının gelir elde etme imkanının oluşturulması hem de ma-

nevi değerlerinin güçlendirilmesine yönelik olduğu görülmektedir. Seferihisar ilçesi bu yönüyle sakin kent olarak devam edebilmek için direnen bir ilçemizdir. Ancak sürdürülebilir yaşam alanları olarak kabul edilen sakin kentleri oluşturabilmenin ve oluşturulmuş olanları koruyabilmenin küreselleşmenin özüne aykırı olduğunu kabul etmek gerekir. Sakin kent kriterleri üzerinden konuya açıklık getirmekte yarar var. Sakin kentler nüfus artışı kabul etmezken küreselleşme kentlere olan önlenemeyen göçlerle beraber hızlı nüfus artışına yol açar. Sakin kentler yerel kültür ve geleneklerin korunması sürecine yönelik çareler ararken, küreselleşmenin ise mekan algısını ortadan kaldırarak değişen veya tamamen ortadan kalkan kültür emperyalizmine kadar ulaşabilen sonuçları olabilmektedir. Yine bu hızlı değişimden payını alan yerel kültürünü hiç tanıma fırsatını bulamayan veya yereli çağdışı bulan gençler de küreselleşme dediğimiz sınır tanımayan oluşumdan payını almaktadır. Bu ve artırılabilir noktalarla özellikle; ekonomik kaygılar, daha iyi yaşam şartları gibi sebeplerle de sakin kentleri koruyabilmek günümüzde zor hatta imkansız görünmektedir. Bu noktada Seferihisar ilçesi de sakin kent olarak küreselleşmeden payını alacaktır. İlçenin mevcut yerel üretiminin, yerel pazar veya alışveriş yerlerinin artmakta olan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamayacağı ve büyük üretim ve satış yerleri sayısını artıracığını kabul etmek gerekir. Ayrıca turizm kenti olmanın da etkisiyle az katlı doğal alanlarda hızla betonlaşmaya gidildiğinin en görünür örneği olan beş yıldızlı otellerin yapılmaya başlanması da ilçenin, küreselleşmeye ne kadar daha dayanabileceği konusunda akıllarda soru işareti bırakmaya başlamıştır. Özellikle kentleşmenin önemli bir sonucu olarak karşımıza çıkan ve önemli bir sakin kent kriteri olan nüfus kriteri noktası açısından bakıldığında ilçe nüfusunun hızlı bir şekilde artmakta olması da ilçenin küreselleşmeye boyun eğmek zorunda kalacağına en önemli göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü nüfus arttıkça artan nüfusun ihtiyaçlarına yönelik belediyenin yapmış olduğu çalışma, projeler yeterli olmayacak ve alternatif arayışlarla beraber yerelden uzaklaşabilecektir.

Tüm olumsuzluk ve zorluklara rağmen sakin kent yaklaşımı; küreselleşme karşısında kentlerin özgün değerlerini koruyan ve daha yaşanılabilir yaşam alanlarını amaçlayan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, önündeki en büyük engel olan küreselleşmeye rağmen amaçlanmalıdır. Seferihisar Belediye Başkanı Tunç Soyer; doğayı korumak, tarihsel zenginlikleri korumak ve bilim ve sanatla kalkınmayı desteklemek üzerine kurulu olan Cittaslow mantığının; hayatı, değerleri tahrip eden küresel yaşamın

hızına teslim olmayan bir sakin kent yolculuğu olduğunu ve bu yolculuğun doğru bir yolculuk olduğunu belirtmiştir. Bizler de bu yolculuğu; Demir Demirkıran'ın Seferihisar için yapmış olduğu şarkıda belirttiği gibi sakin kent yaşamını “Yavaş Yaşamalı” sloganıyla destekleyen anlamlı bir yolculuk olarak kabul etmeli ve desteklemeliyiz.

Extended Abstract

A Lifestyle Contrary to Globalization “Cittaslow”: Seferihisar Sample

*

Demet Cansaran
Amasya University

Introduction

The formation of sustainable habitats and the preservation of these occurrences are considered as a phenomenon that contrasts with globalization. While the conservation of local heritage is aimed at cittaslows, globalization aims at a constant change. At this point; it is necessary to accept the difficulty of building new cittaslows and protecting existing ones as our time is the age of globalization. From this point of view, the study first tried to determine conceptual framework by making literature studies about the concept of "cittaslow" which contradicts the essence of globalization. Later on, studies on the cittaslow Seferihisar, which received the title of "the first cittaslow" of our country, were examined. Seferihisar's current resistance to globalization and how much resistance it can show in the following processes were tried to be analysed, the problems in this regard were questioned and suggestions were made.

Method

In this study, firstly, the conceptual framework is tried to be identified by making literature studies on the concept of 'cittaslow'. Later, the studies carried out by the Seferihisar municipality for cittaslow in Seferihisar district, which was named as the first cittaslow of our country, were examined. In this way, the current resistance of the district to globalization and how much it can resist in the subsequent processes were tried to be analysed, the problems were tried to be questioned and suggestions were made.

Findings, Discussion and Result

Cittaslows are a movement of resistance against the process of globalization destroying sustainable areas. Seferihisar district, being the first cittaslow, has an aim of maintaining its title. Although it is quite difficult to get the title, sustaining it may involve greater challenges. The two important powers that need to be able to work in order to be a cittaslow and continue as it are the municipalities and citizens. At this point, the efforts of municipalities to make important works in order to protect the local are important. However, this effort of the municipalities should be supported by the citizens. It is very important for citizens to support the local heritage conservation efforts and to be willing to take an active role in these studies. Understanding the citizens' awareness of the cittaslow philosophy will ensure the successful completion of the cittaslow movement. This awareness will lay the groundwork for the protection of local tradition and heritage. Seferihisar, which has completed the first phase of becoming a member of the cittaslow union, will need more municipal-citizen integration in order to protect the locality and to not be lost in the globalization cycle.

At this point, the importance of municipalities to create local programs, policies and projects that they use as their guide to local economic, social and cultural differences cannot be ignored. In addition, it cannot be denied that member residents and their visitors can keep these studies at the focal points of urban life.

The studies carried out by Seferihisar municipality at this point are aimed at both creating the opportunity of generating income for the people of the county and strengthening their spiritual values. Seferihisar district is a district that resists in order to continue as a cittaslow. However, it should be acknowledged that it is contrary to the essence of globalization to create cittaslows that are accepted as sustainable living spaces and to protect the formed ones. It is useful to clarify the issue through the cittaslow criteria. While the cittaslows do not accept population growth, globalization leads to rapid population growth with unpreventable migrations to cities. While the cittaslows are seeking solutions for the protection of local cultures and traditions, globalization can have consequences that can reach cultural imperialism, which changes or eliminates the perception of space. Again, young people who have never had the opportunity to get to know the local culture that has been effected by in this rapid change, or who find the locals outdated, take their share of the unlimited formation which we call globalization. With this and the points that can be increased, it seems difficult or even impossible to maintain cittaslows due to economic concerns, or better living

conditions. At this point, Seferihisar district will take its share from globalization as a cittaslow. It should be acknowledged that the current local production, local market or shopping places of the district will not meet the needs of the growing population and larger production and the number of sales places will increase. In addition, with the effect of being a tourism city, the construction of five-star hotels, which are the most visible examples of being rapidly concreted in low-rise natural areas, has begun to leave a question mark on the question of how long the district can resist globalisation. In terms of population criterion, which is an important cittaslow criterion, the rapid increase in the population of the district as a significant result of urbanization appears to be the most important indicator that the district will have to submit to the globalization. Because, as the population increases, the efforts or projects done by the municipality for the needs of the increasing population may not be enough and the locality may be abandoned together with seeking for alternative ways.

Despite all the problems and difficulties, cittaslow is an approach that aims to preserve the original values of cities in the face of globalization and to provide more habitable living spaces. This approach should be aimed in spite of its greatest obstacle, the globalization. Mayor of Seferihisar Municipality Tunç Soyer stated that the cittaslow logic, which is based on protecting nature, preserving historical riches and supporting development with science and art, is a journey that does not surrender to the speed of global life, destroying life and values, and this journey is a true one. As Demir Demirkıran stated in his song for Seferihisar, we should accept and support this journey as a meaningful one that supports the cittaslow life with the slogan "Life should be lived slowly".

Kaynakça/References

- Bil, E. ve Yılmaz, F. (2017). Sakin ada Gökçeada örneğinde ekoturizm. *Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Özel Sayı (4)*, 157-172.
- Billig, M. (2005). Sense of place in the neighborhood, in locations of urban revitalization. *GeoJournal, 64(2)*, 117-130.
- Broadway, M. (2015). Implementing the slow life in southwest Ireland, a case study of clonakilty and local food. *Geographical Review 105 (2)*, 216-234.
- Calthorpe, P. ve Fulton, W. (2001). *The regional city, planning for the end of sprawl*. Washington, Island Press.
- Carp, J. (2012). Environmental reviews and case studies, the Town's Abuzz, collaborative opportunities for environmental professionals in the Slow City movement. *Environmental Practice 14 (2)*, 130-142.
- (<http://www.cittaslow.org/content/how-become>). 25.03.2018 tarihinde erişilmiştir.

- (<https://www.cittaslowgoolwa.com.au/cittaslow-charter/what-cittaslow>). 25.03.2018 tarihinde erişilmiştir.
- (www.cnnturk.com). 14.03.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Çoban, Ö. ve Harman, S. (2016). Yavaş şehir (Cittaslow) Türkiye ağı'na üye olan şehirlerin internet sitelerinde yavaş şehir temasının görünürlüğü üzerine bir araştırma, *İşletme Fakültesi Dergisi*, 17(2), 235-253.
- Dreher, A., Gaston, N., ve Martens, P. (2008). *Measuring globalisation: Gauging its consequences*. Springer Science & Business Media.
- Ekinci, M. B. (2014). The cittaslow philosophy in the context of sustainable tourism development; the case of Turkey. *Tourism Management*, 41, 178-189.
- Elovich, M. A. (2012). *Becoming cittaslow, a city's journey to becoming A cittaslow member*. (Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi). California Polytechnic State University: California
- Grzelak-Kostulska, Elżbieta, Hołowiecka, B. ve Kwiatkowski, G. (2011). Cittaslow international network, an example of a globalization idea?. *In the scale of globalization. think globally, act locally, change individually in the 21st century*, 186-192. Ostrava: University of Ostrava.
- Hatipoğlu, B. (2015). Cittaslow: Quality of life and visitor experiences. *Tourism Planning & Development*, 12(1), 20-36.
- Heitmann, S., Robinson, P. ve Povey, G. (2011). 9 slow food, slow cities and slow tourism. *Research Themes for Tourism*, CABI, 114.
- International network of cities where living is good. Cittaslow movement. www.cittaslow.org (Erişim Tarihi: 25.12.2016).
- Knox, P. L. (2005). Creating ordinary places, slow cities in a fast world. *Journal of Urban Design* 10 (1), 1-11.
- Küçükaltan, E. G. ve Pınar, I. (2016). Competitiveness factors of a tourism destination and impact on residents' quality of life: The case of Cittaslow-Seferihisar. *Journal of Tourism, Heritage & Services Marketing*, 2(1), 22-2.
- Lowry, L. L. ve Lee, M. (2011). CittaSlow, slow cities, slow food: Searching for a model for the development of slow tourism. *Travel- Tourism Research Association, 42nd Annual Conference Proceedings: Seeing the Forest and The Trees-Big Picture Research In A Detail-Driven World*.
- Mudurnu Belediyesi Cittaslow Özel. (2018). *Mudurnu Belediyesi Yayını*, 18 (8).
- Miele, M. (2008). Cittaslow: Producing slowness against the fast life. *Space and Polity* 12 (1), 135-156.
- New Economics Foundation. (2004). *Clone town Britain: The loss of local identity on the nation's high streets*. London, UK: New Economics Foundation.
- Park, E., ve Kim, S. (2016). The potential of Cittaslow for sustainable tourism development: Enhancing local community's empowerment. *Tourism Planning-Development* 13 (3), 351-369.
- Parkins, W. ve Craig, G. (2006). *Slow living*. London: Bloomsbury Academic Press.
- Pink, S. (2008). Sense and sustainability, the case of the slow city movement. *Local Environment* 13 (2), 95-106.

- Prezenza, A., Abbate, T. ve Alibrandi, A. (2014). From conservation to valorization of heritage assets: The contribution of cittaslow certification. *HTHIC*, 195.
- Radstrom, S. (2011). A place sustaining framework for local urban identity, an introduction and history of Cittaslow. *Italian Journal of Planning Practice* 1. (1), 90-113.
- Rennen, W., ve Martens, P. (2003). The globalisation timeline. *Integrated Assessment*, 4(3), 137-144.
- Robertson, R. (2012). Globalisation or glocalisation?. *Journal of International Communication*, 18(2), 191-208.
- Salazar, N. B. (2010). The glocalisation of heritage through tourism. In Sophia Labadi & Colin Long (Eds.), *Heritage and globalisation*, (pp131-145). New York, NY: Routledge
- Seferihisar Belediyesi Verileri (Erişim Tarihi: 19.06.2017).
- Semmens, J., ve Freeman, C. (2012). The value of Cittaslow as an approach to local sustainable development, a New Zealand perspective. *International Planning Studies* 17 (4), 353-375.
- Servon, L. J., ve Pink, S. (2015). Cittaslow: Going glocal in Spain. *Journal of Urban Affairs* 37 (3), 327-340.
- Su, W.-S., Huang, C.H., Hsu, C.C. ve Chang, L.F. (2017). Cittaslow: A new pattern of sustainable tourism development in Taiwan. *International Journal of Organizational Innovation (Online)* 9 (4), 90-103.
- (www.tuik.gov.tr). 20.11.2017 tarihinde erişilmiştir.
- (www.yesilcevre.gov.tr). 20.11.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Yurtseven, H. R. ve Karakaş, N. (2013). Creating a sustainable gastronomic destination: The case of cittaslow Gokceada-Turkey. *American International Journal of Contemporary Research* 3(3), 91-100.

Demet Cansaran, 1999 yılında İnönü Üniversitesi Kamu Yönetimi bölümünden mezun olarak 2010 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Kent ve Çevre Biliminde doktorasını tamamlamıştır. Halen Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu'nda Doktor Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır.

Demet Cansaran graduated from İnönü University, Department of Public Administration in 1999 and received her Ph.D. in Political Science and Public Administration from Ankara University, Faculty of Political Sciences. She is currently a faculty member at Amasya University Vocational School of Social Sciences.

E-mail: d.cansaran@mynet.com

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Cansaran, D. (2018). Küreselleşmeye Aykırı Bir Yaşam Biçimi "Sakin Kentler": Seferihisar Örneği. *İDEALKENT – Kent Araştırmaları Dergisi*, 25, 855-908.

Kırsal Mirasın Sürekliliği Üzerine Bir İnceleme: Göynük Hisarözü Köyü Örneği

*

Derya Gümüş
Kocaeli Üniversitesi

Emre Kışalı
Kocaeli Üniversitesi

Öz

Kırsal mirasın sürdürülebilirliği açısından araştırma alanı olarak Bolu İli, Göynük İlçesi'ne bağlı Hisarözü Köyü seçilmiştir. Köy ile ilgili literatür taraması yapılmış ancak yeterli veri bulunamamıştır. Bu kapsamda, mevcut dokuda yer alan yapılar üzerinde gözlem ve fotoğraflama çalışmaları, köyde yaşayan kişilerle sözlü görüşmeler, alana ait analiz çalışmaları yapılmıştır. Hisarözü Köyü, kırsal özelliklerini hiç yitirmemiş ve mimari miras özgün karakterini büyük oranda korumuştur. Alan incelemesi yapıldığında yerleşik nüfusun çok az sayıda olduğu, konut yapılarının strüktürel bağlamda sağlamlığını koruduğu fakat sosyo-ekonomik etkenlerden dolayı başka yere göç, hissedarlık durumları, yakıttan tasarruf etme amacı gibi nedenlerle çoğunun kullanılmadığı gözlenmiştir. Ambar yapılarının tamamen kullanım dışı kaldığı, samanlık yapılarının bazılarının ise hayvancılıkla uğraşan köy halkının kullanmaya devam ettikleri görülmektedir. Çalışma 4 aşamadan oluşmaktadır. Birinci bölümde kırsal mimarlık, miras ve korumadan bahsedilmiştir. İkinci bölümde kent-kır kavramı arasında kalan Göynük İlçesi'nin ve bu ilçeye bağlı olan Hisarözü Köyü'nün tarihsel gelişimi, fiziksel, sosyal, ekonomik özellikleri ve kırsal mimarisi açıklanmaktadır. Üçüncü bölümde kırsal miras olarak belgelendirebileceğimiz Hisarözü Köyü'nün koruma ve sürdürülebilirlik sorunlarına değinilmiştir. Son bölümde ise kırsal mirasın korunması ve sürdürülebilirliği üzerine önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Göynük, Hisarözü, Sürdürülebilirlik, Kırsal Miras

idealkent ©

ISSN: 1307-9905 E-ISSN: 2602-2133

Sayı *Issue* 25, Cilt *Volume* 9, Yıl *Year* 2018-3, 909-940 DOI: 10.31198/idealkent.483899

A Research on the Continuity of Rural Heritage: The Case of Hisarözü Village

*

Derya Gümüş
Kocaeli University

Emre Kishalı
Kocaeli University

Abstract

The village of Hisarözü in Göynük town of Bolu Province was selected as a case study in the context of the sustainability of rural heritage. The literature review was conducted for the area; however, insufficient data was reached. Therefore, direct investigation and photography on the existing buildings in the urban fabric, interviews with the inhabitants and the analysis of rural areas were carried out during the field visits. Rural properties of the village were not lost and the original character of architecture heritage substantially preserved. When the field study was finished, it is observed that the number of inhabitants is few, the structural safety of the building is good but most of them are obsolete due to the socio-cultural effects such as migration to larger settlements, multi shareholdings, and energy saving issues. Moreover, it is deduced that all storehouse buildings are vacant whereas the some of the haylofts are still being used by the inhabitants working on the husbandry. In the research there are four phases in the methodology. In the first part, the rural architecture, heritage, and conservation were discussed. In the second part, the historical development, physical, social, economic properties and rural architecture of Göynük which is retained between the urban-rural interface and of the Hisarözü Village were elucidated. Later, the conservation and sustainability problems of the rural architecture in the village were addressed. Finally, the suggestions on conserving and sustaining the rural architecture were suggested.

Keywords: Göynük, Hisarözü, Sustainability, Rural Heritage

Giriş

Kırsal ve kentsel yerleşimlerin arasındaki farklılık, genellikle idari statü, yerleşme büyüklüğü, yapısal gelişmişlik gibi ölçütlerle nitelendirilmiştir (Soysal, 1998). Dünya Vernaküler Mimarlık Ansiklopedisi'nde kırsal mimarlığın tanımı; "[...] halk tarafından yapılmış tüm evler ve diğer yapıları kapsar. Seçilen çevrenin olanakları ve elde var olan malzemelerle, çoğunlukla konut sahibi ya da yerel yapı ustaları tarafından geleneksel tekniklerle inşa edilmiştir. Halk mimarlığının tüm formları belirli gereksinimleri karşılamaya yöneliktir; bu gereksinimlerin ardındaki kültürün, yaşam tarzının, ekonomik faaliyetin ve değerlerin izlerini taşır." (Oliver, 1998) şeklinde yapılmıştır. Aran ise 'kırsal mimarlık'ı tanımlayan diğer kavramlara, Barınaktan Öte: Anadolu Kır Yapıları adlı çalışmasında 'halk mimarlığı', 'yöresel/yerel mimarlık', 'vernaküler mimari', 'spontan mimarlık', 'Tarım Çağı mimarlığı' şeklinde değinmiştir (Aran, 2000).

Bu tanımlardan sonra, 18. yüzyılın ikinci yarısında başlayan Sanayi Devrimi'nin kırsal ve kentsel alanlara olan etkisi de tartışılmalıdır. Cengiz Bektaş, Osmanlı dönemine dair yaptığı araştırmalar sonucunda, Sanayi Devrimi'ne kadar olan Anadolu kırsal mimarlığının temel ilkelerini oluşturmuştur (Bektaş, 2001). Bu ilkeler, çevre koşullarına uyum, çözümün akılcı olması, ölçülerin insan bedeni temel alınarak oluşturulması, iklime uygunluk, yerel malzemelerin kullanılması gibi kavramlardan oluşmaktadır. Sanayi Devrimi'nin bir sonucu olarak tarımda makineleşmeye gidilmesiyle kırsal alanlarda iş gücü ihtiyacı azalmış, halk burayı terk etmeye başlamıştır (Eres, 2013). Bununla beraber kentlerde fabrikaların artmasıyla da nüfus bu alanlara yoğunlaşmış ve düzensiz bir kentleşmeye doğru gidilmiştir.

Uluslararası literatürde, kırsal alan üzerine irdelemeler ve bu alanların sürekliliği üzerine tartışmalar kapsamlı olarak devam etmektedir (Brower, 1988, 1989; Oliver, 1997, 2002; Rapoport, 2002; Scazzosi, 2018). Brower'a göre kişisel beğeniler doğrultusunda koruma isteği, köyde yaşayan halkı içine katmadan sadece dışardakilerin değerlendirmelerine dayanır (Brower, 1988, 1989; Rapoport, 2002). Öte yandan, sosyal yapılar ve işlevsel durum karşısında şekillenen kırsal miras alanları, kültürel ve doğal özellikleri de barındırır. Kültürel miras farklı dönemleri kapsayarak hem modern hem de geleneksel olarak okunmaktadır (ICOMOS, 2017). Scazzosi'ye göre; fiziksel nesne olarak değerlendirilen kırsal peyzaj, beş

duyu (görme, duyma, koku, his ve tat) aracıyla insanlar tarafından algılanır. Bu kırsal peyzaj doğal ve üretilmiş malzemelerle inşa edilmiştir ve her zaman dinamiktir (Scazzosi, 2018). Kırsal alanda inşa edilen mimarsız yapıların yerel malzemeler kullanılarak biçimsel çeşitlilik içinde üretilmesi, kültürün sosyal ve çevresel ihtiyaçlarla beraber hareket etmesi sonucundadır (Oliver, 1997, 2002). Bunun sonucunda miras olarak nitelenen kırsal peyzajlar, geçmişte ve günümüzde, bunları gerçekleştiren, kullanan ve dönüştüren sosyal yapılar ve işlevsel örgütlerin ifadeleridir. Biyo-kültürel çeşitliliğin devam etmesine katkıda bulunan kültürel, manevi ve doğal özellikleri kapsar. Tüm kırsal alanlar, hem modern, hem de sıradan, geleneksel ve son zamanlarda modernizasyon faaliyetleri tarafından dönüştürülmüş miras olarak okunur.

Bu bilgiler doğrultusunda Hisarözü Köyü'nün kırsal mimarlığa örnek olduğu düşünülmektedir. Hisarözü'nde yapılar, sahibi tarafından yerel yapı malzemesi kullanılarak inşa edilmiştir. Kırsal alan ile ilgili ekonomik faaliyetler ya da yaşam tarzlarına yönelik bilgiler ise, günümüzde de mevcut olan konut, samanlık, ambar, ahır gibi yapılardan okunmaktadır. Kırsal mimari miras ve bulunduğu alan olarak Hisarözü Köyü incelendiğinde Göynük ve çevre illere büyük oranda göç vardır. Bu göçün ana nedenleri, eğitim durumunun sağlanamaması ve geçim kaynağı olan tarım ve hayvancılığın ekonomik anlamda yetersiz kalması gibi durumlardır. Bu durumlardan dolayı özellikle genç nüfus alanı terk etmekte ve kırsal alan atıl hale gelmektedir. Kullanılmayan konutların bakımları yapılmamakta ve zamanla yitirilmektedir. Kırsal alanlarda sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için gerekli çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Bu bağlamda çalışma kapsamında özgün donatısını korumuş kırsal mimari mirasa örnek teşkil eden Hisarözü Köyü, güncel koruma sorunlarına (yeni yapım teknikleri, onarma yerine terk, göç vb.) ev sahipliği yapmasından dolayı incelenmektedir. Geleneksel mimarinin yoğun olduğu yerleşimin envanter çalışmaları yapılmış, yapısal özellikleri ve alandaki sorunlar irdelenmiş, sözlü tarih çalışmaları yapılmış, kırsal mirasın sürdürülebilirliği üzerine önerilerde bulunulmuştur.

Kırsal Miras ve Koruma

Koruma kavramı ilk olarak tarihte belli bir kimliği olan yapılarla başlamıştır. Yapılar ya orada yaşayan halk tarafından ya da vakıflar aracılığıyla korunmuştur. Bu yapıların korunmasında gözetilen durum ise yapının

sağlamlığı ve kullanılabilirliğinin devam etmesi olmuştur. Günümüzde ise tek yapı ölçeğinde kalmamış yine bir kimliği olan dokunun da miras olduğu gözetilerek sokak, mahalle, kır, kent gibi alanların da korunmasına gidilmiştir. Çünkü bu alanlar yapıldıkları dönemin mimarisine ve sosyal yaşantısına ışık tutmaktadır (Ahunbay, 2017).

Tarihi değer taşıyan anıtların ya da kent ve kent içindeki alanların korunmasına yönelik çalışmalar sürdürülürken, Anadolu kültürünün oluşmasında temel unsurlardan biri olan kırsal alanların korunması ise son yıllarda gündeme gelmiştir. Yine Hisarözü Köyü örneğinde de görüldüğü gibi halkın yaşamını devam ettirdiği alanları değerli görmemesi ve devlet kurumlarının bunun üzerinde durmaması birçok yerleşimin yok olmasına neden olmuştur. Daha sonra yitirilen bu değerlerin farkına varılmasıyla yapılan düzenlemelerde devlet eliyle restore çalışmalarına gidilmiş ve bu farkındalığın sonucunda ise geleneksel yaşamın izlerini süren köyler de korumaya değer görülmüştür. Fakat koruma bilincine geç sahip olunması, kentsel ve kırsal alanlarımızın büyük çoğunluğunun kimliğini yitirmesine sebep olmuştur (Eres, 2016). Hisarözü Köyü bu bağlamda geleneksel yaşamın izlerini süren, özgünlüğünü büyük oranda koruyan ve kimliğini yitirmeyen bir yapıya sahip olduğu için kırsal mimari miras niteliğinde olup üzerinde çalışılmaya değer görülmüştür.

Kuban, Türkiye’de bulunan kırsal mimarinin korunması düşüncesinde kültür ve ekonomik boyutu tartışmıştır (Kuban, 2001, s.224). “Toplumsal, kültürel ve ekonomik nitelikleri göz önüne alınacak olursa, Türk kentlisinin eski konutları sıhhileştirilmesi için yatırım yapamayacağı ve yatırım yapma gücüne sahip birkaç kişinin de kültürel eğilimleri yüzünden böyle bir tutuma sahip olmayacakları bir olgu olarak kabul edilebilir.” diye tartıştığı bu olgu Hisarözü’nde de görülmektedir. Köyde yaşayan halk evlerini onarmak yerine yenisini tekrar inşa etmeyi tercih etmektedir. Bu nedenle bazı konutlar, kullanıcı tarafından doku içinde yenisinin yapılması, kırsal yerleşkede yaşayan halkın köyü terk etmesi, hissedarlık durumları gibi nedenlerle kullanılmamaktadır.

Günümüzde sürdürülmeyen bir yaşam düzenine sahip olan Hisarözü Köyü, yöreye özgü yapı malzemesi ile iklim koşullarının olanak verdiği şekilde her ailenin sahip olduğu ahır, samanlık, ambar birimlerinin yan yana geliş biçimi ile dokuyu oluşturmaktadır. Köyde yapılan sözlü görüşmelere göre halk içinde yaşadığı dokuyu korumaya değer görmemekte ve yaşadıkları konutlara eski ve döküntü gözüyle bakmaktadırlar. Raporport’a göre soruna ‘eski’ gözüyle bakmak yerine sorun, belleğe yerleşen

Göynük ilçe merkezinin Beybahçesi Vadisi'nin ortasından geçen Beybahçesi Caddesi üzerinden Hisarözü Köyü yoluna bağlantı sağlanır. Köyün güney kesimine yerleşen tarım arazilerinin arasından geçerek ulaşılan mahalleler 3 ayrı noktada kurulmuştur. Bu mahalleler vadinin ortasından geçen Hisarözü köy yolunun doğu ve batı yönlerine topografyaya uygun bir şekilde yerleşmiştir. Hisarözü Köyü'nün tarihsel süreçteki yeri, köyün fiziki durumu ve sosyo – ekonomik gelişimi ve tüm bunların mimari üretime yansımaları ele alınmıştır. Söz konusu yerleşim biriminin bağlı bulunduğu Göynük ilçesi ile olan tarihi, coğrafi ve ekonomik ilişkisi ortaya konulmuştur.

Tarihsel Süreç

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde, Tapu Tahrir Defteri adlı arşiv belgesinde Hisarözü Köyü'nün adı mülk arazileri bölümünde geçmektedir. Bu araştırma kapsamında Hisarözü'nün tarihinin 16. yüzyıla kadar dayandığı görülmektedir. Ekonomik yapının tarıma dayandığı Osmanlı'da mülk arazileri genellikle şehrin yakınında bulunmaktadır (Toprakeşenler, 1994). Hisarözü Köyü de coğrafi konum olarak Göynük ilçe merkezine yakın konumdadır. Yine köy halkı ile yapılan sözlü görüşmelerde de tarım arazilerinde ve köye ait olan mezarlıkta kemik kalıntılarının çıktığı söylenmektedir. Bu değerlendirmeler sonucunda Hisarözü'nün tarihsel süreci günümüzde bağlı olduğu Göynük ilçesi ile beraber ele alınmıştır.

Göynük'e ilk yerleşim Frigler tarafından M.Ö. 1200 yıllarda gerçekleşmiştir (Akurgal, 1998) ve o dönemde Bithynia olarak anılan Bolu ve çevresini aldıkları bilinmektedir. Bu nedenle Göynük ilçesinde Bithynia ile Frig uygarlıklarına ait eserler bulunmaktadır. M.Ö. 74 yılında ise Göynük'ün hâkimiyeti Romalılara geçmiştir ve Göynük sınırları içinde olan Himmetoğlu Köyü'nde Roma dönemine ait olan hamam kalıntıları bulunmaktadır (Dikmen, Toruk, 2015). Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasıyla Bizans hâkimiyetine geçen Göynük'te, Bizanslılar Selçuklulara karşı bölgeyi savunmak için kale yapılarını çoğaltmışlardır. 1200'lü yılların sonlarına doğru ise Bizans yönetimi zayıflamıştır ve birçok köyde bu döneme ait yapı kalıntılarında rastlanmaktadır (Anonim, 1998).

1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Kutalmışoğlu Süleyman Bey'in Bolu bölgesini Bizanslılardan almasıyla hâkimiyet Selçuklulara geçmiştir (Kılıç Benzer, 2006). Daha sonra Göynük; Taraklı, Yenice ve Mudurnu, Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşa tarafından alınarak, 1331 veya 1332 yılında

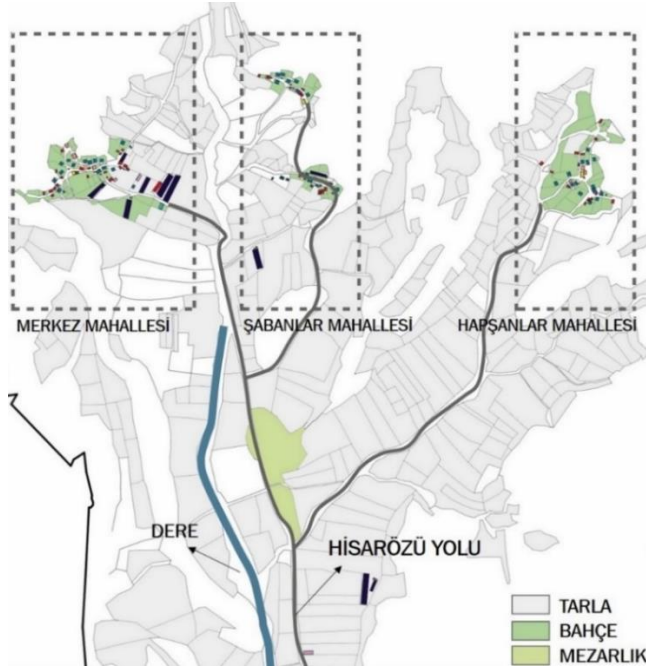
Osmanlı topraklarına katılmıştır (Öden, 1999). Osmanlı Devleti yönetimine geçtiği zamanda nüfusunun Rum olduğu bilinen Göynük'te (İbn-i Batuta, H.1330), 17. yüzyıla bakıldığında Rumların yerini tamamen Türklerin aldığı görülmektedir (Evliya Çelebi, 1975). Osmanlı döneminde ikmal ve konaklama merkezi olarak kullanılan Göynük, Osmanlı Devleti ile Asya ve Batı ülkelerini ve İstanbul ile Anadolu'yu birbirine bağlayan 'Bağdat Yolu' üzerinde bulunmaktadır. 19. yüzyılda Ermenilerin ve Rumların geldiği Göynük (Yurt Ansiklopedisi, 1982), bu yüzyıldan sonra durağan bir yapıya sahip olmuştur.

10 Ekim 1923'te Göynük, Bolu ilinin ilk ilçelerinden biri olmuştur (Kılıç Benzer, 2006). Erken Cumhuriyet Dönemi'nde konut dokusunda önemli bir değişim geçirmeyen Göynük, 1950'li yıllara kadar kendini korumuştur (Dikmen, Toruk, 2015). Özellikle 1951'de uygulanan imar planı sonucu 'İstanbul-Ankara' yolunun merkezden geçirilmesiyle yanlış kentleşme politikaları uygulanmıştır (Erdem, 1996). Bu durum, güzergâh üzerinde birçok köy yerleşkesinin oluşmasına da sebep olmuştur. Ekonomisinin tarım dışında ticarete de dayalı olduğu Göynük ilçesinin merkezinden geçen 'İstanbul-Ankara' yol aksının Sakarya'ya kaymasıyla birlikte ticari faaliyetler durgunlaşmıştır.

Fiziki Yapı

Göynük, morfolojik olarak akarsuların derin vadiler aştığı dağlık ve engebeli bir yapıya sahiptir. Arazinin 3/4'ü dağlık ve ormanlık alanı kaplarken, 1/4'ü ise tarım alanı ve akarsuları içermektedir (Erdem, 1996). Göynük ilçesinin kuzeyinde Çubuk, Hisarözü ve Değirmenözü, doğusunda Gölözü, batısında Göynük Suyu, güneyinde Çatak Suyu yer almaktadır (Bolu il Yıllığı, 1973).

Morfolojik olarak dağlık ve engebeli bir yapıya sahip olan köyde kuzey-güney doğrultusunda vadi bulunmaktadır. Yerleşim, Hisarözü sınırları içerisinde güneybatı bölgesinde olup bu vadi yamaçlarındadır. Hisarözü Köyü; Merkez Mahallesi, Şabanlar ve Hapşanlar Mahalleleri olmak üzere 3 mahalleden oluşmaktadır. Bu coğrafi yapı geleneksel mimarinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Yerleşimler vadi yamaçlarına ve dere kenarlarına konumlanmıştır. Merkez Mahallesi doğu kolu, Şabanlar ve Hapşanlar Mahalleleri batı kolunu oluşturur (Şekil 2). Düzensiz, organik bir biçimlenmeye sahiptir. Bunun nedeni arazinin dağlık olup vadi yamaçlarına yerleşmesi ve su kaynaklarının bol olmasıdır.

Şekil 2. Hisarözü Köyü Yerleşimi

Göynük ilçesinde Karadeniz ikliminin yanı sıra karasal iklimin etkileri de görülmektedir. Bu nedenle kışlar soğuk ve karlı, yazlar kurak ve sıcak geçer. Kış aylarında yağın kar uzun süre yerden kalkmaz. Yağışın çok olduğu aylar, aralık ve ocak aylarıdır; yağışın çok az olduğu ay ise ağustos ayıdır (Bolu İl Yıllığı, 1967). İklim yapısı konutların plan şemalarını etkilemiştir ve genellikle kapalı sofalı plan şeması kullanılmıştır.

“İlçe merkezi ve ilçe gelişme alanları; silisli tabakalardan oluşmuş, II. ve III. zaman devirlerine ait, çökme sonucu meydana gelmiş tortul araziler üzerinde bulunmaktadır.” (Akcan, 1967, aktaran Erdem, 1996, s. 9). Göynük ilçesi 1. derecede deprem kuşağı ile 2. derecede deprem kuşağı arasındadır (Bolu İl Yıllığı, 1973). İlçenin kuzey kısmı 1. derece deprem bölgesi, güney kısmı 2. derece deprem bölgesidir. Göynük ilçesinin geçirdiği depremlerden çok az hasarla çıkmasının ana nedeni, yapıların depreme dayanıklı, ahşap karkas strüktürde yapılmış olmalarıdır.

Göynük ilçesinde çayır ve mera alanları, ormanlık alanlar ile iç içedir. Morfolojik yapının eğimli ve ormanlık olması tarımsal faaliyetleri kısıtlamaktadır. Bağ ve bahçeler, dere kenarlarına konumlanmıştır. Yerleşme

alanındaki topraklar; yamaçların çok dik, toprağın sığ ve taşlı oluşu, hafif tuzluluk, şiddetli erozyon ve drenaj bozukluğu gibi nedenlerden dolayı tarıma elverişli değildir (Erdem, 1996, s. 10). Orman alanlarının geniş yer kaplaması yapıların strüktürel oluşumunda etkili olmuştur ve yapılar ahşap karkas sistem ile oluşturulmuştur.

Sosyo Ekonomik Durum

Günümüzde tarım ve hayvancılık ekonominin alt yapısını oluşturmaktadır. Göynük ilçesi, iklim çeşitliliği ve toprak yapısından dolayı zengin ürün yapısına sahiptir. Tarım ürünlerinin en başında buğday yer alır. Tarım alanlarında buğdaydan başka arpa, yulaf, şeker pancarı, pirinç, baklagiller gibi ürünler yetiştirilmektedir. Hayvancılığın en çok geliştiği alan ise tavukçuluktur. İlçenin neredeyse tüm köy yapısında yumurta ve et pipliçleri yetiştirilmektedir. Bununla beraber arıcılık, küçükbaş ve büyükbaş hayvancılık da yapılmaktadır.

Şekil 3. Hisarözü Köyü Sınırları Tarım Arazisi ve Ormanlık Alan Dağılımı (Kaynak: Göynük Belediyesi Arşivi)

Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Özellikle de yumurta ve besi tavukçuluğudur. Tarım arazileri köyün güneyinde ilçe merkezinin geliş yönünde konumlanmıştır. Ürünlerin en önemlileri buğday, arpa, yulafır. Sebzeçilik genelde kendi ihtiyacını karşılamaya yöneliktir. Kendi kendine yetebilen bir köy iken sosyo-ekonomik açıdan bakıldı-

ğında köy halkının ilçe merkezi ya da komşu illere göç edip bu kent merkezlerindeki işlerde çalışmalarını tarımın köy halkının ihtiyacını karşılamadığını göstermektedir. 1990'lı yıllarda Erpiliç'in kurulmasıyla birlikte köyde yaşamını sürdürmeye devam eden halkın kümes hayvancılığı yapmaya başladığı gözlenmektedir. Şekil 3'e bakıldığında sarı ile gösterilen bölge tarım alanlarına aittir ve bu alanlar vadi içine yerleşmiştir yeşil ile gösterilen bölge ise ormanlık – engebeli arazilerdir (Şekil 3).

Göynük ilçesinin sosyo-ekonomik yapısına bakıldığında sosyal hayat, gelir durumu ve kültürel farklılığın bulunmadığı görülmektedir. Kent merkezinde geleneksel yöntemler ile inşa edilmiş yapılar görülürken günümüzde bu üretim kaybolmuştur. Tarihte Göynük ilçesine bakıldığında büyük aile yapısı görülmekte ve bu durum plan şemalarına da yansımaktadır. Fakat zamanla büyük aile yapısından çekirdek aile yapısına doğru bir geçiş olmuştur. Eğitim durumu ya da iş olanakları nedeniyle genç nüfus çevre illere göç etmeye başlamıştır.

Tablo 1. Nüfusun yıllara göre dağılımı

Yıl	Toplam Nüfus	Erkek	Kadın
2017	114	56	58
2016	111	55	56
2015	110	54	56
2014	109	56	53
2013	107	52	55
2012	114	54	60
2011	89	44	45
2010	91	44	47
2009	93	43	50
2008	104	49	55
2007	91	43	48

Hisarözü Köyü'nde ekonomik yapının durgunluğu, eğitim, sağlık gibi nedenlerden dolayı nüfus gelişimi kısıtlı olmuştur. Genelde dışa göç veren, doğal nüfus artış hızı ise düşük olan bir yerleşmedir. Genç nüfus, ilçe merkezinde ya da komşu illerde ikamet etmektedir. Yerleşmede genellikle yaşlı nüfus kalmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2017 yılı verilerine göre köyün nüfusu 58 kadın ve 56 erkek olmak üzere toplam 114 kişiden oluşmaktadır. Verilere baktığımızda 2007-2008 ve 2011-2012 yıllarında artış olmuş onun dışında durağan hareket etmiştir (Tablo 1).

Kırsal Mimari

Göynük kırsal yerleşmeleri köy, mahalle ve yaylalardan oluşmaktadır. İlçe, 67 köy ve bu köylere bağlı 65 mahalle olmak üzere 132 yerleşim biriminden oluşmaktadır. "Göynük İlçesi kırsal yerleşmeleri küçük nüfuslu olup, sürekli göç vermektedir. Göynük ve çevresi dağınık yerleşme düzeyine sahiptir. Arazinin dağlık ve su kaynaklarının fazla olması bu yerleşme şekline etki etmiştir." (Kılıç Benzer, 2006, s. 194).

Hisarözü Köyü de Merkez Mahallesi, Şabanlar ve Hapşanlar Mahalleleri olmak üzere 3 mahalleye sahip olup organik doku ve dağınık yerleşmeye sahiptir. Köy dokusunun yerleşiminde büyük etkisi olan Hisarözü Deresi günümüzde neredeyse hiç akmamaktadır. Arazi kullanımına bakıldığında; genellikle çayır ve meraların geliştirilmesine uygundur.

Şekil 4. Ambar ve Samanlık Yapısı

Geleneksel dokuyu içeren Hisarözü'ne bakıldığında 3 temel yapıdan bahsedebiliriz. Bu yapılar konut, ambar ve samanlıktır. Köy evlerinin bazıları bahçe içine konumlanmıştır, bu bahçe sınırları ahşap çit ya da tel ile oluşturulmuştur. Genellikle her evin yanında halkın 'ambar' adını verdiği serenderler mevcuttur (Şekil 4). Serender, köy halkının tahılını, yiyeceğini sakladığı, kuruttuğu, kışlık odununu depoladığı yerdir. Yapının temel unsuru ahşaptır. Samanlık ise ekinlerin harmanda dövülüp taneleri ayrıldıktan sonra kalan sapların hayvanlara yedirilmek için saklandığı yerdir (Şekil 4). Samanlık yapısının temel unsuru ise taş örgüdür. Bazılarında ise taş örgü üstüne ahşap karkas sistem kullanılır. Dokuya bakıldığından evlerin zemin katı ahır olarak kullanılırken samanlık yapıları konutların yakınlığına inşa edilmiştir.

Şekil 5. Geleneksel Konut Yapısı ve Yeni Yapılaşma

Köy yerleşmesinde konutların çoğu geleneksel yapım tekniği ile inşa edilmiştir. Konutlarda kullanılan ana malzeme genellikle ahşaptır (Şekil 5). Ahşabın yapıda kullanılmasının ana nedeni orman köyü olmasıdır. Ahşap ile birlikte taş ve kerpiç de yerel yapı malzemeleri olarak kullanılmıştır. Yapılar genellikle iki katlıdır. Ahır ya da samanlık olarak kullanılan zemin kat taş örgüden oluşur. Taş örgünün üstüne ahşap karkas sistem arası ahşap dolgu devam eder. Örtü malzemesi olarak ise çoğunlukla kiremit kullanılmıştır. Genellikle yapıların zemin katında iki ayrı giriş mevcuttur. Biri ahır ya da samanlık girişi diğeri ise konut giriş kapısıdır. Birinci katta bulunan yaşam katına merdivenle erişim sağlanır.

Arazide yerel yapı malzemesinin kullanılmadığı beton karkas sistemler de mevcuttur (Şekil 5). Merkez Mahallesi'nin girişinde yer alan kümes yapılarının bazıları kerpiç dolgu iken geri kalanlar beton karkas sistem ile inşa edilmiştir. Köy halkından kümes hayvancılığı ile geçimini sağlayanlar, konut yapılarını da beton karkas sistem ile inşa ederek kümes yapılarının yanına kondurmuşlardır. Diğer iki mahallede kümes yapılanması yoktur fakat yine de köy girişlerinde beton karkas sistem ile inşa edilmiş konutlar mevcuttur.

Şekil 6. Harabe Durumdaki Konut ve Samanlık Yapısı

Alana dair çeşitli tespitler yapıldığında içinde yaşamın devam ettiği konutlarda halkın geleneksel yöntemlerle yapıları onardıkları görülür. Kullanılmayan bazı yapıların bakımsız kaldıkları, bazılarının ise harap durumda oldukları tespit edilmiştir (Şekil 6). Ambarların çoğu günümüzde kullanım dışı kalmıştır. Bunların nedeni toprağa dayalı üretimin zayıflaması ve yaşayanların alanı terk etmesidir. Yapıların bir kısmında betonarme ekler gözlenmektedir. Bazı yapılarda cumba ve çıkmalar bulunmaktadır. Yapılarda özgün ahşap pencere ve kapı detayları, fırın vb. elemanlar görmek mümkündür. Yapılar çeşitli müdahaleler görmüş olsalar bile, özgün cephe karakterini büyük oranda korumaktadır. Bu tespitler çerçevesinde Hisarözü Köyü mahallelerinde bulunan yapıların işlev dağılımı, yapım sistemleri ve yapıların taşıyıcı sistemlerinin sağlamlık durumu dışardan gözlem yolu ile incelenmiştir ve sonuçlar Tablo 2 ve Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 2. Yapım sistemi ve mahallelere göre işlev dağılımı

		Merkez Mah.		Şabanlar Mah.		Hapşanlar Mah.	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Geleneksel Yapım Sistemi	Konut	15	25,5	11	34,5	13	36
	Samanlık	23	39	7	22	12	33,5
	Ambar	8	13,5	7	22	5	14
	Ahur	2	3,5	2	6,5	2	5,5
	Kümes	3	5	1	3		
	Cami	1	1,5	1	3	1	2,5
	Okul			1	3		
		52	88	30	94	33	91,5
Günümüz Yapım Sistemi	Konut	3	5	1	3	3	8,5
	Kümes	4	7	1	3		
		7	12	2	6	3	8,5
Toplam		59	100	32	100	36	100

Hisarözü Köyü’nde yapıların işlevleri dikkate alındığında konut ve samanlık yapıları sayıca fazladır. Kümes yapılanması ise sadece Hapşanlar Mahallesi içerisinde yoktur. Merkez Mahallesi’nde yerleşim oranı, tüm yerleşme içerisinde %50’dir. Her mahallede yeni yapılaşma görülmektedir. Bu yapılar sayıca çok az olup genellikle mahallelerin giriş kısımlarına konumlanmıştır. Her mahallenin bir camisi vardır. Okul yapısı ise Merkez Mahallesi ile Hapşanlar Mahallesi’nin arasına konumlanan Şabanlar Mahallesi’nde yer almaktadır.

Tablo 3. Mahallelere göre yapıların sağlamlık durumu

	Merkez Mah.		Şabanlar Mah.		Hapşanlar Mah.		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İyi	43	67	25	67,5	25	69,5	93	68,0
Orta	13	20,5	7	19	11	30,5	31	22,5
Kötü	8	12,5	5	13,5			13	9,5
Toplam	64	100	37	100	36	100	137	100

Taşıyıcı sisteminde hasarların olmadığı yapılar “iyi” olarak değerlendirilmiştir. “İyi” kategorisine giren yapıların oranı, tüm yapılar içerisinde %68’dir. Kısmen bozulma ve hasarların görüldüğü, bazı elemanların değiştirilerek sağlamlaştırılmaların yapıldığı yapılar “orta” olarak değerlendirilmiştir. Bu kategoriye giren yapıların oranı, tüm yapılar içerisinde %22,5’dir. Yıkılmış ve/veya harabe durumda olan yapılar ise “kötü” kategorisine girmiştir. “Kötü” kategorisinde olan yapıların oranı, tüm yapılar içerisinde %9,5’dir (Şekil 6).

Merkez Mahallesi

Merkez Mahallesi, Hisarözü Köyü yolunun doğu koluna yerleşmiştir ve organik bir dokuya sahiptir. Yerleşme en çok bu mahallede yer almaktadır. Sayıca en fazla samanlık yapısı görülmektedir. Samanlık yapısı oranı, mahalledeki tüm yapılar içerisinde %39’dur. Geleneksel doku %88 iken yeni yapılaşma %12 oranındadır. Bu sonuçlara göre geleneksel doku kendini büyük oranda korumuştur. Yeni yapılaşma ise konut ve kümes yapılarında görülmektedir. Bu yapılar mahallenin alt eteklerine (güneydoğu bölgesine) konumlanmıştır.

İyi durumdaki yapıların oranı %67’dir. Bu durumda geleneksel dokunun yarısından çoğunun strüktürel durumunun iyi olduğu görülmektedir. Orta durumdaki yapıların oranı %20,5’dir ve bu yapılarda genellikle malzeme kaybı olduğu saptanmıştır (Şekil 7). Strüktürel durumun kendini koruyamadığı yapıların oranı ise %12,5’dir ve bu dilimin çoğunu samanlık yapıları kapsamaktadır.

Şekil 7. Orta Durumdaki Samanlık Yapıları

Şabanlar Mahallesi

Şabanlar Mahallesi, Hisarözü Köyü yolunun batı koluna ve iki bölgeye yerleşmiştir. Bu mahalle diğer iki mahallenin arasına konumlanmıştır. Yerleşme en az bu bölgede görülmüştür. Yapılar içerisinde %39 oranında olan konut yapıları çoğunluğu oluşturmaktadır. Mahallenin girişinde günümüz yapım tekniğiyle yapılan ve %3 oranını kapsayan birer tane konut ve kümes yapısı mevcuttur. Bu kümes yapısı, geleneksel yapım tekniği ile yapılan kümes yapısına ek olarak yapılmıştır. Okul yapısı bu mahallede yer almaktadır ve doku içerisinde oranı %3'tür. Şabanlar Mahallesi'ne genel olarak bakıldığında mahallenin geleneksel dokusunu bozmadığı gözlenmektedir.

Şekil 8. İyi Durumdaki Konut Yapıları

Mahalle dokusunun sağlamlık durumuna bakıldığında yapıların %67'5'inin iyi durumda olduğu saptanmıştır (Şekil 8). "Orta" olarak belirlenen yapıların oranı %19'dur. Bu oranın çoğunluğunu samanlık yapıları oluşturmaktadır ve bu yapıların orta derecede bulunmasının sebebi çatı örtüsünün alt kısmında bulunan ahşapların dökülmesidir. Kötü durumda olan yapılar ise %13,5 oranındadır.

Hapşanlar Mahallesi

Hapşanlar Mahallesi, Hisarözü Köyü yolunun batı koluna yerleşmiştir. Mahalleye ulaşım, Merkez ve Şabanlar Mahallesi'ne ulaşmadan önce Hisarözü Köyü mezarlığının sağ kanadından sağlanır. Mahallenin işlev dağılımına bakıldığında konut ve samanlık yapılarında çoğunluk görülmektedir. Kümes yapılanması sadece bu mahallede yoktur. Mahallenin girişinde %8,5 oranını kapsayan yeni konut yapıları yer almaktadır. Geleneksel dokuyu oluşturan oran ise %91,5'dir (Şekil 9). Bu oranlar sonucunda bu mahallenin de dokusunu büyük oranda koruduğu görülmektedir.

Şekil 9. Geleneksel Dokuyu Oluşturan Yapılar

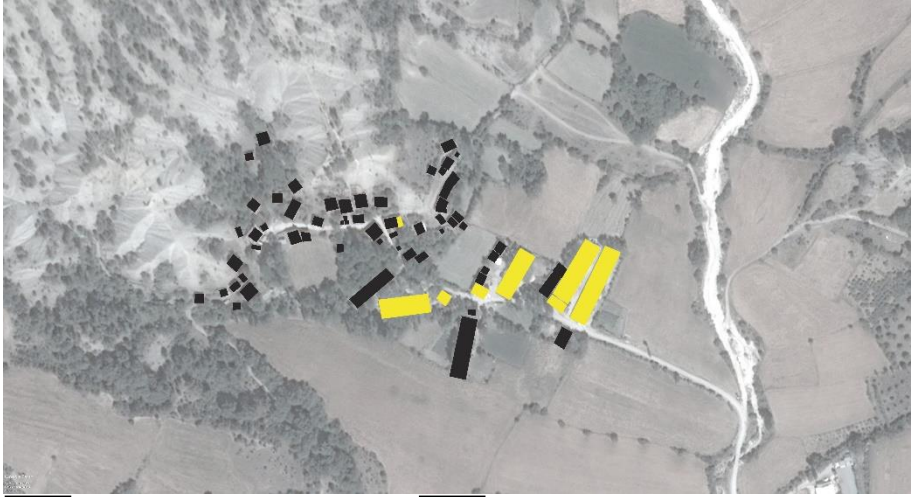
Sistemin kendini koruduğu yapıların oranı %69,5'dir. Bu oranın yüksek olmasının sebebi yapıların ahşap karkas sistem ile inşa edilmesidir. Orta durumda olan yapıların oranı ise %30,5'dir. Bu sınıfa giren yapılar genellikle samanlık ve ambar yapılarıdır. Bu mahallede strüktürel açıdan kötü durumda yapı bulunmamaktadır.

Belirtildiği gibi Hisarözü Köyü de, geleneksel özelliklerini büyük oranda korumakta olan kırsal mimari bulunduğu için çalışılmaya değer görülmüştür. İklimsel, sosyal ve ekonomik durumları yansıtan köy dokusu ve bu dokuyu oluşturan mimari üretimler Hisarözü'nde bulunmaktadır. Kırsal yaşam biçimi ve mimarisıyla bir bütün halinde olan köy dokusu geçmişten günümüze geçirdiği değişimler mimari ve sosyolojik açıdan ele alınmıştır. Mimari mirası oluşturan yapıların koruma sorunları ve önerileri sunulacaktır.

Hisarözü Köyü Koruma Ve Sürdürülebilirlik Sorunları

Merkez Mahallesi

Konut yapılarının zemin katı genellikle hayvan barınağı, birinci kat ise yaşam katı olarak kullanılır. Bu nedenle mahallede ahır yapısı çok az sayıdadır. Günümüzde ise sağlamlığını koruyan geleneksel konutların çok azı kullanılmaktadır. Mahallede yaşamını sürdüren yerli halk ile yapılan sözlü görüşmelere göre bu evlerin kullanılmama sebepleri; hissedarlık durumları, yakıt sorunu, bazı konut sahiplerinin köyü terk etmesi, ya da yumurta ve besi tavukçuluğuyla uğraşan halkın kümes yapılarının yanına yeni yapılar yaparak eski yapılara kilit vurmasıdır (Şekil 10).

■ Geleneksel Doku

■ Yeni Yapılaşma

Şekil 10. Merkez Mahallesi

Ambar yapılarının tümü kullanım dışı kalmıştır. Samanlık yapılarının ise bazıları kullanılmaktadır, kullanılmayanların çoğu ise çatılardan ağır hasarlar almıştır. Mahallede 1970'li yıllarda geleneksel yapım tekniği ile yapılan kerpiç dolgu kümes yapıları da bulunmaktadır. Yapılan görüşmelere göre beton karkas sistem ile yapılan kümes yapılarının daha önce kerpiç dolgu olduğu fakat zamanla oluşan hasarlar nedeniyle yıkılıp yerine yenisinin yapıldığı söylenmektedir.

Mahalle camisi 1980'li yıllarda yıkılarak tekrar ahşap karkas sistem ile inşa edilmiştir. Caminin hemen yanında köy odası bulunmaktadır. Bu köy odası önceden toplanma yeri olarak kullanılmakta iken günümüzde imam

lojmanı olarak kullanılmaktadır. Cami ve lojman 2017 yılında köy halkı tarafından onarılmış ve dış cephesi sıva ile örtülmüştür.

Şekil 11. Mehmet Durmuş Evi

Bu çalışma kapsamında Merkez Mahallesi'nden bir geleneksel konut alanda gözlemlenen plan tipolojisi, mimari özellikleri ve yapım tekniğini anlatması açısından örnek olarak sunulmuştur. İncelenen ve ölçülerek çizimi yapılan geleneksel konut, en az 70 yıllık tarihe sahip olan, köyün eski muhtarlarından Mehmet Durmuş'un evidir (Şekil 11). Konut, mahalle camisinin çaprazında bulunmaktadır. Eğimli bir araziye oturan yapı yığma taş üstüne ahşap karkas sistem arası ahşap dolgu ile inşa edilmiş ve sıvanmıştır. Zemin ve bir kattan oluşan konut yapısının girişi güneydoğu yönündeki cephesinde zemin kattadır. Güneydoğu ve güneybatı cephesinin birinci katında çıkmalar mevcuttur. Zemin kat hayvan barınağı, birinci kat ise yaşam katı olarak kullanılmaktadır. Yaşam katında sofa ve sofaya açılan odalar bulunmaktadır. Yapının güneybatı cephesine fırın eklenmiştir. Kıрма çatılı yapı sade bir cepheye sahiptir. Özgün karakterini sürdüren yapıda geleneksel yapım tekniği ile onarımlar yapılmıştır. (Şekil 12).

Şekil 12. Mehmet Durmuş Evi ve Plan Şeması

Şabanlar Mahallesi

Organik dokuya sahip olan mahalle dağ eteğinde yol boyunca sıralanarak konumlanmıştır (Şekil 13). Mahallenin girişinde beton karkas sistemden yapılan bir konut mevcuttur. Geri kalan konut yapılarının hepsi geleneksel yapım tekniği ile inşa edilmiş ve strüktürel açıdan sağlamlığını korumuştur. Konut yapılarının zemin katı hayvan barınağı olarak kullanıldığı için ahır yapısı 2 tanedir.

Şekil 13. Şabanlar Mahallesi

Harabe durumda olanların hepsi samanlık yapısıdır. Sağlamlığını koruyan samanlık yapılarının ise genellikle çatılarında hasarlar vardır. Mahalle içinde bir tane kümes yapısı mevcuttur fakat kullanılmamaktadır. Bu kümes yapısı hane sahibi tarafından evin arka bahçesine inşa edilmiş ve sonra günümüz yapım sistemiyle ek yapılarak uzatılmıştır (Şekil 14).

Şekil 14. Kümes Yapısı

Mahallenin alt yerleşkesinde (güneybatı bölgesinde) okul yapısı vardır ve bu yapı 2000'li yılların başında kapatıldığı için kullanılmamaktadır (Şekil 15). Okul bahçesi içinde lojman yapısı ve tuvalet de bulunmaktadır. Cami yapısı ise mahallenin üst yerleşkesinde yer alıp 2003 yılından büyük bir onarımdan geçmiştir. Mahallede konut yapısı az olmasına rağmen iki bölgede de ikişer tane çeşme bulunmaktadır.

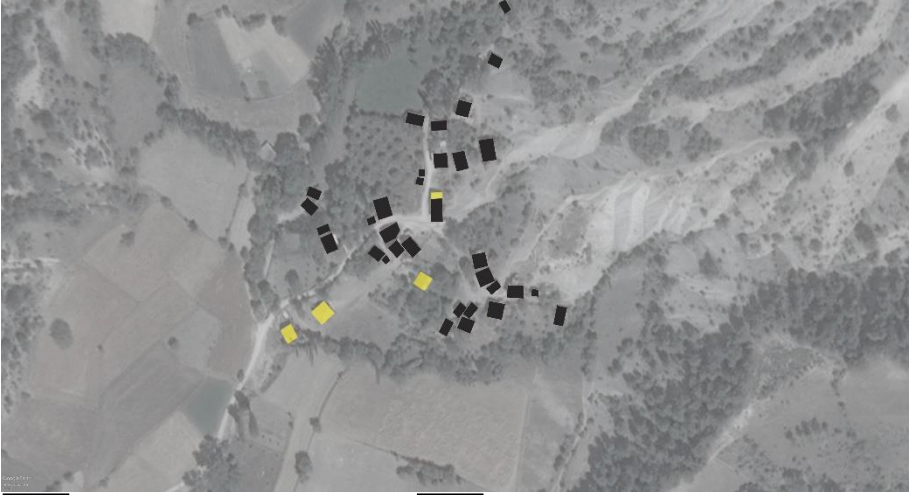

Şekil 15. Okul Yapısı

Hapşanlar Mahallesi

Yapılar, mahalle camisi etrafına düzensiz bir şekilde konumlanmıştır ve organik bir dokuya sahiptir (Şekil 16). Köy nüfusunun çoğunluğunu

bu mahalle oluşturmaktadır. Mahalle içinde harabe durumda yapı bulunmamakta ve diğer mahallelere oranla geleneksel yapım tekniği ile inşa edilmiş konut dokularında yaşamın devam ettiği daha çok gözlenmiştir.

■ Geleneksel Doku

■ Yeni Yapılaşma

Şekil 16. Hapşanlar Mahallesi

Mahallenin giriş kısmında betonarme karkas sistemden oluşan 2 tane konut yapısı mevcuttur. Girişte ilk bulunan konut yapısının sahibiyle yapılan görüşmede, mahalle yerleşkesinin içinde 1956 senesinde geleneksel yapım sistemi ile inşa edilmiş bir başka konutunun da olduğu öğrenilmiştir fakat hissedarlık durumları nedeniyle kullanılmamaktadır.

Şekil 17. Hapşanlar Mahallesi Camisi

Samanlık yapıları ise daha aktif durumdadır. Mahallede yumurta ve besi tavukçuluğuyla uğraşan nüfus olmadığı için yerleşkede kümes yapısı bulunmamaktadır. Mahalle camisi yerleşimin orta noktasında konumlanmış olup geleneksel yöntemlerle inşa edilmiştir (Şekil 17) ve caminin yanında da bir tane çeşme mevcuttur.

Özgünlüğünü henüz yitirmemiş olan Hisarözü'nün kendini korumaya devam edebilmesi için öncelikle yaşamın devam etmesi gerekmektedir. Birçok kırsal mimaride karşılaşılan en büyük sorunlardan bir tanesi geleneksel yöntem ile inşa edebilecek olan ustanın bulunmamasıdır. Fakat Hisarözü'nde yapılan araştırmalara göre köyde hala yaşamını devam ettiren ve geçimini kümes hayvancılığı ile sağlayan Mustafa Demir'in geleneksel inşaat işini bilen bir usta olduğu öğrenilmiştir. Mustafa Demir ile yapılan görüşmede, kendisine ait olan geleneksel konut ve kümes yapısını söküp, bu malzemelerle Göynük ilçe merkezine tekrar evini inşa ettiği, Hisarözü Köyü'ne ise beton karkas sistem ile yeni konut ve kümes yapısı yaptığı öğrenilmiştir. Geleneksel yapıım tekniği ile inşayı bilen bir ustanın kendi evini bile beton karkas sistem ile inşa etmesi kırsal mimari miras bilincinin köy halkında olmamasının ve köy dokusuna eski ve döküntü gözüyle bakıldığının ispatıdır.

Köy yerleşkesinde bulunan ve içinde yaşamın devam ettiği bazı konutlara, yaşama yönelik ihtiyaçlarını çözmek için müdahalelerde bulunulmuştur. Yapılara ıslak hacim ya da mutfak mekânı katmak için ekler yapılmıştır. Bu ekler beton karkas sistem arası tuğla örgü ile inşa edilmiştir (Şekil 18). Niteliksiz olarak görülen ekler yapıda yaşamın devam etmesini sağlarken aynı zamanda da geleneksel dokuyu bozmaktadır. Diğer bir müdahale ise yapılarda kapı ve pencere doğramalarının değişmesidir (Şekil 18). Yine bu durum konut içinde yaşamın devam ettiğini gösterirken dokuyu bozan onarımlardır.

Şekil 18. Ek Yapı ve Özgün Olmayan Doğramalar

Temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olan ve bu durumu mimari yapısına yansıtan köy yerleşkesinde ekonomik kazanç durumunun değişmesi nedeniyle önceden kullanılan samanlık ve ambar yapıları günümüzde kullanılmamaktadır. Özellikle ambar yapıları köyün genelinde kullanıma tamamen terk edilmiştir. Köy dokusunda kullanıma terkedilmiş olan yapıların çoğunluğu strüktürel bağlamda sağlamlığını korumuş durumdadır. Yapılan sözlü görüşmelere göre köyün ağır depremler geçirdiği fakat yapıların sadece baca kısımlarında sorunlar çıktığı belirtilmiştir. Bu durum yöreye özgü olan ahşap yapım malzemesinin depreme dayanıklı olduğunun göstergesidir. Hem ekonomik faaliyetlerin değişmesi hem de köyün çoğunluğunu yaşlı nüfusun oluşturması üretimin de yapılamamasına neden olmaktadır. Bu durumlara çözüm üretilmediği takdirde ilerleyen zamanlarda köyde yaşam tamamen yok olacak ve köy dokusu harabe duruma gelecektir.

Değerlendirme ve Sonuç

Bolu İli, Göynük İlçesi'ne bağlı Hisarözü Köyü'nde yapılan bu çalışmada, kırsal mimari mirasın izleri incelenmiş ve dokunun oluşmasındaki fiziki yapı ve tarihsel süreç ele alınmıştır. Böylelikle özgün dokuya sahip köyün mevcut durumu analiz edilmiş ve tespitler yapılmıştır. Genel olarak bakıldığında kırsal mimari dokunun bütünlüğünü bozmadığını fakat yapıların zamanla strüktürel problemlerinin arttığı gözlemlenmiştir.

Geleneksel yapım tekniği ile yapılan ve sağlamlığını büyük ölçüde koruyan geleneksel konutların çok azında yaşam devam etmekte olup, geneli terk edilmiştir. Kullanılmayan samanlık yapılarının çoğu çatıdan hasarlar almış ve çatılarında çökmeler görülmüştür. Ambar yapılarının ise tümü kullanıma terk edilmiştir. Kırsal alanda bulunan ve zamanla terk edilen bu doku kaybolma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Yerel halk zamanla göç etmekte ve yaşamın devam etmediği bu yapıların bakımı yapılmadığı için doğal etkenlere maruz kalarak zamanla yıpranmaktadır. Günümüz yapım tekniği olarak kullanılan beton karkas sistem arası tuğla dolgu ile yeni yapılar inşa edilmekte ve bu teknikle geleneksel konutlara ekler yapılarak kırsal dokunun bozulmasına neden olmaktadır.

Ana geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olan yerli halkın ekonomik açıdan gelirini karşılayamaması göçü hızlandırmıştır. Erpiliç tesislerinin

Göynük'te kurulması nedeniyle günümüzde yumurta ve besi tavukçuluğu ön plandadır. Bu kırsal mimari mirasın korunup sürdürülebilmesi için öncelikle köy dokusunu oluşturan yaşantının göz önünde tutularak çağdaş tasarımlara gidilmesi önerilmektedir. Çünkü yerleşimde yaşantının zamanla yok olması, bu yaşantının izlerini süren yapıların da zamanla tahrip olmasına neden olmaktadır. Sadece yapıların korunması ile de oranın kültürel kırsal mirası korunmuş olmaz. Bu durumda orada yaşayan halkın yaşam koşullarının daha iyi olabilmesi için çözümler yapılmalı, çevre dengesi korunmalıdır.

Yapılan sözlü görüşmeler sonucu yapıların, hissedarlık, yakıt sorunu, bazı konut sahiplerinin sosyo-ekonomik nedenlerden köyü terk etmesi gibi durumlardan dolayı kullanılmadığı anlaşılmaktadır. Yerli halk dokunun kırsal mimari miras olduğunun farkında olmayıp geleneksel yapıları eski olarak nitelendirip yeni yapı yapma eğilimindedir. Bu konu üzerinde halk bilinçlendirilerek kırsal doku "yaşayan" miras haline gelebilir.

Dokuda bulunan tüm yapıların tek tek ele alınarak onarımlarının yapılması gerekmektedir. En iyi durumda olan yapılar da bile sıva dökülmeleri görülmektedir. Bu dökülmeler, iç malzemenin havayla direk temas ederek yapının yıpranmasını hızlandıracaktır. Kullanılmayan yapıların çoğunda camların kırıldığı gözlemlenmiştir. Bu durum da yapıya etki edecektir. Yığma taş duvarlarda bozulmalar yerel malzemelerle tamamlanabilir. Ahşap malzemelerde ise eski ve yeni ahşap, ahşap yapı elemanlarının birleştirilmesi yöntemleriyle birleştirilebilir. Samanlık yapılarında çatılarda oluşan fazla yük kaldırılarak daha hafif bir malzeme kullanılabilir. Yeni yapılar söz konusu olduğunda ise yerel kimliğin korunmasına dikkat edilerek ve oranın doğal malzemesinin kullanımı ile birlikte yaşam kalitesi düşünülerek tasarımlar yapılmalıdır. Kırsal mimarinin sürekliliği için yapılara modern yaşamın gerekliliği olan ısıtma, elektrik ve mekanik gibi tesisatların ilave edilmesi gerekmektedir. Hisarözü köyü bu disiplinler arası çalışmaların uygulanabileceği önemli bir kırsal alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılaşmanın kimliğini bozmadan mekân kurgusuna gidilmeli ve süreklilik sağlanmalıdır.

Geleneksel dokunun korunarak geleceğe aktarılması kırsal mirasın sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Hisarözü Köyü kırsal alanı, fiziki yapı ve tarihsel süreç içerisinde bütünlüğünü bozmuştur. Göçün ana kaynağı olan ekonomik durum çözüldüğünde dokuda yaşamın devam edeceği düşünülmektedir. Ekonomik durumun çözümlen-

mesi yapılırken sosyo-kültürel etki gözetilmelidir. Toplumun kültürel yapısına uygun olarak kalkınma çalışmalarına gidilmeli ve bu çalışmalarda yerel halkın yaşam konforu gözetilerek kapsamlı çalışmalar yapılmalıdır. Bu çalışmalarda, yerel yönetim desteğiyle yeni teknolojiler kullanılarak organik tarım uygulaması yapılabilir ve bu konuda halk bilinçlendirilerek pazarlamanın birinci elden satışı sağlanarak çözümlenmelere gidilebilir.

Değişen dünyadaki hızlı ekonomik ve teknolojik gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda Hisarözü Köyü'nde tespit edilen, insan ölçeğinde yere ve doğaya bağlı yaşamın oluşturduğu mimari mirasın değerleri öne çıkmaktadır. Güncel yapım teknikleri ile yeni yapıların oluşturulması, ekonomik sürekliliğin sağlanamaması, kullanıcılardaki mimari miras farkındalığının oluşturulması, genç nüfusun ayrılması ve teknik donatıların geleneksel mimari miras ile bütünleşmesi gibi sorunsallar bu makede tespit edilmiştir. Hisarözü Köyü'ndeki mimari mirasa olan yaklaşımlar, katılımcı koruma yöntemleri ile belirlenmelidir.

Kırsal mirasın sürdürülebilirliği üzerine doğru planlamalar yapıldığında korumanın sürekliliği gelişme gösterilebilir. Varlıklarını sürdürmeye çalışan kırsal alanlar kapsamında; devlet, yaşayanların oluşturduğu kooperatifler, sivil toplum örgütleri, belediye, alanında uzman kişiler tarafından ortak bir çalışma yürütülerek verimli sonuçlar elde edilecektir.

Extended Abstract

A Research on the Continuity of Rural Heritage: The Case of Hisarözü Village

*

Derya Gümüş
Kocaeli University

Emre Kışalı
Kocaeli University

In the second half of 20th century, the vernacular architecture, also called architecture without architects were studied under various disciplines such as sociology, architecture, anthropology, engineering, city planning etc. Turkey which host various rural areas has been exposed to transformations due to the legislation, urban policy, industrialization, modern technology and globalization. Problematics of sustainability on rural heritage in Marmara Region were discussed, due to the fact that the area is located in the most populated and industrialized area of Turkey.

In this context, the village of Hisarözü in Göynük located in the town of Bolu Province was analyzed. The rural area was selected as a case study in the context of the sustainability and conservation. The literature review was conducted for the area; however, insufficient data was obtained related to the architectural properties of the village. Therefore, the inventory studies were done for revealing the existing architectural heritage. Later, direct investigation and photography on the existing buildings in the urban fabric, interviews with the inhabitants and the analysis of rural areas were carried out during the field visits. The current conditions of physical properties of area and the social analysis show that the rural properties of the village were not lost and the original character of architecture heritage substantially preserved.

On the other hand demographic analysis considering the number of users, the age of population and the migration facts were researched, it is observed that the number of inhabitants is few. The reflection of this parameter on the architectural heritage indicate that the structural safety of

the buildings is good but most of them are obsolete due to the socio-cultural effects such as migration to larger settlements, multi shareholdings, and energy saving issues. Moreover, it is deduced that all storehouse buildings are vacant whereas the some of the haylofts are still being used by the inhabitants working on the husbandry.

In the research there are four phases in the methodology. In the first part, the rural architecture, heritage, and conservation were discussed. The national and international studies were reviewed and different definitions were presented. The aim is to compare the architectural values with the experts working on this subject. The state of art on rural heritage, its conservation and the historical development of Göynük is rich. In the second part, the historical development, physical, social, economic properties and rural architecture of Göynük which is retained between the urban-rural interfaces were explained. Specifically Hisarözü Village were examined. The historical development, geographic and socio economic properties of Göynük was introduced mainly and its influences on Hisarözü were sought.

Later, the conservation and sustainability problems of the rural architecture in the village were addressed. In this part, the essential study is to understand the urban fabric in terms of qualitative and quantitative perceptions. The number of building representing rural heritage and the new buildings was detected in three different neighborhoods of Hisarözü. Then the physical properties, the use value and structural safety were investigated by the direct investigations and documentations located in Merkez (Central) Neighbourhood, Şabanlar Neighborhood and Hapşanlar Neighbourhood. It is revealed that, the percentage of traditional building in all urban fabric structures are very high. It is found that 88%, 94% and 91.5% of total buildings are vernacular architecture examples in Merkez, Şabanlar and Hapşanlar neighbourhood respectively. The functions of the vernacular architectures can be listed as housings, haylofts, storehouses, barns, hencoops, school and mosques. In the area, the structures are evaluated as good condition if there the damage and cracks were not noticed during the investigations. When partial degradations, damages and interventions were found the safety level was considered as medium. The ruins and partial destructions were evaluated as bad conditions for the buildings. The percentage of structural safety located in the whole villages are 68 %, 22,5% and 9,5% as good, medium and bad respectively.

Finally, the suggestions on conserving and sustaining the rural architecture were suggested considering the town of Hisarözü. The civil architecture buildings need to be conserved in a holistic way. The physical tissue of rural area has gone through various developments. The multi shareholding, heating problems, migration and socio-economic reasons lead to abandonment of the buildings. The tendency of the inhabitants is to construct new buildings and/or leave the vernacular structures. Moreover, the necessity of increasing awareness towards cultural heritage, the sustainability of economic developments with new organic agriculture and ecological productions is raised. The farms in the villages are very productive agricultural lands. Distribution and share of the products obtained from the current cultivated areas by agricultural cooperatives can be provided. In building scale, the cracks and degradations need to be intervened in order to provide substantial conservation.

On the other hand, it is inevitable to adapt the technological equipment in terms of heating, electricity, mechanical equipment to the vernacular architecture examples. The technical adaptation to the rural architecture with the multi-disciplinary approach was highlighted. Therefore, the living heritage in the rural area is desired and it can be achieved by the participative approaches of all stakeholders like municipalities, cooperative of inhabitants, academics, experts and state supports funding.

Kaynakça/References

- Ahunbay, Z. (2017). *Tarihi çevre koruma ve restorasyon*. İstanbul: Yem Yayınları.
- Akcan, R. (1967). *Göynük'ün beşeri ve iktisadi tetkiki*. Yayınlanmamış Lisansüstü Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Aktaş Yasa, A. (2013). Kültürel zenginlikleri ile Göynük. A. Aktaş Yasa ve A. Soy-saldı (ed.), *Göynük el sanatları paneli ve çalıştayı bildirileri*, 2, 17-46. Ankara: Göynük Belediyesi Yayını.
- Akurgal, E. (1998). *Anadolu kültür tarihi*. Ankara: Tübitak Yayınları.
- Anonim (1998). Tarihin, yolların ve yeşilliğin bulunduğu Göynük. *Göynük Kaymaklığı Köylere Hizmet Götürme Birliği Yayınları 1*, Göynük.
- Aran, K. (2000). *Barınaktan öte: Anadolu kır yapıları*. Ankara: Tepe Mimarlık Kültürü Merkezi.

- Aslantürk, İ. H. (2007). *16. yüzyılda Yenişehir, Yarhisar ve Göynük nahiyeleri (Tahrir defterlerine göre)*. Master Tezi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tapu Tahrir Defteri, Nr.453
- Bektaş, C. (2001). *Halk yapı sanatı*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Bolu İl Yıllığı. (1973). İstanbul.
- Brower, S. (1988). *Design in Familiar Places*. New York: Praeger.
- Brower, S. (1989). Residents' and outsiders' perceptions of the environment. S. M. Low and E. Chambers (der.), *Housing, Culture and Design*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Dikmen, Ç. B. ve Toruk, F. (2015). Geleneksel Göynük evlerinin mekânsal yapısı ve koruma önerileri. C. Demir, E. Pelit, ve S. Kaya (ed.), *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 99-128.
- Eldem, S. H. (1954). *Türk evi plan tipleri*. İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Erdem, A. (1996). *Göynük tarihsel siti, dini ve sivil mimarlık örnekleri, koruma sorunları ve yeni yapılanma koşulları*. Doktora Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Eres, Z. (2008). *Türkiye’de planlı kırsal yerleşmelerin tarihsel gelişimi ve Erken Cumhuriyet Dönemi planlı kırsal mimarisinin korunması sorunu*. Doktora Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Eres, Z. (2013). *Türkiye’de geleneksel kırsal mimarinin korunması: Tarihsel süreç, yasal boyut*. K.K. Eyüpgiller ve Z. Eres (yay.), *Prof.Dr. Nur Akın’a Armağan – Mimari ve Kentsel Koruma*, 457-469. İstanbul: YEM Yayınları.
- Eres, Z. (2016). *Türkiye’de geleneksel köy mimarisini koruma olasılıkları*. *Ege Mimarlık Dergisi*, 2016/01, 8-13.
- Evliya Çelebi (1975). *Evliya Çelebi seyahatnamesi C.1-2*. İstanbul: Üçdal Neşriyat. Göynük Belediyesi Arşivi.
- Günel Öden, Z. (1999). Umuroğulları hakkında bazı görüşler. *XII. Türk Tarih Kongresi*, 2, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- İbn-i Batuta (H.1330). *Seyahatname-i İbn-i Batuta C.1*. İstanbul: Matba-i Amire.
- ICOMOS, (2017). ICOMOS-IFLA principles concerning rural landscapes as heritage. *International Council of Monuments and Sites (ICOMOS)*.
- İşcanı, B. (2016). *Muğla-Datça Hızırşah Köyü kırsal sit alanı koruma projesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kılıç Benzer, A. N. (2006). *Bolu-Göynük ve yakın çevresi doğal ve kültürel kaynaklarının ekoturizm açısından değerlendirilmesi*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Köksal, T. G. ve Kışalı E. (2012). Vernacular architecture in Gölcük and sustainable solutions for its conservation. *International Seminar on Vernacular Settlements*.

- Köksal, T. G. ve Kışalı E. (2014). Kartepe: Mimari doku – mimari miras. *Kartepe Kitabı*, 2, 639-684.
- Kuban, D. (2001). *Türkiye’de kentsel koruma, kent tarihleri ve koruma yöntemleri*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kut Görgün, E. ve Yörür N. (2018). Kırsal yerleşmelerde özgün dokunun korunmasında bir araç olarak köy tasarım rehberleri: Ödemiş bademli örneği. *TÜBA-KED*, 2018/17, 25-46.
- Mazlum, D., Eres, Z., Barlık, T., ve Türk, Ş. (2005). Orhangazi (Bursa) Karsak Köyü kırsal mimarlık envanteri. *TÜBA-KED*, 2004/3, 229–258.
- Oliver, P. (1997). *The encyclopedia of vernacular architecture of the world*, Cambridge University Press.
- Oliver, P. (1998). *Encyclopedia of vernacular architecture of the world 1*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Oliver, P. (2002). Gereksinim ve süreklilik. Çeviri: T. Selin Tağmat, *Mimarlık Dergisi*, 304, s. 33-34
- Rapoport, A. (2002). Geleneksel çevreler, kültür ve koruma. Çeviri: Selcen Tuncer, *Mimarlık Dergisi*, 304, s. 27-32.
- Scazzosi, L. (2018). Landscapes as systems of tangible and intangible relationships. Small theoretical and methodological introduction to read and evaluate Rural Landscape as Heritage. E. Rosina & L. Scazzosi (Der.), *The conservation and enhancement of built and landscape heritage a new life for the ghost village of mondonico on lake como* içinde (ss. 19-41). Milano, İtalya: Poliscrript politecnino di Milano.
- Soysal, M. (1998). Köy Sosyolojisi. *Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Kitapları Yayın*, A-66, Genel Yayın, 211, Adana.
- Şayın, G. (2016). *Denizli Hisarköy (Attuda) kırsal mimari mirasın doku analizi ve koruma sorunları*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Toprakeşenler, S. (1994). *XVI. yüzyılda Göynük ve Yenice-i Taraklı kazaları*. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Yurt Ansiklopedisi (1982). *Bolu C.2*, İstanbul: Anadolu Yayıncılık.

Derya Gümüş, 1994 yılında Bolu’da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Bolu’da tamamladı. 2017 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Bölümü’nden mezun oldu. Yüksek lisans eğitimine Kocaeli Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Bölümü ABD.’nda devam etmektedir.

Was Born in 1994 in Bolu. Completed primary, secondary and high school in Bolu. Graduated from Department of Architecture, Mimar Sinan Fine Arts University. Still pursuing the Master of Science degree in the Architecture programme of Kocaeli University.

E-mail: dgumus1434@gmail.com

Emre Kishalı

Orta Doğu Teknik Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümü'nden Ocak 2005 tarihinde mezun olduktan sonra İtalya, Politecnico di Milano Lecco yerleşkesinde Mimari Mühendislik alanında yüksek lisans ve yine aynı üniversite Milano yerleşkesinde Restorasyon alanında doktora yapmıştır. 2012 yılından itibaren Kocaeli Üniversitesi Mimarlık Bölümü Restorasyon ABD. 'da öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Çalışma alanları mimari mirasın korunması ve sürdürülebilirliği, iyileştirme – güçlendirme, hasarsız testler, ahşap yapılar ve tarihi yapıların planlı korunmasıdır.

Received his B.S. from Middle East Technical University, Department of Civil Engineering (2005). Earned his master's degree (2007) on Architectural Engineering programme of Politecnico di Milano and PhD (2011) degree on Restoration field in the Building Engineering programme at Politecnico di Milano. Currently works as an assistant professor at Kocaeli University Faculty of Architecture and Design since 2012. Major research areas are sustainability and conservation of architectural heritage, consolidation – strengthening, non-destructive tests, and timber buildings and planned conservation of historic buildings.

E-mail: emre.kishali@kocaeli.edu.tr

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Gümüş, D. ve Kishalı, E. (2018). Kırsal Mirasın Sürekliliği Üzerine Bir İnceleme: Göynük Hisarözü Köyü Örneği. *İDEALKENT – Kent Araştırmaları Dergisi*, 25, 909-940.

*

Farklılığın Mekanı: Foucault ve Lefebvre'deki Heterotopya ve Heterotopi Ayrımı*

*

Rabia Çiğdem Çavdar
Çankaya Üniversitesi

Öz

Kent içerisinde giderek artan bir biçimde kentlinin özgür kullanımının dışına itilen mekanlarla karşılaşmaktadır. Bu itiliş -özgür kentsel kullanımın terkedilmeye zorlanması- aynı zamanda iktidar aygıtlarının kontrol edebildiği mekanlar ya da mekansal donatılar tarafından işgal edilmiş gündelik hayat anlamına gelmektedir. Bu durum erkin, kent içinde bir tür türdeş, sıkıcı ve steril mekanlar oluşturma girişimi olarak değerlendirilebilir. Erk, çeşitlilikten yalıtılmış, sayısal kontrol mekanizmaları ile fiziksel takibin olası kılındığı ve her türlü sosyal etkileşim derinliğinin azaltıldığı, bu mekanizmaların işletilemediği durumda fiziksel erişimin engellendiği bir mekanlar dizisi (dizge değil) ya da kent düzlemi (örüntü değil) oluşturma eğilimindedir. "Heterotopik" mekanların, erk tarafından sönmümlendirilmesi girişimiyle karşı karşıya kaldığı aşikardır. Bu bağlamda, Foucault'nun "Heterotopia" ve Lefebvre'in "Heterotopy" kavramları, kentin özgür ve kamusal alanlarını yeniden okuyabilmek için ele alınabilir mi? Farklılığın mekanını tarifleyen bu kavramlar sanki aynı durumu tarifliyor gibi gözükseler de aralarında net ayrımların olduğu belirlenmiştir. Bu makale farklılığın mekanının ayrımını bütüncül bir bakışla ortaya çıkarma girişimidir. Bu metin, farklılığın mekanlarının yeniden okunabilmesi ve kentsel yaşantının kaybolan özgür yanının yeniden görülmesi gereğinin dillendirilmesi için yazılmıştır.

Keywords: Farklılığın mekanı, Heterotopya, Foucault, Heterotopi, Lefebvre

* Bu makale, ODTÜ Mimarlık Fakültesi'nde Prof. Dr. Güven Arif Sargın tarafından verilen ARCH 511 dersi kapsamında yazılan araştırma metni geliştirilerek hazırlanmıştır.

Space of Difference: The Dichotomy of Heterotopia and Heterotopy on Foucault and Lefebvre

*

Rabia Çiğdem Çavdar
Çankaya University

Abstract

In the city, it is increasingly encountered the spaces that are pushed out of the free use of the citizens. This push out procedure – the force to abandon the free use of urban space- also indicates that everyday life occupied by spaces or spatial facilities controlled by state apparatuses. This situation can considered as an attempt of power to create homogeneous, boring and sterile spaces in the city. Power tends to create a sequence of spaces (not system) or an urban environment (not pattern) where not only the physical control is possible by the digital control mechanisms, but also isolated from diversity, and the decreased depth of social interactions. In the place where the follow-up mechanisms cannot operate, power tends to inhibit physical accessibility. It is obvious that "heterotopic" spaces are in an extinguishing process by power. In this context, could the concepts of "Heterotopia" of Foucault and "Heterotopy" of Lefebvre taken into the consideration to be able to reevaluate/reread liberated and public spaces of the city? Although these two concepts seem to describe the "space of difference", it is designated there are clear distinctions between them. This article is an attempt to unfold the differentiation of the "space of difference" within a holistic approach. This text is written to re-read the spaces of difference and to recount the disappearing liberated side of urban life.

Anahtar Kelimeler: Space of difference, Heterotopia, Foucault, Heterotopy, Lefebvre

Farklılığın Mekanı için Tanı

Kent içerisinde, giderek artan bir biçimde, kentlinin özgür kullanımının dışına itilen mekanlarla karşılaşmaktayız. Özgür kentsel kullanımın terk edilmeye zorlanması anlamını taşıyan bu itiliş, aynı zamanda iktidar aygıtlarının kontrolü altındaki mekanlar ya da mekansal donatılar tarafından işgal edilen gündelik hayattır. Bu durum erkin, kent içinde bir tür türdeş ve sıkıcı mekanlar oluşturma girişimi olarak değerlendirilebilir. Erk, çeşitlilikten arındırılmış, sayısal kontrol mekanizmaları ile fiziksel takibin olası kılındığı ve her türlü sosyal etkileşim derinliğinin azaltıldığı, doğrudan fiziksel erişimin engellendiği bir mekanlar dizisi ya da kent düzlemi oluşturma eğilimindedir. Erk tarafından kurgulanan bu türdeş mekanlar farklılıkların indirgenmesi kamusal alan düzeyinin azaltılması sonucunu doğurmaktadır. Farklılığın mekanı olarak da bilinen "Heterotopik" mekanların, erk tarafından sömümlendirilmesi girişimiyle karşı karşıya kalındığı aşıkardır. Heterotopik mekanların erkin eliyle silinmesi girişimi bağlamında, Foucault'nun "Heterotopya (Heterotopia)" ve Lefebvre'in "Heterotopi (Heterotopy)" kavramları, kentlinin özgür kullanımına açık kamusal alanları yeniden okuyabilmek için bir değerlendirme aracı olarak ele alınabilir mi? Foucault ve Lefebvre'in aralarında derin ayrımlar içerecek biçimde kullandıkları "Heterotopya"-Fransızca da "hétérotopie"- kavramı farklılığın mekanını tarifler ve erkin düzen koyucu, sterilize eden ve türdeşleştiren yaklaşımlarına karşı duran mekanlar olarak belirirler.

Bu makale, temelde, iki düşünürün -Foucault ve Lefebvre- Fransızca'daki "hétérotopie" terimine karşılık gelecek biçimde geliştirdikleri içerikleri tanımlayıp karşılaştırarak, bugünün kent siyaseti için bir değerlendirme çerçevesi önermektedir. Farklılığın mekanı üzerindeki tanımsal farklılıkların irdelenmesi günümüz kentselliğini kavramsallaştırabilmek açısından önem arz eder. Bu makale, günümüzde yaşanan kentsel direnişleri anlamlandırabilmek ve doğru okuyabilmek için Lefebvregil "Heterotopi"(Heterotopy teriminin Türkçe'deki kullanımı) kavramının Foucaultgil "Heterotopya" (Heterotopia teriminin Türkçe'deki kullanımı) içeriğinden daha fazla geçerli olduğunu savlar. Savın doğrulanabilmesi için iki kavram arasındaki ayrımlar "Heterotopya ve Heterotopi" altbaşlığında ele alınacaktır. Karşılaştırılan kavramların kent üzerindeki görünürlükleri ise "Farklılığın Mekansal Örüntüleri" alt başlığında irdelenmiştir.

Heterotopya ve Heterotopi ikiliğine dikkat çeken, daha doğrusu heterotopya kavramının Foucault ve Lefebvre’de ayrıştığını savlayan düşünürlerden biri David Harvey’dir. David Harvey, Lefebvre’deki Heterotopya kullanımının Foucault’daki Heterotopya’dan farklı olduğunu iddiasındadır.

“Lefebvre’in heterotopya kavramı (ki Foucault’nunki ile derin farklılıklar içerir) ile tarif ettiği liminal toplumsal mekanlar “farklı bir şey”i olanaklı kılmanın ötesinde, devrimci bir güzergahın tanımlanmasında bu farklılığa temel önem atfeder. Bu “farklı şey”in bilinçli bir plandan doğmuş olması şart değildir; insanların salt yapıp ettikleri, hissettikleri, duyumsadıkları ve gündelik yaşamlarındaki anlam arayışının parçası olarak ifade ettikleri şeylerden doğar. Bu tür pratikler her yanda heterotopik mekanlar üretir” (Harvey, 2012/2013, s. 38).

Bu iddia derin bir irdeleme sürecini gerektirmektedir ki nasıl olup da Heterotopya terimi her iki düşünür için de “öteki mekanı”, farklılığın mekanını tariflemektedir. Lefebvre’in “Kentsel Devrim” kitabının İngilizce çevirisinde, çevirmen Robert Bononno, “farklılığın mekanı”nı anlatırken “Heterotopya” terimi yerine “Heterotopi” terimini kullanmayı tercih etmiştir (Lefebvre, 1970/2003, s. 128). Bu seçimin gerisindeki nedensellik iki düşünürün kavramsal farklılığının ayırt edilmesini sağlamak olabilir mi? Foucault ve Lefebvre arasında “farklılığın mekanı” tanımı üzerinde nasıl bir farklılık bulunmaktadır? Makalede, öncelikli olarak “Heterotopya” ve “Heterotopi” arasındaki ayrımın ne olduğu irdelenecektir, ardından bu iki mekanın kentsel örüntü içerisinde nasıl yer aldıkları ortaya konulacaktır. Buradaki asıl sav mevcut iktidarın, “farklılığın mekanlarını” kentten kopararak bireysel özgürlüklere nasıl müdahale edebildiği ya da edebileceğidir.

Kent içerisinde özgür kullanıma sahip olunan meydan, sokak gibi kentsel mekanların, geçici olduğu iddiasıyla iktidar aygıtları tarafından erişime kapatıldığı gözlenmektedir. Bu durum giderek artan bir biçimde kentlinin kullanımı dışına alınan alanlara işaret etmektedir. Bu alanlar, sonrasında kamusal kullanımın da dışına alınıp bir mutenalaştırma sürecine dahil edilmektedirler. Sonuçta, kent içinde kamuya ait bir takım mekanların kentliden çalınmasıyla yüzyüze gelindiği görülür. Kentlinin kendisine ait olan kamusal mekanları yeniden kendi gündelik hayatına katma girişimi heterotopik bir eylemselliği ya da mekansallığı öngörür. Kamusal mekanların daraltılması/kentsel kullanımdan çalınması sürecini kırabilecek iki “farklılık” türü olduğu iddia edilebilir; biri Foucaultgil “Heterotopya”lar (ki daha mekansaldır), diğeri ise Lefebvre’in “Heterotopi” (ki daha olaysaldır) kav-

ramıdır. Öteki olanın eylemselliği ve mekanı kuşatması/işgal etmesi aracılığıyla erk tarafından kamusalılık dışına taşınmak istenen mekanlar yeniden kensel mekana dahil edilebilir. Baskın olanın planlayıcı, düzen kurucu ve hatta yalıtıcı gücü, alternatif olanın/öteki olanın kendini göstermesi ile bir çatışma alanı olarak heterotopik ortamları doğurur.

Anımsatmak gerekirse, her iki düşünür de Fransızca'daki tek bir sözcüğe gönderme yapmaktadırlar; "hétérotopie". İkisinin yaklaşımı arasındaki kökten ayrım nedeniyle, kavramsal farklılıkların iki ayrı sözcük ile ifade edilmesinin doğru bir yöntem olabileceği kanısından hareketle metnin devamında Foucault'nun yaklaşımı için "heterotopya" terimi kullanılacaktır, Lefebvre'in kavramsal içeriği için ise Bononno'nun İngilizce çeviride kullandığı "Heterotopy" kavramının Türkçe karşılığı olan "heterotopi" sözcüğü kullanılacaktır.

Heterotopya ve Heterotopi

Öncelikle Foucault'nun tanımı değerlendirilip, ardından da karşılaştırılmalı olarak Lefebvre'in tanımına ulaşılmaya çalışılacaktır. Foucault(1997), temelde altı ilke üzerinden ötekiliğin mekanı, Heterotopya'yı tanımlar. Bu altı ilkede ele alınan farklı nitelikler ve örneklemeler, heterotopyanın ne olduğunu ortaya koyar.

Birinci ilke, heterotopyanın her insan grubu için sabit/değişmez bir özellik olduğudur. Bunun anlamı dünyada hiç bir kültür yoktur ki heterotopya barındırmasın. Her kültürde heterotopya ile karşılaşılabilir, çünkü heterotopya, ütopyadan farklı olarak bir gerçek mekan tanımlar. Birinci ilke kapsamında, Foucault iki tip heterotopya resmeder; birincisi "krizin heterotopya"sı ikincisi ise "sapmanın heterotopya"sıdır. Kriz heterotopyalarının daha ilkel toplumlarda görüldüğünden, günümüzde ise sapmanın heterotopyasının kriz heterotopyalarının yerini aldığından bahseder.

İkinci ilke, heterotopyanın, bir toplumda farklı zamansallıklarda değişim göstermesidir. Öyle ki bir toplumun tarihi açılımlandığında, tarihsel süreçte aynı heterotopyanın farklı işlevlendiği izlenebilir. Bu ilke, mezarlık örneği üzerinden aktarılmıştır; mezarlık 19yy. sonrasında ölümsüzlüğün mekanı olmaktan çıkmış ve kutsal olmayanın mekanı haline gelip "öteki kenti" temsil eder bir duruma bürünmüştür.

Üçüncü ilkede, Foucault, heterotopyanın, birbirleriyle bağdaşmayan çok çeşitli alan ve mekanların örtüştürülmesiyle, tek ve gerçek bir mekan

oluşturma gücünden bahseder. Sinema, tiyatro ve bahçe gibi mekanlar bu ilke çerçevesinde değerlendirilir.

Dördüncü ilke "Heterochronism" dir; heterotopyalar, zamanın sınırsızca ve sonsuz biriktiği/yığıldığı hareketsiz(immobile) yerlerdir. Müzeler ve kütüphaneler, içinde zamanın biriktiği, modern hayatının heterotopyalarıdır. Bu ilke çerçevesinde, Foucault, festivalleri ve tatil köylerini de örneklendirir, ancak burada sonsuz bir birikme yerine mutlak süreğen bir zamansal birikme sözkonusudur.

Beşinci ilke ise heterotopyanın hem yalıtılmış hem de içine nüfuz edilebilir bir açıklık/kapalılık sistemini varsaydığını açıklar. Bu ilke heterotopya'ya belirli bir güç ya da özel izinlerle girilebilir olmasını tarifler; herkesin erişimine açık bir kamusal mekan değildir.

Heterotopyanın son özelliği ise aradalık işlevidir. Bu işlev iki kutup üzerinden açıklanır; birincisi yanılısamanın mekanları, ikincisi ise telafinin mekanlarıdır.

Tüm bu ilkeleri sıraladıktan sonra, Foucault (1997), "gemi"yi, yersizliğin yeri, "heteretopia par excellence" olarak tanımlar.

Tablo 1. Foucault'nun "Heterotopya" Kavramının İlkeleri (Heterotopian Studies)

İlkeler	Foucault'nun bahsettiği örnekler
1. bütün kültürlerde varolma, fakat farklı biçimlerde ortaya çıkma	Modern öncesi kriz mekanları ve sapmanın mekanları
2. tarihin farklı noktalarında mutasyona uğrama ve özel işletim biçimlerinde görünme	mezarlıklar
3. tekil bir mekan içerisinde çeşitli ve birbiriyle bağdaşmayan mekansallıkların üstüste örtüşmesi	Sinema, tiyatro, bahçeler ve İran halıları
4. Zamansal süreksizliği ya da birikimi sarmalamak	Mezarlıklar, ilkel köyler, müzeler ve kütüphaneler
5. açıklık/kapalılık, giriş/çıkış ilişkilerinde ritüellerin kararsızlık sistemini önceden varsaymak	Hapishaneler, hamamlar, saunalar
6. yanılısama veya telafi mekanı olarak, kendisi dışında kalan mekanlarla ilişkilerde bir işlev barındırması	Puritan ve Yahudi kolonileri

Kaynak: <http://www.heterotopiastudies.com/history-of-concept/>

Yukarıdaki tabloda da gösterildiği biçimde, Foucault altı ilke üzerinden hareket ederek bir heterotopya tanımı ortaya koyar; her kültürde farklı formlarda beliren, tarih içinde dönüşüme uğrayabilen, zamansal birikmeyi ya da süreksizliği kapsayan, tekil bir mekan içerisinde bağdaşık olmayan mekansallıkları çakıştıran, erişiminde kendine ait bir kurallar dizgesi ile çalışan ve kendi dışındaki mekanlarla arasında bir işlevsel bağ

olan farklılık mekanıdır. Heterotopya, çok farklı biçimlerde gündelik hayatımıza dahil olsa da kendinden menkul bir işleyiş mekanizmasına sahip olmasından ve erişim sınırlılığından (bazılarına) ötürü öteki mekan olarak kendini gösterir. İçerisinde özel bir takım ritüeller kendine ait kapalılıklar barındırır da, Foucault'da heterotopya gerçek bir mekandır. Bu gerçek mekan, mevcut toplumsal düzen içerisinde bir şeyi temsil eder (represented), bir şeyle mücadele eder (contested), ya da bir şeyi tersyüz eder (inverted). Üzerinde önemle durulması gereken nokta, her ne kadar Foucault, ritüellerden, festivallerden bahsetse de heterotopya onun için temelde bir mekandır. Kendi içerisinde bitmiş bir durumdur, bir akış tariflemeyiz ya da kent içi strüktüre bir eylemlilik ya da olaysallıkla sirayet etmez. Bu durum, aynı kavram üzerinde, Foucault ile Lefebvre arasındaki farklılık temelini oluşturur. Zaten, Lefebvre'in ortaya koyduğu içeriğin, heterotopya yerine farklı bir sözcük ile ifade etme arayışının gerisinde bu temel ayrılık bulunmaktadır.

Lefebvre'deki heterotopi tanımı ile tıpta kullanılan "Heterotopi" terimi arasında bir benzerlik bulunduğu savlanabilir. Tıpta heterotopi terimi, özgün yerinde olmayan dokular için kullanılır. Düzenin dışında, atipik yerleşim anlamına gelir. Bu tanım Foucault'dan çok, Lefebvre'in tanımına yakınsar; Foucault'nun anlayışındaki "Heterotopya" bir "yerinden olmuşluk"tan (dislocation) çok "konumsuzluk" (no-location) tarifler; hatta ötekinin istenmeyen konumlanması hakimdir, bu biçim tabanlı değil, içerik tabanlı bir durumdur. Halbuki Lefebvre'in heterotopi kavramı tamamiyle bir yerinden olmuşluk durumuna denk düşer; planlanmış olanın ötesine geçen, olaysallık barındıran mekansallaşmadır. Bu bağlamda, heterotopik mekansallaşmalara odaklanıldığında, Lefebvre'in farklılık mekanları anlayışının üretim tarzı koşullarındaki kentsel biçimlenişlerle ilgili olduğu görülür. Lefebvre'deki bu kentsel biçimlenişler, "farklılığın biçimsiz oluşları" olarak tariflenebilir.

Lefebvre'in heterotopik mekansallaşmaları da gerçektir ve ütopya'dan ayrışırlar. Ancak vurgulanması gereken olgulardan biri de "Ütopya" kavramının da her iki düşünürde birbirinden farklı olduğu gerçeğidir. Foucault heterotopyayı "Ütopya" terimine karşıt olarak tanımlamayı tercih etse de, Lefebvre, "Kentsel Devrim" başlıklı kitabının "Kentsel Form" adlı bölümünde Heterotopi kavramı ile "izotopi" kavramını karşı karşıya getirir. Foucault'ya (1997) göre Ütopya "gerçek olmayan" iken, Lefebvre (1970/2003, s. 129-132) Ütopya'yı başka yerdeki gerçeklik; "differansiyel mekanda mümkün olan kentsel gerçekliğin mayası" olarak tanımlar. Ötesinde,

Foucault için ütopya zihinsel bir süreçtir, fakat Lefebvre de ütopya sadece hayalgücüne ait değildir, izotopi ve heterotopi arasındaki çarpışmadan doğan fiziksel bir durumu/mekanı gösterir (Lefebvre, 1970/2003, s. 172).

Foucault, ütopya ve heterotopyayı hiç bir şeyi yansıtmayan ve sadece kendisini yansıtan karşıtlar olarak karşılaştırırken, Lefebvre heterotopyayı "izotopi" ile birleştirir ve karşılaştırır. Lefebvre'e (1970/2011, s. 122) göre "Izotopiler aynı olanın yerleri, aynı yerler. Yakın düzen. Heterotopiler hem dışlanmış hem de iç içe girmiş olan, öteki yer ve ötekinin yeri. Uzaktaki düzen." olarak tanımlanır. Lefebvre'deki izotopi ve heterotopi kavramları kapitalist üretim tarzı ile doğrudan ilişki içerisindedir. İzotopi baskın ideolojinin mekanıdır. Örneğin burjuva toplumu mekanı bir izotopi'dir; yakın düzeni gösterir çünkü üretim tarzı ve baskın ideoloji tarafından yapılandırılmıştır, özdeştir, çünkü erk tarafından türdeş hale getirilmiştir. Diğer yandan heterotopi ise ötekinin yeridir, farklı yerdir. Bu farklılığı yapan "önsel mekandır" (initial space) yani düzenlenmiş mekanın yerinden kaymasıdır. Bu yer, baskın olmayan sınıfın mekanıdır. Heterotopi kentselliği üretir ve kentsellik tarafından üretilir. Heterotopi direnişin olduğu yerdir, çünkü bütün yönelimsiz(anomic) gruplar heterotopi içerisinde temsil edilirler. Heterotopi özgürlüğün yeridir ve özgürlüğü açığa çıkarır. Lefebvre'e (1970/2011, s. 123) göre "heterotopi bir düzeyde de olsa, sosyologların anomisine denk düşer. Anomik gruplar, er ya da geç hakim praksis tarafından kontrol altına alınan heterotopik mekanları şekillendirirler." Böylece heterotopik mekanın gündelik hayat ve sıradan insanlarla doğrudan ilişkide olduğu görülür; heterotopi hızlı değişimlere açık bir harekettir.

Lefebvre'e göre kentsellik bir sistem değildir, çünkü biçim ve içerik birbirinden bağımsız hareket eder. Kentsellik ne bir sistem ne bir nesne ne de bir öznedir; Lefebvre için, sadece merkezilik ve çok-merkezilik tarafından kurulan bir biçimdir kentsellik. Kentsel biçim içerisinde "içerik" diyalektik olarak yer alır. Bununla birlikte kentselliğin biçimi bir şekle sahip değildir, o biçimsizdir, çünkü sonsuzdur. (Lefebvre, 1970/2003, s. 119) Heterotopi de biçimsizdir, çünkü potansiyel olarak değişebilir karakterdedir. Heterotopi, tek bir biçime sahip olmaktan ziyade bir akışkan oluş tarifler; ötekiliğin ve farklılığın kentselliğe sızma eğiliminde ve akışkanlık içerisinde bir devinime sahip olduğunu belirtmek gerekir.

Bu noktada, aşağıdaki tablo aracılığıyla, Foucault ve Lefebvre'deki "Heterotopya" ve "Heterotopi" kavramlarını karşılaştırmalı olarak ele almak ve birlikte değerlendirmek olasıdır.

Tablo 2. Foucault'nun Heterotopya'sı ve Lefebvre'in Heterotopi'si Arasındaki Farklılıklar

Foucault'da Heterotopya	Lefebvre'de Heterotopi
Sıradışı	Sıradan (gündelik hayat)
Zorbalığın çözümlenmesine odaklanır.	Özgürlüğün keşfine odaklanır.
Bağlamsallık içermez, zaman-mekan dışı	Bağlamsallık içerir, Zaman mekan bağımlı
Statiktir, kendinden menkuldür.	Dinamiktir, devinime açıktır.
Bilinçaltındaki mekan-subliminal	Bilinç eşliğinde mekan- liminal
İçsel düzen	Uzak düzen
Üretim tarzı ile ilişkisi yok.	Kapitalist üretim tarzı ile ilişkili.
Ütopyanın karşıtı	Izotopi'nin karşıtı
Erk/kod tabanlı, ötekinin düzeni	Sınıf tabanlı, baskın olmayan sınıfın düzeni
Ötekiliğin yeri	Direnişin yeri
Devrimsel yanı yok.	Potansiyel devrim

Kaynak: Tablo yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 2'deki ilk iki madde, "sıradanlık" ve "özgürlük" heterotopya ve heterotopi arasındaki ayrımı belirler niteliktedir. Altı ilke çerçevesi içinde verilen örnekler, Foucaultgil anlayışın ötekiliğin sıradışı mekanlarına gönderme yaptığını göstermektedir, fakat Lefebvre'in Heterotopi'si sıradan çevrelerde ortaya çıkar. Aynı zamanda, Foucault'da sıradışı mekanların üzerindeki erke güçlü bir vurgu okunur iken, öte yanda Lefebvre "izotopi"ler arasında serbestçe hareket eden "heterotopi"nin ortaya çıkışını göstermektedir. "Gündelik Hayat ve Öteki Mekanlar" başlıklı makalesinde Mary McLeod (1996, s. 13), sıradanlık ve zorbalık meseleleri çerçevesinde Lefebvre ve Michel De Certeau'nun konumunu vurgular;

*"Foucault'a karşıt olarak, her iki kuramcı da sadece zorbalığı çözümler ve gündelik hayat üzerindeki etkisini kontrol etmez aynı zamanda özgürlükleri, sevinci ve farklılıkları da incelemektir. Certeau bunu gündelik hayat üzerindeki antidisiplinin ağı olarak tanımlar. Onların ilgilendiği sadece disipliner teknolojinin gücünü resmetmek değil, aynı zamanda onun toplumsal direnişi nasıl indirgediğini ortaya çıkarmaktır, sadece bilindik olmayan ya da artık mekanlarda değil fakat sıradanın içerisinde."*²

² Çeviri yazar tarafından yapılmıştır.

McLeod'a göre, Lefebvre'deki Heterotopi, özgürlük, seçim, yaratıcılık ve buluşun ortamıdır. McLeod'un tanımına göre Lefebvre'deki "öteki", gündelik hayatın içindedir, McLeod'un (1996, s. 14) iddiası şudur ki; "Öteki - kopuş, sınır aşımı ve farklılıkla karakterize edilen olaylar- gündelik hayatın dışındaki bir soru değildir, fakat onu içeren ve potansiyel olarak onun içinde olandır."³

Lefebvre'de Heterotopi zaman-mekan bağımlı bir biçimleniştir; hemençik ortaya çıkar ve ani müdahalelere açıktır. Lefebvre'in de tanımladığı gibi, "heterotopi" "izotopi"lerle birlikte dokunmuştur, bu nedenle zaman ve mekanı yansıtmaya özelliğine sahiptir. Heterotopi dinamik bir biçimleniştir; zaman ve mekana bağlı olarak hızlı cevap verebilir niteliktedir. Foucault'da heterotopya zaman ve mekan ilişkilerinden bağımsızdır; ani oluşumları yoktur. Foucaultgil "heterotopya" statiktir, kendi iç kuraları vardır ve diğer doğalara kapalıdır.

Heterotopya ve heterotopi arasındaki önemli bir diğer ayrım, ilkinin güç ilişkileri ile sonrakinin ise sınıf çatışması ile ilgili olması halidir. Heterotopi ekonomik tabanlı bir sözcük iken, heterotopya sosyal tabanlıdır. Heterotopi kapitalist birikimin negatif mekanıdır ki bu baskın olmayan ideolojilerin anlık oluşturduğu biçimlere denk düşer. Heterotopi biçimsizdir, çünkü negatif düzendir. "Heterotopi" kamusal yaşamın dışında değildir, kente içkindir. Öte yandan Heterotopya üstyapıya ilişkin bir terimdir; kendi içerisinde bir içeriktir ve Foucault'da gördüğümüz örnekler çerçevesinde farklı biçimleri mevcuttur. Heterotopya bütün diğer mekanlardan ayrıktır, dışsaldır. Sınıf tabanlı değildir; birey üzerindeki gücün mikrokosmik bir görüntüsüdür. Heterotopya bir şeyin temsili değildir, fakat Kevin Hetherington'un (1997, s. 22) açıklamasına göre Heterotopi Lefebvre'in üçlemesindeki temsili mekana (representational space) denk düşer;

"Lefebvre için, mekansal pratik, kapitalist üretim ve yeniden üretim ile ilişkili olan toplumsal ilişkiler tarafından ayrı bir mekan üretilmesiyle ilişkilidir. Mekanın temsilleri (representations of space), üretilmiş mekanla ilişkili egemen ideolojik temsillerdir. Lefebvre, kapitalist toplumsal biçimlenişler dahilindeki mekansal pratiğin, erkin toplumsal ilişkilerini gizleyerek, baskın mekan temsillerinin soyut mekanı olarak görünmez kılındığı inancındadır...Lefebvre için, baskın toplumsal ilişkilere direniş bu mekanı görünür yapar." (Hetherington, 1997, s. 22)⁴

³ Çeviri yazar tarafından yapılmıştır.

⁴ Çeviri yazar tarafından yapılmıştır.

Heterotopi direnişin mekanıdır. Aslında, bu direniş mekanı olma durumu özgürlük ve düzen arasındaki ilişkiler çerçevesinde de irdelenebilir. Yine Hetherington (1997, s. 35), Lefebvre'deki heterotopi kavramını bas-
kın sosyal mekansallaşmalar dahilindeki marjinal alanlar olarak nitelen-
dirir. Bu noktada Hetherington kendi görüşü ile Lefebvre'in yaklaşımı
arasında bir paralellik kurarak heterotopyayı alternatif düzenin mekanı
olarak ortaya koyar.

Son farklılık ise Heterotopi'nin potansiyel devrim niteliği taşımasıdır; bu potansiyel nitelikte, sahada aktif rol alması ve zaman-mekan bağımlı karakteri önemli rol oynamaktadır. Harvey'e göre, Lefebvre'in heterotopi görüşü devrimsel bir atak için çok zaman beklemeyi gerektirmemektedir, çünkü

"Lefebvre'in devrimci hareket teorisi bunun aksini söyler: bir an için bile olsa, dağınık heterotopik grupların kollektif eylemin kökten farklı bir şey yaratma potansiyelini görüp bir "infilak" anında kendiliğinden bir araya toplanması. Lefebvre bu biraraya gelişi merkeziyet arayışı olarak simgeleştirir. Şehrin geleneksel merkeziyeti tahrip edilmiş durumdadır." (Harvey, 2012/2013, s. 38)

Çok merkezlilik, çoklu izotopiler ve heterotopiler ve de bunlar arasındaki nötr mekanlar devrimsel yörüngelerin oluşması için yeterlidir. Sonuç olarak, Lefebvre'in heterotopi terimini kullanımı, Foucault'nun Heterotopya terimini kullanımından farklıdır. Bugünkü heterotopya teriminin kullanımı ise her iki düşünürün tanımlamalarından izler taşıyan daha karmaşık ve yoruma açık bir niteliktedir. Mary Mcleod'a (1996, s. 7) göre bu katotik durum Foucault'nun Heterotopya'daki bulanık tanımından kaynaklanmaktadır. Lefebvre'in gizemli yazımı, Foucault'nun bulanık tanımlamaları, Heterotopya ve Heterotopi ikiliği üzerine tekrar tekrar düşünmeyi gerektirmektedir. Aynı zamanda bu ikiliğin kent içerisinde farklı mekansal örüntülere denk düştüğü de iddia edilebilir.

Farklılığın Mekansal Örüntüleri

"Heterotopya" ve "Heterotopi" ikiliği üzerine tekrar düşünmek, 2010'da Arap Baharı ile başlayan, Avrupa'da bir çok kente sıçrayan ve Haziran 2013'te Gezi Parkı Olaylarına rastlayan "kent-devrimsel" süreçleri okumak için yeni bir arayüz olarak bu ikiliğin değerlendirilmesi anlamını taşımaktadır. Kentlerimizin bugünkü durumu ele alındığında, özellikle polis barikatlarıyla çevrili girilemez sokak ve meydanlar düşünüldüğünde,

özgürlük mekanı/farklılık mekanı olarak değerlendirilebilecek Heterotopi'nin potansiyel belirleyicilerini engelleyici kararlar net biçimde izlenebilir. Lefebvre'in "Heterotopi" kavramı bir kuramsal çerçeve olarak kullanılarak mevcut toplumsal ve kentsel örüntü "özgürlük" mekânları çerçevesinde yeniden değerlendirilmelidir. Egemen erkin kentsel örüntüye fiziki müdahalesi, gündelik hayatın özgür erişim ve kullanım hakkı üzerinde doğrudan ve dolaylı baskı uygulamak biçiminde değerlendirilebilir. Lefebvregil heterotopiler, bu tip ihlallerin yine gündelik hayat tarafından devre-dışı bırakılması anlamına gelmektedir. "Heterotopi"nin gücü kentli ile kent arasındaki dolaysız bağdan kaynaklanmaktadır.

Egemen erkin kentsel örüntüye müdahalesi iki ayrı katmanda gerçekleşmektedir; birinci tip müdahale "planlı/düzenli", ikinci tip müdahale "anlık/geçici" olarak tariflenebilir. Bu iki tip müdahale biçimi Heterotopya/heterotopi ikiliğinde de karşılık bulmaktadır. Foucaultgil Heterotopya, egemen erkin "planlı/düzenli" müdahalesinin sonucunda düzen dışı kalmış mekânları kapsar. Toplumsal mekânın düzenini bozan, disiplin dışında kalan bu yerler, farklılığın mekânını, ötekinin alanını, yine erk tarafından belirlenen sınırlar içinde tanımlar (Stavrides, 2010/2016, s. 151). Burada erkin, "planlı/düzenli" bir dışarıda bırakma girişimi olduğu açıktır. Bu mekânların, düzeni bozan ama düzen tarafından düzen-dışı olacak biçimde tasarlandıkları iddiasında bulunulabilir. Stavrides (2010/2016, s. 152), Foucaultgil heterotopyaların normal/anormal ayrımını koruyabilmek için yine disipliner güç tarafından sınıflandırma motoru olarak kurgulandıklarına vurgu yapar.

Buna karşın, Lefebvregil heterotopiler tersine işleyen bir mekanizmaya sahiptir. Heterotopi, erke karşı direnişin mekânı olarak "anlık/geçici" ortaya çıkar ve yine erk tarafından "anlık/geçici" müdahale ile durdurulmaya çalışılır. Heterotopiler yüzer-gezer mekânlardır, hareket halindedirler ve düzen-dışı belirirler, bu yüzden ki, erkin öngörüsü dışında varolma ve gündelik hayat tarafından oluşturulma potansiyeline sahiptirler. Heterotopi'nin gücü, yüzer-gezer düzen-dışı niteliğinden gelmektedir, bu nedenle erk üzerinde yıkıcı bir etkiye sahip olduğu iddia edilebilir. Her ne kadar Lefebvre'e referansla geliştirilmemiş bir yaklaşım olsa da Stavrides'in (2010/2016, s. 158) bir yorumu buradaki tanımlama girişimi kapsamında değerlendirilebilir: *"süreksizlik alanları olarak, yani mekân ve zamanın kalıba dökücü sınıflandırmalarındaki çatlaklar olarak, yeni doğan toplumsal ilişkilere alan açan süreçlerde bir araya gelen intizamsız mekân ve zaman fragman-*

ları olarak doğarlar.” Stavrides, bu yorumu “Heterotopya” kavramı ile özdeş kullansa da aslında tam da Lefebvregil “Heterotopi”ye denk düştüğünü iddia etmek olasıdır. Tanım, erk karşıtı direnişin yeni/alternatif düzen kurma umudundan izler taşır. Heterotopi'nin “olaysal” karakteri kriz ya da devrim anlarına benzerlik gösterir, ya da onlara dönüşme potansiyelini barındırır.

2010 yılından beri bir çok ülkede toplumsal/kamusal alanlarda egemen gücün disipliner tutumlarına karşı geliştirilen işgaller birer Lefebvregil Heterotopi olarak okunabilir. Erkin kontrolü dışında gelişen ve erk tarafından da tehditkar bulunan bu olaysallıklar alternatif olanın kendini gösterme girişimi/biçimi olarak değerlendirilmelidir. Bu süreksiz/kalıpsız/düzensiz fragmanlar aslında baskılanmış olan tüm ötekiliklerin gün yüzüne çıktığı aralıklardır. Farklılığın zaman-mekansal görünümüleri kendi iç dinamiklerini ve eylemlerini de kendileri kurarak belirirler. Görünürlüğün süresi ve şekli yine olaysallığın kendi iç dinamizmi ve anlık kurgulanışına bağlıdır. Heterotopilerin devletin aygıtları aracılığıyla kontrol altına alınması işte bu içsel dinamizmden ötürü mümkün değildir. Çünkü heterotopi belirli bir zaman ve mekanda erkin yer değiştirmesi olarak da nitelendirilebilir.

Gridal yerleşimli kent örüntülerinde, kamusal alanlar, öngörülemez karşılaşmaları, çekişmeli alanları en aza indirgeyecek, gözetleme ve kontrolü en üst düzeye çıkartacak şekilde kurgulanmışlardır. Modernist kamusal alanların, erkin planlı/düzenli müdahalesinin pozitif mekanları olarak ele alındığı söylenebilir, buna karşın farklılığın/ötekiliğin mekanları negatif mekanlar olarak kentsel örüntü dışına itilirler. Bu negatif mekanlar heterotopyalardır, Heterotopiler ise, kent içerisinde kamusal alanlarda (sokaklar/meydanlar) belirir, görünürlük kazanırlar.

Stavrides (2016/2018, s. 136) erkin kamusal mekan anlayışının değiştiğini öne sürmektedir: “Akılcılaştırma, bölgelere ayırma ve kentsel işlevlerin netliği gibi ilkelerin yerine artık övülen şey örgütlenmiş olumsuzluk, karma kullanımlar ve iletişim odaklı zengin bir kent peyzajıydı.” Bu strateji değişikliği kamusal mekanların anlamının ve rolünün de yeniden tanımlanması durumunu ortaya çıkarmıştır. Değişen roller kapsamında, Stavrides'e göre (2016/2018, s. 137) erk, kamusal mekanları kontrol altına almak için iki yeni yaklaşım geliştirmiştir; “mutenalaştırma” ve “paylaşılan mekan”.

Birinci yaklaşımla, “mutenalaştırma” girişimiyle, kentliye ait kamusal mekanlar kolektif tüketimin nesnesi haline getirilip “müşterek mekan su-

retlerine" dönüştürülmektedir. *"Mutenalaştırma, çeşitlilik ve çoğulluk retoriğiyle kamuya sunulabilir, ama esasında, kamusal mekan kullanımına yönelik katı kurallar koyan oldukça seçici bir müdahaleler dizisidir."* (Stavrides, 2016/2018, s. 138). Mutenalaştırma, aslında türdeş bir kentsel düzen önerisi ortaya koyar; farklılıkları yok sayma, görmezlikten gelme ve dışarıda bırakma girişimidir. Bu müdahale biçimi, sürekli gözetim mekanizmaları ile "özgür" olmayan bir mekanın sanki kamusal bir mekanmış gibi öne sürülmesi işlemi olarak ele alınabilir. Stavrides, (2016/2018, s. 140) mutenalaştırmanın kapalı kimlikler imal ettiğini savunur. Mutenalaştırma müdahalesine genellikle "Heterotopya" mekanları maruz kalırlar ve sürekli olarak daha da çepere doğru itilirler. Erkin kontrol aygıtları aracılığıyla da mutenalaştırılmış bir mekanda herhangi bir "Heterotopi" oluşumuna izin verilmez, ancak Heterotopi'nin kendiliğindenliği bu yapıyı çözüme potansiyeline sahiptir. Heterotopi iki zaman aralığında belirebilir, biri mutenalaştırma öncesi direnişin heterotopisi olabilir, diğeri mutenalaştırmaya maruz kalmış mekan içerisinde çözülme heterotopisi olabilir. İlki erke karşı kökten bir duruşu içeren daha örgütlü bir yapı olmasına karşın, ikincisi daha anlık tekil bir karşı duruşu barındırabilir. İkinci oluşumun, mutenalaştırılmış mekan içerisindeki devlet aygıtlarını bertaraf etmesi, ilk oluşumun, kamusalılığı, hukuki altyapıda haklı savunusundan daha zordur. Mutenalaştırılmış mekan, kamusalılık dışına alınmış olduğu için, sözde-kamusal niteliğinden dolayı bu mekanda gerçekleşen her türlü "özgür" yaklaşım, hukuksuz olarak nitelendirilmeyle karşı karşıyadır. Bu noktada, Heterotopinin şekli, içeriği ve zaman-mekansal niteliği, onu mutenalaştırılmış mekan içerisinde görünür/hukuki bir özgürlük mekanına çevirebilir.

Kamusal mekan üzerinde uygulanan ikinci yeni yaklaşım, "paylaşılan mekan" yaklaşımıdır. Paylaşılan mekan, başlangıçta, şehrin sokaklarındaki trafikle bağlantılı sorunların çok katmanlı çözümünü için kullanılmaktaydı, ancak daha sonra farklılaşan trafik hareketliliğinin bütünleştirilmesi olarak algılandı. Stavrides'e (2016/2018, s. 142) göre, *"paylaşılan mekan fikrinin arkasındaki asıl mantık, insanların yerlerini ve kentsel ortamdaki güzergahlarını müzakere etmeyi öğrenmiş oldukları, serbestçe etkileşime girmelerinin önü açıldığında kazalardan nasıl kaçınacaklarını ve sokağı kullananlar olarak bir arada nasıl varolacaklarını bilebilecekleri yönündedir."* Bu çerçevede, paylaşılan mekan, kolektif olmaktan biraz uzak olsa da mekansal ortaklaşmanın, bir çeşit heterotopinin göstergesi haline gelir. Erkin düzenleme gücü içine sızan, kendi iç kuralları olan ve öznelere çeşitli kamusal roller biçen bir uygulamadır. Paylaşılan mekan fikrindeki müdahale mutenalaştırma

sürecindeki müdahaleye oranla daha gevşek olup, mikro ölçekte topluluklar oluşmasına olanak vermektedir.

Farklılığın mekanlarının ve pratiklerinin ortaya çıkmasının desteklenmesi ortak mekanların inşasını da güçlendirecektir. Farklılık mekanları ve pratikleri, mevcut kimliklerin kent içi görünürlülüklerini sağladığı kadar, yeni ve çeşitli kimliklerin heterojen bir örüntü içerisinde oluşumuna da katkı verirler. Bu kentsel-aralıklar aslında potansiyel yeni düzenleri (ütopya) kendi içerisinde barındıran mekanlardır. Ötekiliğin pratikleri ve mekanı ile örülü durumların “gündeliğin icatçı teatralliği” (Stavrıdes, 2016/2018, s. 152) ile buluşması farklılığın kentsel-aralıklarını somutlaştıracaktır.

Sonuç Yerine

Farklılığın mekanını yeniden okuma girişimi olan bu makale, iki düşünürün (Foucault ve Lefebvre) 21. yüzyılın kentini değerlendirme süreçlerinde nasıl etkin bir güzergah çizebileceklerinin ipuçlarını ortaya sermektedir. Heterotopya, yalıtılmış alanlara yeniden bakma biçimlerini geliştirebileceğimiz bir yapı/ilkeler bütünü önerirken, Heterotopi, gündelik olanın erkin çerçevesini çizmeye çalıştığı kamusal alan üzerindeki etkinliğinin yadsınamazlığını kavramsallaştırır. “Heterotopya” ve “Heterotopi” ikiliği, kentleri “öteki mekan”lar üzerinden yeniden kurgulama ve “özgürlük” düzlemi çerçevesinde değerlendirme olasılığını sağlamaktadır. “Heterotopya” ve “Heterotopi” ikiliği, farklılıkları mekanlar ve pratikler olarak ele alıp, özgürlükler üzerinden kent örüntüsünü yeniden yapılandırabilme girişimidir. Bu çerçevede, tekrar vurgulanması gereken önemli nokta, Lefebvregil heterotopik mekan(sallık)ların kent içi kamusalılığı desteklediği, arttırdığı ve hatta erkin dayatıcı gücüne karşın yeniden özgür alanlar açma potansiyelini taşıdığıdır. Gündeliğin icatçı karakteri, daraltılan kamusalılığı yok edilmesini sağlayacak bir niteliktir ve bu nitelik heterotopi olarak kentsellik bağlamında belirir. “Doğaçlama” ve “özgürlük”lere alan açarak, gündeliğin icatçı karakterinin şehrin biçimlenmesi üzerindeki rolünü gözardı etmeyerek, zaman-mekansal farklılık fragmanlarının oluşumlarını yaşama dahil ederek, kentsel örüntüleri zenginleştirmek mümkün olabilir.

Extended Abstract

Space of Difference: The Dichotomy of Heterotopias and Heterotopy on Foucault and Lefebvre

In the city, it is increasingly encountered the spaces that are pushed out of the free use of the citizens. This push out procedure that means to force citizens for abandoning free urban usage also indicates the everyday life, which is under control of state apparatuses. Power tends to create a kind of homogenous, boring and sterile spaces, which do not contain diversity, in urban environment for the sake of controlling citizens. The urban environment transformed into the spaces where digital control mechanisms activated for the surveillance and where superficial social interaction provided. This homogenous spaces structured by power caused to create both reduction of differences and decrease on the level of publicity. It is obvious that power attempts to extinct the spaces of difference, which known as heterotopic spaces. At this point, this article suggests that both the concepts, Foucauldian Heterotopias and Lefebvreian Heterotopy, could be used as means to reevaluate current urban environment where both physical and digital barriers structured against the free/liberated use of the citizens. In French the term, "hétérotopie" defines the spaces of difference/others. Moreover, "hétérotopie" emerged as the spaces of alternative ordering against the orderly sterile homogeneous approaches of power.

This article, fundamentally, suggests a framework for evaluation of current urban politics, by defining and comparing the contents improved by Foucault and Lefebvre for the concept of "hétérotopie" in French. It is significant to scrutinize definitional differences on the space of difference for conceptualizing present day urban life; especially the urban uprisings lived after 2010 with the Arap Spring. In this article, it is tried to be proved that Lefebvreian Heterotopy is more relevant concept to reevaluate the current urban uprisings than Heterotopias of Foucault. The argument is that current power(s) tends to intervene to individual liberal urban life by rupturing spaces of difference from urban structure. At the end, it is encoun-

tered that public spaces stolen from the citizens, first by abandoning physical accessibility, then by gentrification processes. The attempt to incorporate public spaces that belongs to citizens to everyday life requires a heterotopic activity and spatiality. At this point, for breaking the process of restriction of the public spaces, it is possible to call for the alternative/different order, which is settled in spaces of difference; Foucauldian Heterotopias (it has a spatial character) and Lefebvreian Heterotopy (it has an eventual character).

Foucault defines Heterotopias, spaces of others, with six principles. Firstly, Heterotopia is a constant feature for all human groups, which means that there is no single culture in the world that is not made up of Heterotopias. Under this principle, two different types of Heterotopia defined by Foucault, one is that Heterotopias of crisis and the second one is that the Heterotopias of deviance. As second principle, with the sample of cemetery, Foucault defines the changing function of heterotopias in society during the time. Cemetery turned into other city after 19th century. Third principle is that heterotopia has the power of juxtaposing different places in a single real place, such as theatre, cinema and garden. Fourthly, Heterotopias linked for the most part to bits and pieces of time. Here he refers to Heterochronism that means heterotopias are a place that is out of time where unlimited accumulation occurred, such as museum, library and holiday village. Fifth principle is that heterotopias always presuppose a system of opening and closing that isolates them and make them penetrable. Final characteristic is that heterotopias have a function that takes place between two opposite poles. After these principles, Foucault exposed "ship" as placeless place, "heterotopia par excellence." Although Heterotopia contains several rituals and closeness, for Foucault, Heterotopia is a real space, which represented, contested and inverted something in current social order. For Foucault, Heterotopia is an enclave that does not depict a flow in urban structure and not spread to publicness via an activity or an eventuality. This situation is the fundamental differentiation between Foucauldian Heterotopia and Lefebvreian Heterotopy.

It is possible to state that there could be find similarities/correlations between the concept of Lefebvreian Heterotopy and the Heterotopy used in medical sciences; in medical sciences Heterotopy means dislocation of a tissue co-existed with original location. It means an atypical location in the order. In Foucault's understanding of "Heterotopia", it is possible to claim that instead a dislocation there is a no-location and even undesirable

location of otherness; this otherness is not form based but directly content based situation. Whereas the concept of Heterotopy in Lefebvre concentrated on the term “dislocation”, that an eventual spatiality goes beyond the structured/planned order of the power. In this context, the spaces of difference in Lefebvre have direct relations with the urban formations of capitalist mode of production; it is possible to label Heterotopy as “formless becomings of differences” in urban context.

Similar to Foucauldian Heterotopia, heterotopical spatialities in Lefebvre are also real, but in contrary to Foucault, Lefebvre prefers to define heterotopy as the contrast of isotopy, instead of utopia. Moreover, it is important to emphasized that there is a radical difference on the definition of utopia between two philosophers; for Foucault, utopia is an imaginary space, but in Lefebvre, utopia is the space that refers to a physical situation arise from the collision of isotopy and heterotopy. In Lefebvre, isotopy is the space of dominant ideology, on the other hand, heterotopy is the space of other, created by the initial space that dislocated from its orderly place that belongs to the undominant classes. In this context, heterotopy is the place/space of resistance that has potentiality of revolution. Heterotopy, which includes sudden changes and movements, has direct relations with the everyday life and ordinary people that circulate in city. According to Mary McLeod, heterotopy in Lefebvre is the space of freedom, choices, creativity and invention.

When the urban-revolutionary processes considered that began to be seen after the year 2010 with Arap Spring, to think about the concepts both Heterotopia and Heterotopy became significant as interfaces, which have potentials to construct freedom in urban context. The physical interventions of hegemonic power to urban pattern could be evaluated as the direct and indirect oppressions on the right of free accessibility and useage of city by everydayness. Lefebvrian heterotopy means that to deactivate these kinds of interventions via everydayness. The power of heterotopy stems from the indirect link between city and the citizens and free-floating feature that has a destructive effect on hegemonic power. The dichotomy of Heterotopia and Heterotopy is to re-read/revaluate urban pattern with the term freedom via discussing the differences as spaces and practices. Innovative character of everydayness that appeared as Heterotopy could provide to prevent the narrowing process of public life.

Kaynakça/References

- Althusser, L. (1994). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. (Y. Alp ve M. Özışık, Çev.) İstanbul: İletişim. (Orjinal eserin yayın tarihi: 1970).
- Foucault, M. (1997). Of other spaces: Utopias and heterotopias. N. Leach (Der.), *Rethinking architecture- a reader in cultural theory* içinde (ss: 329-357). Londra: Routledge.
- Harvey, D. (2013). *Asi şehirler*. (A. D. Temiz, Çev.) İstanbul: Metis. (Orjinal eserin yayın tarihi: 2012).
- Hetherington, K. (1997). *Badlands of modernity- heterotopia and social ordering*. Londra: Routledge.
- Lefebvre, H. (2003). *The urban revolution*. (R. Bononno, Çev.) Minnesota & Londra: University of Minnesota Press. (Orjinal eserin yayın tarihi: 1970).
- Lefebvre, H. (2011). *Kentsel devrim*. (S. Sezer, Çev.). İstanbul: Sel. (Orjinal eserin yayın tarihi: 1970).
- Lefebvre, H. (2014). *Mekanın üretimi*. (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Sel. (Orjinal eserin yayın tarihi: 1974).
- McLeod, M. (1996). Everyday and 'other' spaces. D. Coleman, E. Panze ve C. Henderson (Der.), *Architecture and feminism* içinde (ss:1-37). New York: Princeton Architectural Press.
- Stavrides, S. (2016). *Kentsel heterotopya*. (A. Karatay, Çev.). İstanbul: Sel. (Orjinal eserin yayın tarihi: 2010).
- Stavrides, S. (2018). *Müşterek mekan: Müşterekler olarak şehir*. (C. Saraçoğlu, Çev.). İstanbul: Sel. (Orjinal eserin yayın tarihi: 2016).

Dr. Rabia Çiğdem Çavdar, Lisans derecesini Gazi Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nden aldı (1999). Yüksek lisans (2011) ve doktora (2018) derecelerini, yine mimarlık alanında, Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde tamamladı. Halen Çankaya Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde Dr. Öğretim Görevlisi olarak çalışmaktadır. Araştırma alanları, mimarlık teorisi ve eleştirisi, yazınsal mekanlar, mekanın ekonomi-politiği ve ideoloji-özne-mimarlık ilişkileri olarak sıralanabilir.

Dr. Rabia Çiğdem Çavdar, Received her B. Arch. in architecture from Gazi University (1999). Earned her MArch. (2011) and PhD. Degree (2018) in architecture from METU. Currently works as an Instructor Dr. at Çankaya University, Department of Architecture. Major research interests include architectural theory and criticism, literary spaces, economy-politics of space and relationships between ideology, subject and architecture.
E-mail: rccavdar@cankaya.edu.tr, rccavdar@gmail.com

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Çiğdem Çavdar., R. (2018). Farklılığın Mekanı: Foucault ve Lefebvre'deki Heterotopya ve Heterotopi Ayrımı. *İDEALKENT – Kent Araştırmaları Dergisi*, 25, 941-959.

Güncel Politikalar Çerçevesinde Kent İçi Karayolu Trafik Güvenliği

*

Ozan Kavısracı
Polis Akademisi

Öz

Günümüzde kentler, iktisadi faaliyetlerin yoğun olarak gerçekleştiği ve dolayısı ile ikamet olarak fazlaca tercih edilen yerlerdir. Kentlerin nüfus yoğunluğu, hızlı nüfus artışı ile birlikte değerlendirildiğinde, karayolu ulaşım faaliyetleri ve beraberinde getirdiği kaza riskleri önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Trafik kazalarının maddi ve manevi olası zararlarını en aza indirmek noktasında, trafikte sürücü, yaya, yolcu ve denetim personeli olarak karşımıza çıkan insan faktörü öncelikli olarak değerlendirilmelidir. Bu kapsamda trafik güvenliği çerçevesinde farkındalık oluşturmak için eğitim, kampanya ve denetim faaliyetleri öne çıkmaktadır. Bu çalışmada kent içi karayolu trafik güvenliği özelinde risk faktörleri incelenmiştir. Risk faktörlerine yönelik politikalara değinilerek trafik kazalarının birey ve kent güvenliği için sebep olduğu tehdidin boyutu ve bu tehdiye karşı geliştirilen ulaşım politikaları incelenmiştir. BM'nin trafik güvenliği noktasında geliştirdiği eylem planı çerçevesinde Türkiye'de uygulamaya geçirilen güncel trafik güvenliği politikaları analiz edilmiştir. Bu kapsamda Türkiye trafik kazalarının neden olduğu maddi ve manevi kayıpları minimum seviyeye çekme noktasında Birleşmiş Milletlerin (BM) tavsiye kararlarına yönelik geliştirilen politikaları hassasiyetle yürütmektedir. Bu çalışma, kent içi karayolu trafik güvenliğine yönelik geliştirilen politikaların, trafik kazalarına ilişkin risk faktörlerini minimize etme noktasındaki etkinliğinin değerlendirilmesine katkı sağlayacaktır.

Anahtar kelimeler: Karayolu, kent, trafik güvenliği, trafik kazası, ulaşım.

City-Road Traffic Safety in the Framework of Current Policies

*

Ozan Kavsracı

Turkish National Police Academy

Abstract

Nowadays, cities are the places where economic activities are intense and therefore they are mostly preferred places of residence. When the population density of the cities is evaluated together with the rapid population increase, the road transport activities and the risk of accidents which they cause come up as a significant problem. In terms of minimizing the physical and spiritual damages of traffic accidents, the human factor which is encountered in the traffic as driver, pedestrian, passenger and inspection personnel should be considered as priority. In this context, education, campaign and auditing activities come to the fore in order to raise awareness in the context of traffic safety. In this study, risk factors for urban road traffic safety have been examined. By addressing the policies for risk factors, the extent of the threat posed by the traffic accidents to the individual and urban safety, the transportation policies developed against this threat have been examined. Within the framework of the United Nations (UN) road safety action plan, current traffic safety policies implemented in Turkey has been analyzed. In this context, Turkey carries out the policies developed for the UN's recommendation decisions at the point of minimizing the physical and spiritual losses caused by traffic accidents. This study, will contribute to the evaluation of the effectiveness of policies developed for urban road traffic safety in minimizing risk factors related to traffic accidents.

Keywords: *Highway, city, traffic safety, traffic accident, transportation.*

Giriş

Kentlerde yapılaşmanın hız kazanması, gerçekleşen hızlı nüfus artışı ile birlikte, kentlerin geniş alanlara yayılmasını ve ulaşım araçlarını kullanma zorunluluğunu beraberinde getirmiştir. Ancak kentsel yaşamın hızlı gelişimi ile ulaşım sistemlerinin erişilebilirliği doğru orantılı olarak gelişim gösterememiştir. Bu süreç kent sakinleri için artarak devam eden bir trafik sorunu ortaya çıkarmaktadır (Akbulut, 2016, s. 337). Ortaya çıkan bu trafik sorunu devletler ve bireyler için maddi, manevi kayıplara neden olmaktadır. Bu sebeple önemli kayıplara neden olan trafik sorununa çözüm getirerek karayolu trafik güvenliğini sağlamak, devlet yönetimleri için aşılması gereken önemli bir toplumsal sorun haline gelmiştir. Karayolu trafik güvenliği; çevre, taşıt ve insan bileşenleri arasında çıkabilecek muhtemel sorunları ve bu sorunlara karşı geliştirilen yöntemleri içeren çok yönlü bir konudur (Pam, 2012, s. 19). Karayolu trafik güvenliği, trafiği oluşturan; araç, yol, yol kullanıcısı ve bunların içinde bulunduğu fiziksel ve sosyal çevre arasındaki etkileşimin anlaşılmasını, risk teşkil eden konuların düzeltilmesini kapsamaktadır. Türkiye’de yük ve yolcu taşımacılığının yaklaşık %90’ının karayolları vasıtasıyla gerçekleştirilmesi ve aşağıda belirtildiği üzere trafiğe hızla yeni araçların katılması, trafik kazası riskinin yüksek seviyelerde seyretmesine neden olmakta ve karayolu trafik güvenliğini daha önemli hale getirmektedir.

Tablo 1. Türkiye’de Motorlu Kara Taşıt Sayısı

Yıl	Toplam Motorlu Kara Taşıt Sayısı	Özel Otomobil	Minibüs	Otobüs
2008	13 765 395	6 796 629	383 548	199 934
2009	14 316 700	7 093 964	384 053	201 033
2010	15 095 603	7 544 871	386 973	208 510
2011	16 089 528	8 113 111	389 435	219 906
2012	17 033 413	8 648 875	396 119	235 949
2013	17 939 447	9 283 923	421 848	219 885
2014	18 828 721	9 857 915	427 264	211 200
2015	19 994 472	10 589 337	449 213	217 056
2016	21 090 424	11 317 998	463 933	220 361
2017	22 218 945	12 035 978	478 618	221 885

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)

Türkiye’de trafiğe kayıtlı motorlu kara taşıt sayısı, 2008 ile 2017 yıllarını kapsayan on yıllık süre içerisinde yaklaşık %65 oranında artış göstermiştir. 2017’de bir önceki yıla göre taşıt sayısındaki artış oranı ise %5,4 olmuştur. 2017 yılı itibari ile trafikteki taşıtların %54,1’ini otomobil, %16,4’ünü kamyonet, %14’ünü motosiklet, %8,3’ünü traktör, %3,8’ini kamyon, %2,2’sini minibus, %1’ini otobüs, yüzde 0,2’sini ise özel amaçlı taşıtlar oluşturmaktadır. Türkiye’de yük ve yolcu taşımacılığının ağırlıklı olarak karayolları ile gerçekleştirilmesi, trafiğe kayıtlı taşıt sayısındaki artışı tetiklemektedir. Motorlu taşıt sayısının yukarıda ifade edildiği üzere sürekli artması, trafik kazalarının meydana gelme riskini de arttırmaktadır.

Bu çalışma ile trafik kazalarının neden olduğu maddi ve manevi kayıpların minimize edilmesi için uygulamaya geçirilen politikalar ve bu politikaların etkinliğinin analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Dört bölümden oluşan bu çalışmanın birinci bölümünde kent içi karayolu trafiği ile ilgili temel kavramlar ve trafik kazalarının maliyetleri açıklanmıştır. İkinci bölümde sürdürülebilir kent içi karayolu ulaşım politikaları, geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar çerçevesinde ifade edilmiştir. Üçüncü bölümde karayolu trafik güvenliği için risk teşkil eden temel faktörler incelenmiş ve son bölümde ise Türkiye’de karayolu trafik güvenliği yönetiminde uygulamaya geçirilen güncel politikalar analiz edilmiştir. Bu çalışma, kent içi karayolu trafik güvenliğine yönelik geliştirilen politikaların, trafik kazalarına ilişkin risk faktörlerini minimize etme noktasındaki etkinliğinin değerlendirilmesi noktasında önem arz etmektedir.

Kentsel Karayolu Ulaşımı, Trafik Kazaları ve Maliyetler

Bir kentte meydana gelen, özel, kamu, kişisel, toplu, ticari ve ticari olmayan tüm ulaşım faaliyetleri ve bu faaliyetler ile ilişkili alt yapı, üst yapı, yönetim, koordinasyon unsurları kentsel ulaşım tanımı altında değerlendirilmektedir. Kentlerin otomobil ile tanışması sonucu, trafik kazalarının neden olduğu riskler başta olmak üzere bir takım temel kentsel sorunlar ortaya çıkmıştır. Kentsel ulaşımın temelinde karayolları bulunmaktadır. Bunun yanında raylı sistemler ve deniz, suyuolları da kentsel ulaşım hizmet etmektedir (Şenbil, 2016, s. 260-262). Kentsel ulaşım alanındaki kapasite ve yönetim eksikliği, ulaşım sorun ve tehditlerini daha fazla hissedilir duruma getirmektedir. Kentler, iktisadi faaliyetlerin yoğun olarak gerçekleştirildiği ve dolayısı ile nüfusun büyük kısmının ikamet ettiği yerlerdir. Bu sebeple kent merkezlerinin yaya ve araç trafiği oldukça fazladır. İnsan yoğunluğunun

fazla olması, trafik kazası riskinin artmasını da beraberinde getirmektedir. Çünkü Türkiye ve dünyada meydana gelen trafik kazalarına bakıldığında en büyük kusur payının insana ait olduğu görülmektedir. Sadece sürücü olarak değil yaya ve yolcu olarak da trafiğe katılanları değerlendirdiğimizde trafik kazalarında insanın oynadığı rolün ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır (Özdemir, 2010, s. 11). Bu sebeple insanın trafik kazalarında oynadığı rolü azaltarak kent içi karayolu trafik güvenliğine katkı sağlama noktasında trafik yönetimi önemli bir konu haline gelmektedir.

Tablo 2. Türkiye’de Trafik Kazalarına Neden Olan Kusurlar

Yıl	Sürücü Kusuru (%)	Yolcu Kusuru (%)	Yaya Kusuru (%)	Yol Kusuru (%)	Araç Kusuru (%)
2008	90,53	0,43	8,37	0,42	0,26
2009	89,60	0,41	9,09	0,61	0,29
2010	89,72	0,39	9,86	0,69	0,36
2011	90,20	0,39	8,51	0,60	0,30
2012	88,86	0,44	9,75	0,62	0,33
2013	88,69	0,42	8,99	1,05	0,85
2014	88,62	0,47	9,38	0,95	0,58
2015	89,30	0,43	8,80	0,91	0,55
2016	89,59	0,41	8,73	0,81	0,47
2017	89,87	0,37	8,48	0,70	0,52

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)

Trafik kazalarına neden olan kusur oranlarına bakıldığında; insan, araç ve çevre bileşenleri içerisinde, insan unsuru (sürücü, yolcu ve yaya), %98,7 kusur oranı ile dikkat çekmektedir. İstatistiklere göre, %89,8 oranı ile en büyük kusur payı ise sürücülerindir. Trafik kazalarında, kusur oranlarının belirlenmesinde, kaza yerinin fotoğrafı, topografyası, yol verileri ve eğimleri önem arz etmektedir. Bu çerçevede farklı disiplinlere ait verilerin toplanması için özellikle ölümlü ve yaralı kazalarda derinlemesine inceleme ekiplerinin görevlendirilmesi, kusur oranlarının daha doğru olarak tespit edilmesine hizmet edecektir. Tablo-2’de ifade edildiği üzere, kazalarda en büyük kusur oranı insan bileşenine aittir. Bu durum sürücü ve diğer yol kullanıcılarının davranış, beceri, tutum ve diğer kişisel özelliklerinin trafik kazaları ile etkileşiminin detaylı olarak incelenmesi gerektiğini göstermektedir.

20. yy. da ulaşım şampiyonu olan motorlu taşıtlar arasında özel otomobiller, bir ulaşım aracı olmasının yanında günümüzde toplumsal statü için de kullanılan bir araç haline gelmiştir. Tablo 1. de belirtildiği üzere son 10 yıllık süreç içerisinde özel otomobil sayısı ikiye katlanmış ve 2017 yılı itibari ile toplam özel otomobil sayısı 12 035 978' e ulaşmıştır. Türkiye'de otomobil sayısının hızlı artışı trafik kazalarının ve trafik kazaları sonucu ölüm ve yaralanmaların artışını beraberinde getirmiştir. Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre dünyada her yıl ortalama 1 milyon 250 bin insan trafik kazalarında hayatını kaybetmektedir. Bu rakam dikkate alındığında, hayatımızın önemli bir parçası olan karayolu trafiği, birey ve kent güvenliğinin en büyük tehditlerinden biri haline gelmektedir. Aşağıda Tablo.3'de son on yıllık süre içerisinde Türkiye'de meydana gelen trafik kazaları, toplam taşıt sayısı, yaralı ve ölüm sayıları gösterilmektedir.

Tablo 3. Türkiye'de Trafik Kazası, Taşıt, Ölü ve Yaralı Sayısı

Yıl	Motorlu Kara Taşıt Sayısı	Toplam Kaza Sayısı	Ölü Sayısı	Kaza Yerinde Ölü Sayısı	Kaza Sonrası Ölü Sayısı	Yaralı Sayısı
2008	13 765 395	950 120	4 236	4 236	-	184 468
2009	14 316 700	1 053 346	4 324	4 324	-	201 380
2010	15 095 603	1 106 201	4 045	4 045	-	211 496
2011	16 089 528	1 228 928	3 835	3 835	-	238 074
2012	17 033 413	1 296 634	3 750	3 750	-	268 079
2013	17 939 447	1 207 354	3 685	3 685	-	274 829
2014	18 828 721	1 199 010	3 524	3 524	-	285 059
2015*	19 994 472	1 313 359	7 530	3 831	3 699	304 421
2016	21 090 424	1 182 491	7 300	3 493	3 807	303 812
2017	22 218 945	1 202 716	7 427	3 534	3 893	300 383

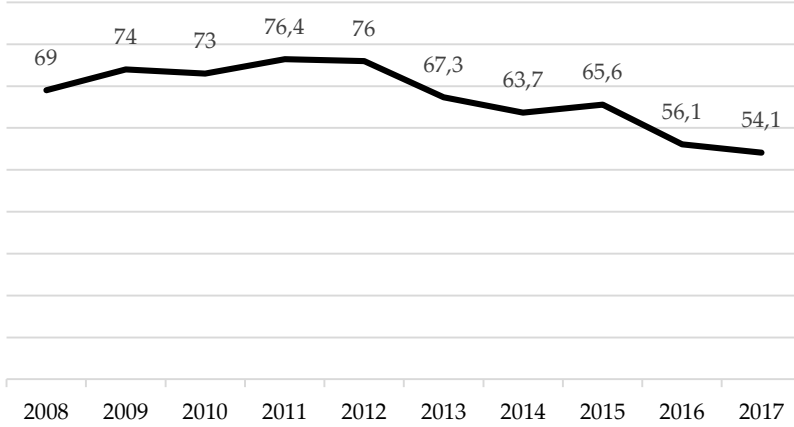
Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)

Tablo-3'de trafik kazalarının yıllara göre değişimine bakıldığında bir artış olduğu gözlemlenmektedir. Ancak trafik kazaları, motorlu taşıt sayısındaki artış

* Ölü sayıları, 2015 yılına kadar sadece kaza yerinde tespit edilen ölümleri kapsamaktadır. 2015 yılından itibaren trafik kazasında yaralanıp sağlık kuruluşuna sevk edilenlerden kazanın sebep ve tesiriyle 30 gün içinde ölenler, trafik kazalarındaki ölüm sayısına dâhil edilmektedir.

ile birlikte değerlendirildiğinde; orantısal olarak kaza ve ölüm oranlarında azalma olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda şekil-1, trafik kazalarının toplam taşıta oranlanması ile yıllara göre gerçekleşen değişimi göstermektedir. Bu çerçevede karayolları özelinde gerçekleştirilen yatırımların, trafik kazalarının azaltılması noktasında olumlu bir çizgi yakaladığını söylemek mümkündür.

Şekil 1. Trafik Kazalarının Toplam Taşıta Oranı (%)

Trafik güvenliği, bütüncül olarak değerlendirildiğinde insan ilişkileri ve trafik kazaları noktasında birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de önemli toplumsal konulardan biridir. Trafik kazaları sonucu meydana gelen ölüm, yaralanma ve maddi hasarlar devletler açısından çok yönlü maliyetler ortaya çıkarmaktadır (Özdemir, 2010, s. 4). Kent içi trafik güvenliğine tehdit oluşturan trafik kazalarının yol açtığı hasar ve kayıplar, bireyler, ülkeler ve devlet ekonomileri açısından önemli sorunlara neden olmaktadır. Trafik kazalarının neden olduğu kayıpları aşağıdaki şekliyle ifade etmek mümkündür (Yurdakul, Turan ve Çomaklı, 2017, s. 23-25):

- Çalışan ve ekonomik olarak verimli olan nüfusun trafik kazaları sonucunda yaralanmaları, sakat kalmaları, ölümleri iş gücü kaybına neden olmaktadır. Kalifiye iş gücünün kaybedilmesi ekonomik büyüme ve gelişmeyi olumsuz etkilemektedir. Ayrıca kaza kurbanlarının yaşam kalitelerinin düşmesi, ailelerinin ve yakın çevrelerinin çektiği acı, keder manevi olarak önemli sorunlara neden olmaktadır.
- Trafik kazaları sağlık harcamalarının artmasına neden olmaktadır. Yaralanma sonucu ortaya çıkan bedensel hasarların giderilmesi için özel

sağlık ve SGK yoluyla finanse edilen sağlık harcamaları bireyler ve devlet açısından önemli bir maliyet ortaya çıkarmaktadır.

- Trafik kazaları sonucu ortaya çıkan kent içi trafik sıkışıklığı zaman kaybına neden olmaktadır. Bu zaman kaybı polis, ambulans ve diğer sürücüler için acil konularda aksamaya neden olmaktadır. Trafikte yaşanan aksamlar hem ekonomiyi hem de toplum sağlığını olumsuz etkilemektedir.

- Trafik kazaları kamu harcamalarının artmasına neden olmaktadır. Kaza sonrası araç, yol, bariyer, trafik ışıkları, levhalar gibi unsurlarda meydana gelen hasarların giderilmesi, bakımı ve kaza sonrasında görevlendirilen bilirkişi giderleri kamu harcamalarında önemli bir artışa neden olmaktadır.

- Trafik kazaları sonrasında kasko, zorunlu trafik sigortaları, hayat sigortaları gibi harcamalar da artış göstermektedir. Sigorta şirketleri risk primi üzerinden çalıştıkları için meydana gelen olumsuzluklarda sigorta için ödenen miktarlar artmaktadır. Bunun yanında ödenen tazminatlar da ekonomik maliyetleri arttırmaktadır.

Sürdürülebilir Kentsel Karayolu Ulaşım Politikası

Sürdürülebilirlik, günün ihtiyaçlarının gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılamalarını engellemeyecek, tehdit etmeyecek şekilde giderilmesidir. Bu çerçevede sürdürülebilir kentsel karayolu ulaşımı ise, gelecek kuşakların yaşamlarına zarar vermeden karayolu trafik güvenliği için gereksinimlerin karşılanmasıdır. Sürdürülebilir Karayolu Ulaşım Politikası, ekonomik kalkınma, teknolojik ve toplumsal gelişmenin etkilerinden faydalanılarak karayolu trafik sorunlarının toplumsal yaşam üzerindeki olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi yaklaşımıdır. Tarihsel süreç içerisinde sürdürülebilirlik ile ilgili yaklaşımlar genel itibari ile çevresel sorunlar üzerine şekillenmiştir. Bu çerçevede *Transport Canada* sürdürülebilir ulaşımı; politikaların hava kirliliğini engelleyecek emisyon çalışmalarına yönlendirilmesi kapsamında ifade etmiştir (www.tc.gc.ca).

Sürdürülebilir kentsel karayolu ulaşım politikalarının temel hedefi; motorlu ulaşım araçlarının kamu kaynakları üzerindeki zararlarını minimize ederek, trafik sıkışıklığını azaltmak ve yönetilebilir bir karayolu sistemi kurmaktır. Sürdürülebilir kentsel karayolu ulaşım uygulamaları noktasında aşağıda belirtilen hususlar ön plana çıkmaktadır (Sutcliffe ve Şenbil, 2016, s. 413-415):

- Mevcut karayolları sisteminin modernize edilmesi ve bütünleşik bir sistem oluşturulması,
- Kentlerde yayaalara ayrılan alanların artırılarak, yaya yollarının geliştirilmesi ve iyileştirilmesi
- Bisiklet kullanımına yönelik yol ve alanların artırılması
- Kent merkezlerinde otomobil kullanımına sınırlamalar getirilmesi, trafik sakinleştirme uygulamalarının artırılması
- Planlı, teknolojik ve sistemli denetim sistemlerinin geliştirilmesi

Trafik sıklığı tüm dünya kentlerinde, bireylerin hayat kalitesini tehdit eden başlıca sorunlardan olmaya devam etmektedir. Motorlu taşıt trafiği, kent yaşamına olumsuz etkileri ve neden olduğu ekonomik maliyetler nedeniyle eleştirilmektedir. Bu nedenle çağdaş ulaşım planlamaları genel olarak ulaşım sistemlerini çeşitlendirerek, karayolu ulaşımına talebi azaltmak üzerine inşa edilmektedir (Sutcliffe, 2016b, s. 452). Geleneksel ve çağdaş ulaşım yaklaşımları arasındaki farklar aşağıda tabloda özetlenmiştir:

Tablo 4. Geleneksel ve Çağdaş Ulaşım Yaklaşımların Özellikleri

Geleneksel Yaklaşımlar	Çağdaş Yaklaşımlar
Ulaşım talebinin planlanması	Ulaşım talebinin yönlendirilmesi
Taşıta öncelik verilmesi	İnsanlara öncelik verilmesi
Ek kapasite oluşturma	Mevcut altyapıyı verimli kullanma
Araç kullanıcılarının sorunlarına yönelme	Toplumun sorunlarını dengeleme
Büyük sermayeli yatırımlar	Gerçekleştirilebilir küçük yatırımlar
Katı kararlar	Esnek kararlar
Fiziksel çözümler	Yasal, yönetsel, ekonomik çözümler
Araçlara duyarlılık	Çevreye duyarlılık

Kaynak: Elker, 2016, s. 453

Karayolu Trafik Güvenliğinde Anahtar Risk Faktörleri

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), karayolu trafik güvenliği konusunda dünya ülkelerine, trafik kazalarında maddi, manevi zararları azaltmak için beş risk faktörü üzerinde durulması gerektiğini vurgulamaktadır. Araç, yol kullanıcıları ve çevreyi içeren bütüncül politikalarla yani, trafik cezası, trafik işaret ve kurallarını kapsayan yasal düzenlemeler, trafik güvenliğinde farkındalık oluşturacak kampanyalarla hedeflenen sonuçlara ulaşabileceğini belirtmektedir (WHO, 2015, s. 9-13). Dünya Sağlık Örgütü'nün ifade ettiği risk faktörleri şunlardır:

- Hız

- Alkollü araç kullanma
- Emniyet kemeri
- Kask ve teçhizat
- Çocuk koltuğu

WHO 2017 yılında yayımladığı “*Save Lives: A Road Safety Technical Package*” isimli raporda yukarıda belirtilen risk faktörlerini içeren daha geniş bir öneri listesinin uygulanmasını önermiştir. WHO’nun tavsiye listesinde ifade ettiği trafik güvenliği yönetim faaliyetleri şunlardır (WHO, 2017, s. 14):

- **Hız Yönetimi:** Şehir ve şehirlerarası hız limitleri yasal olarak belirlenerek uygulanmalıdır. Trafiği sakinleştirme hedefi kapsamında yollar yeniden düzenlenmelidir. Araçlar, teknolojik gelişmelerden yararlanılarak hız konusunda sürücülere yardımcı olacak şekilde üretilmelidir.
- **Yol Güvenliğinde Lider Kurum:** Yol güvenliği konusunda lider bir kurum belirlenmelidir. Yol güvenliği noktasında stratejiler belirlenmeli ve kaynak oluşturulmalıdır. Yol güvenliği stratejilerinin etkileri değerlendirilmelidir. Yol denetleme sistemleri genişletilmelidir. Kampanyalar, eğitimler ve kamu spotları ile farkındalık artırılmalıdır.
- **Karayolları Altyapı Sistemi:** Engeller, bariyerler ve diğer düzenlemeler ile yollar, kavşaklar daha güvenli hale getirilmelidir. Yolların birleştiği noktalarda katılan yollar için ayrı cep oluşturulmalıdır. Araç girişinin yasak olduğu bölgeler artırılarak yayalara öncelik tanınmalıdır. Konut, iş yeri ve okul bölgelerinde trafik sınırlandırılmalıdır. Toplu taşıma faaliyetleri teşvik edilmelidir.
- **Güvenli Araç Standartları:** Motorlu araçlar ile güvenli seyahat için emniyet kemeri, kask, çocuk koltuğu düzenlemeleri yapılmalıdır.
- **Trafik Kuralları:** Trafik kazalarını önlemek için geliştirilen trafik işareti, levha ve kurallarına uyulmalı ve bunun denetimi yapılmalıdır.
- **Trafik Kaza Sonrası Yönetim:** Hastaneler ile entegre acil müdahale sistemleri geliştirilmelidir. Trafik kazalarına müdahale etmek için bireylere ilk yardım eğitimleri verilmelidir.

Türkiye’de Karayolu Trafik Güvenliği Yönetiminde Güncel Uygulamalar

Dünya genelinde tartışılan trafik güvenliği konusu, Birleşmiş Milletler’in (BM) de çalışmalarına dâhil edilmiş ve 2010 yılında yapılan toplantıda “*Küresel Yol Güvenliğinin İyileştirilmesi*” hakkında 64/255 sayılı karar alınmıştır. Bu karar çerçevesinde 2011–2020 yılları arasında trafik güvenliğinin sağlanması ve trafik kazalarından kaynaklı ölüm oranlarının azaltılması için “*Yol*

Güvenliği için On Yıllık Eylem Planı 2011-2020” kararı ile üye devletler, on yıllık eylem planlarını açıklamaya davet edilmiştir (Karayolu Trafik Güvenliği Stratejisi ve Eylem Planı, 2012). Trafik Güvenliği Eylem Planlarının genel hedefi temel olarak, trafik kazalarında ölen ve yaralananların sayısının, planın uygulanmaya başladığı tarihten itibaren 10 yıllık bir süre içerisinde azaltmaktır. İsveç’teki “Vizyon Sıfır” ve Hollanda’daki “Sürdürülebilir Güvenlik” programlarını trafik güvenliği noktasında örnek uygulamalar olarak göstermek mümkündür (Payam, 2012: 23). Türkiye de BM’nin daveti kapsamında, karayolu trafik güvenliği stratejisi ve eylem planı çerçevesinde özetle (Karayolu Trafik Güvenliği Stratejisi ve Eylem Planı, 2012):

- Trafik güvenliği konusunda farkındalık oluşturmak için proje, kampanya, konferans, seminer, sergilerin düzenleneceği, afiş, broşür ve kitapçıkların hazırlanarak halka ulaştırılacağı,
- Ulusal ve yerel basın-yayın kuruluşlarınca trafik güvenliğine katkı sağlayacak içerikli yayınların yapılacağı,
- Trafik güvenliği ile ilgili kurum ve kuruluşların kendi görev alanları ile ilgili olarak gerekli çalışmaları gerçekleştireceği,
- Trafik güvenliğine ilişkin risk ve tehlikeleri en aza indirebilmek amacıyla özellikle altyapı çalışmalarının yapılacağı,
- Trafik yönetiminde; teknolojiden yararlanılarak modern tekniklerin kullanılacağı,
- Hız, alkol, emniyet kemeri, kırmızı ışık ihlalleri, kask ve cep telefonu kullanımı denetimleri başta olmak üzere tüm denetimlerin etkinliğinin arttırılacağı,
- Bütün öğrencilerin trafikte; yaya, yolcu ve bisiklet sürücüsü olarak bilinçli yol kullanıcısı olmalarını sağlayıcı eğitim programlarının hayata geçirileceği ifadelerinde bulunulmuştur.

İçişleri Bakanlığı, 2018 yılı Türkiye’nin ilk 100 günlük eylem planında trafik güvenliği ile ilgili olarak ifade edilen “bir önceki yılın aynı dönemine göre denetimlerin %2 oranında arttırılarak, ölümlü ve yaralamalı trafik kazalarının %2 oranında azaltılması” hedefi çerçevesinde bilgilendirme, denetim ve algı yönetimi konularında çalışmalarına hız kazandırmıştır. Bu kapsamda sürücülere yönelik algılanan yakalanma riski duygusunu yüksek seviyelerde tutmak için, uygunsuz şerit kullanımı, yanlış şerit değiştirme, araçla uygunsuz yerde bekleme, hatalı sollama, yanlış duraklama ve park etme gibi ihlallerin önlenmesi için “havadan trafik denetimi uygulaması” başlatılmıştır.

Havadan trafik denetimi çerçevesinde özellikle trafiğin yoğun olduğu kavşak ve yollarda, kent trafiğinin en üst seviyelerde seyrettiği sabah, akşam mesai başlama, bitiş saatlerinde ve cuma, pazar, pazartesi günleri ağırlıklı olmak üzere helikopter ve drone kullanılarak trafik denetimleri gerçekleştirilmektedir. Denetimler, trafik kazalarına neden olabilecek unsurlar üzerinde, yer trafik ekipleri ile koordineli olarak yürütülmektedir. Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) Havacılık Daire Başkanlığı ve il trafik denetleme şube müdürlükleri denetimler dâhilinde bilgi paylaşımına önem vermektedir.

İçişleri Bakanlığı, “*Bu yolda hep birlikteyiz*” projesi ile 2018 yılı Eylül, Ekim ve Kasım aylarını kapsayan 100 günlük eylem planı çerçevesinde, emniyet kemeri kullanımının yaygınlaştırılması, araçla seyir halinde cep telefonu kullanımının önlenmesi, aşırı hız yapılmasının önüne geçilmesi kapsamında, Türkiye genelinde 22 bin 490 trafik personeline ek olarak 230 bin emniyet personelinin belirtilen proje dâhilinde denetim faaliyetlerinde görev almasını sağlamıştır (İçişleri Bakanlığı, 2018). İl düzeyinde denetimlerin yapılacağı noktalar konusunda, istatistiki verilerden yararlanılarak, belirlenen kaza kara noktalarına¹ yönelik özel önlem ve denetim planlamaları başlatılmıştır.

Trafikte bireyler üzerinde olumlu davranış değişikliği gerçekleştirmek ve trafik sorununa çözüm üretmek için, iletişim faaliyetleriyle kamu, sivil toplum ve medya kuruluşlarından oluşan platformlar oluşturulmuştur. Bu platformlar sayesinde toplumda trafik güvenliği konusunda çok sayıda faaliyet gerçekleştirilmiştir. Bu faaliyetler, trafik güvenliği noktasında düşük maliyetli ancak etkili ve farkındalık yaratan önemli uygulamalar olmuştur. İlköğretim okullarında “*Can Dostları Hareketi*”, “*Trafikte Gençlik Hareketi*” ve servis şoförlerine yönelik olarak “*İyi Dersler Şoför Amca*” projeleri uygulamaya konulmuş olup, projeler, uygulanmaya devam etmektedir (MEB, 2018, s. 26). 2018 yılı içerisinde, 4-17 yaş aralığındaki “774 bin 212” çocuğa yönelik trafik eğitimi verilmiş, strateji ve mevzuat düzenlemeleri² yapılmıştır (İçişleri Bakanlığı, 2018). “*Tuzak radar uygulamasının kaldırılması*”, “*trafik polislerinin görünürlüğünün artırılması*”, “*trafik uygulama politika belgesinin*

¹ Karayolları Genel müdürlüğü (KGM), 2018 yılı sonuna kadar 80 adet kaza kara noktasının iyileştirilmesi için 60 milyon lira harcama yapacağını ifade etmiştir (www.trthaber.com).

² 2018 yılı Ekim ayında Karayolları Trafik Kanunu’nda yapılan değişiklikle, trafik güvenliğini tehlikeye atan davranışlara yönelik trafik cezaları arttırılmıştır.

oluşturulması³” gibi tedbirlere başvurulmuştur. Maket trafik aracı uygulaması kapsamında 582 maket trafik polisi aracı yerleştirilmiş ve yerleştirilen bölgelerde trafik kazalarında %17,5 oranında azalma kaydedilmiştir. Kamu spotları ve afiş-broşür çalışmaları neticesinde farkındalık oluşturulmuştur (İçişleri Bakanlığı, 2018).

Türkiye’de son yıllarda önem kazanan trafik güvenliği konusunda sempozyum ve sergilerin çatası altında, panellerin yanı sıra tiyatro, boyama etkinlikleri gibi çocuklara yönelik sosyal etkinlikler düzenlenmektedir. Kamu kurumları, özel sektör kuruluşları, STK yetkilileri ve trafik güvenliği konusunda duyarlı tüm vatandaşların bir araya geldiği bu organizasyonlarda, çok sayıda panelistin katılımı ile nitelikli bilgi paylaşımı gerçekleşmektedir.

Psiko-Teknik Değerlendirme ve Test İşlemlerine İlişkin Uygulama ve Esaslarla ilgili Yönetmelik kapsamında, UKOME kararı ile il sınırları içerisinde, toplu taşıma hizmeti veren araçlarda, halen çalışmakta olan şoförleri, yeni işe başlayacak şoförleri ve İdare Encümeni’nin uygun göreceği şahıs ve kurum şoförlerini kapsayan, bilgisayar destekli psiko-tekniik test uygulaması getirilmiştir (UKOME, 2017, s. 2).

Karayolları Genel Müdürlüğü yol geometrisinde iyileştirme, kavşak düzenlemesi, bölünmüş yol yapımı, şerit genişletilmesi, banket düzenlemesi gibi çalışmalarını hızla devam ettirmektedir. Özellikle konut araları ve okulların bulunduğu bölgelerde, yaya yoğunluğunun fazla olduğu kritik noktalarda uygulanan trafik sakinleştirme⁴ işlemlerine, yani; sürücülerini dikkatli araç kullanmaya yönlendirerek trafik güvenliğini artırmayı hedefleyen fiziksel düzenlemelere hız kazandırılmıştır (Sutcliffe, 2016, s. 441-442).

Türkiye’de Fahri Trafik Müfettişi görevlendirilme sayısının yönetmelik hükümlerine göre, tescilli araç sayısının binde ikisi kadar olması gerekmektedir. Bu hedefe her yıl ulaşılması planlanmaktadır. Ayrıca Fahri Trafik Müfettişlerine yılda en az iki defa eğitim verilerek denetim kapasitesinin artırılması, denetim etkinliğinin sağlanması, kural ihlallerinde algılanan yakalanma riskinin maksimum düzeye ulaştırılması hedefi ile hareket edilmektedir (Karayolu Trafik Güvenliği Stratejisi ve Eylem Planı, 2012).

³ Trafik Güvenliği Uygulama Politika Belgesi, denetim, kaza sonrası acil müdahale, personel eğitimi, projeler ve düzenleme yapılacak konular olmak üzere beş temel başlıktan oluşmaktadır.

⁴ Trafik Sakinleştirme Araçları: Hız kesici yol kasisleri, tümsekler, yol kaplamaları, döner kavşaklar ve adalardır.

Sonuç

Kent içi sosyal hayatın en önemli bileşenlerinden bir tanesi olarak karayolu trafik güvenliği, bireylere sunduğu imkânlar kadar sebep olduğu kaza riskleri itibari ile de sosyal hayatı tehdit eden önemli bir sorundur. Türkiye’de ulaşım faaliyetlerinin %90’lık bölümü karayolu ile gerçekleştirilmektedir. Toplu ulaşım sistemlerinin içerisinde karayollarının bu seviyede tercih edilmesi, konu üzerinde iyileştirme çalışmalarının yapılmasını gerektirmektedir. Türkiye’de trafik kazalarındaki ölüm sayısı Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında, trafik kazalarının Türkiye için oluşturduğu tehdidin boyutu kendini göstermektedir. Özellikle 2015 yılı itibari ile kaza sonrası gerçekleşen ölüm oranlarının da istatistiklere dâhil edilmesi, trafik kazalarına yönelik yeni sürdürülebilir kentsel karayolu ulaşım politikalarının gerçekleştirilmesi ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Sürdürülebilir kentsel karayolu ulaşım politikalarının temel hedefi; motorlu ulaşım araçlarının ve trafik kazalarının kamu kaynakları üzerindeki zararlarını azaltarak, trafik sıkışıklığını azaltmak ve yönetilebilir bir karayolu sistemi kurmaktır.

Kent içi karayolu trafik güvenliği için ilk adım olarak araçlardan önce bireylere yönelik politikalara öncelik verilmelidir. Karayolları dışındaki diğer toplu taşıma sistemleri geliştirilerek, karayolu trafik yoğunluğunun geliştirilen bu sistemlere kaydırılması önemlidir. Günümüzde bir toplumsal statü göstergesi olan özel otomobil kullanımının azaltılması noktasında çalışmalar yapılmalıdır. Mevcut Karayolu ağlarının güvenli ulaşım çerçevesinde yeniden düzenlenmesi yapılmalı, yeni yollar, kaza kara noktaları oluşmaması için iyi bir mühendislik çalışması sonrasında gerçekleştirilmelidir. Karayolları altyapı sistemleri belediye hizmetleri dâhilinde gözden geçirilmelidir. Trafik sakinleştirme çalışmaları özellikle konut, okul ve iş yeri çevrelerinde yoğunlaştırılmalıdır. Trafik güvenliği noktasında farkındalık oluşturmak için yerel ve ulusal yayınlar önem arz etmektedir. Kamu spotları, projeler basın ve yayın kuruluşlarınca desteklenmelidir. Trafik kazalarında insan faktörünün oynadığı rolün büyüklüğü düşünüldüğünde, küçük yaşlardan başlayan sistematik bir trafik eğitiminin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Trafik eğitiminin özellikle küçük yaşlarda uygulamalı olarak gerçekleştirilmesi, hedeflenen trafik güvenliği farkındalığının yetişkin insanlarda oluşması için önemli bir uygulama olarak görülmektedir. Yol kullanıcıları üzerinde yakalanma risk algısını arttırmak için trafik denetim personeline de önemli görevler düşmektedir. Denetim personeli periyodik

eğitimlerden geçirilmeli ve denetim personelinin trafikte görünürlüğünün arttırılması sağlanmalıdır.

Türkiye sürdürülebilir karayolu trafik güvenliği çerçevesinde özellikle BM'nin küresel yol güvenliği tavsiye kararları sonrasında bir eylem planı oluşturmuş ve trafik kazalarının sebep olduğu maddi, manevi kayıpları en aza indirmek için çok boyutlu politikalar geliştirmiştir. Bu politikalar çerçevesinde yol güvenliği ile ilgili kurum ve kuruluşlar özelinde çalışmalar hız kazanmıştır. Trafik güvenliği algısını sürekli güncel tutma konusunda ocuk ve yetişkinler özelinde kampanya, sempozyum ve sergiler düzenlenmektedir. Trafikte algılanan yakalanma riskini arttırmak için İçişleri Bakanlığı'nın tüm emniyet teşkilatı personeli trafikte görünür hale getirmesi önemlidir. Ayrıca İçişleri Bakanlığı'nın drone ve helikopter gibi hava araçlarını da trafik denetimlerine dâhil etmesi konuyu çok boyutlu ve ciddi olarak değerlendirdiğini göstermektedir. Yine teknolojik gelişmelerden faydalanılarak elektronik denetleme sistemlerinin yaygınlaştırılması karayollarında daha dikkatli ve kurallara uygun hareket edilmesini beraberinde getirmiştir. ocuk trafik eğitimlerinde trafik parklarının yaygınlaştırılması ve uygulamalı eğitimler düzenlenmesi kk yaşlarda trafik güvenliği bilincinin oluşması için başarılı bir uygulama olmuştur.

Bu çalışmada, kent içi karayolu trafik güvenliğine ilişkin temel risk faktörleri incelenmiş ve trafik kazalarında, artan taşıt sayısına oranla bir azalma olduğu vurgulanmıştır. Bu çerçevede trafik güvenliğinin sağlanmasına yönelik yapılan yatırımların ve geliştirilen politikaların etkili olduğu değerlendirilmektedir. Bu çalışmanın, trafik güvenliğine ilişkin geliştirilen politikaların trafik kazalarına etki eden risk faktörlerinin azaltılmasındaki etkinliğinin değerlendirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Extended Abstract

City-Road Traffic Safety in the Framework of Current Policies

*

Ozan Kavsracı

Turkish National Police Academy

Nowadays, the spread of cities to large areas brings along the necessity to use transportation vehicles. While cities are expanding rapidly, accessibility and capacities of transportation vehicles cannot reach this speed. This raises an increasing traffic problem for urban residents. Traffic-related problems lead to material and moral losses for states and individuals. Preventing possible losses and ensuring road traffic safety has become an important social problem for state administrations. Road traffic safety; it is a multifaceted issue involving possible problems between the environment, vehicle and human components and the methods developed against these problems. The realization of highways by about 90% of freight and passenger transport in Turkey, at high levels leads to the risk of traffic accidents and road traffic safety makes the more important.

Cities are places where economic activities are carried out intensively and most of the population resides. For this reason, urban and pedestrian traffic is very high. The higher the density of people, the higher the risk of traffic accidents. Because when we look at the traffic accidents occurred in Turkey and the world seems to be one of the biggest flaws of human interests. It is understood that the role played by people in traffic accidents is important only when we evaluate the traffic participants not only as pedestrians but also as passengers.

Highways are the basis of urban transport in Turkey. In order to minimize the negative effects of road traffic problems on social life, the importance of developing sustainable urban road transport policies is increasing. The objective of sustainable road transport policies is to minimize traffic congestion

and to establish a manageable road system by minimizing the damage of motor vehicles on public resources. Motor vehicle traffic is frequently criticized for its negative effects on urban life and economic costs it causes. For this reason, modern transportation planning is generally based on diversifying transportation systems and reducing the demand for road transport.

The World Health Organization (WHO) recommends that the world countries on road traffic safety should focus on five risk factors for reducing material and moral damages in traffic accidents. These factors are the use of speed, alcoholic driving, safety belt, helmet and equipment, child seat. Within the framework of these risk factors, the WHO listed the traffic safety management activities as follows: Speed management, identifying a leading road safety organization, improving the road infrastructure system, setting safe vehicle standards, exhibiting and observing behavior in accordance with traffic rules, and monitoring the management emergency response system after traffic accidents.

The issue of traffic safety, discussed throughout the world, has been included in the work of the United Nations and, with the decision of "Ten Years Action Plan for Road Safety 2011-2020", member states have been invited to explain their ten-year action plans to ensure traffic safety. Turkey as part of an invitation to the UN, within the framework of road traffic safety strategy and action plan, Creating an awareness of traffic safety, making infrastructure works, benefiting from technology, traffic management, increasing the effectiveness of the inspections, the training program will support to be conscious road users subject realization studies have said that done.

Studies in ensuring road safety in Turkey has gained momentum. 2018 Turkey's first 100-day action plan expressed regarding traffic safety "increased by 2% of controls compared to the same period of the previous year, and this mortal wounds should be a 2% reduction of traffic accidents" informing the objective, practices in auditing and perception management issues has been implemented.

In the context of airborne traffic control, traffic inspections are carried out by using helicopters and drones, especially at the intersections and roads where traffic is dense, city traffic is at peak levels, morning, evening, beginning, end times and on Friday, Sunday and Monday. The inspections are carried out in coordination with the ground traffic teams on the elements that may cause traffic accidents. EGM Aviation Department and provincial traffic supervisory branch directorates attach importance to information sharing within the scope of audits. Ministry of Interior, within the

framework of the 100-day action plan, dissemination of safety belt use, prevention of cell phone usage cruising vehicle, covered to prevent the making excessive speed, Turkey has made of his taking part in audit activities across the 230.000 security personnel.

In order to achieve positive behavior change on the individuals in traffic and to find solutions to the traffic problem, platforms of communication, public and non-governmental organizations and media organizations have been established. Thanks to these platforms, many activities have been carried out in the area of traffic safety. In the primary schools, "*Can Dostları Hareketi*" "*Trafikte Gençlik Hareketi*" and "*İyi Dersler Şoför Amca*" projects were put into practice. Symposium, exhibitions, panels, theater and painting activities and social activities are organized for children. Symposium, exhibitions, panels, theater and painting activities and social activities are organized for children.

Within the scope of the model traffic vehicle application, 582 models of traffic police vehicles were installed and a 17.5% reduction in traffic accidents was recorded in the settlements. General Directorate of Highways continues its activities such as road geometry improvement, intersection arrangement, split road construction, strip expansion and banquet arrangement. Especially in areas where there are housing breaks and schools, traffic calming procedures applied at critical points where speed density is high are accelerated.

Turkey in the framework of sustainable road traffic safety in particular have created an action plan after the decisions recommended UN global road safety and property caused by traffic accidents, spiritual losses has developed a multi-dimensional policies to minimize. Within the framework of these policies, studies on road safety related institutions and organizations have accelerated. Campaigns, symposiums and exhibitions are organized for children and adults to keep the perception of traffic safety up-to-date. It is important that the Ministry of Interior make all the police personnel visible in traffic to increase the risk of being detected in traffic. In addition, the Ministry of the Interior's drone and helicopter, such as air vehicles in the traffic controls to include the issue shows that the multi-dimensional and serious. Again, the use of technological developments to spread electronic audit systems has brought along more careful and rules of action on highways. Extending traffic parks and organizing practical trainings in children's traffic trainings has been a successful application for raising awareness of traffic safety at an early age.

In this study, the main risk factors related to urban road traffic safety were examined and it was emphasized that there was a decrease in traffic accidents compared to the number of vehicles. In this context, it is considered that the investments and policies developed to ensure traffic safety are effective. It is thought that this study will contribute to the evaluation of the effectiveness of the policies on traffic safety in reducing the risk factors affecting traffic accidents.

Kaynakça/References

- Akbulut, F. (2016). Kentsel ulaşım sistemlerinin planlanması ve yönetiminde sürdürülebilir politika önerileri. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11, 336-355.
- Ankara Ulaşım Koordinasyon Merkezi (UKOME). (2017). *Psiko-teknik değerlendirme raporu* (Karar No. 2017/13). Ankara, Büyükşehir Belediyesi.
- Elker, C. (2016). Ulaşım Politikalarında Çağdaş Yaklaşımlar. M. Ersoy (Der.), *Kentsel planlama ansiklopedik sözlük* içinde (453-455). Ankara: Ninova Yayınları.
- Özdemir, S. (2010). *Türkiye’de örgün sistem içerisinde trafik eğitiminin durumu; Avrupa ve dünya ülkeleri ışığında geliştirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Polis Akademisi Başkanlığı, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Payam, M. M. (2012). *İlk ve ortaöğretim okullarında trafik eğitimindeki temel sorunlar: Siirt ili örneği*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Polis Akademisi Başkanlığı, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sutcliffe, B. E. (2016a). Trafik sakinleştirme. M. Ersoy (Der.), *Kentsel planlama ansiklopedik sözlük* içinde (441-442). Ankara: Ninova Yayınları.
- Sutcliffe, B. E. (2016b). Ulaşım ana planı. M. Ersoy (Der.), *Kentsel planlama ansiklopedik sözlük* içinde (452). Ankara: Ninova Yayınları.
- Sutcliffe, B. E. Şenbil, M. (2016). Sürdürülebilir ulaşım ve politikası, M. Ersoy (Der.), *Kentsel planlama ansiklopedik sözlük* içinde (413-416). Ankara: Ninova Yayınları.
- Şenbil, M. (2016). Kentsel Ulaşım. M. Ersoy (Der.), *Kentsel planlama ansiklopedik sözlük* içinde (60-62). Ankara: Ninova Yayınları.
- T.C. Başbakanlık. (2012). *Karayolu trafik güvenliği stratejisi ve eylem plani hakkında genelge* (Resmi Gazete, Sayı. 28370). Ankara, 02 Ekim 2018 tarihinde [http://www.trafik.gov.tr/SiteAssets/Yayinlar/Kitaplar/Karayolu Trf Guv eylem plan%C4%B1.pdf](http://www.trafik.gov.tr/SiteAssets/Yayinlar/Kitaplar/Karayolu%20Trf%20Guv%20eylem%20plan%C4%B1.pdf) adresinden erişildi.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Trafik genel eğitim planı*. Ankara, Özel Eğitim Kurumları Genel Müdürlüğü.
- T.C. İçişleri Bakanlığı. (2018). İçişleri bakanı Süleyman Soylu’nun konuşmaları. Ankara, Basın Halkla İlişkiler Müşavirliği, bu yolda hep birlikteyiz projesi tanıtım

toplantısı. 03 Ekim 2018 tarihinde, <https://www.icisleri.gov.tr/bu-yolda-hep-birlikteyiz-projesi-tanitim-toplantisi> adresinden erişildi.

Transport Canada. (2018). *Sustainable development in transport Canada*. 2017-2020 departmental sustainable development strategy. 11 Ekim 2018 tarihinde <https://www.tc.gc.ca/en/transport-canada.html> adresinden erişildi.

TRT Haber, (2018). *Karayolları trafik güvenliği için çalışma başlattı* başlıklı haber. 03 Ekim 2018 tarihinde <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/karayolları-trafik-guvenligi-icin-calisma-baslatti-359190.html> adresinden erişildi.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2018). *Ulaştırma istatistikleri*. Ankara: TÜİK

Yurdakul, A., Turan, D., Çomaklı, E. Ş. (2017). Kamusal düzenleme olarak sürücü belgesi verilmesinin (trafik eğitiminin) özel kuruluşlara devrinin sosyo-ekonomik maliyetleri. *Uluslararası Trafik ve Ulaşım Güvenliği Dergisi*, 3(1), 17-30.

World Health Organization (WHO). (2015). *Road safety media brief*. Switzerland. 05 Ekim 2018 tarihinde http://www.who.int/violence_injury_prevention/publications/road_traffic/Road_safety_media_brief_full_document.pdf adresinden erişildi.

World Health Organization (WHO). (2017), *Save lives: A road safety technical package*. Switzerland. 01 Ekim 2018 tarihinde <http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/255199/9789241511704-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y> adresinden erişildi.

Ozan Kavsiracı, 1987 yılında Denizli’de doğdu. İlköğretimini bu şehirde, orta öğretimini ise Ankara’da tamamladı. 2010 yılında Polis Akademisi Başkanlığı’ndan mezun oldu. Yüksek lisans öğrenimini Polis Akademisi Başkanlığı Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Ulaşım Güvenliği ve Yönetimi bölümünde, doktora öğrenimini Polis Akademisi Başkanlığı Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi bölümünde tamamladı. 2010-2014 yılları arasında İzmir İl Emniyet Müdürlüğü’nde, 2014-2015 yılları arasında Polis Akademisi Başkanlığı’nda çalıştı. 2015 yılının Kasım ayından itibaren ise Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü’nde araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır.

Ozan Kavsiracı, He was born in Denizli in 1987. He studied primary school in this city and he studied high school in Ankara. In 2010, he graduated at Turkish National Police Academy. He completed his master degree at Police Academy of Transport Security and Management Department. He completed his Phd degree at Police Academy of Security Strategies and Management Department. He had worked in İzmir police department between 2010-2014 and had worked in Police Academy between 2014-2015. He has been still working at Turkish National Police Academy as a research asistant since 2015.

E-mail: ozankavsiraci@gmail.com

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Kavsiracı, O. (2018). Güncel Politikalar Çerçevesinde Kent İçi Karayolu Trafik Güvenliği. *İDEALKENT – Kent Araştırmaları Dergisi*, 25, 960-979.

idealkent©

ISSN: 1307-9905E-ISSN: 2602-2133

Sayı *Issue* 25, Cilt *Volume* 9, Yıl *Year* 2018-3, 980-985 DOI:10.31198/idealkent.510833

Kitap İnceleme/Book Review

Küreselin Kalbinde: Amerika'nın Taşrasında Yerinden Edilmiş Emek, Ulus-aşırı Hayatlar ve Yerelin İnşası

Miraftab, F. (2016).
Global Heartland: Displaced Labor,
Transnational Lives, and Local Placemaking,
Bloomington: Indiana University Press, 310 Sayfa¹

*

Şerife Geniş
Adnan Menderes Üniversitesi

Ucu bucağı görünmeyen, insanda sanki sonsuzluğa uzanyormuş hissi uyanıran, mısır ve soya fasulyesi tarlalarından müteşekkil bir ova düşünün. Bu ovadaki yerleşim yerlerinin çok büyük bir kısmı küçük kasaba ve köylerden oluşur. Amerika'nın Orta-Batısı olarak bilinen bu bölge, ülkenin hem en eski (beyaz/Avrupalı) yerleşim yerlerinden hem de en önemli tarım alanlarından biridir. Bu coğrafya Amerika'nın kalbi, 'has' kültürünün beşiği olarak kabul edilir: Çok kültürlü metropollerin aksine kırsal, taşra, 'beyaz' ve Protestan! Faranak Miraftab'ın *Global Heartland* kitabı bu bölgede, Illinois Eyaleti'nin kırsalında yer alan Beardstown kasabasının Amerikan ekonomisinin küreselleşmesi ve sanayisizleşmesi ile birlikte yaşadığı dönüşümü inceliyor. Ülkenin yükselen sektörlerinden biri olan et işleme sanayiindeki aşırı zor ve yıpratıcı

¹ *Global Heartland*, Amerikan Sosyoloji Derneği'nin (ASA) Küresel ve Ulusaşırı Sosyoloji bölümünün Yılın Kitabı ödülü yanı sıra ve Planlama Okulları Derneği (ACSP) Davidoff aktivist akademisyen ödülleri almıştır. Toplumsal Sorunları Çalışma Derneği C. Wright Mills Kitap Ödülü finalistlerinin arasına girmiştir. Faranak'ın araştırmasından yola çıkarak bir de kısa belgesel film yapılmıştır. Söz konusu bölgenin fiziksel ve toplumsal olarak neye benzediğini merak edenler bu kısa belgesele bakabilirler. <http://regionalrelationships.org/bottomlands/>

işlerde çalışmak üzere dünyanın çok farklı yerlerinden gelmiş ve bu kasabaya yerleşmiş mülksüz ve yerinden edilmiş insanların hikayesini anlatıyor.

Bu hikayeyi ilginç kılan kasabanın geçmişi ile bugünü arasındaki çarpıcı farktır. Beardstown, yakın zamanda kadar, ülkedeki pek çok küçük kasaba gibi, 'beyazlığı' ile övünen ve beyaz kalmak için 'siyahların' (Afrikalı-Amerikalıların) yerleşmesine izin vermeyen, hava karardıktan sonra 'siyahların' kasabaya girişlerini yasaklayan ve birkaç sene öncesine kadar da yeni gelenleri korkutmak ve sindirmek için sokaklarında Klu Klux Klan sempatanlarının güç gösterisi yaptığı bir yerdir. Bugün ise, kasabanın nüfusunun yüzde 40'a yakını yabancılardan (başka ülkelerde doğmuş olanlardan) oluşmaktadır ve bunların çoğunluğu da Hispanikler² ve Fransızca konuşan Afrikalılardır. Sanyisini yitirmiş ve yoksulluğa terk edilmiş bir kent olan Detroit şehrinden gelen Afrikalı Amerikalıları da sayarsak, Beardstown'da yaşayanların neredeyse yarısı 'Avrupalı/beyaz' değildir. Kasabada Latin Amerikalı ve Afrikalıların işlettiği küçük işyerlerinin yanı sıra, çok dilli eğitim yapan bir okul, çok dilli/çok kültürlü hizmet veren bir halk kütüphanesi ve kilise vardır. Amerika'nın neredeyse bütün kentlerinde yaygın olarak görülen aksine, burada mahalleler 'ırklara' göre ayrışmamıştır. Konut alanları gibi kamusal alanlar da kasabanın çok etnikli, çok kültürlü nüfus yapısını yansıtır. Afrikalılar ve Latin Amerikalılar şehrin kamusal alanlarında kültürlerini korkmadan, çekinmeden gururla sergilerler.

Kuşkusuz çok çarpıcı bir hikaye! Peki ama adını sanını çoğu Amerikalının dahi duymadığı, bilmediği bu taşra kasabasının yaşadığı dönüşümden bize ne? Amerika'nın ücra bir köşesindeki bu küçük kasabanın hikayesinden dikkate değer, kuramsal, yöntemsel ve politik kıymeti olan ne öğrenebiliriz? Faranak Miraftab'a göre çok şey!

Global Heartland'in küreselleşme, göç ve mekân çalışmalarına katkılarını dört başlık altında toplayabiliriz: (i) Metropol merkezci küreselleşme ve kent çalışmalarının eleştirisi; (ii) yerinden edilmeyi, mülksüzleştirmeyi ve ucuz emeği üreten küresel mekanizmalar; (iii) küresel kapitalizmin ve toplumsal yeniden üretimin birbirine sıkı sıkıya bağlı ilişkisi ve (iv) mekânın/yerelin mühimmati, yani yerelin maddeselliğinin yerelin ve yerel-küresel ilişkilerin inşasındaki önemi. Miraftab'ın çalışması aynı zamanda küreselleşen, ulus-aşırı ilişkilerin merkezinde yer alan yerelliklerin nasıl çalışılması gerektiğine dair yöntemsel tartışmalara da eleştirel bir katkı yapıyor. Kitabın kısa bir

² Latin Amerika kökenlilere verilen isim.

özeti, bu kuramsal ve yöntemsel katkıları açmamıza ve somutlamamıza yardımcı olacaktır.

Miraftab saha çalışmasında basit soruların peşinden gidiyor. Kimdir bu insanlar? Nasıl ve niçin Amerika'nın taşrasına ve üstelik de yakın zamana kadar beyazlığıyla övünen ırkçı bir kültürün hâkim olduğu bu kasabaya gelmişlerdir? Dünyanın dört bir yanından gelen bu göçmen nüfusun kendini Beardstown'da bulmasına yol açan süreçler ve dinamikler nelerdir? İçlerinde doktorların ve mühendislerin olduğu bu insanlar, neden pek çok beyaz Amerikalının çalışmak istemediği ağır, pis, tehlikeli ve düşük ücretli işleri kabul ediyorlar? Irk ilişkilerinin bu kadar gergin olduğu bir yer, küresel emek hareketlerine bu kadar yoğun ve bu kadar hızlı bir şekilde maruz kaldığında bunun mekânsal ve toplumsal sonuçları nelerdir? Bir mekânın mühimmattı yani o mekânın tarihi, yaşanmışlıkları, orada yaşayanların sosyal ve kültürel özellikleri, ekonomisi, demografisi bu yeni koşullarda nasıl bir mekân siyaseti ortaya çıkarmaktadır? Mekânın olası yerel siyaset biçimleri açısından yarattığı farklar nelerdir?

Kitap dört ana bölümden oluşuyor. Birinci bölüm, Beardstown'un ırk ve emek tarihini anlatıyor. Kasabanın tarihini ve bir 'et şehrine' dönüşmesine yol açan ekonomik değişimleri inceliyor. Amerika'nın pek çok şehrinde toplumsal sonuçları bakımından yıkıcı olan sanayisizleşme sürecinin Beardstown'u nasıl ırksal bakımdan homojen, güvenceli ve yüksek ücretli istihdamın yaygın olduğu bir mavi yakalı emekçiler kasabasından bugünkü düşük ücretli, güvencesiz küresel emek gücüne dayanan, etnik bakımdan heterojen bir kasabaya dönüştürdüğünü görüyoruz. 1987 yılında Cargill Şirketi kasabadaki et işleme fabrikasını sendikanın gücünü kıramayan, artık burada üretimi aşırı pahalı bulan ve terk etmek isteyen Oscar Mayer şirketinden satın alıyor. Cargill'in yaptığı ilk iş, sendikayı tümüyle tasfiye etmek, kitlesel emekçi kıymına gitmek, ücretleri ve sosyal hakları kuşa çevirmektir. Geri kalan işçiler de bu yoksulluk sınırı altındaki ücretlerle çalışmak istemeyince, Cargill şirketi bu düşük ücretli ve niteliksiz hale getirilmiş işler için yeni bir işgücü arayışına giriyor. Önce Meksikalı yasal ve yasal olmayan göçmenleri getiriyor. Ardından şikâyet üzerine basılan ve ceza alan istihdam stratejisini değiştirerek, yasal ama çok daha dezavantajlı başka grupların peşine düşüyor ve istihdam etmeye başlıyor. Bunlar Batı Afrikalılar, Kübalılar, Porto Rikalılar ve Detroit'ten gelen Afrikalı Amerikalılardır. Yeni gelenlerle birlikte kısa zamanda kasabanın demografisi değişiyor.

Kitabın ikinci ve üçüncü bölümlerinde Miraftab Beardstown'dan ayrılıyor ve bizi işçilerin yola çıkış noktasına, yani memleketlerine, Meksika'ya,

Togo'ya ve Detroit'e götürüyor. Gittiği her yerde bir yandan işçileri bu ayrılışa zorlayan, diğer yandan da çok uzaklarda bu zorlu hayatı sürdürmelerine olanak tanıyan dinamikleri, ilişkileri araştırıyor. Miraftab göçmen işçilerin hikayesini takip ederken, tipik uluslararası literatürün anlatısını bozuyor. Bu anlatılar ağırlıklı olarak göçmenlerin ekonomik kazanımlarına, daha iyi bir hayat arayışlarına ve göç veren meskenlere yaptıkları maddi katkılara odaklanırlar. Miraftab bunun yerine çok farklı bir hikâyeye sunuyor. Aralarında doktorların, mühendislerin, nitelikli mavi yakalı işçilerin bulunduğu bu topluluğu düşük ücretli nitelsiz ve tehlikeli işleri kabul etmek zorunda bırakan, bu göçmen iş gücünü 'üreten' sistemik küresel yapısal süreçleri inceliyor. Meksika'da NAFTA ile beraber toplumsal ve ekonomik refah sistemleri özelleştiriliyor ve çözülüyor. Bununla birlikte küçük, yerel çiftçiler kitlesel olarak yoksullaşıyor, mülksüzleşiyor ve göç etmek zorunda kalıyorlar. Batı Afrika'da, Togo'da da benzer süreçler yaşanıyor. Yapısal uyum politikaları ile birlikte artan işsizlik ve derinleşen yoksulluk, beraberrinde her geçen gün artan şiddeti getiriyor. Aralarında pek çok eğitimli ve nitelikli emekçinin de olduğu sayısız insan Yeşil Kart çekilişi yolu ile Amerika'ya göç etmek zorunda kalıyor. Beardstown'daki bir diğer göçmen grubu oluşturan Detroitli Afrikalı Amerikalılar ise, Amerika'nın küreselleşmesinin ve sanayisizleşmesinin kurbanlarıdır. En önemli sanayi kentlerinden biri olan Detroit, fabrikalar kapanıp Çin başta olmak üzere emeğin ucuz ve güvencesiz olduğu ülkelere taşınınca, hayalet bir şehre dönüşüyor. Binlerce Afrikalı Amerikalı işsiz ve evsiz kalıyor. Kenti terk edebilen terk ediyor. Kısacası Miraftab kapitalizmin birikim ve sömürü dinamikleri ile göç arasındaki ilişkiye dikkat çekiyor. Hem yerel hem de küresel emek göçünün, kapitalizmin yeniden ve yeniden ürettiği farklı ölçeklerde tezahür eden (yerel, kentsel, bölgesel ve küresel) eşitsizliklerin ve bu eşitsizliklerin yarattığı mağduriyetlerin sonucu olduğunu gösteriyor.

Üçüncü bölüm, Miraftab'ın "toplumsal yeniden üretimin küresel yapılandırılması" adını verdiği sürece odaklanıyor. Nasıl ki üretimin yeniden yapılandırılması üretimin bazı aşamalarının ve yönlerinin taşeronlaşmasını içeriyorsa, bu işçilerin ihtiyaç duyduğu toplumsal yeniden üretim alanındaki bakım hizmetlerinin belli aşamaları ve yönleri de memleketlerindeki bazı topluluk üyelerine devrediliyor. Örneğin, geride bırakılan eşlerin, çocukların, yaşlı ebeveynlerin bakımları gibi hizmetler ya ücretsiz olarak ya da çok düşük ücretler karşılığında yine yakın akraba, arkadaş, komşu ya da yerel kurumlar tarafından üstleniliyor. Miraftab, bu çoğunlukla göz ardı edilen "toplumsal yeniden üretimin küresel yapılandırılması" rejiminin

Küresel Kuzey'i pek çok açıdan sübvansede ettiğine vurgu yapıyor. Öncelikle bu süreç Cargill gibi işverenlerin güvencesiz, ağır ve tehlikeli işlere düşük ücretler vermeye devam etmesini mümkün kılıyor. Fakat sermaye dışında tüketiciler de bu ilişkiden fayda sağlıyorlar. Gelen işçilerin ucuz emekleri sayesinde Amerikalılar ucuz et tüketmeye devam edebiliyorlar. Göçmenlerin ve ailelerinin "yerleşme" sürecinde yaptıkları yatırımlar aracılığıyla Kuzey'in insanları okullar, tamir edilmiş evler ve canlanan ekonomiler kazanıyorlar. Kısacası, yalnızca üretimin küresel düzlemde yapılandırılması ile değil, yeniden üretimin yapılandırılması yolu ile de Güneyli yoksul, yerinden edilmiş, mülksüzleştirilmiş topluluklar Kuzeyin ayrıcalıklı yaşam tarzını sübvansede ediyorlar.

Dördüncü bölümde Miraftab bizi yolculuğa başladığımız yere, yani Beardstown'a geri getiriyor ve dünyanın çok farklı yerlerinden gelmiş bu işçilerin yeni ve yabancı bir yerde kendilerine bir yaşam alanı inşa etme mücadelelerine odaklanıyor. Miraftab'a göre, Cargill şirketinin kamu ilişkileri kampanyaları, şirketin emek politikasına güzellemelerle doludur. Şirket, bu kampanyalarda küresel emek politikasıyla ülkenin kültürel çeşitliliğine katkı yapan ve ekonomik canlanmayı destekleyen bir işveren olarak resmediliyor. Oysa işçilerin anlattığına göre, fabrikanın içindeki emek ilişkileri ne adil ne de birleştiricidir. İşveren, işçileri sindirmek için bir dizi denetim ve baskı mekanizması kullanıyor. İşçilerin göçmenlik statülerini, ırksal ve dilsel farklılıklarını onları kontrol etmek üzere işe koşuyor ve taktiksel olarak kullanıyor. İşçiler dil bilmediği için, yasal haklarından haberdar olmadığı için ya da kırılğan yasal statülerinden dolayı korktukları için yoğun emek sömürüsüne ve baskıya maruz kalıyorlar. Şirketin kasabada tek işveren olması da işçilerin kırılğanlığını arttırıyor. Öte yandan işçilerin fabrika dışındaki deneyimleri çok daha olumludur. İşçiler mahallelerde ve okul, alışveriş, ibadethane gibi kamusal alanlarda ve kurumlarda çok kültürlü bir hayat yaratabilmişlerdir. Bunu da işyeri yerine dışarıda, çatışmacı yöntemler ve kitlesel direnişler yerine, sessiz sedasız ama ısrarla dayanışarak yapmışlardır. Kasabada tek bir işverenin olması ve kasabanın yerlilerinin yeni gelenlere uzak durması işçilerin işyeri dışında ve aralarındaki ulusal, etnik ve "ırksal" farkları aşarak göçmen ve yabancı kimliği etrafında birleşmelerine, işyeri dışında dayanışma biçimleri geliştirmelerine, çok kültürlü bir kent mekânı üretmelerine yol açmıştır. Miraftab'a göre bütün bu olanlar yer-yurt edinmenin, "yerleşme"nin siyasetinde, ortaya çıkacak ilişkilerde, "mekânın mühimmatının," yani onun tarihselliğinin, toplumsallığının kısacası, mekânın maddeselliğinin önemine

işaret eder. Burada gözlemlediğimiz mekân siyaseti, küresel kentlerde gözlemlediklerimizden farklı ama küreselleşmenin inşasından en az onlar kadar önemlidir.

Global Heartland her şeyden önce kentlere ve küreselleşmeye dair hakim yazına yapılmış güçlü bir eleştiri ve dikkatimizi bu yazında göz ardı edilen, yok varsayılan, marjinalleştirilmiş mekânlara ve topluluklara kaydırma çabasıdır. Miraftab, küreselleşmenin mekânlarının sadece New York, Tokyo, Londra, Şangay, Barselona, İstanbul vb. gibi "küresel kentler" den ibaret olmadığını, çok daha sıradan ve çok daha yaygın olan yerleşimlerin "küresel kapitalizmin" üretilmesinde önemli bir rol oynadığını gösteriyor. Bu mekânlara bakmak, küreselleşmeyi ve yerellikleri inşa eden başka türden toplumsallıkları ve siyaset biçimlerini görmemizi sağlıyor. Miraftab araştırmasının her aşamasında "ilişkisel" yaklaşımdan vazgeçmeyerek, küresel ve sıradan kentler ikiliğinin yanı sıra küresel-yerel, makro-mikro, ekonomi politik-etnografi, ve yapısal-kültürel ikiliklerini de tek tek yıkıyor ve geri dönüp bu kavramlar ve yaklaşımlar arasında yeniden üretken bir birliktelik inşa ediyor. Kitabın erişilebilir, roman tadındaki dili ise, onu profesyonel akademinin dışında çok daha geniş bir kamu için erişilebilir kılıyor.

Şerife Geniş, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde görev yapmaktadır. Lisans eğitimini ODTÜ Sosyoloji Bölümü'nde, Doktora eğitimini de Illinois Üniversitesi, Urbana-Champaign Kampüsü, Sosyoloji Bölümü'nde tamamlamıştır. Şehir sosyoloji, toplumsal eşitsizlik ve mekansal ayrışma, yoksulluk ve göç konuları üzerine çalışmakta ve ders vermektedir.

Şerife Geniş, works in the Department of Sociology at Adnan Menderes University. She completed her undergraduate studies in sociology at the Middle East Technical University and graduate studies, also in sociology, at University of Illinois, Urbana-Champaign. She works and teaches on urban sociology, social inequalities and spatial segregation, poverty and migration.

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Geniş, Ş. (2018). Küreselin kalbinde: Amerika'nın taşrasında yerinden edilmiş emek, ulus-aşırı hayatlar ve yerelin inşası. *İDEALKENT – Kent Araştırmaları Dergisi*, 25, 980-985

YAZARLARA NOTLAR

YAYIN İLKELERİ

İDEALKENT, disiplinlerarası bir yaklaşımla kenti merkez alarak hazırlanan çalışmaların yer aldığı hakemli bir dergidir. Dergi; Nisan, Ağustos ve Aralık aylarında olmak üzere, yılda üç kez yayımlanır.

İDEALKENT'in yayım dili Türkçe ve İngilizcedir. Yaygın kullanıma sahip dillerde yazılmış makaleler de kabul edilir. Bu makaleler orijinal biçimleriyle ya da Türkçe'ye çevrilerek kullanılır.

İDEALKENT, Kentin analizinde temel bilim alanları ve yaklaşımları olan mimarlık, şehir planlama, yerel yönetimlerin yanı sıra tarih, sosyoloji, yerel siyaset, antropoloji, sanat tarihi, arkeoloji, kültürel çalışmalar, coğrafya ve kentsel değerlendirmeye konu olan her tür bilimsel yaklaşımı kenti anlamada anlamlı bulmaktadır. Bu amaca yönelik olarak üretilen kuramsal ve uygulamalı özgün çalışmaları yayımlamayı kendisine ilke edinen **İDEALKENT** bu çerçevedeki sosyal ve beşeri bilimler alanında yapılan tüm çalışmalara açıktır.

Dergide yayımlanan yazıların daha önce hiçbir yayım organında yayımlanmamış, ilk defa **İDEALKENT**'te yayımlanıyor olması gerekmektedir. Daha önce bilimsel bir toplantıda sunulmuş olan bildiriler, bu durumun belirtilmesi şartıyla kabul edilebilir.

İlk yayımlandığı tarihten itibaren asgari 25 yıl geçmiş olan; önem ve etki bakımından klasik metin olarak değerlendirilebilecek yazı ve çeviriler, daha önce yayımlanmamış olmaları kuralının istisnasını oluşturur. Bu tür metinlere daha önce yayımlanıp yayımlanmamış olmalarına bakılmaksızın **İDEALKENT**'te yer verilebilir. Buna ilaveten, dergide, kitap eleştirileri de yayımlanabilmektedir.

İDEALKENT'e yayımlanması için gönderilen araştırma makalelerinde verilerin güncelliğine önem verilmektedir. Araştırma verilerinin toplanması üzerinden 5 yıl veya daha fazla süre geçmiş ise araştırmaların güncelliğini kaybettiği yönünde görüş bildirilmektedir.

Bir makalenin **İDEALKENT** dergisi'ne sunulması, çalışmanın orijinal olduğu ve yazar(lar)ın başka bir kurumdan herhangi bir telif hakkı olmadığı anlamına gelir.

İDEALKENT'te yayımlanan yazıların fikrî sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayım için kabul edilen metinlerin, fiziki ve elektronik ortamda, tam metin olarak yayımlanmak da dâhil olmak üzere, tüm yayım hakları **İDEALKENT**'e aittir. Yazarlar **İDEALKENT**'e gönderdikleri makalede kullandıkları çizim, fotoğraf ve görsel malzemelerin kullanımından sorumludur.

Dergiye başvurular sadece elektronik ortamda kabul edilir. Dergi yazım kurallarına göre hazırlanan makaleler, [Makale Gönder](#) web adresinden Makale Gönder linki kullanılarak online olarak sisteme yüklenmelidir.

Gönderilecek makaleler derginin [Yazım Kurallarına](#) uygun olarak hazırlanmalıdır.

Makale dergiye ulaştıktan sonra, öncelikle şekil yönünden (APA 6) değerlendirmeye alınır. Bu değerlendirme sürecinde, makale şekil yönünden düzeltme yapılması gerekiyorsa, makale, yazarına gerekli düzeltme bilgileri ile beraber geri gönderilir. Şekil yönünden düzeltme yapılması makalenin kabul edildiği anlamını taşımaz. Şekil yönünden

düzeltilmeler yapıldıktan sonra, makale editörler tarafından içerik olarak değerlendirilmeye alınır.

Gönderilen makaleyi gecikme veya diğer bir nedenle başka bir yerde yayınlamak isteyenler yazılı bir başvuru ile yazarlarını dergiden çekebilirler. Yayınlaması kabul edilmeyen yazılar, gerekçesi ile birlikte üç ay içinde geri gönderilir.

Yazarlara yapılacak bilgilendirmelerin tümü e-posta yoluyla yapılır.

Metnin içeriği, bilimselliği ve diğer hususlara ilişkin sorumluluğu tamamen yazar(lar)a aittir. Yazar(lar), çalışmasını göndermekle burada yazılı olan tüm şartları kabul etmiş sayılır.

İDEALKENT'te yayımlanan yazıların fikrî sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayım için kabul edilen metinlerin, fizikî ve elektronik ortamda, tam metin olarak yayımlanmak da dâhil olmak üzere, tüm yayım hakları İDEALKENT'e aittir. Kullanılan çizim, fotoğraf ve görsel malzemelerin hakları da İDEALKENT'e ve anlaşmalı olarak da çizer ve fotoğrafçılarına aittir.

Yazıların Değerlendirilmesi

Yazılar, bilgisayar ortamında ve dizgi programlarında kullanılabilecek şekilde Word formatında derginin internet sitesinde bulunan [MAKALE GÖNDER](#) menüsü üzerinden gönderilmelidir.

Dergiye yayımlanmak üzere yollanan makaleler, "kör hakem" yöntemiyle değerlendirilmektedir. Editörler tarafından incelenen ve değerlendirilmesi uygun bulunan çalışmalar, iki ayrı hakeme gönderilmektedir. İki hakemin görüş ayrılığı durumunda, üçüncü bir hakemin görüşüne başvurulmaktadır. Hakemlerden gelen raporlar doğrultusunda, makalenin yayımlanmasına, yazardan hakem raporuna göre düzeltme istenmesine ya da yazının reddedilmesine karar verilmekte ve karar yazara iletilmektedir. Basımı uygun bulunan yazıların, yayımlanıp yayımlanmayacağına ya da derginin hangi sayısında yayımlanacağına editörler karar verir. Yazar, süreç konusunda DergiPark sistemi veya e-posta yoluyla bilgilendirilmektedir.

İdealkent'e ulaşan yazılar için yanıt verme süresi otuz gündür. Bu süre içinde yanıtlanmayan yazılar ulaşmamış demektir. Yazılarla ilgili olumlu ya da olumsuz görüş yazara mutlaka bildirilir.

Dergiye gönderilen makalelerin değerlendirmeye alınması için ön değerlendirme aşamasında mutlaka aranan şekilsel şartlar aşağıda belirtilmiştir:

- 1- Makale yazım kurallarına uygun olarak hazırlanmalıdır (Kelime aralıklarından atf ve kaynakça yazımına kadar bütün detaylar yazım kurallarına uygun olmalıdır).
- 2- Dergiye gönderilen çalışma [Makale Şablonuna](#) yüklenerek gönderilmelidir.
- 3- Makale [Genişletilmiş İngilizce Özet \(Extended Abstract\)](#) ile birlikte gönderilmelidir.
- 4- Makale ile birlikte [İntihal Denetim Raporu](#) mutlaka gönderilmelidir.
- 5- [Makale telif ve etik sözleşmesi](#) mutlaka doldurulmalıdır.

YAZIM KURALLARI

İDEALKENT'e gönderilen aday makaleler başka bir yerde yayımlanmamış ya da yayımlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır. Makaleler APA'6.0 Publication Manual (<http://www.apa.org>) yayın biçimine uygun olarak hazırlanmalıdır.

İDEALKENT'e gönderilen yazılar için bir sayfa sınırlaması yoktur. Ancak, yazıların 4000-7000 arası kelime sayısında olması tercih edilmektedir. Gerekli kısaltma ve uzatmalar yazarla iletişim içinde yapılabilir.

Makaleler Türkçe ya da İngilizce olarak yazılabilir. Makalenin her biri en az 150 en fazla 200 kelimeyi aşmayacak şekilde Türkçe ve İngilizce yazılmış Öz ve Abstract'ı, [İDEALKENT makale şablonunda](#) yer aldığı biçimde verilmelidir. Yazının başlığı kısa olmalı ve 15 sözcüğü geçmemelidir. Ayrıca 3 – 5 arasında Anahtar Sözcükler ve Keywords verilmelidir.

Araştırma makalelerinde problem giriş bölümü içinde açıkça belirtilmelidir. Giriş bölümünü sırasıyla yöntem, bulgular, tartışma ve sonuç bölümleri izlemelidir. Deneme-derleme türü makalelerdeki bölüm başlıkları ise içeriğe uygun olarak belirlenmelidir.

Makalelerin [İDEALKENT makale şablonuna](#) uygun olarak hazırlanmış olması ve ilk sayfa hariç makalenin herhangi bir alanına yazar isim ve adresleri yazılmaksızın sisteme yüklenmesi gerekmektedir.

Örnek [İDEALKENT makale şablonunu buradan](#) indirebilirsiniz!

İdealKent (Kent Araştırmaları Dergisi)

www.idealkentdergisi.com

E-posta: idealkent@gmail.com

Nasuh Akar Mahallesi 1403. Sok. 10/5 Balgat-Çankaya/Ankara

Tel: 0312 285 53 59 Gsm: 0543 285 53 59 Faks: 0312 285 53 99